שו״ת · ראשונים · רמב״ם

שות פאר הדור

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות פאר הדור

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-פאר-הדור/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 7
שאלה ב 9
שאלה ג 11
שאלה ד 12
שאלה ה 12
שאלה ו 13
שאלה ז 14
שאלה ח 15
שאלה ט 17
שאלה י 18
שאלה יא 19
שאלה יב 19
שאלה יג 19
שאלה יד 20
שאלה טו 20
שאלה טז 21
שאלה יז 23
שאלה יח 28
שאלה יט 28
שאלה כ 30
שאלה כא 30
שאלה כב 31
שאלה כג 31
שאלה כד 32
שאלה כה א 32
שאלה כה ב 33
שאלה כו 34
שאלה כז 35
שאלה כח 36
שאלה כט 37
שאלה ל 38
שאלה לא 38
שאלה לב 39
שאלה לג 40
שאלה לד 41
שאלה לה 41
שאלה לו 42
שאלה לז 42
שאלה לח 43
שאלה לט 44
שאלה מ 45
שאלה מא 45
שאלה מב 47
שאלה מג 48
שאלה מד 48
שאלה מה 49
שאלה מו 51
שאלה מז 51
שאלה מח 52
שאלה מט 52
שאלה נ 53
שאלה נא 53
שאלה נב 54
שאלה נג 54
שאלה נד 54
שאלה נה 55
שאלה נו 55
שאלה נז 56
שאלה נח 57
שאלה נט 57
שאלה ס 58
שאלה סא 58

שאלה סב 59
שאלה סג 60
שאלה סד 60
שאלה סה 60
שאלה סו 61
שאלה סז 63
שאלה סח 63
שאלה סט 64
שאלה ע 64
שאלה עא 64
שאלה עב 65
שאלה עג 65
שאלה עד 66
שאלה עה 66
שאלה עו 67
שאלה עז 67
שאלה עח 68
שאלה עט 68
שאלה צ 69
שאלה צא 70
שאלה צב 71
שאלה צג 71
שאלה צד 71
שאלה צה 71
שאלה צו 72
שאלה צז 72
שאלה צח 73
שאלה צט 73
שאלה ק 73
שאלה קא 74
שאלה קב 75
שאלה קג 75
שאלה קד 75
שאלה קה 76
שאלה קו 76
שאלה קז 77
שאלה קח 77
שאלה קט 77
שאלה קי 78
שאלה קיא 78
שאלה קיב 78
שאלה קיג 79
שאלה קיד 79
שאלה קטו 79
שאלה קטז 80
שאלה קיז 80
שאלה קיח 80
שאלה קיט 81
שאלה קכ 81
שאלה קכא 82
שאלה קכב 82
שאלה קכג 83
שאלה קכד 83
שאלה קכה 83
שאלה קכו 84
שאלה קכז 84
שאלה קכח 84
שאלה קכט 85
שאלה קל 85
שאלה קלא 86
שאלה קלב 86
שאלה קלג 87
שאלה קלד 88
שאלה קלה 88

שאלה קלו 89
שאלה קלז 89
שאלה קלח 90
שאלה קלט 90
שאלה קמ 91
שאלה קמא 91
שאלה קמב 91
שאלה קמג 96
שאלה קמד 99
שאלה קמה 100
שאלה קמו 101
שאלה קמז 103
שאלה קמח 103
שאלה קמט 104
שאלה קנ 107
שאלה קנא 108
שאלה קנב 110
שאלה קנג 112
שאלה קנד 113
שאלה קנה 115
שאלה קנו 125
שאלה קנז 125
שאלה קנח 126
שאלה קנט 126
שאלה קס 126
שאלה קסא 127
שאלה קסב 127
שאלה קסג 127
שאלה קסד 128
שאלה קסה 129
שאלה קסו 129
שאלה קסז 130
שאלה קסח 130
שאלה קסט 130
שאלה קע 131
שאלה קעא 131
שאלה קעב 131
שאלה קעג 132
שאלה קעד 133
שאלה קעה 133
שאלה קעו 133
שאלה קעז 134
שאלה קעח 134
שאלה קעט 134
שאלה קפ 134
שאלה קפא 135
שאלה קפב 136
שאלה קפג 136
שאלה קפד 138
שאלה קפה 139
שאלה קפו 139
שאלה קפז 140
שאלה קפח 140
שאלה קפט 141
שאלה קצ 141
שאלה קצא 142
שאלה קצב 142
שאלה קצג 143
שאלה קצד 143
שאלה קצה 144
שאלה קצו 145
שאלה קצז 145
שאלה קצח 146
שאלה קצט 146

שאלה ר 146
שאלה רא 147
שאלה רב 147
שאלה רג 148
שאלה רד 148
שאלה רה 149
שאלה רו 150
שאלה רז 151
שאלה רח 151
שאלה רט 151
שאלה רי 152
שאלה ריא 152
שאלה ריב 155
שאלה ריג 156
שאלה ריד 157
שאלה רטו 160
שאלה רטז 161
שאלה ריז 161
שאלה ריח 162
שאלה ריט 162
שאלה רכ 162
שאלה רכא 163
שאלה רכב 164
שאלה רכג 164
שאלה רכד 165
שאלה רכה 166
שאלה רכו 169
שאלה רכז 170
שאלה רכח 172
שאלה רכט 174
מפתחות 176

שאלות ותשובות להמאור הגדול הרמב"ם ז"ל, אלו השאלות אשר נשאלו מהדרת יקרת רבינו ירום הורו ויגדל כבודו ברום המעלות מהחכמים הנבונים חכמי צור ינצרם צורם מכל צרה תלמידי רבינו אפרים ז"ל וזאת אשר השיב להם: נאם הכותב סעדיה צעיר תלמידיו בן רבי ברכיה המלמד מורה רובי חסדיו שנת דתת"קסא בצוען מצרים רחמנא ירויח מעצבונה ומצערה של שנה זו כי"ר.

שאלה א

אנו שואלים במה שכתב רבינו אפרים זצ"ל במה שאמרו בסוף מס' נדרים (דף פ"ח) יד האשה כיד בעלה ולזה אין אדם מזכה בעירוב אלא א"כ יש לו חצר באותו מבוי ונראה שהוא אליבא דר' מאיר דאמר יד האשה כיד בעלה. והוקשה לו ז"ל מימרת רב דאמר לא שנו אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך וגו' והוא אומר שזה הפך מה שאמרו בקדושין (פ"ק דף כ"ד) דרבא משמיה דרב ששת אמר אם הקנה לו אחד מנה ואמר לו על מנת שאין לרבך רשות בו ר' סבר וכו' ואף גם זאת תפרש לנו כונת המשנה באמרה ובלבד שלא יהא רשות לבעליך בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך מה הואי זה רשות שרצה בה המשנה ואם שינתה וקנתה מזה בגדיה או הוציאתם בשאר הוצאות שאינן לצורך אכילה תהא המתנה ראויה או לא.

תשובה יודע לכם שמה שהוקשה לו העיקר הוא שאינה מסכמת הלכה זו שבנדרים עם ההלכה אשר בפ"ק דקדושין וגם. במה שאמרו במתניתין על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך אשר בזה הוציא רשות הבעל ואם שינתה מה הוא הדין. ואני אציע לכם. הלכה זו אשר בסוף נדרים וגם ההלכה אשר בפ"ק דקדושין ובזה תבינו הענין הדק היטב ואציענה לפניכם פסקי פסקי ומסקנת הענין עד אשר תהיה רצוי' לפניכם בלי שום פקפוק. וזה נוסח המשנה המודר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות אומר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה על מנת שלא יהיה לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך וקודם כל אמשילנה לכם דהיינו ראובן אשר הוא מודר הנאת חמיו יעקב עליו אם הוציא איזה מעות יעקב על בתו שהיא אשת ראובן והאכילה והלבישה אין לראובן אשם בזה כלל וכן במתניתין המודר הנאה מחבירו שוקל שקלו וכו' עד וזן את אשתו ואת בניו ואעפ"י שחייב במזונותיהם והדמיון זה כמו זה אמנם כונת הלכתינו בנדרים איך יתן יעקב לבתו אשת ראובן המודר הנאה ממנו מעות שיהיו בידה ותוציאם כחפצה ורצונה דאם נתן לה אלו המעות מתנה חלוטה קנה הבעל והבעל אסור בהנאתו. התנה ואמר ובלבד שלא יהא לבעליך רשות

בהן בזה לא מהני לדברי הכל לא לדברי ר"מ ולא לרב דזה דמי כאלו אמר לה ובלבד שלא תהיה אשת איש הרי היא אשת איש דכשנתן לה קנה הבעל ולאו כל כמינה לסלק רשות הבעל מעל אשתו וזה הוא מה שנחלקו על רבי אלעזר בקדושין ואמרו אמר רבא אמר רב ששת דכולי עלמא אין קנין נעבד בני רבו ואין קנין לאשה בלי בעלה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה אחד מנה ואמר ליה ע"מ שאין לרבך בו רשות רבי מאיר סבר וכן ר' אלעזר אומר כל כי האי גוונא דכ"ע לא פליגי דקני עבד וקני רביה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה על מנת שתצא בו לחרות ר"מ סבר כי אמר לי' ע"מ ולא כלום הוא ורבנן סברי לדידיה נמי לא אקני דהא לא אקני אלא שיצא בו לחירות הנה נראה מדברי ר' אלעזר והוא האמת כי לדברי הכל אם נתן לאשה או לעבד ואמר ע"מ שאין לבעליך רשות או שאין לרבך רשות קנה הרב וקנה הבעל עד שיתנה במתנה עצמה לא על המקבל לא על האשה ולא על העבד. והתנאי המועיל הוא שיתנה בגוף המתנה אשר נותן ויאמר הרי זו ע"מ שתצא בו לחירות והרי תהיה זאת המתנה מתנה שאם ירצה האדון יקבלם ויצא העבד בן חורין לסברת חכמים אבל לדעת ר"מ לא. וגם זו כך אם זאת האשה נתן לה אביה מתנה ואמר לה הרי המעות האלו נתונים לך מתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן קנה הבעל לדברי הכל עד אשר יתנה בגוף המתנה ולא אמרו במתניתין ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך תכלית הדברים כך ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא. יהיו המעות האלו למה שאת נותנת בפיך והרי הוא כאלו אמר לה המעות האלו נתונים לך במתנה ע"מ שתאכלי בהן ותשתי ולזה לא קנה הבעל לדברי הכל ואמרו בש"ס על זאת המשנה אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת לפיך אבל אמר לה מה שתרצי עשי קנה הבעל דהיינו אם נתן לה אלו המעות כדי שתאכל מהם או שתשתה גם אם נתנם כדי שתלבוש עצמה או שיבנה ביתה או שתקנה שפחה באופן שזה התנה בגוף המתנה ע"מ שתעשי בהן שום דבר אזי לא קנה הבעל מפני שלא נתן אלו המעות אלא לדבר ידוע אשר אמר לה אם עושה כך המתנה ראויה ואם לא התנה כך אלא דאמר הרי המעות נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שתרצי עשי קנה הבעל כיון שלא פי' באיזה דבר תוציא אלו המעות אלא שתעשה כרצונה קנה הבעל והם כדברי ר"מ שאמר בקדושין שאם הקנה מעות לעבד ע"מ שתצא בו לחירות קנה האדון וכן אם הקנה לאשה מעות ע"מ שתעשה כל מה שתרצה לא קנה הבעל ותוציאם במה שהיא רוצה ולא קנה הבעל כדי שימעול בנדר והוא אמרם בש"ס ושמואל אמר אפילו מה שתרצי עשי לא קנה בעל מתקיף לה ר' זירא כמאן אזלא הא שמעתא דרב כר"מ דאמר יד האשה כיד בעלה ורמינהי וכו' ושאר

ההלכה פשוטה ואחר שהבננו דבריהם ז"ל נראה בפי' כל הסברות וסברת רב ושמואל בנדרים כסברת ר' אלעזר בקדושין ורב כר"מ ושמואל כרבנן ולזה הלכה כשמואל דאם אמר מה שתרצי עשי לא קנה בעל וכן הנותן לעבד ע"מ שיצא בו לחירות לא קנה אדון דהרי התנה בגוף המתנה אבל אם אמר על מנת שאין לרבך בו רשות ולא לבעליך בו רשות קנה האדון והבעל לדברי הכל אבל אם פי' מה שיעשה באלו המעות לא קנה האדון ולא הבעל לדברי הכל והוא אם יאמר אלו המעות תקנה בהם זה או תעשה בהם זה אבל אם נתן לאשה ע"מ מה שתרצה תעשה או לעבד על מנת שיצא בו לחרות בזה פליגי רבי מאיר וחכמים חכמים אומרים לא קנה האדון ולא בעל ולא יש חילוק אם פסק מה תעשה באלו המעות או אם יאמר ע"מ שתצא בהם לחירות או ע"מ מה שתרצי עשי בהן ור"מ סבר אם לא פסק הדבר מה שתעשה בהם דוקא הבעל קנה והשאר כאלו אמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהם וכן בעבד אם רוצה להוציאו לחירות באלו המעות ואמר לו ע"מ שאין לרבך רשות דחלה האדון והלכה כחכמים ובמה שכתבנו וביררנו ההלכות נסתלקו כל הקושיות והרי השתי סוגיות מוסכמות וכתב משה: (אמ"ת מכאן מוכח בבירור דרבינו פסק כשמואל דסבירא ליה כחכמים וכמו שכ' הרב המגיד בהלכות זכיה ומתנה פ"ג הלכה י"ג ותמיהא על מרן הכסף משנה ז"ל דהקשה על הרב המגיד דאמר ורבינו פסק כשמואל ועיין בלחם משנה ובמשנה למלך שם והרב בעל תוספת י"ט ז"ל בפ"ח דנדרים וכמ"ש הר"ן בפ"ק דנדרים יע"ש:)

שאלה ב

בענין הסוגיא דפ"ק דנזיר (דף ג') מאי נינהו קדושה ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא דהכי פירושא דקידוש והבדלה על היין מד^p רבנן וזה הנזיר מושבע ועומד מהר סיני הוא שלא ישתה יין כלל וא"כ יהיה מן הראוי שלא ישתה יין קידוש והבדלה שאינו דוחה דבר דרבנן איסורא דאורייתא. ואכתי מסתפקא לן למה לא נאמר שהוא מושבע ועומד מהר סיני על לאו דלא תסור וכן ג"כ כל דבר דרבנן כמ"ש מודה ר"ש דאסור מדרבנן והקשה התלמוד אי הכי לא נחייב משום קרבן שבועה דמשמע הואיל ואסור מדרבנן מושבע ועומד מהר סיני הוא ולפיכך פטור מקרבן שבועה:

תשובה ממ"ש ז"ל וכלל כל איסורי דרבנן שמושבע ועומד מהר סיני מההיא דמודה ר"ש דאסור מדרבנן ודקדק על ההיא דנזיר דלימא דקידושא ואבדלתא מושבע ועומד מה"ס מלאו דלא תסור לא ידענא אי קאי הכי דעתיה דכל. מילי דרבנן אין שבועה חלה כי כונתו לא ידענא ומ"מ תמהני איך לא השגיח למסקנת הדברים והנה אציע לכם כל

ההלכה עד אשר תדעו את אשר זכרנו. והוא שאמרו במשנה (יומא פ"ג) יום הכפורים אסור באכילה ושקיל וטרי תלמודא דאיך אמרו אסור והרי ענוש כרת הוא ותרצו שמ"ש אסור הוא נופל על אכילת חצי שיעור שהוא אסור ואין חייבין עליו כרת. וחזר והקשה הניחא לרבי יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה אלא לר"ל דאמר חצי שיעור אינו אסור מאי איכא למימר בפי' המשנה דתני אסור באכילה אם אכילת השיעור חייב כרת הוא אי חצי השיעור אינו אסור. ותירץ חצי שיעור אליבא דרשב"ל ואם אינו אסור מן התורה אכתי אסור מדרבנן ומ"ש במשנה. יה"כ אסור באכילה ר"ל אכילת חצי שיעור ופריך א"ה לא נחייב עליה קרבן שבועה דהיינו מי שנשבע שלא יאכל חצי זית דם או חלב ואכל לא יהיה חייב משום שבועת ביטוי שתחול עליו לפי שאין שבועה חל על שבועה ובחצי שיעור אמרו בש"ס בדברי רש"בל שהשבועה חלה על חצי שעור וכאן אם נשבע שלא יאכל חצי זית נבלות וטרפות ועבר ואכל חייב קרבן על שעבר שבועת ביטוי נמצאת הקושיא אל מי שאמר מודה ר"ש בחצי שיעור שהוא אסור מדרבנן ואם איתא שהוא אסור לא חלה עליו שבועה. ואח"כ תירץ הש"ס כל אלו הפרכות ואמרו וכ"ת כיון דאית ליה מדאוריית' מי חייב עליה קרבן שבועה והא תנן אינן נוהגת אלא בראוין להעיד והוינן בה למעוטי מאי ר"פ אמר למעוטי מלך רב אחא אמר למעוטי משחק בקובייא והא משחק בקובייא דמדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דגזור עליה ולא קא חלה עליה שבועה הרי בפי' שאיסור דרבנן לא חלה עליה שבועה גם העדים שהם פסולין מדרבנן פטורין משבועת העדות אעפ"י שהם ראויים וכשרים מדאורייתא ומשני שאני התם דא"ק אם לא יגיד ונשא עונו בהגדה תליא מילתא והאי לאו בר הגדה הוא דאנן כי אמר לן לא משגחינן ביה אבל הכא מושבע עליו מהר סיני וכי קא מייתי קרבן על פחות מכזית קא מיית נמצינו למדין מתי' זה דמסקנת הש"ס הוא דלעולם אינו מושבע מה"ס אלא על כזית שהוא אסור מדאורייתא אבל על פחות מכזית שהוא אסור מדרבנן אינו מושבע עליו מה"ס ולזה תחול שבועה על פחות מכזית חלב או דם ואם נשבע עליו שלא יאכל ואכלו מביא קרבן (וכמו כן) איסורין שבתורה שבוע' חלה עליהם ומ"ש שאם הוא משחק בקובייא פטור משבועת העדות מפני שאינו ראוי מן התורה הטעם הוא שחיוב שבועת העדות תליא בהגדה המועל שכיון שהעיד זה נתחייב זה דהיינו באותו העדות אשר שאל ואם השביעו ולא העיד הרי השואל מפסיד הממון אז חייב העד בשבועת העדות וכל עדות שאם לא העיד העד אין בה הפסד ממון פטור משבועת העדות. וכן ג"כ זה שהוא פסול לעדות מדרבנן אם השביעו פטור משבועת העדות שהרי לא הפסיד לו ממון דאפי' יעיד דבריו לא מעלין ולא מורידין דהאי לאו בר הגדה הוא דמה יתן ומה

יוסיף דבריו כיון דאנן לא משגחינן ביה וכיון דלא הפסיד ממון הוא פטור משבועת העדות כי העיקר בשבועת העדות כיון שהגיד זה נתחייב זה נמצינו למדין מכל האמור שחצי שיעור אינו מושבע עליו מהר סיני ואפי' לר' יוחנן כאשר נראה ממסכת שבועות (דף כ"א כ"ב ל"ג) וכאן דאינו מושבע מהר סיני אלא כזית וכ"כ כל איסורי דרבנן אינו מושבע עליהם מהר סיני ולפיכך שבועת ביטוי חלה עליהם והמסקנא שאם הוא פסול דרבנן פטור משבוע' העדו' כי לעולם השבועה לא תחול עליו דאם אינו ראוי מדרבנן כל מה שמגיד לא הועיל כלל כאשר כתבנו: וכתב משה.

שאלה ג

ילמדנו רבינו איך פסקנו בדין כלאים בכרם הזורעים הגוים אם הוא אסור לנו שנקנה מכרם גוי אשר יזרע תחתיה ירק או לא איכפת לן.

תשובה כלאי הכרם כמו בשר בחלב אשר בכל אחד מהם ב' לאוין אחד לאיסו' זריע' ואחד לאיסור אכילה לאחר שנעשה דהיינו המבשל בשר בחלב לוקה ואם עבר ונתערב בשר בחלב בקדרה אחת או בכלי או שערבה גוי הרי אותו דבר המעורב אסור ומי שאוכל ממנה כזית לוקה וכן הוא הדין בכלאי הכרם מי שזרעה לוקה וכלאי הכרם נאסרה בעצמה ואם זרעה גוי או שהצמיחה מאיליה הרי זה אסור בכל מקום כדין ערלה אבל כלאי הכרם בח"ל אסור מדבריהם ובארץ ישראל האוכל ממנה כזית לוקה וכאשר תראה שספק ערלה וספק כלאי הכרם בא"י אסור ובסורייא מותר וכולן ספיקן בח"ל מותר ולמדנו דכלאי' או ערלה יהיו מותר עד שנראה בעינינו. אבל ודאן ודאי אסור בלי ספק בין בא"י בין בסורייא ובין בח"ל ואמרו במשנה (סוף מסכת ערלה) כרם שהוא נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בא"י אסור ובסורייא מותר בח"ל יורד ולוקט ובלבל שלא ילקוט ביד. ואמרו בירושלמי בפירוש המשנה ובלבד שלא יראנו לוקט דהיינו אומרם בקדמיתא בתחלת המשנה ספק הערלה בא"י אסור ובסורייא מותר ובח"ל יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו לוקט למדנו התלמוד שהדין בערלה וכלאי הכרם שוין דהיינו ודאן אסור בכל מקום אבל ספיקן הוא אסור בא"י ומותר בסורייא דרך משל אם זה הירק הנמכר בח"ל זה הוא ספק אפשר משם או ממקום אחר דאם ראינו שמוציא הירקות מן הכרם וימכרם או יוציא הפירות מכרם הערל' וימכר' אינו מותר הלקיחה מהם בסורייא ומותר בח"ל עד שנרא' נקיטתן והיה החילוק בין סורייא וח"ל בזה כי חוצה לארץ תעשי' ספק ואם יהי' דבר אפשר מות' עד שירא' שמלקט הירק מן הכרם אסור עליו אכילת' ובא"י אם לא יראהו נמכר חוצ' לו אסו' ולא יעלה על הדעת שזה הכר' אשר בה הירק שהוא כרם

של ישראל דלא נפטר' דהא נתקדש וצריך לשורפה. ולזה בחדש אדר היו משמיעין על השקלים ועל הכלאים להודיע לבני האד' שיפקידו שדותיהם וכרמיהם לנקותם ובט"ו בו שלוחי ב"ד יוצאין בראשונה היו עוקרין וחזרו והתקינו שיהיו מפקירין את כל השדה עד שלא ימצא כלאים ובחולו של מועד חוזרין השלוחים ויוצאין לראות מה שנעשה אחר זה וכלאים שהניצו אין ממתינין להם אלא יוצאין עליהם מיד ומפקירין את כל השדה אלו ההקדמות כלם איך קולטים כרם הנטוע ירק אבל דברי המשנה בכרם גוי בלי ספק וזהו העיקר ובלבד שלא ילקטו ביד כאשר אמרנו ואם היה רצונכם לידע כבר הארכנו: וכתב משה:

שאלה ד

יורנו רבינו מהו פירוש כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב אם היתה כזיב מקום ההתחלה שמשם מתחיל א"י או לא.

תשובה ההתחלה היא מאשקלון ותמצאו זה בגיטין (דף ו' ודף ז') בענין א"י ואני אצייר לכם צורת א"י לארכה ולרחבה והמקומות הסמוכים לזה ומצורה זאת תבינו הכל ראו הסביבות אשר הם מוזכרי' בגיטין למען תשכילו כל הדבר התלוי בצורת א"י מהחכמים ז"ל וצריך לידע כי אמנה המוזכרת בשיר השירים היא הנקראת במשנה אמינם והיא הנקראת בברייתא סמנום והיא הר בניאס וזו היא הצורה כלה והנחל המוזכר במשנה הוא נחל מצרים בלי ספק וכתב משה

(אמ"ת עיין מה שכתב הרב בעל תי"ט במשנה א' א דשביעית משם הרב בעל כפתור ופרח שמצא להרמב"ם בחידושיו בכתב ידו במצרים שא"י הולך כולה עד כזיב וכו' יעו"ש):

שאלה ה

יורנו אדונינו המתנה בכתובה על מה שכתוב בתורה אם הוא קיים או בטל:

תשובה אמר רב הלכה כרשב"ג ולא מטעמיה וכו' (כתובות דף פ"ד) וקשיא לכו הא דאמר רב בפ' הזהב (דף נ"א) שהמתנה על מנת שאין לך עלי אונאה ופי' שיעור האונאה תנאו קיים ואעפ"י שהיא של תורה ואמר רב בירושת הבעל שהיא דרבנן כיון דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה תנאו בטל ובודאי שזו הקושיא עומק יש בה וכבר טעו בה גדולים ועלה על דעתם דכיון דקיימא לן שכל תנאי שבממון תנאו קיים ואפי' בדאורייתא ולפיכך המתנה באונאה תנאו קיים וכן המתנה בשאר כסות תנאו קיים כך המתנה שלא ירש

את אשתו תנאו קיים ואין הדבר כן אלא כמו שפסק רב בגמ' בהדיא שתנאו בטל ועיקר הדבר שהירושה בלבד אין התנאי מועיל בה כלום ואינה כשאר תנאי ממון ובהדיא תנן (בתרא דף קנ"ו) המחלק נכסיו על וכו' ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום וכן הא דתנן (בתרא דף קל) האומר איש פ' יירשני לא אמר כלום ותדע למה נשתנה תנאי ירושה משאר תנאי ממון לפי שנ' בפרשת נחלות והיתה לבנ"י לחקת משפט. התורה הקפידה על דין לשון ירושה שינהוג בסדר הזה וכיון דקיימא לן שהתנאי בירושה של תורה אינו מועיל וחכמים עשו חיזוק בדבריהם כשל תורה. כך המתנה שלא ירש את אשתו לא אמר כלום אלא יירש וכן פסקנו בהלכות שלנו (הלכות אישות פי"ב הלכה ט') וכך הדין וזה שפסק הרב בעל הלכות שתנאי ממון הוא וקיים אגב שטפא אמרה וזה שסייע דעתו מן הירושלמי אין בו סיוע כלל ולא שייך בהאי דאמר בירושלמי אלין דכתבין או מיתת בלא בנין כל מה דאיה ליה יהדר לבי נשא תנאי ממון הוא וקיים ודאי שזה דין נכון הוא שהנדוניא שנתנו לה אביה או אחיה מתנה היא ולא נתנו מתנה אלא על תנאי זה וליכא מ"ד שמתנה על תנאי יהיה תנאו בטל אלא היא מתנה נכונה ויעשו לפי התנאי ועוד שלא הזכיר בירושלמי שם ירושה כלל ואין דברי הירושלמי דומין אלא למי שנתן נכסיו לאחרים שלא בלשון ירושה ודברים ברורים הם (אמ"ת נראה דרבינו מיירי במתנה עמה אחר שנשאה דאלו קודם שנשאה תנאו קיים ודאי כמ"ש בפ' כ"ג דאישות הל"ה):

שאלה ו

יורינו רבינו שמירת כספים איך הוא:

תשובה כספים אין להם שמירה אלא בקרקע דבר ברור הוא זה ואם נתנם עם שלו ולא טמנם ואבדו או נגנבו חייב לשלם שהרי פשע בשלו ובשל אחרים שלא שמר כדרך השומרים שדרך שמירת הכספים בקרקע כ"ש שמואל (ב"מ דף מ"ג) ואין לי ראיה בנתינתם עם שלו דאמרינן ליה בשלך אתה רשאי ואין אתה רשאי בשל אחרים וזה שהבאתם ראיה מההוא גברא דאפקידו גביה זוזי ואשלימנהו לאימיה ואמרתם הנה לא הצריכו אות' להטמנה בפירוש הצריכו. דהא תמן אמרינן לימא ליה לאימיה אמאי לא קברתינהו אמרה לא אמר לי דלאו דידיה נינהו דאי אמר לי דפקדון נינהו הוה קבירנא להו ש"מ דאלו ידעה בהם שהם פקדון היתה חייבת לשלם מפני שלא קברה אותם ודבר ברור הוא וכך אנו דנין תמיד בכל עת בדין זה שהפושע בשלו ובשל אחרים ולא שמר כדרך השומרי' חייב לשלם ודברי הירושלמי שהביא בעל ההלכות ז"ל אינם סותרים דברי שמואל. ואינם אמורים במפקיד ממון אלא בכל פקדון הם אמורים בין במעות בין

בשאר דברים וטעמא יתירא אתא לאשמועינן והוא הטעם ששאלתם עליו שאם נתנם עם שלו ולא טמן חייב לשלם וכך הם נוסח הדברים של הירושלמי אמרת שומר חנם חייב שבועה בזמן דליכא עדים אבל היכא דאיכא עדים דלא פשע פטור אף משבועה ואי איכא עדים דפשע חייב לשלם נתנם במקום שנהג ליתן את שלו אם ראוי לשמירת פטור ואם לאו חייב זהו נוסח הירושלמי ובא להשמיענו שאעפ"י שנתנם במקום שנהג ליתן את שלו ואם אינו ראוי לשמירה חייב ושמירת ק מין ומין ממיני הפקדון שמירתו לפי מה שהוא יש דברים ששמירתן להניחן בבית שער כגון חבלי קש ועצים ויש דברים שדרך שמירתן להניחן כחצר כגון העול והמחרשה וכיו"ב ויש דברים שדרך שמירתן להניחן בבית כגון תכריכי בגדים ויש דברים שדרך שמירתן להניחן במגדל או בתיבה ונועל כגון כלי כסף וזהב. ויש דברים שדרך שמירתן גניזה והם המעות ואם הניח דבר מהן במקום שאין דרך שמירתו בכך ואעפ"י שנהגו במקום שמנהגו ליתן את שלו ואפי' נתנן עם שלו חייב לשלם כמו שפירש הירושלמי: וכתב משה:

שאלה ז

נשאל מן הרב הגדול מרנא ורבנא משה נר"ו בכ"ר מימון הדיין זצ"ל על אדם שרקם בטליתו פ' ויאמר והוכיחו גדול העיר ולא קבל ממנו וכתב השם שלשה יודי"ן וזה נוסח תשובתו:

תשובה מעשה זה חטא ואין נכון כלל ואסור משני טעמים האחד שאין לכתוב מן התורה פסוקי' פסוקים אבל יכתב שלש תיבות ולא יותר ואם. נדחקנו להביא פסוק לראיה נשנה הכתיבה ונעשה סימנין או נכתב מכל תיבה אות אחת או שתים ונניח שאר התיבה או נכתב בסירוגין ואפילו מי שהתיר לכתוב פרשה לתינוק להתלמד בה דוקא להתלמד לפי שלא נתנה הורה להכתב פרשה פרש' וכ"ש פסוק פסוק ואולי תאמר הני מילי בכותב על הספר ובדיו אבל לחרות בעצים ובזהב או לרקם בבגדים מותר דע כי אין חילוק בין כתיבה לחריתה כדאיתא בגיטין ועוד תנן (סוטה דף ל"א) אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה ובחריתה היתה והיה הכהן מעתיק ממנה וכותב על הספר ופריך תלמודא ש"מ כותבין מגלה לתינוק להתלמד בה ושאני שזאת הטבלא היה חרות בה אות אחת מכל תיבה או היתה כתובה בסירוגין שלש תיבות כאן רחוקות מהן בשיטה שניה שאינה נקראת עם הראשונה הא למדת שחריתה אסורה והוא הדין ברקימה וכאשר ראינו במצרים שהיו לוקחין טסי כסף וזהב וחורתין בהן שיר של פגעים ותולין אותה בצווארי התינוקות מחינו בידם והטעם השני והוא נכון וחזק מן הראשון

לפי שהעושה כן מביא פסוקי תורה לידי זלזול כי הציצית תשמישי מצוה ואין בו קדושה גוף ולכך יכול לבוא בטלית מצוייצת בבית הכסא ולבית הטבילה ולהשתמש בו ולכסות בו אה הערוה ואיך יביא כתובי התורה שנאמרו בקדושה ונכתבו מפי הגבורה במקום טנופת וזלזול וזה בזוי התורה בלי ספק ועוד כי המעשה הזה הוא חדש לא שמענו כמוהו מעולם. ומן הראוי לך שתדע כי הכתיבה הזאת הנקראת כתיבה אשורית כיון שניתנה בה התורה ובה נכתבו לוחות הברית הרי מגונה מאד להשתמש בה רק בכתבי הקדש ומימי קדם היו ישראל נזהרין בזאת והיו כתביהם וחיבורי חכמותיה' וכתבי חול שלהם בכתב עברי לכן תמצא חרות על שקלי הקדש דברים של חול כתובים בכתב עברי ולא נמצא לעולם אות אחת מזה הכתב אשורי בדבר שנמצא משארית ישראל לא במטבע ולא באבן אלא הכל בכתב עברי וע"כ שנו הספרדים כתיבתם ושמו אותותם אותות אחרות עד שנעשה ככתב אחר להתיר להשתמש בו בדברי חול ורבי יוסף הלוי ז"ל מנע לכתב את הגט בכתיבה ההיא התלוייה כדי שלא יהא משמע תרי לישני בגיטא וחזרו הסופרים לכתוב הגט כתיבה תמה מיושבת בכתב אשורי כספר תורה וגם זה עכב על ידם ואמר להם ואיך נשתמש בזה מכתב אלהים ויבא לזלזול אבל נכתב בכתיבה אחרת הנקראת בלשון ערבי מדב"דב וכל אשר יעשה כזה הוא בכלל כבוד התורה לכן בעל המעשה הזה יתן כבוד לה' וכאשר יטול שכר על כוונתו להתנאות במצות יי' כן יגדל שכרו כאשר יכבד דברי ה' וראוי לחתוך הבגד אשר בו רקום דברי אלהים חיים ולגנזם וכן הדין וכל מי שיוכיחנו גדול ממנו בשום דבר איסור והיתר חייב לקבלו ולא יהיה בור שמדבר לפני מי שגדול, ממנו בחכמה ואם לא יקבל ועומד במרדו ראוי לנדותו כי הורה לעשות עבירה ועוד שבזה ת"ח שהוא בכלל כי דבר ה' בזה וראוי לרב ואפילו יהיה גדול מאוד להנהיג את הציבור בנחת וימחול על כבודו וימחה על כל דבר שראוי למחות בניחותא ובזה יקבלו דבריו ברצון עד אשר יחזירם לדרך הישרה בעבותות אהבה וכתב משה (אמ"ת עיין ברבינו ירוחם ח"א נתיב ב' ומהר"יקא רמזה בחי"ד סי' רפ"ג עי"ש):

שאלה ח

שבעה תשובות שהשיב על ז' שאלות ששאלו ממנו.

א)

שאלתם במניח תפילין שח מברך שתים וכו' לא שח מברך אחת ואמרתם אמאי מברך אחת והן שתי מצות אעפ"י ששתי מצות הן ואין מעכבות זו את זו הואיל וענין שתי המצות ענין אחד הוא מברך אחת שענין שתיהן הוא הזכרון שנ' למען תהיה תורת ה'

בפיך ואינן דומות לברכות של נשואין שכל אחת מהן על ענין בפני עצמן ומי שחסר אחת משבע ברכות מברך אותה כשזוכרה ואין להם סדר ומי שאין לו יין מברך ברכת אירוסין וברכת נשואין על השכר וכן מעשים בכל יום אבל לא על הפת לא שמע כך אדם מעולם ואין לדבר זה דרך מה מקום לפת בכאן ואין לנו ברכה מן הברכות שסודרין אותה על הפת חוץ מקדוש היום בלבד לפי שהקדוש במקום סעודה ובשעת סעודה אבל ההבדלה או שאר ברכות אין סודרין אותן על הפת ואלו שמברכין ברכת אירוסין על כוס אחד וברכת נישואין על כוס ב' כהלכה עושין וכך היו עושין תמיד לפנינו במערב ואם ברכו שתיהן על כוס אחד אין בכך כלום אבל ודאי ראוי לברך ברכת אירוסין בתחילה ואח"כ נותן לאשה או לשלוחה הקדושין שכל המצות מברך עליהן עורר לעשיתן ואח"כ מברך השבע ברכות על כוס אחר או על אותו כוס. ומפני זה היו גדולי החכמים בעירנו מברכין תחלה על כוס אחד ברכת אירוסין וטועם כדי שלא תהא ברכה לבטלה ונותן לה הקדושין ומביאין כוס אחר ומברך עליו ז' ברכות. וזה שראינו במצרים שמארס ואח"כ מברך אירוסין ונשואין על כוס אחד ודאי טעות היא מהם וברכה לבטלה היא שהם מברכין על המצוה אחר עשייתה ואין ראוי לעשות כך ולא לנהוג בזה המנהג וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה מדרבנן כנדה וזה שאמרו כנדה לחזק הדבר בלבד ומי שנשא ולא בירך חוזר ומברך שבע ברכות ואפילו לאחר זמן הרבה (אמ"ת עיין בפ"ד דתפילין מחבור הגדול ומ"ש ה"ה שם):

ב)

אמר ר' יוחנן בג' מקומות שנה לנו ר' יהודה אסור לו לאדם שיהנה מממון חברו והקשית מה איסורא אצל ממונא ועוד הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר דעו כי ר' יהודה מדרך האיסור הקשה על דין הממון ולפי שאמר תנא קמא שתקנ' בעל העליה שיבנה את הבית וידור בתוכו אמר לו ר' יהודה לא תקנת כלום היאך זה יכול לדור בבית חבירו בלא ץ שכר שמעינן מיניה שלר"י אסור לו לאדם לדור בלא שכר וצד גזלנות יש בדבר. ושמעינן מינה שאסור לו ליהנות עד שיתן שכר וכן שמעינן מן הנותן את הצמר. וכן הפורע את חובו וכו' וזה שהקשית מן הדר בחצר חבירו מאי קושיא יש כאן מימרא דגמ' מקשה על ר"י אנן לא אמרינן אלא לר"י הוא שאומר אסור לו לאדם שיהנה מממון חברו והא מימרא דהדר בחצרו לאו אליבא דרבי יהודה היא:

ג)
ראובן הפקיד אצל שמעון ושמעון אצל ראובן אחר זמן פשע אחד מהם וכו' אין דנין בזה דין שמור לי ואשמור לך ואין זו שמירה בבעלים עד שיאמר לו בשעה שהפקיד אצלו וכמי ששאל את הפרה ובעליה עמה בשעה אחת:

ד)
אלמנה תנן הניזונין תנן ואמרתם והלא המשנה לפניו דעו כי על נוסח המשנה היאך היא שאל וכי המשנה ספר עזרא היא שאין בו אות חסירה או יתירה ומניין אנו יודעין היאך כתב רבינו הקדוש במשנה ניזונת או הניזונת אלא מפי הסופרים ולא מפי ספרים. ובכמה מקומות אמרינן בעניין זה כדאמרינן קבוטר או קפוטר מאברין או מעברין ומקומות הרבה:

ה)
ההיא בצורתא וכו' הלכה כרב נחמן דאמר דינא הוא דהדרי אפדני למרייהו וזה שאמר לו ראמי בר שמואל א"כ נמצאת מכשילן וכו' אינו חולק עליו כדי שתאמרו קבלה מיניה או לא קבלה אלא כך אמר לו אם תודיע להם דבר זה יבואו ויתבעו ונמצאת מכשילן לעתיד לבא שאם יבואו למכור בבצורת אחרת אין מוצאין מי שיקח מהם שהבצורת שכיחא בנהרדעא ולפירושו אין להודיע דין זה לבני נהרדעא על דרך זו הוא דאמר ליה ראמי בר שמואל:

ו)
גט שנכתב כינוי השם בסוף שיטה והשם עצמו בראש השטה כמו שכתבתם שהיה בול בסוף השטה וחסן בראש השטה כזה כשר שהשם הוא חסן ובול כמו כנוי הוא וכשר הוא:

ז)
חייב אני לך מנה וכו' שכ' לחברו אני חייב לך מנה ונתן השטר ביד חברו בפני עדים נתחייב ויש לעדים לכתוב בפנינו מסר פלוני שטר זה לפלוני ואמר לו חייב אני לך מנה ואין צריך להמלך בו שהרי על מעשה שהיה מעידים וכבר איפסיקא הלכתא שאינו צריך לומר להם אתם עדי: וכתב משה:

שאלה ט

(מתלמידי רבינו אפרים זצ"ל)

שאלה יורנו מורינו בספר תורה שאינו עשוי כהלכה או ספרים של קלף שהם ודאי פסולים אם מותר לברך:
תשובה מותר לברך בהם ואין הברכה על הקריאה בספר כמו הברכה על נטילת לולב או ישיבת סוכה שאם היתה פסולה או לולב פסול הברכה לבטלה שהמצוה היא נטילת הלולב או ישיבת הסוכה שעליה מברך ואם היו פסולין לא עשה שום מצוה אבל בקריאת התורה המצוה הוא הקריאה בין שקרא בספר כשר ובין שקרא בספר פסול ואפי' קרא על כה עצמה של קריאה היא המצוה שעליה אנו מברכין הלא תראה שאם קרא בשחר קודם שיתפלל משנה או תלמוד או מדרש מברך ואח"כ קורא או דורש הא למדת שההגייה בתורה היא המצוה שעליה מברכין וזהו ההפרש שלא הרגישו בו רוב חכמי מזרח ודמו שהמברך וקורא בספר פסול שהוא ברכה לבטלה ודוקא לדבר זה הא דאמרינן אין קורין בחומשין מפני כבוד הצבור וכי יש בעולם פסלנות כמו פסלנות חומש אפילו היה ספר תורה חסר אות אחת פסול וכ"ש חומש ולמה נתנו הטעם מפני כבוד הצבור והיה להם ליתן הטעם מפני שהוא פסול שנמצאת הברכה לבטלה ואם תאמר שהקריאה זו בלא ברכה למה נאסרה וכי יש בעולם מי שעלה על דעתו לאסור קריאה בלא ברכה אפילו על פה אלא ודאי שלא אמרו בצבור אלא על קריאה שחייבין לקרותה בצבור שהן שבעה או שלשה וכיוצא בהן הוא שאין קורין בחומשין מפני כבוד הצבור לא מפני הברכה לבטלה ועל זו סמכו כל אנשי המערב והיו קורין בספרי קלף בלא עבוד כלל ומברכין לפניה ולאחריה לפני גאוני עולם וכתב משה:

שאלה י

בעניין עשרה בטלנין ואמרו בירושלמי (מגילה פ"א) בטלנין ממלאכתם בבית הכנסת רב יהודה אמר כגון אנו שאנו צריכין לתלמוד וכו' יורינו רבינו איכה נוכל להבינו ושכ"מה:
תשובה כיוונו בזה שצריך שיהיה באותו המקום עשרה בני אדם מופקדים לצרכי צבור ואם יהיה דבר מצוה או דבר נצרך לצבור אז יבטלו ממלאכתם ויבואו לבית הכנסת ולזה אמרו בטלנין ממלאכתם ולא אמרו עשרה בטלנין שאין להם מלאכה ומ"ש בבית הכנסת מפני כי ברוב השעות כשיתקבצו העם לשום דבר מצוה או על צרה שלא תבא הוא תמיד בבית הכנסת רב יהודה אמר כגון אנו שאין אנו צריכים לתלמודינו וכך היא הנסחא ולא כמו שבא בשאלה שאנו צריכים לתלמוד וזה או טעות בנוסחאות או טעות בכתיבת השאלה וכוונת ר' יהודה דאם היה ת"ח כמלמדי תינוקות או יותר גדולים אמנם עדיין לא נשלמו ולא היה תלמודם ערוך בפיהם אל יכנס בחברת אלו העשרה בטלנין דלמה

יתבטל לצרכי צבור מאחר שאינו בקי בתורה ולא גמר לימודו ויהיה טוב לו לעסוק בלמודו ובדרשותיו מלעסוק בצרכי צבור אבל כגון ר"י שאינו צריך להתלמד רצונו בזה שאינו צריך לעיין בספרים ולהתעסק עסק גדול לא יבצר מלהיות אחד מהעשרה בטלנין בצרכי צבור שהרי אינו צריך ללמודו אבל מי שהוא צריך ללמודו אי אפשר לו לבטל לימודו ולעסוק בצרכי צבור אלא אם יהיה דבר גדול ואין שם מי שימלא מקומו משה:

שאלה יא

מה יהיה הדין בציצית של פשתן בטלית של פשתן:

תשובה אין לנו בזה שום יתרון על מה שזכר רבינו יצחק אלפסי זצ"ל בהלכות והוא אצלי הפשוט אשר לא יטה ממנה כל בעל שכל וכל מה שהזכיר רבינו ברוך זצ"ל בתשובתו עליו כאשר תראה ותעיין לא תמצא שום יתרון על מה שזכר רבי' יצחק ז"ל שצריך עשית ציצית של משי בטלית של משי ושל צמר גפן בצמר גפן ואסמכה למימרת רבא צמר ופשתי' פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרי' שלא במינן אין פוטרים ומה שזכר ז"ל לא יהיה הציצית אלא מצמר ופשתים בין במינן בין בשאר מינין לאו לעיכובא אמרה ואין לך אלא מה שזכרנו: משה:

שאלה יב

ילמדנו מה שאמר רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כ"ד דברים מעכבין את התשובה אם הוא תוספתא או אם נמצא בש"ס או הוא דברי האחרונים:

תשובה זה הענין אינו בתלמוד ולא בתוספתא ולא בספרי כי אם יסדוה האחרונים אבל לא ידעתי אל מי מקדושים אמנם מצינו רמזים הרבה במשנה ובתלמוד והשאר יסדוה האחרונים ז"ל מהדברים הדומים וכאשר ראינו והבננו הדק היטב ראינו דבריהם מכוונין וסיבתם אשר כלם מעכבין את התשובה וכאשר תראה בחבורינו הגדול המיוחד על דיני תורתינו בהלכות תשובה (פ"ד הלכ' א' ועיין מה שכתב מרן הכסף משנה) וכתב משה:

שאלה יג

ותורינו מי שנשבע שלא יפרש לים מפני כבוד אב ואם ולאחר כן קושי הזמן גרם לו ונשבע לפרש ואם לא יפרש יתחייב ליתן ה' דינרין מהו הדין לפוטרו שהרי הוא מתחרט בשתיהן ושבועתו שניה כך היתה או לארץ ישראל או לתימן ויורה צדק לנו וייטב לו ויאריך כבוד:

תשובה השניה היא שבועת שוא ואם הוא מזיד וידע שזו שבועת שוא ונשבע חייב מלקות בין פירש לים ובין לא פירש ואם לא ידע פטור ומאחר שנתחרט יש לו להשאל על איזו משתי השבועות שירצה ואם ירצה להתי' שתי השבועו' ויתחרט על שתיהן ותהיה הרשות בידו בין לפרש בין שלא לפרש ולא יהא שום עונש וכתב משה:

שאלה יד

במה שאמרו נטלה ירך וחלל שלה טרפה ה"ד חלל שלה כל שרובצת ונראית חסרה וכן מ"ש נשתבר' מפרקת ורוב בשר עמה נבלה מה הוא זה המפרקת ומה ענינו ושיהיה זו נבלה וזו טרפה ולמדנו כי אין נבלה אלא מבית טביחתה תורינו הדרתו ושכרו כפול:
תשובה המפרקת הוא העצם שלאחר הסימנין שהוא הקשה שבצואר ועל מה שאמרתם שאין נבלה אלא מבית טביחתה אינו מוסכם ואינו דברי חכמים ולא תשאל למה אמרו טרפה כי זה דרכ' תמיד לומר על כל דיני טרפיות כל שאין כמוה חיה טרפה ואין לך אלא מה שמנו: חכמים משה:

שאלה טו

שאלה מהו פירוש לא. נאכל ולא נעבד ונאכל ולא נעבד ונאכל ונעבד. ואם יש איזה דין שביעית בזמנינו זה בא"י ובסורייא במה שיזרעו הגוים אם לאו תורינו הדרתו ושכ"מה:
תשובה אמרו במשנה (שביעית פ"ו משנה א') שלש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל וכו' וזאת המשנה מה ששמענו בפירושה תמיד הוא מה שזכר רבינו יצחק בן גיאת בפירושיו ואמר שהוא מה שפירשו בו כל החכמי' ולזה הסכמנו והוא כי פירוש לא נאכל ולא נעבד היינו אם עבר ועבד הארץ בשביעית בזה הסוג אם יצא הזרע אינו יכול לאכול ולאחר זמן שישבנו ועיינו היטב בכל הלכה והלכה מחבורינו הגדול נראה לנו פירוש המשנה ונתגל' טעמ' בסבר' רבינו הקדוש זצ"ל והוא שעבודת הארץ בשביעית בלא תעשה כמו שנאמר ולא תזרעו ולא תבצרו את נזיריה וכן מה שתוציא הארץ מאליה מן פירות הארץ או פירות האילן זה מותר לאכול והוא הפקר כמו שאמ' הכתו' והית' שבת הארץ לכם לאכלה ונוסח המשנה (שם פ"ז) שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה ולהדלקת הנר וזהו דין תורה אמנם מדברי סופרי' גזרו כל מה שתוציא הארץ בשביעית מהדברי' הנזרעין גזרו שתהא אסור באכיל' התבוא' והקטנית והירקות וכיוצא וזה הוא הנקרא ספיחין ואסרו' מפני עוברי עביר' שמא ילך אדם רשע ויזרע תבוא' או ירק בגינתו ויביאנ' ויאכלנ' או ימכרנ' ויאמר מן הספיחין הוא שעלו מאליה' נמצא אם התרנו לאכול

הספיחין גרמנו מכשול לעוברי עביר' ויורגלו לעבוד' הארץ וכמ"ש בספרא הספיחין אינן מן התורה אלא מד"ס וזהו גזר' חכמי' והוא האמת ואמרו במשנה (שם פ"ז) וחכמים אומרים כל הספיחין אסורין ולא הותר אכילת הזרעים כי אם מיני זרעונין וירקות אשר לא יזרעו והם עולין מאליהן כגון האזוב והפודנג וכיוצא שהן מיני עשבים שאינן נזרעין ויוצאין מאליהן והוא אומרם הפיג' והירבוזין השוטין והחלגלוגות והכוסבר ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בזה נשמר אבל הלפת והכרוב והכרפס היוצא בגינה וכיוצא בכולם אסור מדרבנן ופירות האילן כלם מותרין כמו שאמרנו אחר כל אלה אמרו במשנה (שם) שכל מה שקדש עזרא בקדושה שניה הוא אשר החזיקו עולי בבל הספיחין שלו אסורין ועבודתו אסורה והוא אומרם לא נאכל ולא נעבד וכל מה שהחזיקו עולי מצרים בקדושה ראשונ' שלא החזיקו עוני בבל דהוא מן אמנה עד נחל מצרים לאורך ולרוחב ומה שקדש עזרא הוא עד כזיב כל אלו היו תלוים בקדושה ראשונה וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ונא קדשה לעתיד לבא ולזה ספיחין שלו מותרין ואעפ"י כן עבודתו אסורה מדין תורה והוא אמרם כל מה שהחזיקו עולי מצרים ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד וכל המקומות חוץ מזה ואפי' שוכנים בה ישראל אינו נחשב מן א"י ולזה נאכל ונעבד וכמו כן ספיחי סוריא מותרין לא תהיה קדושת סוריא חמורה מקדושת א"י אשר החזיקו עולי מצרים ובמה שהקדמנו והצענו לפניכם יפורש לכם שהדבר אשר יזרעוה הגוים בא"י בשביעית וגם במה שהחזיקו עולי בבל מותר באכילה מפני כי הדבר היוצא מאליו מותר מן התורה אבל חכמים גזרו מפני עוברי עבירה ישראל שמא יזרע ולכן גזרו על ספיחי ארצו. אבל הגוי דאינו מצווה על השביעית ספיחי ארצו מותרין ואין חילוק בין ספיחי ארצו או אשר יזרע בכל מקום דהוא מותר לזרוע וא"ת ולמה לא נגזור על פירות וספיחי הגוים אטו ספיחי ישראל זה אי אפשר דהיא גופא גזיר' ואנן ניקו' ונגזור גזירה לגזיר' ולכן הוא יכול ליזרע בלי ספק והוא מותר באכילה ואין כאן איסור מן התורה ואפילו לישראל לא אסרה התורה אלא זריעה בלבד אבל הירק היוצא מאיליו או אם עבר וזרע הוא מותר מן התור' כמו כלאי זרעים שאסור לזרעה ומותר לאכול הדבר היוצא מאליו ורבנן הוא דגזר עליו שלא לגרו' מכשול לעו לעוברי עבירה ויבא ליזרע וכתב משה:

שאלה טז

ילמדנו רבינו איך נהגו בזמנינו זה במעשרות בא"י ובסורייא במה שזורעי' הגוים.

תשובה צריך שתדעו שהעיקר בזה הוא אם יש קנין לגוי בארץ ישר אל להפקיע מן המעשרות או אין קנין וגם למאן דאמר יש קנין לגוי בא"י להפקיע מן המעשרות יהיה מדרבנן כאשר תראה בגיטין (דף מ"ז) והנה לדברי הכל יש חיוב בארץ ישראל וכי פליגי אם הוא דרבנן או דאורייתא וכאשר תראה ביבמות (דף פ"ו) ובכתובות (דף כ"ו) תראה כי בזמן הזה מדרבנן כמו שאמרו שם על פסוק כי תבואו ביאת כלכם ונא' ביאת מקצתכם נתברר לנו כי המעשר בזמן הזה דרבנן והכל תלוי אם יש קנין או לא ונראה בפירוש המשנה שהיא דרבנן ולא ידענו דעת חכמים שאומרי' יש קנין כמו שתראה בירושלמי (דמאי פ"ה הלכ' ט' בגטין פ"ד הל' ט') ואחר העיון לא ינהוג בכל זמן אלא אם נאמר אין קנין לגוי כמו שתרא' בבכורו' (דף י"א) ולזה יהיה מעשרו' בזמן הזה דרבנן וכמו שאמרו ביבמו' וא"כ הדבר אשר יצא בשד' ישראל היו' מעשרותיו דרבנן וזה העניין הפכו ר"י בן פאלט זצ"ל באותן הקונטריסי' אשר שלח לנו ולכך תראה אומרו תמי' חייב מדאוריית' חייב מדרבנן וכו' הנה אם תאמ' יש קנין לגוי בסורי' להפקי' מן המעשרו' כאשר אמרו בחלה (פ"ד משנה ז') ישראל שהיו אריסין לגוי' בסורייא ר"א מחייב פירותיהן במעשרות ושביעית ור"ג וכו' עד וחזרו לנהוג כדברי ר"ג ואין חלוק בין אריס מגוי או חוכר או מקבל פירותיו פטורין מכלום כמ"ש בגיטין (דף מ"ג) האריסין והחכירין ואריסי בתי אבות וגו' שמשכן שדהו לישראל אעפ"י שעשה לו נימוסו פטורה מן המעשרות ומן השביעית ולכן יהיה הדין בטבל הנקנה מן הגוי' אם היה בא"י והי' המוכ' גוי ובידו נגמר פטור מכלום כמ"ש (בכורות דף י"א) דגנך ולא דגן גוי ואם ישראל הוא המוכר הטבל ובידו נגמר חייב בכל כאלו יצא בשדה של ישראל לבד שהמעשרות של בעלים וצריך שיתן תרומה גדול לכהן וימכור ממנה תרומת מעשר שהיא אסורה לישראל בעון מיתה נדמית לבעלי' כשרז"ל ואם זה הטבל נקנה מהגוי בסוריא אינו חייב שום דבר ואפילו נגמר ביד ישראל ואפילו מכר או שכר שדה מגוי בסוריא וזרעה פירותיה פטורין ואם יקנה שדה זרועה מן הגוי השדה עם הפירות שצמחו בה אם אותם הפירות לא הביאו שליש והביאו שליש ביד ישראל חייב לעשר ואם הביאו שליש ביד הגוי פטור ושם אמרו בגיטין (שם) ישראל שלקח שדה מיד הגוי בסוריא וחזר ומכרה משהביאה שליש חייבת במעשר שכבר נתחייב' דהיינו אם חזר ישראל ולקח השדה עם פירותיה מן הגוי הרי היא חייבת מפני שכבר הביאה שליש ביד ישראל תחיל' והרי היא עתה עם הקרקע ביד ישראל וזה ג"כ תמצא בסוף מסכת מעשרות (פ"ה משנה ה') שם ואמר הלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא באו לעונת המעשרות חייב משבאו לעונת המעשרות פטור ולוקח כדרכו והולך רבי יהודה אומר אף ישכר פועלים ללקט אמר רבן שמעון בן

גמליאל במה דברים אמורים בזמן שקנה קרקע אבל בזמן שלא קנה קרקע אף עד שלא באו לעונ' המעשרו' פטור ואמרו בירושלמי (שם משנ' ה') אמר רבי אבון אתי' דרשב"ג בשיטת רבן גמליאל זקנו דתנינן תמן ישראל שהיו אריסין לגוים בסוריא רבי אלעזר מחייב בפירותיהן במעשרות ובשביעית ורבן גמליאל פוטר נראה שלא יתחייב ישראל במעשרות בסוריא במה שיקנה מן הגוים אלא א"כ קנה קרקע עם הפירות והוא שלא באו לעונת המעשרות וזה הכל אליבא דרבן שמעון בן גמליאל שנראה בתלמוד שהוא הולך בשיטת זקנו פסקו כאן ההלכ' כזקנו כמו שאמרו במשנ' נהגו כר"ג וממה שכתבנו תבין שחיוב המעשר הוא תלוי ג"כ בחילוק המקומות ולזה פירות א"י שיצאו לח"ל פטורין מכלום כמו שאמרו אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבין ובח"ל פטורין ופירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין וכ"ש פירות סוריא ויתברר לך זה במסכת חלה (פ"ב משנה א') ופירות א"י שיצאו לסוריא חייבין במעשרות מדבריהם והוא אומרם (דמאי פ"ו משנה י"א) המוכר פירות בסוריא ואמר משל א"י הן חייבין לעשר וכאשר הבננו זה ויסדנוהו על מתכונתו ראיתי דברי ר' יוסף ז"ל שהפכ' במה שפירש לכם ומאחר שבררנו מכל המקומות בדין המעשרו' שכל תרומה ומעשר בזמן הזה דרבנן בארץ ישראל ובכל מקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בשדה ישראל עצמה מפני שקדושה ראשונ' בטל' וקדוש' ב' לא חייבה אותם שהיו ביאת מקצת' כמ"ש ביבמו' שם ואין צריך לומר בסוריא שעיקר המעשרו' שם דרבנן ומחיבורינו הגדול יפורש לכם כל אלו הדינין: וכתב משה:
(**עיין** בה' תרומות ובהלכות מעשר פ"ג וכו' ועיין בספר מראה הפנים פירוש הירושלמי).

שאלה יז

אלו הם השאלות ששאל רבינו יהונתן הכהן מלוניל מן מרנא ורבנא הרב הגאון הגדול הר"ם במז"ל להקשות על הלכות מן החבור הגדול משנה תורה וזאת האגרת אשר שלח לו עם השאלות:
עתה אקום יאמר אומר ועושה עתה ארומם עתה אנשא להיות לדל ואביון מעוז ומחסה והוכן בחסד כסא כבוד מרום מראשון לנצור נצורים כאישון כי לו תכרע כל ברך תשבע כל לשון יראו גוים ויבושו מכל גבורתם ישימו יד על פה ממעונותם כזוחלי ארץ ירגזו ויחרגו ממסגרותם. ויראו ממערב את שמו והודו. וממזרח שמש את כבודו ויצעקו ויקראו מן המצר לאשר ידו לא תקצר כי יבא כנהר צר. וכל אשר שם כבוד מלכותו פחדו. שם אלהינו ופחדו. פחדו בציון חטאים אחזה רעדה חנפים מי יגור לנו מוסדי עולם מי יצילנו מיד האדירים פועל ישועות מגיד מישרים ברומו מושל ועל יצרו מולך ויהבו

על צורו ישלך. דבריו יטיבו עם הישר הולך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו בשבט פיו כל רשעי ארץ יאבד ואת יראי ה' יכבד בצדק אמרותיו צדיק נושע וברוח שפתיו ימית רשע בדבש תורה שבכתב ימתיק חכו ובצל תורה שבע"פ יכין סוכו ויתן עוז למלכו וילמד ענוים דרכו להורות בדרך ישרה המטים עקלקלותם אשר ארחותיהם עקשים ונלוזים במעגלותם ולהוכיח לרגעים סילונים ועקרבים: ולהשיב מעון רבים. יום ליום תורת אלהיו יביע ולילה ללילה נפשות אביונים יושיע וחטא ישא ולפושעים יפגיע ביראת יוצרו נפשו דבקה לעשות משפט וצדקה נפשו חשקה בצדקה כסאו לעד תכון והוא מרומים ישכון תורת אלהיו בקרבו מצודות סלעים משגבו. קטון הוא בעיניו גדול ונשוא פנים לפני אדוניו הנמצא כזה. אשר מחזה שדי יחזה מאין נמצא ואיזה מקום תורתו: מי יתן ידעתי ואמצאהו אבא על תכונתו הלא בוחן לבות הבין דרכו וידע מקומו מבטן קראו וממעי אמו הזכיר שמו בטרם יצרהו בבטן ידע שרשו ומטרם יצא מרחם הקדישו. ויאמר לו עבדי אתה לגדור גדר ולעמוד לפני בפרץ לנטוע שמי' וליסוד ארץ רעיוניו על פני מים ירקיע מסיני בא מהר פארן הופיע ובהר שניר אב לבנים יודיע עד השמים שיאו וראשו לעב התבונה יגיע ובכל אשר יפנה ירשיע הרי תורתו בקומו למשפט מפניו רעשו וגלי ימי הגמ' והסברא מפניו פחדו והתגעשו גם הכהנים הנגשים אליו מדמי הכסלות יטהרו ויתקדשו פן יפרץ בהם בצור לשון תורתו. ויורם בחצי תבונתו ולטהרם מחלאת הפתיות. ולטהרם מן השגיות ודבש חכמתו הניקם. ויין תורתו השקם לדרוך אורחות משפט במעגלותם ולהציל ממות נפשם ולהחיותם הוא הגבר הוקם על. שפתותיו במשפט לא ימעל נזר החכמים וכתר הישרי' והתמימים נגיד ומצוה לאומים. הנודע בשבחיו הנמצא בכושר ארחיו. ובטיב לקחו. הניכר בייני רקחיו ובמגדי פתחיו ובהוד בשמי פרחיו ובנועם ציצי צמחיו ובאור ככביו וירחיו הוא מרנא ורבנא מאור הגולה רבינו משה אשר יצק על ראשו שמן משחת קדש לדורותיו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם בן כבוד גדולת קדושת גפן אדרת צבי הארץ לכבוד ולתפארת מרנא ורבנא מימון בגורל עבדי ה' הנאמני' יהי חבלו וכסא כבוד ינחילו אוזן שמעה ותאשרהו עין ראתה יגיד ישרהו. תחת כל השמים ישרהו ועל מי לא יקום אורהו. הכי קרא שמו משה. מושה עמו מימי השגגות לזכור ימי עולם המעלם מים המשביע שאון ימי הספיקות ודכים ולא נודע מקומם אים כגן אלהים בארץ מצרים. ועוד ידו נטויה על ירושלי' ועל קצוצי פיאה. ויתר הגולה הנמצאה במהללו יתהלל המתהלל ועל זאת כל חסיד לעת מצא יתפלל תורת אלהיו בקרבו ומשפט בני ישראל על לבו בשמו עמים יתפארו ויתהללו. ובזכרו לאומים יתרוממו ויתגדלו. ויתברכו בו גוים ובו

יתהללו בני רעיוניו בתורת ה' ישיחו. ים תבונות אל פיהם יגיחו. וביראתו יומם ולילה יריחו שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו עוד ינובון בשיבה. ומלאו פני תבל תנובה להשקות הצמאים לדודי תורה מיין הרקח וידעו תועי רוח בינה ורוגנים ילמדו לקח לחכמה קרא רעיתי. ולתבונה יונתי תמתי. והשכל שם אחיהו. והתלמוד אביהו. ושפתיו ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו יוצרו הוא מנת חלקו וכוסו. משגבו ומנוסו. תומך גורלו. ומפיל בנעימים חבלו עקב אשר שמר משמרתו. והתהלך לפניו תמים. ודת ודין על ראשו יחדיו יהיו תמים נתן על לבו את האורים ואת התומים לעמוד לשרת לפני ה' הוא ובניו כל הימים נשבע ה' ולא ינחם. כי ניחם עמו וענייו ירחם להקים להם מורה צדק להחזיק בדק לחשב מחשבות להניף גשם נדבות להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות. ולהכרית מן הארץ את האובות ואת הידעוני' ולהגביר ברית אבות ברית חורב וסיני. ולהורות את בני ישראל את החוקים אשר צוה ה' ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור למען ייטב להם ולבניהם לעולם ויש תקוה לאחריתם נאם ה' ושבו בנים לגבולם ברוך שומר הבטחתו לישראל. כי לא תשכח מפי זרעו גואל להשיב ההוד והגדולה. אל מקום אשר היה שם אהלו בתחלה להיות לו מכל בני תבל סגולה. ולתתו עליון ידו נשא. והוד תורתו שמים כסה. להמטיר על פני תבל ארצה מלכים ויועצי ארץ אנשי עצתו וכל קדושי תבל בני בריתו. ירעם בשבט תם לבבו ואמונתו. וינחם וינהלם על מימי מנוחתו. וישקם מצוף תורתו. ויניקם דבש נועם אמרתו. והם תכו לרגליו ישאו מדברותיו. במלחמות ה' כי חרבו ילטש גדודים. ובעדות נאמנה לפני רעיוניו עדים. ובסוד התלמוד ה' נתן לו לשון למודים. במבחר התבונה גבר לעות את יעף דבר מגדלות התורה עד דוד הגדיל. בין קדש לחול ובין טמא לטהור הודיע והבדיל. מעיין ונחל בתורת ה' קבע. ומעשה האמונה בתורה שקע. זרע הקדושה זרע. וממלכות הטומאה מעל עמו קרע. לקנאות לצורו כחשבי נכסף נכסף וזרוע תפארתו חשף. לתת חורף בסף במעונות המטים עקלקלותם וצור חרבו שלף בחטאים ההם בנפשותם באור ספר משנה תורה מחשכי תבל האיר וגדולות ונצורות באר וברית טומאה נאר. ומקום הקדושה פאר וברכה אחריו השאר. גער הפרוצים בברית פרץ. לעשות אותם גוי אחד בארץ וקרב אותם אחד אל אחד והיו לבשר אחד הזהירם מטומאתם ונזהרו וכבסו בגדיהם והטהרו בדבש וחלב תחת לשונו ונעימות נצח ימינו מה ערבו טליו ורביביו. להחיות מתי הולכי שובב. הן אלה קצות דרכיו ומעט קט ממהלכיו יהי ה' עמו ויעל. מעלה מעלה ולשונאיו ישקה כוס רעל זרעו בקרב הארץ לרוב יסגא וכתמר יפרח וכארז בלבנון יסגא. ובברית ה' חפצו ובתורתו לילה ויום יהגה ותחת אבותיו יהיו בניו תשיתמו לשרים בקרב הארץ אמן ואמן.

ואתה קדוש ה' מרנא ורבנא מאור הגולה שמע נא בקול עבדיך שואבי מימיך להשביענו עוד בספר מורה הנבוכים אשר שמענו שמעו ובארץ מצרים יצא טבעו. ובצדקתך החזקת ולא התרפית. ומבני אדם יפיפית והוצק חן בשפתותיך. באוצרות תורתך ביראת ה' עד רחבי ארץ התבוננת. ומשפט וצדקה לבני יעקב שכנת ודין אמת ואמונה בהם דנת ולעם ה' דעת ובינה והשכל חננת. בירח וכוכבים אשר כוונת: מעבותות אהבה למשוך בם ישרי לב הכינות לך עבותות. ליראת המורדים והפושעים במופתים ובאותות. כוננת חצים על יתר ודרכת קשתות והצבת למקדש הטהרה בריח ודלתות וזרית חרמי' ורשתות. למתפרות כסתות ושמת אותותיך אותות: וחששת לתורה שנכרתו עליה על מצוה אחת כמה בריתות. אשר בה חרותות שמנה וארבעים כריתות. אשר הורישונו קדושים של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשי' יוצרך אהבה נדבה. יען שנאת משובה. ולא הכרת על בן האהובה בן השנואה והיית ערבה וערבה דערבה. כי צדקתך כצמח השדה רבבה. מני ים רחבה. והנה היא לפנינו כתובה. לא יאמר לה עוד עזובה. על כן משחך יוצרך שמן ששון מחבריך. להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך מי הביאך עד הלום. לספר ככפר ספיר ויהלום ונתן בידך החיים והשלום: כי אל טוב ה' ואל טובו נהרת ולהסתופף בביתו מהרת. בצל תורתו בחרת. לחסות ללמוד וללמד לשמור ולעשות פקודיה מזהב ומפז חמדת ולמדת ושמרת ועשית ובה' חסית ואליו כסית הוכחת עמך לרגעים על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים כתבת לנו שלישים במועצות ודעת. לצפירת תפארת ועטרת ומגבעת. אותות בדים הפרת באותותיך. ומופתי קוסמים הוללת במופתיך והוברי שמים הובשת בשמיך מעשה אצבעותיך הורדת עלינו טליך. ושלחת אל עמך. נדבות ביום חילך כיד ה' הטובה עליך לוית חן הן למכיריה' גדולים הם והגדולה הם דורשים לכל חפציהם וכל חפצים לא ישוו בהם. על כן הננו אתאנו לך להעמיד לימין גורלך גם בשאר ספריך יחיו מתנו נבלתינו יקומון כי נקשרה נפשינו באהבתם ואם הם כאן הכל כאן אמת ויציב ומתוקן לא חסרנו דבר לא לזרות ולא להבר כי מהם תוצאות חיים ואם מטה לחם נשבר מה לתבן את הבר כי בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי באלה חפצתי נאם ה' וגאונו ובתי מדרשו למגדול ועד קטן נפשינו קשור' בנפשו ולברך אותם מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו ונחנו מה לא עלינו גמולכם כי אם על יוצרו יוצר הכל אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש: והוא ברחמיו הרבים יתננו לרחמים לפני גאונינו וחכמיו וזקניו וסופריו העומדים לפניו לשבע את רעבונינו. ולרוות את צמאונינו. לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' הצור הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ויאיר במחשכים עינינו בעת שועינו וירפא חולי

שבלבבינו ברגע צעקתינו כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תפלת חץ תשובתך כליות ולב וכבד השואל הנאלח ויאכל התפל במלח תמלח והנטבע בים הפתיות מלוח ימלח ונתק ראש הספקות בתער תגלח וראית הקושיות תנוח תתלח וגפן ספיחי קציריה תשלח עד ים תשלח שרשיה בשלח תבונתך ותטעם על הירדן ותצלח. עליהם ברגל תרמוס ותדלח. ותרץ הרי קושיות והביאם אלי קבר בכלח ותמחול לשואל כי אתה טוב וסלח: ורב חסד לכל קוראיך יערוף כמטר לקחיך. ותזל כטל חרמון. ועל הררי ציון תשקה מי עגל היוצא בגימון. עלומיו ואם לא מלאו דם מי דימון תטהרם בקול המון. מי שמיך המשקים את פני הישימון: וברוח אפי טהרתך נערמו מים ונגלה ספוני ים ומטמון. ולנטעמים תחיימו בפעמון זהב ורמון ונשמע קולן בבא השואל אל קדשך בריר חלמון. למה תרצדון הרים גבנונים על ארמון. בית המלך נא אמן. והנשענים על מקל לוז וערמון. תפצל בהן פצלות לבן ואדמון. והבאים בסירות דוגה תשאנה תשובתך ותשלכנה ההרמון. והשותים את מימיך בצמאון אל נא ישתו בשממון. כי יודע בכל המון. כי אם המצא תמצא בספר סיגים ואסימון תשיגהו כמספר הדדרמון. כי קטל יתיה פרעה חגירא אלהא עילאה די תפלח ליה בתדירא. הוא ישזבינך. שתים המה קוראותינו. המחזיקות אצבעותינו הנוטפות מר עובר על כפות המנעול אשר ננעל בפנינו ברוב עוונינו. והצור העלים ממנו על כן הרפא לנו. כי נפשינו מרה לנו. וחתור חתרנו להשיב אל היבשה ולא יכולנו אין הבישן למד ולא הקפדן מלמד ואיוב הצדיק אמר אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי והעד העיד בנו משה לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול ואם בימי יהושע נשתכחו שלש מאות הלכות. שמורות היו בכל וערוכות. מהלכה למשה מסיני חתוכות יען וביען היו הנפשות נבוכות והעצמות במדוך של אבן נידוכות ואף כי לב אנוש דומה למחט סדקית בכלי מתכות קשה לשמוע וממהר לאבד ככלי זכוכית אף כי הנה עשויות פרודות פרודות מרוב הצרות אשר בחימה שפוכות וקשתות הזמן הרע על שונאי ישראל דרוכות. שתים המה המה מערכות. יוצאות ברכות נמשכות. הן הנה המשבצות המפתחות פיתוחי חותם בעט ברזל ועופרת עליהם ניתכות. לכן אחד מבאורך הפריש עלינו יריעות נפרדות והעיר הקושיות והפרכות מבכרה קלה אשר דרכה ישרה משרכת. הקם תחת אביו עתניאל בן קנז ליעדה ולשדה אחוזה וענדנו עטרת ממלכת: (ואלו הם השאלות אשר שאל הרב הנז' זצ"ל ותשובתם בצדם:):

שאלה יח

ילמדנו רבינו את הנמצא בספר אהבה עור של מזוזה אין צריך עבוד לשמה אף על פי ששל ספר תורה ותפלין צריכין עבוד לשמן ונפסלין אם לא יעבד לשמן אי משום דקארי לה למזוזה קדושה קלה הלא גם כן לתפלה של יד קדושה קלה היא יאיר לנו רבינו מאין זה בא:

תשובה לא מפני זה הוא אלא מפני שלא נשמע במזוזה עבוד לשמה כלל והיכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר. ואם תאמר ומה טעם תפילין וס"ת צריכין עבוד לשמן וזה אינה צריכה עבוד לשמה לפי שעצמו של ס"ת ועצמן של תפילין הן המצוה ולפיכך צריכין לעשות להן עבוד לשמן דהוא חשיבות יתירא שיזהר בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים. ועצמה של מזוזה אינה צריכה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה ואם אין בית אין מזוזה אבל ספר תורה ותפלין חובת הגוף התדירה היא וכתב משה.

(**אמ"ת** עיין בהלכות תפלין ה' י"א ושם הביאה מרן הכסף משנה זצ"ל אמנם הרב בעל הגה"מ הביאה משם ספר התרומה באופן אחר ושתירץ רבינו ז"ל שהמזוזה היא שמירה מפני המזיקין ולזה הקשה עליו מיניה כאשר יראה משם ומכאן נראה בבירור דהטעם מפני שאם אין בית אין חיוב מזוזה וכו' כאמור וא"כ קושי' ליכא):

שאלה יט

יורנו מה שאמר עוד סדור הפרשיות בתפלה של ראש מכניס פ' אחרונה שהיא והיה אם שמוע בבית ראשון שהוא לימין המניח וכו' עד ואם החליף סידור זה פסולות ואנחנו תלמידיך קבלנו מרבותינו ורבותינו מהגאונים ז"ל ורבינו האיי בראשה דבעינן הויות באמצע וכן פירשו בסנהדרין הא דאמר רב יהודה אמר רב כל בית חיצון שהוא רואה את האויר פסול כגון קדש לי ושמע וגם כן קבלנו מהם כי הקלף נקרא אותו שהשער היה דבוק בו בעודה חיה ודוכסוסטוס הוא אותו שהוא דבוק בבשר בעודה חיה וכמדומה לנו שנמצא בספר הפך זה על כן משכנו ידינו מהם עד בא דבריך אלינו ויורינו מה לעשות:

תשובה זה שעלה על דעתכ' בסידור הפרשיו' ובקלף שהוא החלק הדק שהשער דבוק בו כך היתה דעתי מקודם ככם ותפילין שהיו לי במערב כך היו וכזה כתב אותו חכם שחבר חבור בתפילין שמו ר' משה בר מימון נ"ע מקורטובה ואותו החבור הטעה כל אנשי מערב מלפנים. וגם רבינו הרב יצחק אלפאסי ז"ל בעל הלכות כוותיה סבירא ליה בתשובה שיש לו במעשה תפילין וכן חכם אחד שמו ר' יעקב קלעי ז"ל ככם עשה והרבה גאונים חלקו על זה ואמרו לי חכמי' נאמנים שפתחו תפילין של רבינו האיי ז"ל והיו

כתובין ומונחים על הסדר שכתבתי בחבור ורבי משה דרעי ז"ל כשבא מן המערב לארץ ישראל היו התפילין שלו כמו אנשי מקומכם וכשהראוהו דברי הגאונים הקדמונים והראיות שלהם השליך תפיליו ועשה על זה הסדר והראיה ברורה בדבר זה שכתוב בפרק הקומץ הקורא קורא על הסדר כלומר כדי שיהא קורא כסדר התורה ונוסח זה לא היה בספרים שלנו במערב אבל הנה מצאתי הנוסחאות הישנות וכך כחוב בהם. ומעשה רב שבני ישראל כלם זהירין במצוה זו ובסדר התורה איש מאיש ולדברי הכל תפילין של יד סדר פרשיותיה על סדר התורה ודין הוא שתהא כתיבת שניהם שוה שהרי לדברי רבי יוסף תולה עור על של ראש ומניחם על ידו שמע מינה סידור אחד בשניהם וכן לענין קלף ודוכסוסטוס טעות גדולה טעה כל האומר כך שעלה על דעתיכם שהדבר ידוע שהן צריכין להיות הכתיבה תמה נאה ביותר ובפירוש אמרו חכמים ז"ל שהכותב על הדוכסוסטוס יכתב במקום שער וכל כתיבה שעל הקלף תהיה במקום בשר אם תאמר כמו שאני אומר ושאר הגאונים אומרים הוא אותו החלק העבה מן העור שעל הבשר שקורין אותו הערביים רק ועושין אותו בסוד ולו שני פנים אחד לבן וחלק ביותר והוא נאה לכתיבה והוא מקום הבשר והאחד יש בו אדמימות מעוטה ואינו חלק והכתיבה בו אינו נאה אלא מפוזרת ומדולדלת והוא מקום השער והדוכסוסטוס הוא החלק הדק מן העור ויש לו שני פני' האחד נאה לכתיבה והוא מקום השער והפנים האחרים שהם דבוקים בחלק העבה אינם ראוים לכתיב' אלא הדיו נבלע בהם והאותיות מטושטשות נמצא לדבריכם ולדברי אותם שאומרים ככם תהי' הכתיב' בקלף ובדוכסוטוס במקומות רעים ופחותים שאין הכתיבה מועילה בהם והראיה השנית שהכרעתי בה דברי האומר מה שכתבתי בחבור הוא זה הדבר שספר תורה מקודש יותר מן התפלין והתפילין יותר מן המזוזה וכך היא ההלכה למשה מסיני שיהיה עור כל אחד מהם חזק ובריא כדי שיוכל לעמוד ולהתקיים כפי קדושתו ספר תורה שהוא יותר מקודש כותבין אותו על עור שלם ותפלין על הקלף שהוא חצי עור העבה ומזוזה על החצי האחר הדק נמצא כל אחד מהם מעלתו כקדושתו רוצה לומר מעלת עורו בקיומו וכתיבת כל אחד משלשתן במקום הנראה לכתיבה כדי שתהא כתיבה תמה משה: (עיין בפ"ג הלכה ה' והשיג עליו הראב"ד ז"ל בזה ומרן ז"ל הביא תשובה זו ולבסוף כתב ומה שכתב עוד וכך כתב אותו שחבר וכו' או שמא טעות הוא שנפל ומכאן נראה בבירור דהיה אחר ושמו כשמו וא"כ אין שום טעות אלא כמ"ש הוא בתחילה):

שאלה כ

כתב עוד עשרה תנאים צריך הבית ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות בו מזוזה וכו' עד ושתהיה לו תקרה ויהיו לה דלתות זה מסופק לנו כי מה שתאמר שיהיו לה דלתות שלמה שקילנא הא דאמרי' במנחות בההוא עובדא דאמר ליה קבע דשי ברישא לא נאמר אלא משום היכר ציר ובשער שבין שני בתים שיש לשניהם נראה מכאן ומכאן ואינ' ניכרת ביאתה לשער האמצעי אלא בהיכר ציר שבו:

תשובה זה שאמרתם משום היכר ציר הוא מתליא הא בהא וכי דרישתו סמוכין בתלמוד הלא תדעו שעקר המצוה לא תלה אותם אלא בשער שנאמר על מזוזות ביתך ובשעריך והדבר ידוע שהשער הם הדלתות וכן אמרו רז"ל אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות וכו' ולא אמרו פתחי בתים שכל פתח שאין לו דלתות פתח מקרי שער לא מקרי ולא נסתפק דבר זה לחכם מעולם שאין החיוב תלוי אלא בשער כפשטי' דקרא וריש גלותא שאמר לרב נחמן לקבוע לו מזוזה על הפתח שלא היו לו דלתות לאו למימרא שהיה סבור שחיוב מזוזה על הפתח בלבד אלא כיון שהעמיד המזוזות אמר לרב נחמן להניח המזוזה של כתב על המזוזה של פתח ואחר כך יעמדו דלתות מדברי רב נחמן נלמד דבר. זה שהרי נאמר לו תלי דשי ברישא ולא אמר לו תלי ברישא אעפ"י שהכתיבה על המזוזה היא מונחת אין מביאין אותם עד שמעמידין הדלתות שאין החיוב אלא במזוזת השער, כמו שדברנו לא במזוזה דעלמא. משה: (אמ"ת עיין בה' מזוזה פ"ו הלכה א' ומרן הכסף לא הביאה וראיתו במגדל עוז הביא' על מה שהשיג הראב"ד ז"ל):

שאלה כא

שם בהלכות ציצית (פ"א ה' ז') כיצד עושין את הציצית מתחיל מזוית הטלית וכו' עד ויהיה אחד משמונה חוטין תכלת והשבעה לבן לא ידענו מה הוא והיאך אפשר אלא השנים תכלת והששה לבן. ולוקח חוט תכלת וכורך שתי כריכות ויורינו רבינו למה יותר התכלת מהלבן והלבן שהוא מין כנף ממנו מתחיל ובו מסיים ובכריכותיו איך נמעט ואחד חוטי הלבן ואחד חוטי התכלת אם רצה לעשותן שזורין עושה יורנו רבנא ומרנא והלא יליף בספרי תכלת תכלת ממשכן. מה להלן שזורין אף כאן שזורין:

תשובה יש לו לטוות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן ויש לו להכניס כל חוט וחוט בפני עצמו וכופלו ושוזרו עד שיהיה שבעה חוטין לבן ואחד תכלת שנאמר פתיל תכלת אחד ולא שנים ולפי שהמצוה של תכלת שיהיה הפתיל כלו תכלת לא נעשה מן הלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף מין כנף ושאר החוליא עם החליות לבן בתכלת

חוץ מכריכה אחרונה שהיא בלבן הואיל והתחיל בו וכן כתב רבינו שמואל בן חפני זצ"ל בספר שחבר בציצית בלשון ערבי וזה שגמר שזורין ממשכן רבי שמעון היא שסתם ספרי ר' שמעון ולפי שלא מצאתי שום אדם שאמר דבר זה לא כתבתי כמוהו שא"כ יהיו שזורין ששה כמשכן כך נראה לי ואון לי סמך אחר בדבר זה: (אמ"ת זה ג"כ השיג הראב"ד ז"ל שם והמגדל עוז הביא תשובה זו אך הביאה בקיצור עיין שם):

שאלה כב

שם המוצא תכלת בשוק אפילו מצא חוטין פסוקים ושזורין פסולה. ולפי עניות דעתינו אין לנו להטות ימין ושמאל דהכי מסקנא דשמעתא דשזורין מופסקין כשרים דכולי האי לא טרחי והא דתנן המוצא תפילין ישנות מכניסן אבל לא חדשות כר' יהודה לאו משום דחיישינן שמא קמיעין הם דכולי האי לא טרח לעשות קמיע כמין תפילין אלא הן חדשות שאינן מקושרות ומשום דלא אפשר למקשרינהו בשבת אפי' בעניבא כר' יהודה לטעמיה דאמר עניבא קשירה היא יאיר לנו מאור עינינו בפי' מרווח להסיר המכשול מלפנינו:
תשובה זו ודאי אמת כדבריכם כן הוא ובעיקר העתקתי לנוסחא שלי טעיתי וכך הם הדברים וכזה תקנו הנוסחא אם מצא חוטין פסוקין פסולה ואם שזורין כשרה: (עיין בפ"ב הלכה ז' וגם זו השגת הראב"ד ז"ל והרב בעל מגדל עוז הביאה ג"כ זו):

שאלה כג

בהלכות ברכות (פ"א ה' י"ב) ו רבים שנתוועדו לאכול פת וכו' במה ד"א בפת ויין בלבד אבל בשאר אוכלין ומשקין אינן צריכין הסבה. יורינו מרנא ורבנא למה נניח איכא דאמרי דמשמע לרבי יוחנן פת ויין הוא דמהניא להו הסבה וכל חד וחד לברך לנפשיה ולא הוי חיובא:
תשובה הדבר ידוע שהפת חשובה מן הכל וכן היין חשוב מכל המשקין וכל הפירות לפי חשיבות הדבר שמברכין עליו אנו מצריכין לכל אחד ואחד ברכה בעני עצמה ולפי זה הפירוש שעלה על דעתכם בהנהו תרי לישני שזה הפירות והמשקין חשובין יותר מן הפת ומן היין שהרי הפת והיין אחד מברך לכלם אם נתוועדו או הסבו ובשאר הפירות אעפ"י שנתוועדו והסבו לא יברך אחד לכל אלא כל אחד ואחד צריך לברך לעצמו הפך גדול יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ולאו הכי הוא. הנהו תרי לישני חד טעמא אית להו ואין שום חלוקה בענין אלא בשינוי המימרא בלבד. ויש כמה מקומות בתלמוד כך שהוא מקפיד על נוסח המימרא היאך היא אעפ"י שיש ביניהן הפרש בענין וזהו

פי' (ברכות דף מ"ג) אמר רב לא שנו אלא פת דבעייא הסיבה ואחר הך יברך אחד לכל אבל שאר דברים לא בעי הסיבה אלא אחד מברך לכל ואעפ"י שלא הסיבו ורבי יוחנן אפילו יין נמי בעי הסיבה איכא דאמרי אמר רב לא שנו אלא פת דמהנייא להסיבה שיהא אחד מברך לכלם הא לא הוו מסובין כל אחד מברך לעצמו ודין זה בפת הוא בלבד אבל בשאר דברים אין בהם דין זה כדי שנאמר מהנייא בהו הסיבה אלא בלא הסיבה נמי כן הוא. ורבי יוחנן אמר אפי' יין כל אחד ואחד מברך לעצמו ואם הסיבו מהנייא בהו הסיבה שיברך אחד לכולם: עיין מה שכתב מרן הכסף משנה ז"ל ששם העמיק הרחיב לישב תשובה זו יעו"ש):

שאלה כד

שם שנים שאכלו כאחד כל אחד ואחד וכו' עד שכל החייב בדבר, מן התורה אין מוציאין אותו ידי חובתו אלא חייב אותו דבר כמוהו מן התורה יורנו מרנא ורבנא והלא הלכה רווחת (ברכות דף מ"ג) שלא יוציא את אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ומוציאין ינאי וחבריו שאכלו כדי שובען ולגמרי הוא דעבד רבי שמעון, בן שטח שהוציא באחד ממין שבעה:

תשובה תמיהא גדולה יש בדברכם והרי דבר זה בפרק מי שמתו (דף כ' ע"ב) אמר ליה רבינא לרבא נשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא או מדרבנן וכו' עד הכא במאי עסקינן כגון שאכל שיעורא דרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן כדדרש רב עוירא וזה אין בו ספק והא דאמרי עד שיאכל כזית דגן לאפוקי מי שאכל שאר אוכלין וזה ענין אחר אם זה שאכל כזית דגן מוציא מי שאכל כל שובעו או אינו מוציא אלא מי שנתחייב מדרבנן כמו שנתברר בפ' מי שמתו שאותן הדברים ברורים ובנויים על עיקרי הברכות (פ"ה הלכה ט"ו):

שאלה כה א

שם לקח כוס של ברכה בידו והתחיל על מנת לומר שהכל וטעה וכו' יורינו מורינו אם שכר של שעורים הוא היאך יצא ומרנא ורבנא הרב אלפסי זצ"ל הולך על זה הדרך וחתרנו להוציא אל היבשה ולא יכולנו שהרי פירות השכר אינם יוצאים מן הגפן ודמי לפותח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור דלא יצא הראנו רבינו את האור כי טוב וכי תאוה הוא לעינים בפירוש מרווח כיד ה' הטובה וההרחבה עליך:

תשובה יראה לי שאין הדבר נאמר אלא בשכר היוצא מן הגפן כמו שנאמר בנזיר מיין ושכר יזיר ובאותו השכר שאין נראה בכוס אם שכר הוא או יין שייך אדם ליטול ויפתח על מנת שהוא שכר ויסיים בבורא פרי הגפן אבל בשכר של שעורים וכיוצא בו שהוא ניכר לא דברו חכמי' בדבר כלל וכי יש מי שיאמר שלקח בידו תמרה והתחיל לברך בא"י אמ"ה על דעת לברך בורא פרי העץ וסיים המוציא לחם מן הארץ וכי בשופטני עסקינן ומה מקום לשגגה זו אלא ודאי בשכר העשוי מן הגפן הן הן הדברים (פ"ח הלכה יא) וכתב משה:

שאלה כה ב

(א.ה. בדפוסים בטעות נדפס בשתי תשובות 'שאלה כה')

בהלכות מילה (פ"ב כ') מקום והויין שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין וכו' עד בין בחמין שהוחמו בערב שבת ובין בחמין שהוחמו בשבת מפני שסכנה היא לו משמע דאפי' על ידי ישראל. אדרבה לא ימול ולא יסתכן כיון דמכשירי מילה אינן דוחין את השבת וכבר תפסו הרבנים המשיגים את הרב מרנא ורבנא האלפסי ז"ל שכתב בהלכות מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה ובין לאחר המילה בין בחמין שהוחמו בשבת וכו' וכמדומה לנו כך היה לו לכתוב מרחיצין את הקטן כדרכו לפני המילה בחמין שהוחמו בערב שבת לאחר המילה אם נשפכו חמין שלו מחמין לו חמין אפי' בשבת מפני שסכנה היא לו והוא כשנשפכו אחר המילה אבל קודם המילה אם אין לו חמין תדחה המילה ואין השבת נדחה שאין מכשירי מילה דוחין את השבת:

תשובה תמהתי לשאלה זו שהדברי' בחבורי מפורשים הרבה ולא יהיה לי מקום לספק זה שתחילת אותה הלכה כך היא (שם) מלו את הקטן בשבת ואח"כ נשפכו המים החמין או נתפזרו הסמנין עושין לו הכל בשבת מפני שסכנה היא לו מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין וכו' עד שלישי למילה שחל להיות בשבת עד מפני שסכנה היא לו מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין וכו' עד שלישי למילה שחל להיות בשבת עד מפני שסכנה היא לו הרי הדברים ברורים שעל שלישי של מילה אמרנו שמרחיצין אותו בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת מפני שסכנה היא לו ולא יראה לי בכאן ספק כלל:

שאלה כו

עוד כתב שם (פ"ג) גר שמל א עד שלא נתגייר כו' עד וכן אדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שאינו ודאי יורינו מרנא ורבנא והלא ספק תורה הוא ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכינן אבל על דאורייתא מברכינן חוץ מן הדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הם כדאמרינן בפ' במה מדליקין:

תשובה הדברים ידועים שכל ברכה שעל המצוה מדבריהם היא בין שתהיה המצוה מן התורה וחכמים הם שתקנו הברכה והם אמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא וכו' לפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר מצוה מצטוינו או לא מצטוינן בין שהיה הצווי על אותה עשיה מדבריהם בין שהיה מן התורה עושין אותו דבר בלא ברכה ומפני זה נסתפקה הלכה בהדיא בסוכה בפ"ח ספק שביעי היכי והלכתא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכין וממילא אתה למד לכל המצות שיסתפק לן אם אותה המצוה או אין אותה מצוה עושין בלא ברכה כמו שבארנו בסוף הלכות ברכות וזהו העיקר שסומכין עליו ואותם הדברי' האמורים בפ"ב מדליקין (דף כ"ב) בענין אחר הן אמורי' וזהו פירושן שיילינן בגמ' על ברכת נר חנוכה היכן צונו והשיב רב אוניא מלא תסור רב נחמן אמר משאל אביך ויגדך שמעינן מדברי שניהם שכל מצוה שהיא מדבריהם מברכין עליה וצונו והותיב רב עמרם על שניהם ממעשה דמאי שהרי הוא מדבריהם ומפני זה מפרישין בלא ברכה שמע מינה שאין מברכין על כל מצוה שהיא מדבריהם ופריק אביי ואמר דבר שתקנתו מצוה מדבריהם ואין תקנתו מפני הספק תיקנו עליו ברכה כגון נר חנוכה ומקרא מגילה ועירוב ונטילת ידים אבל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק כגון מעשר דמאי לא תקנו עליה ברכה והקשינו על אביי לפום הדין פירוקא והרי יום טוב ראשון ופריך אביי ואמר הכי התם כי היכי דלא לזלזלו בה ולהכי תקינו לו ברכה אבל שאר דברים שעיקר תקנתם מפני הספק לא תקנו להן חכמים ז"ל ברכה ולפיכך לא תקנו חכמים ז"ל ברכה על המעשר דמאי ובא רבא ופריק פירוק אחר ואמר אל תאמר שכל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק לא תקנו לו חכמים ברכה שהרי יום טוב שני מפני הספק ותקנו לו ברכה ותדע למה לא תקנו ברכה על המעשר דמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הם נמצאו דברי כלם רב עמרם ואביי ורבא אינן אלא ליתן טעם שמפניו תקנו חכמים ברכה לכך וכך הילכך כל דבר שנמצא בפי' לחכמים שמברכין עליו וכל מצוה שעיקרה מן התורה ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה או אין אנו חייבין בה לא תקנו לה חכמים ברכה אעפ"י שודאית מן התורה כמו שנתבאר מדבריהם בסוכה (פרק ח') והוא הדין בכסוי דם הכוי והוא הדין לכל ספק מצוה. משה:

שאלה כז

בספר הפלאה בהלכות נדרים (פי"ב) כל הנדרים והשבועות האב מיפר ביום שמעו כל נדרי בתו הקטנה וכו' האירה עינינו במאור תורתך שהרי בספרי מקיש אב לבעל וכן במסכת נדרים מדכתב בין איש לאשתו בין אב (לבתו ובעל אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש) ודריש כל דכתיב גבי דא למילתא אחריתי יפרש לנא מרנא ורבנא בזה פי' מרווח: **תשובה** זו השאלה בודאי ראוי לשאול אותה כל חכם וכמה ימים נתישבתי בדבר זה והדבר ידוע שלדברי אותו ההקש המפורש בספרי אין האב מפר אלא נדרים שבעל מפר כמו שמפרש אבל קשה לי דבר זה ימים רבים ואמרתי שבודאי דברים אלו לר' שמעון הם לבדו שסתם ספרי רבי שמעון ואלו היו דברים אלו הלכה לא הוה שתיק גמרא מיניה שלא תמצא לעולם אותו ההקש בשני תלמודים ולא בתוספתא ולא אמרו בגמ' אלא הכי והתניא בין איש לאשתו בין אב לבתו מלמד שהבעל מפר נדרים שבינו לבינה ולא הביא עיקר זה על הקש שדרש ר' שמעון בספרי אלא הביא מקרא זה קושיא על המשנה שאמר אלו דברים שיש בהן עינוי נפש הקשה ואמר נדרי עינוי נפש הוא דמפר שאין בהן עינוי נפש אינו מפר והתניא בין איש לאשתו מלמד שהבעל יפר בנדרים בינו לבינה אמרי. וכלהו הלכות ושמועות שתמצא בכל מקום שאם נדרה כך וכך יפר אם נדרה כך וכך לא יפר ולא תמצא חלוקה זו אמורה לעולם אלא באשה ובעלה אבל בנעוריה ובית אביה לא נמצא דבר זה לעולם ואם תאמר שנדע הנדר שיפר הבעל הוא הנדר שיפר האב תינח נדרי עינוי נפש דברים שבינו לבינה היאך בבעל ובאב אחד ומה איכפת לאב בדברים שבין אשה ובעלה אם כוחלת או מעברת סרק וכיוצא בזה ועוד דברים שבין אב לבתו חוץ מנדרי עינוי נפש מה הן. וכי לא אישתמיט תנא או אמורא שיאמר נערה שנדרה כך וכך יפר אביה נדריה כך וכך לא יפר ואם יאמר אחד מהדברים שבין אב לבתו כמו שאמרו במה דברים אמורים בדברים שבין איש לאשתו ועוד ההפרש שנתנו חכמים ז"ל בין נדרי עינוי לנדרים שבינו לבינה לא נתנו אלא בבעל ואמרו כי אינה תחותיה הויא הפרה כי מגרש לא חייל עלה נדרה וכו' מכל אלו הדברים נראה לי דלא דברו חכמי' במחלוקת נדרים אלא לענין בעל אבל לגבי אב לא חלקו חכמים בנדרים בפשטיה דקרא שלא חלק אלא כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום ובבעל חילק ואמר כל נדר או כל שבועת איסר לענות נפש לפי דברים אלו תפסתי סוגייא דכולהו שמעתתא ולא יצאתי מפשטיה דקרא ואמרתי שזה ההקש דרבי שמעון דברי יחיד הן והוא הנראה לי והאל יצילנו מכל שגגה:

שאלה כח

בהלכות ערכין וחרמין (פ"ו) וכל המקדיש עבדו ושפחתו הכנעניי' וכו' ואין הגזברין רשאין ליקח דמיהן נפלאה זו הפסקא בעינינו הרבה דהא קיימא לן כרבי יוחנן דאמר אף הוא נותן דמי עצמו ויצא מפני שהוא כמוכרו לו דקסבר כסף גומר בו והכי פסיק בהדיא בפ' השולח אין הלכה ה כרבי שמעון דאמר אין כסף גומר השיבה לנו ששון ישעך ובאורך נראה אור:

תשובה כשם שנפלאה פסקא זו שלנו בעיניכם כן נפלאה קושיא זו בעיני הרבה ששתי מחלוקות הם האחד מחלוקת ר' ות"ק במקדיש נכסים והיו בהם עבדים וכו' דאמר ת"ק שאין הגבאין משחררים אעפ"י שלקחו דמי העבדים אלא האחרים שמכרו להם הם משחררים וחלק רבי לבדו בזה ואמר שהעבד שהוקדש אם נתן דמיו לגזברין יצא לחירות וכאלו מכרו אותו הגזברין לאחר ואינו צריך גט שחרור ולא איפסיקא הלכתא בהאי מחלוקת ולפיכך פסקנו כת"ק שאמר שאין הגזברין רשאין להוציא אותם לחירות כמו שאמרנו באפוטרופין שאינן יכולין להוציא עבדים לחירות וכן הלכה וגם ר' חלק שם בענין אפוטרופין ואמר אומר אני נותן דמי עצמו וכו' ואין הלכה כמותו אנא כת"ק. והמחלוקת השני הוא מחלוקת ר' ורבי שמעון במי שהפקיר עבדו וזהו פירושה אמרו לפני רבי נתיאשתי מפלוני עבדי מהו אמר להם אומר אני אין מקנה אלא בשטר פירוש לפי שכיון שפקע רבו ביאוש אין לו תקנה שישתחרר אלא בגט חירות שיכתוב לו רבו והקשינו על רבי ואמר היאך יאמר ר' אין לו תקנה אלא בשטר ור' הוא דאמר במקדש עבדו שאם נתן העבד דמיו לגזבר יצא לחירות בלא שטר ואעפ"י שפקע שעבוד רבו ממנו בהקדש הנה יש לו תקנה בכספיה ופרקינן קאמר או בכסף או בשטר פירוש העבד שפקע שעבוד רבו מעליו בין בהקדש בין בהפקר בין ביאוש יש לו תקנה או בגט שחרור או בכסף שיפדה בו את עצמו וזה שנתיאש מלעבדו כבר פקע ליה כספיה ולא נשאר לו תקנה אלא בשטר שיכתב לו רבו גט חירות ועל זה אמר רבי אומר אני שאין לו תקנה אלא בשטר ואם תאמר אם כן הוא מאי אתא לאשמועינן והלא דברים ידועים הם שכל עבד כנעני שבעולם קונה עצמו בשני דברים בכסף ובשטר ולא בא רבי אלא לאפוקי מהאי תנא דתניא ר' שמעון אומר משום רבי עקיבא יכול יהא כסף גומר בה וכו' עד שטרות גומר ואין כסף גומר בה פירוש בשפחה חרופה שאם נתנה דמי חציה לא תצא לחירות אלא בשטר בלבד ולדברי רבי כסף גומר בה ואם נתנה חצי נמי תצא לחירות. הא איפסיקא הלכתא בהדיא שאין הלכה כר' שמעון דאמר שאין גומר בה אלא שטר ומדאיפסיקא הלכתא שאין הלכה כר' שמעון אתה למד שהלכה כרבי דאמר גומר בה

בשפחה חרופה בין כסף בין שטר ובין כל עבד שפקע שעבוד רבו גומר בו בין כסף בין שטר כמו שלמדנו מדברי רבי שאומר אבל הוא נותן דמי עצמו וכו' ולא איפסיקא הלכתא כרבי שיקחו הגזברין דמי העבד שהוא הקדש מידו ויצא מתחת ידו לחירות אלא אחרים מוציאין אותו כת"ק הרי הרווחנו בפירוש הלכה זו הרבה ואע"פי שהיא פשוטה מפני הפליאה שנולדה בה:

שאלה כט

בספר קדושה בהלכות טרפות (פ"ח ה' כ"ג) נמצא בהמה שניטל לחי העליון שלה טריפה ואנחנו בעוונותינו לא שמענו עד היום ולא מצאנו כתוב בשום חבור הנעשה לשון זה והיה בעינינו כשנאמר ניטל לחי התחתון כשר רבותא אשמועינן שאע"פי שנראה כעיקור וכל שכן לחי העליון סוף הדבר אין אנו יודעין היאך יאסר אם ניטלו הלחיים העליונים עם חותמו לדברינו שאנו מתירין מסוכנת יפרש לנו רבינו פירוש מרווח בזה ואם און פעלנו לא נוסיף:

תשובה מי תלה בסימנין בלחי התחתון עד שתחוש לעיקור דע שהסימנין תלוים הם בין עיקר החיך והלשון אבל המפצל של לחי התחתון רפה הרבה כדי שיהא נע במהרה בשעת אכילה ומפני זה נשמט פעמים רבות מרוב בני אדם לא בשעת אכילה בלבד אלא בשעת פיהוק ואם יחזירוהו במהרה יחזור ואם לאו לא יחזור ואפילו ניטל מפצלי לא ימות החי אבל לחי העליון קבוע הוא והחוטם הקבוע בו הוא נשמת רוח החיים הנכנסת ללב דרך הריאה עם הנשימה שתכנס מן הפה ואותו הלחי העליון כמו גג הוא לכסות הקנה עד שלא תכנס נשמת הרוח והיא קנה הריאה וימות גם שני לחיים אדומים והם כמו הענבים תלוים בסוף החיך מלמעלה כנגד פי הקנה מפני זה נבראו כדי שיהיה הרוח שיכנס מן הפה בתוך הכנסת פי הרוח לריא' תפגע בבשר זה תחלה ואע"פי שהוא בתוך הפה ואחר כך יכנס לריאה ואם ניטל הלחי העליון אבד הכל ונמצא פי הקנה מגולה לאויר ומיד יכנס בו הרוח בכל נשימה ונשימה כמו שיכנס לתוך פי האשישה והסילון וביומה תתקרר הריאה והלב ותמות הבהמה ואין לך שאין כמוה חיה יותר מזה ומפני זה אנו אומרים נטילת לחי התחתון דוקא בכשרות לא העליון וזה שאמרתם שלא שמעתם ולא ראיתם בחבור מי שמנה זו בכלל הטרפות הרבה דברים לא יזכרום כל המפרשים מפני שלא שמו דעתם להן וכשיבין אותם באותם הדברים יראו. וזה שאמרת' שאם היתה זאת טרפה היאך נתיר המסוכנת לא ידענו מי תלה זו בזו ולא מאיזה צד באה קושיא זו עד שנהיה צריכין לפרק:

שאלה ל

ג"כ מצאנו כתוב בעוף אם נשבר' רגלו למטה מן הארכובה טריפה ולא שמענו בלתי היום שלא היינו סוברי' באברי' המצויין בעוף ובבהמה שיש הפרש ביניהם כי אם בקרום בעוף המים:

תשובה זו שאמרתם שמצאתם כתוב בעוף אם נשברה רגלו וכו'. וגם אני לא שמעתי בלתי היום הודיעונו באיזה מחום מדברי נמצאת טעות זו הנה בפרק עשירי מהלכות שחיטה נאמר בזה הנוסח ושתי טרפות יש העוף יתר על הבהמה ואף על פי שיש לה אותן האברים ואלו הן עוף שנשתנה מראה בני מעיו מחמת האור ועוף המים שנקב עצם ראשו זה הוא נוסח דברי ואם יש בספר שהגיע אליכם דבר שסותר זה כמו שכתבתם ודאי טעות סופר הוא תקנו הספר ויבא שכ"מה (אמ"ת נראה שמה שהוקשה להם הוא ממה שכתב בפ"ח הלכה י"ד ומנין גידים אלו בעוף וכו' ושם השיג הראב"ד ז"ל וכתב מרן ז"ל משם רבינו ירוחם ואורחות חיים שטעות נפל בספריהם והרשב"א ז"ל כתב בתשובה ששמע שרבינו חזר בו עי"ש):

שאלה לא

גם בדבר כוסות של חרש וכ"ש בשאר כלי קיום מחר קבלנו מרבותינו ומכל הגאונים והרב אלפסי זצ"ל שאין להם תקנה אי שתו בהם גוים פעם ראשונה ושניה כי אם בהתישבם י"ב חודש על כן לא הבננו כלל מכל אשר כתוב בספר ואוי לנו כי נעלמו ממנו מעינות החכמה והמפרש לנו באר היטב יזהיר כזוהר הרקיע:

תשובה ודאי כך אמרו מקצת הגאונים ז"ל כמו שקבלתם אתם אבל אין הדברי' נראין כך שאם תאמר כך נמצאו הדברים סותרין זה את זה שכבר איפסיקא הלכתא שכל הכלי' שאין מכניסן לקיום בשפשוף סגי להו אפילו נשתהה בהם היין נסך יום או יומים כגון קובי וכן אם היה היין עובר עליהם תמיד ולא נשתהה כגון המשפך וכיצד יהיה הכוס שישתה בו הגוי שני פעמים צריך ישון ועוד שבענין דבר שאין מכניסן לקיום נחלקו בכוסות של גוים רב אסי אסר ורב אשי התיר (ע"ז דף ל"ג) ופסקה הלכתא פעם ראשון ושני אסור שלישי מותר שאין ענין הדברים ששתה בהם גוי שני פעמים כל שכן אם שתה בהם פעם שלישי אלא פירוש הדברים כמו שבארנו בחבור: (הלכות מאכלות אסורות פי"א ה' י"ח):

שאלה לב

גם נמצא כתוב בהרב' מקומות ובשאר הספרים שאין אדם הבא על חייבי לאוין לוקה אלא א"כ קדשה ויגענו הרבה ולא מצאנו זה ומניין לך גם מצאנו קושיא גדולה בראש אלו נערות (דף כ"ט) דמקשים אי רבי מאיר קשיא בתו ואי רבי נחוניא בן הקנה קשיא אחותו. ואי רבי יצחק קשיא ממזרת הא קימא דאין לוקה ומשלם ולדברי הספר לעולם לא שייך בה מלקות כלל יורינו מרנא ורבנא תירוץ קושיא זו ואנחנו נשמעה ולא נסור ממנה ימין ושמאל ב:

תשובה זאת השאלה והקושיא ודאי ראוי לעיין בה הרבה וחכמים גדולים הרבה ככה הס שיקשה להם דבר זה. ובשעה שחברתי החבור עמדתי: בדבר זה כמה ימים והנוסחא הראשונה שחברתי תחילה שהקצתיה מלבי ולא העתקתי כתוב בה כפי הנראה מהלכה זו אליבא דר' יצחק וכל דהאי משנת אלו נערות (כתובות דף ל"א ע"ב) שכל הבועל חייבי לאוין בהתראה לוקה ובעת שהעתקתי ודקדקתי כל שמועה ושמועה מן הספרים לא סמכתי על קושיא זו ואמרתי לא נניח תלמוד ערוך ולפסוק הלכה ממשא ומתן של גמרא שהרי עולא ורבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש וכמה אמוראי אליבא דידהו נשאו ונתנו בהאי מתניתא וגם חכמי המשנ' חולקים הרבה בדבר זה ויש לומר שר' יצחק חולק בדבר זה וסבירא ליה שכל בועלי חייבי לאוין בהתראה לוקה כאביי ואינה הלכה ויש לומר שר' יצחק סבירא ליה בממזרת כסברא דעולא באחותו שהרי אמר עולא שהמחלוקת שבאחותו בבוגרת היא ולא בנערה. כך רבי יצחק דסבירא ליה כי בממזרת לפי שאי אתה יכול לחלק בחייבי לאוין עד שנאמר זאת האשה בבעילה בלבד ילקה עליה וזאת בקדושין ובעילה אלא באלמנה לכהן גדול בלבד כמו שנתפרש שם בסוף קדושין (דף ע"א) וזהו התלמוד הערוך שם אמר אביי קדש לוקה משום לא יקח בעל לוקה משום לא יחלל רב אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה מה טעם קאמר מה טעם לא יקח משום לא יחלל ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קדש ולא בעל אינו לוקה להיות לו לאשה אמר רחמנא והא ליכא ומודה בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קדש שלוקה משום ולא יחלל זרעו אמר רחמנא והרי חלל ושניהם מודים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קדש שאינו לוקה זהו נוסח התלמוד ומודה דרבא וכו' ושניהם מודים וכו' שמע מינה שבכל חייבי לאוין פליגי אביי ורבא ולא באיסור כהונה לבד פליגי שאביי סבר שכל הבועל אחת ממחויבי לאוין בלא קדושין לוקה חוץ ממחזיר גרושתו שאינו לוקה עליה עד שיקדש ויבעול ורבא סבר שכל הבועל אחת ממחויבי לאוין אינו לוקה מאותו השם עד שיבעל אחר הקדושין כמחזיר גרושתו חוץ מאלמנה לכהן גדול שאם בעל לוקה אעפ"י

שלא קדש והדבר ידוע שאביי ורבא הלכה כרבא בר מי"על קג"ם הילכך בעינן לאוקומי דברי רבי יצחק אליבא דהלכתא נימא שר' יצחק אמר בממזרת כמו שאמר עולא באחותו ואם תרצה תאמר שכך סבירא ליה לר' יצחק שכל הבועל חייבי לאוין בלא קדושין לוקה כאביי ועל כל פנים לאו מדברי משא ומתן נפסוק הלכה כמו שבארנו ונראה לי שאין בדברים אלו ספק כלל (עיין בהלכות נערה בתולה פ"א ובהלכות איסורי ביאה פ' י"ז):

שאלה לג

בספר זמנים ובכמה מקומות ובהלכות יום הכיפורים נראה מן הכתוב בספר בעיר שישראל וגוים דרו בה מחצה על מחצה מפקחין אבל ברובה גוים לא ומימינו לא שמענו חדוש גדול מזה כי כך קבלנו הא דאמרי' בכתובות (דף טו) וביומא (דף פ"ד) אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב אפילו רובא גוים מפקחין והפכנו בשמועות באמת דברי הספר והצור העלים ממנו על כן דבר אהה עמנו ונשמעה כי זכותך מסייעתנו אכי"ר מאת שוכני סנה:

תשובה תמהני על דבר זה שקבלתם הרבה וכי אנו לא קבלנו כך וכי יש באותו המקום ספק בעולם הדברים ברורים שם ואפילו לבר בי רב דחד יומא שכך הם דברי שמואל דסבר שאפילו רוב העיר גוים מפקחין עליו אבל אנו אדברי ר' יוחנן סמכינין דאמר רבי יוסי אמר ר' יוחנן תשעה גוים ואחד ישראל ביניהם באותו חצר מפקחין בחצר אחר אין מפקחין ואוקימנא בשפירשו כלם שהרי לא נשאר שם קבוע ולפי' אם פירש אחד מהם בחצר אחרת אין מפקחין דכל דפריש מרובא פריש והוא הדין לזה שפירש מעיר שרובה גוים שאין מפקחין עליו גם רב חלק על שמואל בדיוקא זו שדק מעיר שהם מחצה על מחצה שאמרנו בתינוק הנמצא בה ישראל ואמר שזה להחיותו ולא ליחסו ולא איירי בפקוח בכל מקום אפילו תימא שרב לא שמענו לו מחלוקת בדבר זה שהוא הפקוח על זה שהוא מעיר שרובה גוים ולא מפני שדק שמואל נאמר שחלק עליו אפילו תימא הכי הרי ר' יוחנן בפירוש חולק על זה ואמר בתשעה גוים ואחד ישראל באותו חצר מפקחין בחצר אחר אין מפקחין והנה הלך בפקוח נפש אחר הרוב במקום זה והדבר ידוע ששמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן: (עיין בפ' ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה כ"ו והרב המגיד ז"ל רמזה:

שאלה לד

שם (ה' שבת פי"ד ה"ו) כתוב הבור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אעפ"י שהוא עמוק מאה אמה היה לו לרבינו נר"ו לפרש דבבור שבים מיירי הואיל והמים צפין על גביו דקסבר משפת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא היא ואם בכל כרמלית מיירי כגון בקעה היאך אפשר זה יורינו רבינו הקדוש.

תשובה לא אמרתי אלא בבור שבין ג' מחיצות שהרי ביניהן כרמלית כמו שבארנו שזו היא קרן הזוית הסמוכה לרשות הרבים והוא הדין לבקעה כמו שאמרתם אבל יראה לי מדבריכם שיש בספר שלכם חסרון דברים וזה נוסח הספר בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפי' עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה על ארבע וזו היא דעתי בדבר זה הואיל ולא חלק הבור רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית גם אותה המשנה האמורה בערובין נתנו בבור אפי' עמוק מאה אמה הרי זה ערוב ואוקימנא בבור העומד בכרמלי' עסקינן ונתכוון לשבות למעלה אפשר להעמידה בבור שיש בו ארבעה על ארבעה וזה נתכוין לשבות ברשות הרבים ואפשר להעמידה בבור שהוא רשות היחיד ונתכוון לשבות בכרמלית ויראה לי שבבור שאין בו ד' על ד' היא המשנה ולפיכך קמשמע לן רבותא ואמר אפי' עמוק מאה אמה לא נחלק מן הכרמלית אלא הרי הוא ככרמלית אבל אם תאמר שיש בו ארבע על ארבע מה לי עמוק מאה אמה ומה לי עמוק עשרה טפחים רשות היחיד הגמורה היא ולא היה עולה על דעתינו שיועיל תוספת העומק כלום עד שיוציא זה מלבנו ויאמר אפי' עמוק מאה אמה וכן פי' רבינו נסים ז"ל והעמיד משנה בשאין בה ארבעה:

שאלה לה

שם אם מצא מציאה אם יכול להחשיך עליה מחשיך ואם לא מוליכה פחות פחות מד' אמות. ועתה אתה ברוך ש אשר ה' אשר הפליא לך עצה וגבורה בתורתו הקדושה הוא ילמדך להועיל לנו ולהאיר עינינו בזה כי לא נדע לפרש גמרא של ראש פרק מי שהחשיך אלא לחומרא שלא התירו חכמים בשום עניין לגבי מציאה אלא בכיסו דטרח ביה הרבה ואם אי מתיר לו מתוך שהוא בהול על ממונו אתי לאיתויי בהדיה. וכן מצאנו בפירוש רבינו חננאל ז"ל כמו שקבלנו ועם כל זה יפרש לנו רבינו ההלכה באר היטב ולא נסור ימין ושמאל כדין הנטוי עלינו כי אתה הרבים ואנחנו בגלותינו מתי מספר ובארץ אשר גוברת בה השכחה הרבה ומזרה ישראל יקבצנו לארץ הצבי ותעבור לפנינו וה' בראשינו:

תשובה אל תקטינו עצמיכם אם אין אתם כרבותי הרי אתם חברי אלופי ומיודעי וכל שהקשיתם ראוי להקשות גם ראשי הישיבות שהיו בבבל תפסו על שיטה זו כשהגיע

אליהם החבור עם דברים קלים שחלילה לכם שיסתפקו לכם אבל כל השאלות אלו שלכם לא ירדו לעמקן. וכך יראה לי במציאה שזה שחלק רבא בין כיס למציאה לא אמר אלא ליתן המציאה לנכרי או להניחה על החמור אבל להוליכה פחות פחות מד' אמות לא שהרי פחות פחות מארבע אמות אינה שטה כדי שיאמר רבא דוקא כיסו אבל מציאה לא ואם תאמרו מאי שנא הא מהא שזו ההולכה פחות מד' אמות צנעא גדולה יש בה ולא אושא מלתא כמו שנתבאר שם בהמוצא תפילין ואינו צריך דבר ולא איש אחר לסעדו ולא יכיר בו ולא יהיה נחפז ולפי' לא נחוש לו שמא העביר ד' אמות זו היא דעתי בדבר זה ומי שרוצה לחלוק יחלוק (הלכות שבת פ' עשרים הלכה ז'):

שאלה לו

המקדש אחת מן המשניות או ממחויבי עשה או ממחויבי לאוין וכן היבם שקדש צרת ערוה הרי אלו קדושין גמורין וכו' ונחנו מה לא עליך תלונותינו כי אם על עצמינו כי נסגר זה השער לפנינו מבוא בתוכו דהאי צרת ערוה היכי משכחת לה דתפסי בה קדושין והלא הצרה במקום ערוה קיימא לכל דבר ערוה שהרי לעלמא ניתרת בלא חליצה כלל דפשיטא להו לבית הלל דכרת גמור יש בה בערוה וא"כ היכי תפסי בה קדושין כלל ואם תאמר דברי האומר שב"ד שלאחריהם חזרו ונמנו שתהא חולצת ולא מתיבמת הלא נודע בכל המון משום ספיקא עשו וא"כ זה היבם שקדשה אם בא אחר וקדשה צריכה גט משניהם ועני ורש הצדיקו ומאיר עיני שניהם יזכה לביאת הגואל וכל ישראל חברים: **תשובה** לא עלי תלונותיכם כמו שאמרתם וגם לא על עצמכם אבל תלונות שנינו על הסופר ועל המגיה ונוסח דברי כך הם וכן היבם שקידש צרה יבמה הרי אלו קדושין גמורין:

שאלה לז

בספר עבודה נמצא כתוב כלי שנתבשל בו תרומה אינו צריך הגעלה אלא מריקה ושטיפה ועינינו לתשובת גאונינו מיחלות כי לעניות דעתינו לא נתמעטה משאר קדשי' כי לא למריקה ושטיפה יתרה שהיא אחר הגעלה של כלים שנתבשל בהם קדשים צריך הגעלה ולתרומה לא צריך אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל ולו שקול ישקל חפצי לראות בתשובות נצחות מאד מאחד מצעירי תלמידך ולהניס אותנו בשבעה דרכים אז יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם ויודו לשם חסדו בחצריהם ובטירותם השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב:

תשובה זה שאמרתי אין כלי שנתבשל בו תרומה צריך הגעלה בספר זרעי' הוא אמור בהלכות תרומה ולא מדיוקא דההיא מתניתא האמור שם בזבחים בפרק דם חטאת וכו' סמכתי זה אלא על המשנה השנויה בתרומות סמכתי דהכי תנן המערה מכד לכד והטיף ג' טיפין נותן לתוכה חולין הרכינה ומיצית הרי זו תרומה וזהו פירושה המערה כד שיהיה בו שמן תרומה או יין תרומה עד שנתרוקן ופסק כל הניצוק והתחיל המשק' לטוף טיפה אחר טפה אינו צריך להמתין עד שיפסקו כל הטיפין אלא כיון שירדו שלש טיפין טפה אחר טיפה דיו ונותן לתוכה חולין מיד ואין הצחצוחין הנשארים שם בכד מדמעין ואם הרכינה על צדה אחר שנטפו שלש טיפין עד שנמשכו כל הצחצוחין שבכד ונמצאו למקום אחד אותו הנמצא תרומה. ממשנה זו דקדקתי שאין הקדרה הזו שנתבשלה בה תרומה צריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד וק"ו הדברים אם היין או השמן הנשאר בדפני הכד אינו מדמע אעפ"י שאלו הרכין הכד על צדה היה מתמצה ממנה תרומה המדמעת וכל הצחצוחין הנשארין שם הן עצמן של תרומה ק"ו לתרומה שנבלעת בחרסית שיעלה על הדעת שיצא אותו הנבלע וידמה שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש ודאי ולא היא מן התרומה אלא המים שנתבשלה בהם התרומה הן הנבלעי' בקדרה ואין לאותו היוצא אם יצא ממש ולא טעם ולפיכך אני אומר שאין הקדרה צריכה אלא רחיצה בלבד ולא הצרכתי רחיצה אלא מפני שהיא ע"י האור להחמיר אבל ליתן לה חולין צונן אינה צריכה רחיצה כמו המערה מכד לכד זהו דעתי מפני הלכה זו לא הצרכתיה הגעלה בדבר זה לתרומה: (אמ"ת גם זו השיגה הראב"ד ז"ל בפ' ט"ו דתרומות הלכה י"ט ומרן הכסף ז"ל רמז שם תשובה זו),:

שאלה לח

כתב בספר נזיקין הפורץ גדר לפני בהמת חברו ויצאתה והזיקה אם היה גדר חזק ובריא חייב ילמדנו רבינו אם על הכותל אמר למה ליה למימר יצאת' והזיקה. ואם על הנזק אמר הא אמרי' בגמ' שאין הלסטים חייבין אלא אם כן הכישוה והדריכוה למקום הנזק יורינו מורינו ושכרו כפול מ"ה:

תשובה על הנזק אמרתי ולא על הכותל וכך על הנזק אמרו חכמים ולא על הכותל שאלו היו דברי רבי יהושע בן לוי על הכותל כמו שענה על לב כמו שראיתי פירושו לא היה אומר הפורץ גדר לפני בהמת חברו אלא הפורץ גדר חברו מה ענין הבהמה הכא ועוד למה הביא התלמוד דברים אלו במקום זה על משנת הכונס צאן לדיר ועוד זה שהעמיד התלמוד דברי ר' יהושע שאמר הפורץ גדר לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם וחייב

בדיני שמים בכותל רעוע אם על הכותל קאמר וכי פורץ כותל רעוע למה הוא פטור מדיני אדם. וכי יעלה על דעת אדם בעולם שהשובר כלי שלם וחזק חייב והשובר כלי רעוע פטור אלא כך הוא הדין השובר כלי שלם וחזק משלם דמי כלי שלם והשובר כלי רעוע משלם דמי כלי רעוע כך הסותר כותל חברו אם הכותל בעלמא קאי משלם דמי שהפסידו בין בריא בין רעוע חייב בדיני אדם. ואם תאמר כותל זה רעוע הוא ועומד לסתירה ומצוה קא עביד אמאי חייב בדיני שמים אלא ודאי כל המפרש כך נשתבש ואין הדברים אלא לענין בהמה שיצאתה והזיק המפרצה זו אם היה הכותל חזק ובריא הפורץ חייב בנזקה בידי אדם ואם היה כותל רעוע שאינה משתמרת בו הפורץ פטור מדיני אדם על זה הנזק שהזיקה הבהמה וחייב בדיני שמים שהרי גרם לבעלים לשלם הואיל והכותל רעוע כמו שבארנו שאפי' חתרה ויצאתה או פרצוה ליסטים בעל הצאן חייב ואילו לא פרץ אפשר היה שלא תצא ולא תזיק ומפני זה חייב בדיני שמים וזה שהקשית על דבר זה מן הלסטים שפרצו מחיצות הדיר בבריאה שאין חייבין בנזקיה עד שיוציאוה אבל אם יצאת מעצמה פטורין ודאי קושיא נאה היא זו ושמא זאת הקושיא שבשה המפרש עד שהעמיד דבר זה בעצמו של כותל וזהו פירוקה הפרש גדול בין לסטים שפרצו הדיר ובין חברו שפרץ לפני בהמת חברו שהליסטים כונתם לגנוב את הבהמה ולפיכך כל זמן שלא הוציאוה מרשות הבעלים לא נתחייבו בגניבה ולא נעשית ברשותם. ובעת שיוציאוה ונעשית ברשותם נתחייבו בנזקיה אבל אם הניחוה שם הרי לא עשו ההיזק שנתכוונו לו שהיא הגניבה ולפיכך הם פטורין אבל הפורץ גדר לפני בהמת חברו אין כונתו לגנוב ולא נתכון אלא שתצא הבהמה ותיזק ויתחייבו בעליה בנזקיה ולפי' הוא חייב באותו הנזק שנתכוון מתחלה לעשותו כדין כל המזיקין וזה הפרש גדול ונמצאו כל הדברים נכונים ויוצאין על עיקרי הדינין וכלם נתנו מרועה אחד: (הלכות נזקי ממון פ"ד הלכה ב' ועיין מה שרמז הרב המגיד ז"ל):

שאלה לט

יורינו במה שכתוב בסמוך ליה המוסר בהמתו לשומר חנם ולשומר שכר ולשואל אעפ"י ששמרוה שמירה מעולה השומרים פטורים והבעלים חייבין ואנו נסתתמו מעינינו מעינות החכמה לדעת מה זה ועל מה זה הבעלים חייבין בהם ששמירת השומרים שמירה מעולה היתה ומאן ליהב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך:

תשובה גם זו טעות ואין על המעתיקים תלונה שהספר הראשון יצאו דברים בגליונים שלא במקומם וכבר הוספתי אני עתה דבר שלא היה שם תחלה והוא אפי' המיתה

את האדם. הוסיפו אתם גם את זה ויהיה נוסח ההלכה כך ויצאה והזיקה השומרין פטורים שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא השומר פטור והבעלים חייבין ואפילו המיתה את האדם ואם שומר שכר הוא או שואל חייבין זהו הנוסח ולפי שנכתב והבעלים חייבין שלא במקומו נתקשו הדברים בודאי ונסתתמו מעינות החכמה לא מכם הוא חלילה אלא הקולמוס הוא שסתמן והקולמוס יגלה עמקן (שם פ"ד הלכה ד'):

שאלה מ

בספר קנין כתוב שבין גנה לגנה סגי בעשרה טפחים ובתחלת בבא בתרא משמע פשיטא לן דהיזק ראיה שמיה היזק מבחצר וא"כ אמאי לא צריך ארבע אמות. יורינו רבינו וגאונינו כי צמאים אנחנו לתשובתו כאיל תערוג על אפיקי מים.

תשובה שאלה זו לא יהיה ראוי לאנשים גדולים כמותכם לשאול אותה. וכי לא שני לכו בין היזק ראיה שהוא היזק גדול ודאי שיראה אדם חברו שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו ובין היזק ראיה שיראה קמת חברו משום עינא בישא שאלו דברי חסידות הן שלא יהיה אדם עויין בעין רעה את חברו ואותו השינוי שנויא בעלמא הוא ואינו אליבא דהלכתא אלא עיקר היזק ראיה בחצר הוא במקום שבני אדם דרים אבל בגנות אינו צריך ארבע אמות לפי שאין דרכם של בני אדם לדור בגנות אלא במחיצת עשרה טפחים סגי כי היכי שיתפס כגנב ק"ו לגנות שאין דרך בני אדם לדור שם ואם מאותו הענין של עינא בישא אפילו בבקעה היינו מחייבין אותו לגדור בבקעה שעיקר קמתו של חברו בבקעה היא. וכבר נתברר שאין מחייבין אותו לגדור בבקעה כלל לא בארבעה ולא בעשרה ולעולם אין חוששין להיזק ראיה אלא משום בני אדם ובמקומות הקבועים לדירה בחצרות. ואותם הדברים שנאמרו שם בגנה. שנויא בעלמא הוא וזה דבר מבואר הוא ואין צריך להאריך בו: (הלכות שכנים פ"ב הלכה י"ו): כבר השבנו על השאלות ששאל הרב המובהק הפטיש החזק המעולה רב יהונתן הכהן זצ"ל. (וזאת אגרת שלומים אשר שלח הגאון מרנא ורבנא להרב הנז' עם התשובות):

שאלה מא

מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו צועה ברב כחו. ורוח נדיבה רוחו. וכריח השדה ברכו ה' ריחו. ולמלחמות התורה תפס חרבו וחגר שלחו. ועל כסא התלמוד מושב מנוחו הוא הרב הנערב. הנחמד מזהב ומפז רב יהונתן הכהן סגלת החכמים בן כבוד גבירנו קדושינו מורינו ורבינו דוד זצ"ל יהי אלהיו עמו להושיע ובכל אשר יפנה

ירשיע. מאת הנכסף לראותך. המשתעשע בבינתך. השמח בחברתך המתפלל תמיד להתמיד שלוחך ולהרבות תורתך. ולהאריך בטוב ימותך. משה בר מימון זצ"ל אמנם כי אתם עם ה' תקראו. ובכל הנמצא כתוב תמצאו. וראשונים בכל חלוצי צבאות ה' תצאו. כי אתם חלק ה' וחבלו. החונים על דגלו והמשרתים לפניו תמיד בזבולו ברך ה' חילו. וספר התורה לכם נמסר. ומעת הוסר התמיד מכם לא סר והיה כל מבקש ה' אל משמעתכם הוא סר כי כבר נגזר לכם להבין ולהורות את החוקים ואת התורות. כי אתם שומרים אמרות ה' אמרות טהורות נוצרים לפנים את הבריתות ולך ולבית אביך כל חמדת ישראל ולא ישבות מכם לתורה גואל. וזאת לפנים בישראל לכן בהגיע כתבך הממולא בכל אבן יקרה וספיר. כזוהר הרקיע לכל משכיל מזהיר. זוהר בהיר. וכל התלמידים נשאוהו בחיקם ובזרועם. ובשמחה נשמע מרחוק דעם. ובפתחו עמדו כל העם וכאשר נשמע גלו עניניו. ונחקרו סתרי מצפוניו. וירא משה וינס מפניו וימצא עם הכתב אגרת. לכל חמדה אוגרת. והיא על מגלה גברת. עקב היות בה רוח אחרת. רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה היא האגרת אשר לא נודעו אשר להבינם משמן בשר חכמים ירזה. ולפרוקם ישאל כל חוזה ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה ונשמע את קול הקושיות חזק ברוח סערה ויאמר משה זה קול ענות גבורה. ובהביטו הרים רמים ולא יוכל לעלות ורצה לבא אל האהל והנה הדלתות נעולות ושם לה עלילות. וחרד עם החרדים. והשיב אחור ימינו להשיב הדברים אחדים. וידי משה כבדים וכראותו כי אפס עזוב ועצור. הלך לבדו וישב בנקרת הצור. ויאמר משה אל ה' אתה אמרת ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני והנה באחרית הימים נצחוני בני ואחר כל אלה הדברים והדרכים אשר בעיני לא ישרים. דרך השרות והשרים המה הדרכים אשר מקצתם לא סלולים. דברי החידות והמשלים. וזה הדבר המעט אשר דברנו בהם ודברנו בעניניהם לפי שהיא דרך אבותינו לפנים. וכל אחינו אשר בספרד וראוי להחזיר הים לאיתנו ולהיות נשמע הדבר בענינו מודיע אני משה אליך השר הרב הכהן יהונתן כי בעת שהגיעו אלי כתבך ושאלותיך שמחתי בהם שמחה גדולה ואמרתי לנפשי ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל וידעתי שהגיעו דברי למי שידע ענייניהם. ויכין מצפוניהם. וישא ויתן בהם כראוי ואמרתי לנפשי הרי זה למשיב נפש ולכלכל את שיבתך וכל אשר שאלת יפה שאלת. וכל אשר הקשית יפה הקשית. אל תירא כי אתך אני וכבר השבתי היום תשובה על כל שאלה ושאלה משאלות הרב וזה שנתאחרו התשובות כמה שנים אם לא מדאגה מדבר החולי ומרוב המהומות כמו שנה עמדתי בחליי ועכשיו שנתרפאתי הרי אני כחולה שאין בו סכנה ואני רוב היום מסב על המטה ועול הגוי' על צוארי בדברי הרפואות שרפו את כחי ולא הניחו לי שעה אחת

לא מן היום ולא מן הלילה ומה אני יוכל לעשות אחר אשר יצא טבעי ברוב הארצות. ועוד שאיני היום כמו בימי הבחרות אלא כחי כשל ולבי קץ ורוחי קצרה ולשוני כבדה וידי רעשה אפילו לכתוב אגרת קטנה אעצל ומפני זה אל יקשה בעיניכם על שצויתי לכתוב התשובות ומקצת הכתבים ולא כתבתי הכל בכתב ידי לפי שאין לי פנאי לזה מפני כשלון כחי וקוצר רוחי מפני אלו המצערים לי תמיד. ומודיע אני משה להדרת הרב רבי' יהונתן הכהן וכל החכמים והחברים הקוראים את כתבי שאע"פ שבטרם אוצר בבטן התורה ידעתני ובטרם אצא מרחם הקדשתני. ולהפיץ מעינותיה חוצה נתנתני והוא אילת אהבי ואשת נעורי אשר באהבתה שגיתי מבחורי ואף גם זו נשים נכריות נעשו לה צרות מואביות עמוניות צדוניות אדומיות חתיות. והאל יודע כי לא נלקחו מתחלה אלא להיותן לה לרקחות ולטבחות ולאופות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא עד מאד מ"מ נתמעטה עונתה שהרי נחלק לבי לכמה חלקים בכל מיני חכמה. וכמה טרחתי יומם ולילה כמו עשר שנים רצופות בקבוץ חבור זה ואנשים גדולים ככם הם שידעו מה עשיתי שהרי קרבתי דברים מרוחקים מפוזרים ומפורדים בין הגבעות וההרים וקראתי אותם אחד מעיר ושנים ממשפחה ושגיאות מי יבין והשכחה מצויה וכ"ש בזקנים. ומפני כל אלו הסבות ראוי לחפש בדברי ולבדוק אחרי ואל יאמר הקורא בחבורי כי מה האדם שיבא אחרי המלך אלא הרי הרשיתיו ויאמר המלך יבא וטובה גדולה עשיתם עמדי אתם החכמים וכל מי שמוציא ידבר ויודיעני טובה עד אשר לא יושאר שם ח"ו מכשול שנא נתכוונתי בחבור זה אלא לפנות הדרכים ולהסיר המכשולות מלפני התלמידים שלא תחלש דעתם מרוב המשא ומתן ויצא טעות בפסוק ההלכה והמקום ברוך הוא יעזר אותנו ואתכם על תלמוד תורתו וידיעת יחודו ולא נכשל ויקוים בימינו ובימיכם ונתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה:

שאלה מב

הבינו מלכינו מהו כונת רז"ל באומרן מפני מה ת"ח אינן מצויין לצאת תורה מבניהם אמר רב מפני שאין מברכין בתורה תחלה ואנחנו לא נדע מהו כונת רב:

תשובה מה ששמענו בזה הוא מפני שמי שקורין אותו לספר תורה ואינו עולה אינו אלא טועה כי היא חייך ואורך ימיך כתיב והתלמידי חכמים רובם ככלם קשה עליהם לעלות לספר תורה ומנעו עלייתם והטעם מפני כי יהיו כמה ת"ח בבית הכנסת ויעלו בתחילה כהן עם הארץ או פחות מהם בחכמה ויקרא תחילה ודין גרמא כי מיעטו תורה מישראל ואין קוראין אותם תחילה אנא לפחות מהם הן אמת שאמרו כהן קורא ראשון

אמנם שיהיו כלם שוין ולזה יהיה כונת רז"ל אין תורה יוצא מבניהם דאין מברכין בתורם תחילה ולזה אמרו רב קרי בכהני בסיעת שמואל (מגילה דף כ"ב ובפ' הניזקין):

שאלה מג

ילמדנו רבינו אם השמש הולך י"ב מעלות בכל שנה איך אומרי' שהליכתו בתשרי ומרחשון וכסליו הוא הנראה אשר ילך בטבת ושבט ואדר ואף גם זאת נפלאה ממנו שאנו רואים כי מן הנקודה אשר יצא ממנה בניסן ממנה יפרד גם מתשרי ואיך אומרים שהשמש בניסן יצא מטלה ובתשרי ממאזנים:

תשובה התנועה אשר מתנועע השמש בגלגל המעלות ממעלה אל מעלה הוא אשר ילך בשנה תמימה פעם אחת ולכן יהיה בתשרי במאזנים ובניסן בטלה כמו שאומרי' והוא האמת: וזה הוא תנועת השמש בעצמו. אמנם הגלגל העליון יסובב גלגל השמש ביום ובלילה פעם אחת ולכן בכל יום חמה זורחת במזרח ושוקעת במערב ואין גלגל השמש בעצמו הוא אשר יסובב כל המעלות ביום אחד וזה ידוע אצל חכמי המחקר והתכונה. אכן גלגל המעלות יסבב השמש בכל שנה פעם אחד והוא גלגל נוטה שהליכת השמש מטהו לצד שמאל וכל הצדדים נטוים בשפת האופק עד אשר תראה שהנקודה אשר יזרח ממנה היום אינה הנקודה אשר ממנה יזרח למחר ובכל יום ויום הולך לאט לאט עד אשר יטה לצד דרום בתנועה קלה בל תתראה לעין כל שהליכתו ברוחב. אך אם תצייר הצורה בשלימותה תבינה ואני באשר טרחתי להתלמד קצת מחכמה זו אוכל להבינה:

שאלה מד

יפרש לנו רבינו פירוש דברי רז"ל בחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב שית יומא בין קרנתא אם זה הוא חמיד בקיץ ובחורף או בקיץ לבד או בחורף לבד וכן מה שאמרו חמה בראש כל אדם אם הוא תמיד:

תשובה זה ודאי תמיד ובכל מקום והטעם מפני שכל השעות אשר זכרו חכמי' ז"ל בכל התלמוד הם שעות זמניות דהיינו בכל זמן חושבים י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה אם היום והלילה שוין או אם היום ארוך והלילה קצרה או להיפך ואם היום או הלילה ארוכים יהיו השעות ארוכות ואם קצרים יהיו קצרות ולכן קראו אותם חכמי התכונה שעות זמניות כי לפי הזמן ישתנו ולעת אשר יתהפכו או קצרות או ארוכות אז אם תשים פניך לצד דרום ויהיה צד מזרח לשמאלך ומערב לימינך הנה תראה השמש בתחילת היום קרוב מן הארץ בחוש הראות וכאשר יעבור שעה אחרת תראהו יותר מעולה מן

הארץ והוא לצד שמאל וכן על זה הדרך ולסוף שעה ששית תראה השמש נגד פניך בכיוון וזה יקראוהו בי קטתא ועד סוף שעה שביעית השמש נוטה לצד ימינך ומתקרב לארץ עד אשר ישקע זה הוא תמיד בקיץ ובחורף אמנם כאשר יהיה השמש בי קרנתא והוא בחצות היום ממש תראהו נגד פניך אבל תהיה רחוקה. צל ראשך דהיינו בימי החורף נוטה לצדדין ובימי הקיץ תהיה קרובה מן הצדדין ובתקופת טבת תהיה רחוקה הרבה ובתקופת תמוז יהי' קרובה הרבה וכל זה יהיה בזה האקלים (כי' נוף) וישתנה קרובה או רחוקה במדת העיר אם היא מעוטה ברוחב לא תתרחק מצל ראשי אנשיה וכן על זה הדרך באופן כי לפי רוחב המקומות אפשר יהיה השמש בחצי היום בראש כל אדם ויראה הצל ישרה ואפשר שיש מקומות שאי אפשר לראות גרם השמש בחצות היום באותו המקום ובאותו היום עד אשר יתחיל להטות לצד מערב ואז יהפוך פניו למזרח ויוכל לראות. וזה לא יקרה בשום מקום מערי בצרה ובבל ודמשק וכל אותו המחוז גם בקצת מערי המערב אבל יהיה זה בערי תימן וכוש ובכל אותן המקומות אך חמה בראש כל אדם יש כמה חילוקים משתנים בסברא זו שזה לא יקרה יום או יומים בשנה בעיר מיוחדת כי בעת אשר יקרה בכאן לא יקרה במקום אחר כי יש חילוק הרבה במקומות: משה:

שאלה מה

ילמדנו רבינו אם הדיו הוא הנקרא בלשון ערבי חיב"ר או הוא דבר אחר אם הוא דבר אחר מה יהיו סמניה כי אם ישנה ויעשיה מדבר אחר אינה ראויה לכתוב בה ספר תורה דפוסל המצוה ואם זה הנקרא חיב"ר הוא העשוי מן העפצים וקנקנתום או לא:

תשובה הדיו אינו הנקרא חי"בר והאומר כך טועה והראיה כי מצינו כמה שינוי' בזה דהרי אמרו בסוט' (דף י"ז) אינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שהוא רושם אלא בדיו שנ' וכתב ומחה כתב שהוא יכול נימחק נמצא שהדיו דבר שאינו רושם ופירוש אינו רושם ר"ל שלא תתדבק בקלף לעולם ואם ירצה למחקה תמחק ואם הדיו הוא חיב"ר כמ"ש אין לך דבר שרושם גדול מזה שהרי בתוכו קומוס וקנקנתום והוא ודאי רושם ואיך נאמר שהוא דיו והדיו אינו רושם. ובתחלה תדעו שיש שינוי בין דיו לדיו שהרי בשבת (דף ק"ד) מנאה בכלל דברים הרושמים והוא אומרם כתב בסם בסקרא בקומוס וקנתנתום ובכל דבר שהוא רושם וכו' נראה מכאן שהדיו המוזכרת תמיד הוא דבר שהוא עושה רושם כמו סיקרא וקומוס וכיוצא דאל"ה יהיה פטור הכותב בה בשבת דהוי כאלו כתב במשקין או במי פירות שהוא פטור מפני שהוא דבר שאינו מתקיי' ואם

ימחקוה תצא כמ"ש בדיו הנזכרת בסוטה ולכן תהיה עשיית הדיו כך דהיינו ליקח מפח' הגפנים ולשוחקו וליקח עשן השמנים כמו שמן זית וזפת וקלפו"נייא והא"שק ולערבבו עם אותו העפר וללוש אותו כסמ"ג ודבש ויעשיה פתין רקיקין ובעת אשר ירצה לכתוב ישריה במים ויכתוב ויהיה כתב יפה וכשמוחקין אותו נמחק כפ' סוטה אמנם אם תשאר הכתיבה שנתים או שלש יומחק הכל מאליה ומעצמה ולא יושאר רושם. ותמהני אם הס"ת שכתב משה רבינו ע"ה היה בדיו כגון זו ואיך אומר ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד איך שכ' בדבר זה והיה שם כמה שנים לאלפי' ולמאות ולא נמחק. אכן עשיית הדיו לס"ת בזה האופן שאמרנו ואח"כ ליקח מי העפצא ויניח מעט קנקנתו' ויכתוב ואח"כ יחליקהו במשחלת ותהי' מאיר' ולא מטושטשת וכאשר ירצה גוררין אותו מעל הקלף ויעבור עליו במעט בגד לקנחו ולא ישאר שום רושם וכן עשינו בס"ת שלנו ובקשנו לעשותו כהלכה ומהיכן תדע כי תמיד הדיו המוזכרת יהיה בה מי עפצים וכדומה זה יפורש מדברי ר' מאיר (שם בסוט' ובערובין דף י"ג) דאמר דבר אחד יש לי שאני מטיל אותו לתוך הדיו וקנקנתום שמו אמרו לו וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו והתורה אמרה וכתב ומחה כתב שיכול להמחות ואין ספק כי כל כי האי צריך שיהיה בתחילה מי עפצים ולבסוף יניח הקנקנתום כדי שיתחזק ולא יצא ואין חילוק בין הנחת העפצים מקודם או שניהם ביחד וכל זה למצוה ולא לעכב שהרי דברי ר' יהודה הם המוסכמי' דאמר לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה כי כך נצטוינו ולרבינו נסים ז"ל תשובה מצויינת אצלנו על ענין הדיו ולבסוף כתב ויקח מהקנקנתום וישרה באל חי"בר ויכתב וכו' אבל לא האריך בכל אלו הראיות שזכרנו אמנם הוא כתב הדברים המוסכמים אומרם ז"ל לכל מטילין קנקנתום חוץ מפ' סוטה וכאשר תראה בירושלמי שהדיו המוזכר בכל מקום סתם הוא הדיו אשר יכתבו בו ס"ת ויש בתוכו קנקנתום והקנקתום הוא דבר הדבק שהרי אמרו שם וכתב יכול בדיו בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ת"ל ומחה יכול במשקין ובמי פירות תלמוד לומר וכתב הא כיצד כתב שהוא יכול להמחות ואיזה זה הדיו שאין בו קנקנתום ופריך הש"ס על זה ואמר והתניא מחה מתוך הספר כשר. כלומר איך תאמר שפ' סוטה לא תכתב אלא בדיו שאין בו קנקנתום הרי אם מחה מתוך הספר כשר וספר תורה כתוב בדיו שיש קנקנתום ומשני בהדין תנייא דתניא אמר ר' מאיר כל ימים שהיינו לומדין תורה אצל רבי ישמעאל לא היינו נותנין קנקנתום והוא המוסכם וסתם דיו בכל מקום יש בו קנקנתום והוא המוזכר בשבת כתב בדיו בסם בסקרא וכו' ושרבי מאיר לבדו הוא אשר היה כותב בדיו שאין בתוכו קנקנתום ור' יהודה אמר לכל מטילין קנקנתום וכו' הרי למדנו שסתם דיו הוא

בקנקנתום ומאחר דיש כמה חילוקים לאפוקי מפלוגתא כתבנו הספר תורה שלנו בלא קנקנתום אך היה בו עפצים: וכתב משה:
(אמ"ת
עיין בסוטה דף י"ז ומה שפירש הגאון המחבר בפירושו על המשנה שם ופי' הרב המעתיק עשיית הדיו ואל"חיבר וקלפו"ניש המוזכר למעלה הוא שמן בטנים וסמ"ג הוא מין שרף):

שאלה מו

יורינו רבינו אם מותר לכתוב מזוזה על גויל או לא.
תשובה נראה לי שמותר גמור הוא דהרי אמרו (שבת דע"ט) כתבה על על הנייר ועל המטלית פסולה על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה. מאי אילימא מזוזה מזוזה אקלף מי כתבינן אלא לאו תפלין נראה דהמקשן סלקא דעתיה דברייתא זו מיירי במזוזה ולכן הקשה מזוזה אקלף מי כתבינן ולעולם דסבירא ליה דעל גויל כתבינן דאי לא תימא הכי למה לא הקשה מזוזה אגויל או אקלף כתבינן ובמנחות (דף ל"ב ע"א) כשאמרו ספר תורה שבלה ותפלין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדוש' חלה ופריך הש"ס הא מורידין עושין והתניא. תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס הלכה למשה מסיני קלף במקום בשר דוכסוסטוס במקו' שער ומשני למצוה כלומר לעולם אם מורידין עושין דאם שינה אין בכך כלום אבל מצותה אדוכסוסטוס הרי בפירוש שמותר לכתוב מזוזה בגויל ודוכסוסטוס לאו לעיכובא אלא למצוה מן המובחר וכתב משה:

שאלה מז

איד נהגו בעשיית הציצית אם הוא כמו שאמרו בש"ס (מנחות דף ל"ט) הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה או כמו שהיו עושי' הזקנים כמו שמצאנו כתוב להגאונים ורבינו חננאל ז"ל דאמרו דלאו לעיכובא הוא:
תשובה זה הסדר לא עשינוהו חובה וכונת התלמוד הוא שצריך לכרוך ג' כריכות והכריכה השלישית יקשור בה ויהיו השלשה כריכות מחוברות וזהו חולייא אחת ואח"כ יתרחק מעט ויכרוך שלשה ויקשור וכן על זה הדרך עד שיקשור שבע חוליות וכל חוליא ג' כריכות ויפריש מעט בין חולייא לחולייא ויהיו השבע חוליות בשליש החוטין שיהיה שליש משולש והשני שלישים ענף ושיפרד כל החוטין אמנם מה ששמענו מהגאונים

הוא שכל אלו הכריכות והחוליו' המוזכרים בש"ס הוא בתכלת אבל היום לית תכלת כי אם לבן ואיך יעשה יקח אחד מהח' חוטין ויכרוך בו אך שליש יכרוך וב' שלישים ענף אבל החוליות והקשירות אם ירצה יעשם ואם ירצה לקשור חולייא אחת או עשרה הרשות בידו ואם הגאונים כתבו דברים אחרים מה איכפת לן מהנראה מהתלמוד הוא כך ואין צריך לפסוק כסברת' דוקא והרי אמרו רז"ל לא מקרע תקרעוניה ולא מגמר תגמרון מיניה ואם ירצה לעשות שבע חוליות הרשות בידו משה:

שאלה מח

אם עור המעברתא של תפילין של ראש ושל יד צריכ' עיבוד לשמן או לא:
תשובה אין צריך עבוד לשמה והוא אינו צריך עבוד כלל וכמה מבני אדם לוקחין לעור המעברתא עור יבש ושורין אותו ועושים ממנו המעברתא ואף אם יהיה מעובד אין צריך שיהיה לשמה:

שאלה מט

אם צריך בקביעת המזוזה ובעת לבישת התפילין והטלית פעם ראשונה וגם אם החליף המזוזה והניח אחרת וכן אם נחתכו התפלין והניח אחרים או ציצית וכן כל שאר המצות אם צריך לברך זמן או לאו:
תשובה אמרו בתוספתא (ברכות) כל המצות מברכין עליהם שהגיענו העושה לולב לעצמו מברך ברוך שהגיענו נטלו וכו' העושה תפילין לעצמו מברך שהגיענו כשהוא מניחן ושם אמרו היה מקריב מנחות בירושלים מברך ברוך שהגיענו היה מקריב זבחים בירושלים אומר ברוך שהגיענו וכשהוא מקריבן מברך בא"י אמ"ה אק"בו להקריב את הזבח. נמצינו למדין שבכל המצות מברך עליהן בתחילת עשיתן שהחיינו והמצות יתחלקו בזה לשלשה חלקים דהיינו כל מצות עשה בין של תורה בין של דבריהם התלוי' בזמן כסוכה ושופר ולולב ונר חנוכה ומקרא מגילה ודאי צריך לברך עליהן שהחיינו וזה פשוט והחלק השני כל מצוה אשר חייב בה כל אדם תמיד כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה ודאי צריך לברך בפעם ראשונה שהחיינו שכל אחד מאלו הם מצות שהם קנין לו לא תהיה זו פחות' מקונ' כלים חדשים או בונה בית חדש ולזה אמרו בברייתא חיוב הזמן על הציצית ועל התפילין וכמו שאמרו כל המצות מברכין עליהן שהחיינו. והחלק השלישי הוא כל המצוה אשר לא תקרה תמיד כי אם לפעמים גם לא לכל אדם כי אם לאחד תבא המצוה היום ואחר לאחר זמן או לא תבא כלל אז בבוא המצוה לידו

יברך שהחיינו כמ"ש במקריב מנחות וכן אמרו בפדיון הבן אבי הבן מברך שתים אשר קדשנו וכו' ושהחיינו ועל המילה מברך שהחיינו ולא הוזכרה דהא אם בפדיון מברך גם המילה דמאי שנא ועוד הרי אמרו כל המצות מברך עליהם אבל בפדיון הבן לא שאלו אם יברך או לאו דפשיטא להו שיברך אלא נסתפק להם אם אבי הבן מברך דעליה דידיה רמייא מצוה זו או דילמא כהן מברך כיון דמטי ליה הנאה מכאן נראה בבירור שצריך ודאי שהחיינו אלא שנסתפק להם מי הוא המברך וכשנבין אלו השלשה חילוקים נראה כי בודאי המפריש חלה ותרומה ומעשר וכן טמא שטבל לא יברך שהחיינו על מצוה זו ואינה בכלל אלו השלשה חילוקים אשר אמרנו וכמו שתראה בחבורינו וכתב משה (פי"א מהלכות ברכות):

שאלה נ

מימרת רבן יוחנן גוי שעסק בתורה חייב מיתה אם זה הלכה ואם צריך למנע כל בר ישראל אשר ילמד דבר מהמצות הנלמדים משבע מצות או לא:

תשובה הלכה הוא בלא ספק ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מתלמוד תורה עד שיתגייר אכן אינו נהרג אם עסק בתורה דהא חייב מיתה אמר ולא אמר נהרג כמו שאמרו על שבע מצות בן נח נהרג ויכול ללמד המצות לנוצרים והשכר והעונש כי יש כמה מהם שיחזרו מהם למוטב והם אומרים ומודים כי תורתינו זאת היא מן השמים היא הנתונה לנו על יד משה רבינו ע"ה והיא כתובה אצלם בשלימותה אך לפעמים יגלו פנים שאינם כהלכה וכמה מהם הם חוזרים למוטב ואין בזה מכשול לישראל:

שאלה נא

מהו החילוק שיש בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר.

תשובה החילוק גדול ביניהם, כי המצוה המיוחדת אינה התקיעה אל בשמיעה סגי דאם היתה המצוה התקיעה היה צריך כל אחד ואחד לתקוע לעצמו כמו שחייב כל אדם בלולב ובסוכה. וא"כ ודאי השומע שלא תקע לא יצא ידי חובתו וכן התוקע שלא שמע יצא ידי חובתו אפי' סתם אזניו בשביל שתקע ואין הדין כך כי המצוה היא השמיעה ולא התקיעה וכמו שהסוכה המצוה היא הישיבה ולא העשיה ובלולב הנטילה ולא באוגדן כך זו שהמצוה היא השמיעה וכשהוא תוקע אני יוצא ידי חובתי במה שאני שומע ולכן צריך לברך לשמוע קול שופר כמו שמברכין לישב בסוכה ולא לעשות סוכה:

שאלה נב

מה זה שאמר הכתוב שוק התרומה וחזה התנופה למה השוק קראו תרומה והחזה תנופה:

תשובה הנראה לנו בזה הוא כי איל המלואי' אשר לאהרן לא הונף ממנו חזה ושוק בפעם אחד כמו שעושין לדורות בכל קרבן שלמים. כי אם השוק לבדו הרים בתחילה מגוף האיל והניף אותו ואחר כך לקח החזה והניף אותו לבדו ומפני שבתחילה היה לוקח השוק תכף אחר האמורין לכן נקרא תרומה אבל החזה אשר היה בסוף לא נקרא תרומה וזה הוא באיל המלואים שהיה הנפת השוק קודם כמו שנאמר ולקחת מן האיל החלב והאליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת יותרת הכבד ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהם ואת שוק הימין כי איל מילואים הוא וככר לחם וכו' ושמת הכל ולקחת אותה וכו' ולקחת את החזה מאיל המלואים אשר לאהרן והנפת אותם תנופה נראה כמו שאמרנו שהשוק היה מקודם והונף ולזה נקרא תרומה ואחר כך החזה והונף. אבל לדורות כל השלמים היה התנופה לחזה ושוק יחד כאשר תראה במנחות וכתב משה:

שאלה נג

במה שאמרו היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשב וכו' איך יהיה חשבון זה ומאי נפקא מיניה ואם הוא הלכה אם לאו:

תשובה תשוב תקופות ומזלות כלול בו חכמת תכונה ועיבור ומספר בכל פרטיהן ומה שאמר כל היודע ואינו מחשב רוצה לומר מי שיש לו יכולת בידו וקרא מפתחות החכמה ויודע ההקדמות ואינו עוסק בה וכו' אמנם מה ששאלתם מה תועלת יש ממנו בידיעתו כבר אמר ר' מאיר ברייתא הסתכל במעשיו שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומחבורינו יפורש לכם כל אל הדברים וכבר השבנו על תשובותיכם משם רבינו אפרים זצ"ל והמקום ירחם עליו ויברך אתכם ויעזור את כלנו לעסוק במצותיו ולהדמות בדרכיו ולהבין ביחודו אכי"ר סיון אתפ"ח לשטרות משה בר' מימון זצ"ל:

שאלה נד

לינהר לן עיינין הדרת יקרת צפירת תפארת מורינו ורבינו משה אדונינו הרב הגדול בישראל המובהק הפטיש החזק נר המערבי דגל החכמים אות העולם ופלאו: שהצור בראו. בעם מקוראו. יהי שמו לעולם. במאמר אלהי עולם כירח יכון עולם ויעטר כללי קהלות הקדש בחייו ובאריכות ימיו ויחיה בנו חמודו ידידו יחידו ויזכהו לתורתו

ולחכמתו ולמעלתו וגדולתו כחפצו ותאותו. בחצר יהודי יש דקל אחד סמוך לכותל הנוטה לרשות הרבים בקירוב הרבה והדקל הולך וגדל במאד מאד והוא נוטה לרשות הרבים וכנגד כותל זו בית ועד של גוים וגם חצר של גוים ובימי החורף אשר הרוחות והרעמים גוברים פחדנו שמא ישליכנה הרוח והוא סכנה מפני העוברים והשבים. ואף גם זאת כי בעת אשר תציץ ותגדל פירותיה ירגמוה באבנים להפיל התמרים ומתמלא כל הקרקע אבנים ולא יבצר שום בר אינש אשר יעבור ותגע בו אבן ויזיקהו ע"כ יורינו מורה צדק אם יוכל לעוקרו מאחר כי הוא מוכן לפורענות או אינו יכול תורינו מורינו ויבא שכמ"ה:

תשובה צריך לעוקרו שמא ח"ו יבא תקלה בסיבתו. ומה גם כדי לפנות המקום ולזה יכול לעוקרו והתורה לא אסרה כי אם עקירה בלי שום צורך דאז הוי משחית ולזה ציותה התורה לא תשחית את עצה. וכתב משה:.

שאלה נה

ותורינו הדרת אדונינו אם בירך שהחיינו בליל א' של יום טוב אם צריך גם כן לברך בליל שני ואם יש חילוק בין המועדים ושכ"מה:

תשובה צריך לברך שהחיינו בליל ראשון ובליל ב' וגם בשני ימים טובים של ראש השנה וכך נוהגין כל חכמי המערב וכתב משה:

שאלה נו

ואם תורינו הדרתו מה יהיה הדין במה שהיה מנהג באסכנדרייא בימים טובים שלא היו אופין בתנור של גוים כי אם בביתם בתנור קטן ומי שלא היה לו תנור היה לו כירה של חרס או קדרה ואופין בה ויהי היום ויעלו כמה בני אדם למצרים אלקה"רה ומצאו ששם אופין כל השנה בתנור וגם הם עשו ככה כמנהג ופורעים מדי שבת בשבתו ומדי חדש בחדשו וגם היו לוקחין הפת מן התנור איך שיהיה. ולעת עתה הגוים המוכרין פירות ומיני מאכל ושאר סוחרים המוכרים וקונים באים ביום טוב אל היהודים לישא וליתן עמהם כשאר ימי החול באמרם לא נאסר לכם משא ומתן אלא בשבת דוקא אבל ביום טוב לא והסיבה היא מפני שרואים בי"ט שהם אופים בתנור וכחול שויוהו ולעשות התנורים בבתים לאפות בביתם אולי יתבטלו מחשבותם ויסתתמו טענותם אי אפשר תורינו הדרתו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

תשובה לא יתבטל לבני אדם שמחת יום טוב ואל ימנעו מלאפות בתנור וכל אלו העניינים הם רחוקים ואל תתלה הסיבה מפני האפיה בתנור. וכתב משה (מתלמידי רבינו אפרים זצ"ל:):

שאלה נז

אם יש חילוק בין מתי גוים למתי ישראל ובין קברי גוים לקברי ישראל או לא דראינו בפ' המקבל (דף קי"ד ע"ב), שסמך על דברי רבי שמעון בן יוחאי דאמר קברי גוים אינן מטמאין ובפרק המקבל (דף ס"א ע"א) אמרו ג"כ זה שקבריהם אינן מטמאין ושמא במגע ומשא מטמאין כישראל אם החילוק בין המתים גופן ובין קבריהם או דין שניהם שוין ואם סברת ר' שמעון הוסכמה או חכמים חולקים והלכתא כוותייהו דהרי מצינו באהלות, (פרק י"ח) בענין מדורת הגוים שמשם נראה שיש דין אהל לקברי גוים ואסור לכהן שיכנס שם:.

תשובה על שאמרתם אם החילוק בין המתים ובין קבריהם זיל קרי בי רב הוא ואמרה התורה וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר ובמלחמת מדין כתיב כל הורג נפש וכל נוגע בחלל ובאלו הכתובים אין בהם חילוק בין מתים עצמן ובין קבריהם וצוותה התורה הנוגע במת גוי יטמא כך הנוגע בקברו יטמא אבל באהל לא יטמא לדברי הכל כמו שאמרו ביבמות וזה לדברי הכל וליכא מאן דפליג כמו שאמר רבינא דהוא בתרא דאמר נהי דאמעטינהו קרא מאטמויי באהל במגע ומשא מי מיעטינהו קרא ואם היו דברי רבינא על רבי שמעון בלבד הוה ליה למימר אמר ר' שמעון נהי דמיעטינהו קרא מאטמוי באהל או כך היה לו לומר נהי דאמר ר' שמעון שאין מטמאין באהל במגע ומשא מי אמר. עכשו דאמר נהי דמיעטינהו קרא וכו' ודאי לדברי הכל קאמר ומה שאמרו אשכחיה לאליהו וכו' מאהיל היה ולא נוגע כמו שתבין מדברי רבי ינאי ומה שזכר רבינו אפרים שמצא משנה באהלות שקברי גוים אהל אינו נלמד משם שום דבר מזה וזה נוסח המשנה מדורות הגוים טמאים כמה ישהא ויהא צריך בדיקה ארבעים יום אע"פי שאין עמו אשה וכו' את מה הם בודקים את הביבין העמוקים ואת המים הסרוחים וכו' הנה פירוש זאת המשנה הוא שהמקומות מארץ ישראל אשר יהיו בהם הגוים טמאים מדרבנן כמו טומאת אשה בח"ל והכל שוה מפני המתים אשר הם קוברים שם ואם ישהא ארבעים יום אזי אנו אומרים אפשר שהפילה וקברו הנפל שם ולכן גזרו אף שלא תהיה שם אשה שלא יהיה חששה זו אפילו הכי גזרו ולכן אם עבר ארבעים יום צריך בדיקה כדי שלא יהיה חילוק במדורות הגוים אם תהיה שם אשה

או לא ואת מה בודקין את הביבין וכו' דשם חוששין שמא השליכו לא שיחפור את כל הארץ שלא הוחזקה שם טומאה זהו פירוש המשנה שם ואין ספק בזה וכתב משה: (אמ"ת עיין בהלכות טומאת מת פ"א ובתוספות בפרק המקבל דף ס"א ובתוי"ט מסכת אהלות פרק ח"י יע"וש):

שאלה נח

ילמדנו רבינו אם הכהני' חייבי' במעשר בהמה כמו שהם חייבי' בחלה ובמעשר או אינם חייבים דלא קבלנו שום דבר בזה ואם הם חייבים היה להם לרז"ל לומר הכהנים חייבים במעשר בהמה ואם הם פטורים למה לא אמרו פטורים האירה עינינו בתורתך ונגילה ונשמחה:

תשובה על מה ששאלתם אם הכהני' חייבי' במעשר בהמה או לאו ודאי חייבין ובחלה ובמעשר צריכא לאשמועינן דהא קא ס"ד מאחר שהכהן לוקח אותה יהיה פטור כמו שהוא פטור ממתנות כהונה ומפדיון הבן קא משמע לן דלא אלא הם חייבין. אם היה דבר שהבעלים חייבים ליתן לכהן אז הכהנים פטורין אבל כגון זה שהוא חיוב לבעלים וכגון נטע רבעי ומעשר שני חייבים דהא מעשר בהמה מקריב האמורים והבשר נאכל לבעלים לא מצאנו לו מקום פטור ואף כי לא בא בכתובים: אמנם כאשר מצאנו בקמא דשם נאמר כיון שנפלו לו עשר בהמות בגזל הגר פטורין מן המעשר ונראה משם שהטעם מפני שזו מתנה והדבר ידוע שהלוקח במתנה פטור מן המעשר אבל ממון הכהן דהיינו הנולד ברשותו חייב במעשר ואף גם זאת מצאנו ראינו מה שאמרו בשבת (דף נ"ד) ובמסכת ביצה על ההיא דאמרו במתניתין פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה פריך הש"ס וכי פרה חדא היתה לו והא אמר רבי יהודה אמר שמואל תריסר אלפי עגלי הוה מעשר ר"א בן עזריה מעדרו וכו' וכבר ידוע שרבי אלעזר היה כהן ועשירי לעזרא. מאלו המקומות נראה שכהנים חייבים במעשר בהמה וזה פשוט. וכתב משה:

שאלה נט

זה שאמר נדר עלי שלא אוכל או שלא אשתה אם הוא חייב כמו שנשבע או לאו:

תשובה אינו חייב בזה שום דבר דהא לא אסר עצמו בשום דבר ולא נדר בדבר הנידר דהיינו האומר הרי זה קרבן או חרם וכיוצא והתורת אמרה כי ידור נדר לה' לאסור איסר וכו' אבל עכ"פ אם היה זה הנודר עם הארץ אזי פותחין לו פתח ממקום אחר כדי שלא ינהוג קנות ראש בנדרים:

שאלה ס

יכול ישראל לעשות פריע' לעכו"ם או לא ואם יש חילוק בין נוצרים לישמעאלים בזה ואגב האר עינינו בפירוש הברייתא (עכו"ם דף כ"ו) ישראל מל את הגוי לשם גר לאפוקי מוראנה דלא וגוי לא ימול את ישראל וכו' מה בא ללמדנו ישראל מל את הגוי לשם גר: **תשובה** מותר לישראל לעשות פריעה לעכ"ום רוצה לומר אם העכו"ם חתך הערלה ואז נבהל יכול ישראל לגומרו דהא עכ"ום שעשה מצוה נותנין לו שכר מצוה אך אינו כמי שהוא מצווה הא מיהא שכר מצוה בידו והתור' אמרה ככם כגר וכל הרוצה להתגייר יבא ויתגייר ואין כופין אותו לקבל תורה ומצות אבל כופין אותו לקבל עליו מצות שנצטוו בני נח וזהו גר תושב וצריך לו שיקבל בפני שלשה חברים וכמו שתראה בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב וכבר כתבנו בחבורינו (הלכות מלכים פרק שמיני) ומה שאמרה הברייתא ישראל מל את הגוי לשם גר זה פשוט שמי שנתגייר ימול ויעשה פריעה קא סלקא דעתין דמה שאמר לשם גר למעוטי מילת הגוי ואם כן אי אפשר לפורעו וישאר בגיותו גוי מהול לזה ביאר הש"ס שמה שאמר לשם מילה לאו למעוטי מילה אלא למעוטי מוראנה דהיינו אם יצא לו חולי או תולעת בראש הערלה אינו יכול הישראל לחתוך הערלה כדי שיבריא כי אין בחתוכה שום מצוה אלא רצונו הוא להתרפא לזה פירש הש"ס שאין כונת לשם גר לאפוקי מילה וזה הכל מיוסד על מה שאמרו שאסור להציל את העכו"ם כמו שאמרו עכ"ום לא מעלין ולא מורידין וזה נלמד ממה שאמר הכתוב ולא תחנם ואינו על עניין אם בא גוי למול או שיעשו לו פריעה ואין חילוק בזה בין עכו"ם לשאר וכו' וכל הבא למול ולהפרע לשם מצוה יכולין אנו למולו כדת מה לעשות: וכתב משה (אמ"ת עיין בהלכות מילה פ"ג הלכה ז' ומרן הכסף משנה כתב דסבירא ליה לרבינו דאחי' אית ליה מורנא יכול למולו אם הוא לשם מצוה:):

שאלה סא

ותורינו רבינו מה שכתב בהלכות תפלה (פ"א) וכל דבר שבקדושה לא יהיה אלא בעשרה וכל אלו הדברים אם התחילו בהם בעשרה והלכו מקצתן אעפ"י שאינן רשאין יגמרו השאר וכו' איך יהיה פירוש זה אם התחיל השליח צבור קדיש ויוצר אור ויצא אחד מהם יאמרו השאר הקדושה אף שלא יש עשרה או לא וכן אם יצא אחד מהם בשינה שהתחיל השליח צבור מגן ומחיה יגמור הקדושה וכל התפלה או לאו וגם מה שאמר עוד שם שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתם כיצד בשעה שהוא מתפלל והם שומעים ועונים אמן אחר כל ברכה וברכ' הרי הם כמתפללין במה דברי' אמורים במי שאינו

יודע להתפלל אבל היודע להתפלל אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו אם זה הוא בשמונה עשרה ברכות אם בשאר הברכות כגון שמע וכיוצא ממה שמתפלל כשליח צבור תורינו הדרתך ושכרך כפול.

תשובה יגמרו הקדושה בין קדושת יוצר ובין קדושת תפלה. אבל קדיש לא יוכל לומר עד שהיו שם עשרה אבל בפחות מעשרה אינו יכול ושליח צבור אינו מוציא אלא את מי שאינו בקי ובכל התפלות ובכל השנה:

שאלה סב

יורינו מורינו אם יכול לצאת בשבת לרשות הרבים בטלית כרוך על ראשו ועל כתפיו אם לא:

תשובה זו ששאלתם על ענין הציצית הרבה מן המחברים הת"ח אחזו שער בזה וזה אומר בכה וזה אומר בכה וכמה מהם אוסרין: והנה מדברי רבינו יצחק בעל ההלכות זצ"ל היה אסור לצאת בציצית בליל שבת מפני שאינו זמן חיוב. וראיתי לו תשובה בענין זה ושם נאמר מדאמר רב הונא (שבת דף קל"ט) היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב חטאת וסבר ז"ל שהטעם שחייב חטאת מפני שלא יצא ידי חובתו דהא אינה מצויצת כהלכתה למד הוא ז"ל מכאן שבליל שבת שאינו זמן חיוב לא יוכל לצאת בציצית. והנה כל התלמידי חכמים אשר באו אחריו למדו מזאת ההקדמה שאין אדם רשאי לכרוך הטלית על ראשו ולא לחגור בו וכיוצא אלא באופן שיוצא בו ידי חובתו דהיינו שיהיה עטוף בו ומכוסה ראשו ורובו אמנם לדידי חזי לי דמותר לצאת בציצית בלילה וכן יכול לכרכו על ראשו או על צוארו או לחגור בו או כמו שירצה ולדעתי אם הציצית משא איך נוכל להתירו משום מצוה לצאת בשבת אפי' בעטיפה דהא לא אתי עשה דמצות ציצית ודחי שבת דהיא לא תעשה שיש בה סקילה ולכן מותר לצאת בו שאינו משוי לא שנא עשה בו מצוה או לא עשה ובין ביום ובין בלילה יכול לצאת שאין הציצית משוי אלא מנוי הבגד אבל אם אין הטלית מצוייצת כהלכתה אז אינו יכול לצאת ולא מן הטעם שאינו יוצא בה ידי חובתו אלא ממה שאמרו חשיבי ולא בטלי. דאם היא מצויצת כהלכתה אז הוי נוי ואם אינה מצויצת כהלכתה אז היוצא בה בשבת חייב חטאת ולא שמענו מימינו מי שאסר לצאת בשבת ובליל שבת ובתלמוד הוזכר במי שקדש עליו היום והוא לבוש תפילין ואין מזכירין זה בציצית ולכן הנראה לי שהיוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב חטאת ולא מפני שלא יצא ידי חובתו ואין הדבר תלוי אם יצא ידי חובתו או לא יצא אלא הטעם דאם היתה מצויצת כהלכתה אין אותן החוטי' משאוי

אלא תכשיט ואם לא היתה מצויצת כהלכתה אז ודאי אינן תכשיט וחייב היוצא בה והמצויצת כהלכתה יכול לצאת בה בין ביום בין בלילה שאינו זמן חיוב ובין אשה וקטן ביום וכך אנחנו עושין ופסקנו תמיד וזה נראה לי פשוט וכתב משה:

שאלה סג

יורינו רבינו אם אירע מילה ביום כפור או תשעה באב אם יברך על הכוס כורת הברית ויטעים ממנו לתינוק ולא חיישינין דילמא אתי למסרך או יברך בלא כוס יורינו אדונינו ושכרו כפול מה':

תשובה אין הברכה צריכה כוס ומי שבירך בורא פרי הגפן באופן זה ודאי בירך ברכה לבטלה מפני שהרי לא טעם הוא ולא שום אחד מהמבינים הברכה אף אם היתה ללמוד התינוקת. ולכן אין מביאין כוס כלל באלו הימים ולא בשאר ימי התענית וכתב משה:

שאלה סד

ילמדנו רבינו אם המתפלל יכול להפסיק בין הברכות שלפני קרית שמע או אחריה בפיוטים או בברכות אשר יארעו כמו ציצית והתפילין או שירים ותשבחות ונגונים ויהיה זה כמו שאלת שלום והשבתו או נאמר בכגון זה דאיתמר איתמר ודלא איתמר לא א איתמר ואם יותר טוב לקרוא ק"ש ביחיד עם הנץ החמה או להמתין שעה אחת או יותר עד שיתקבצו הקהל האר עינינו בתשובתך ויבא שכמ"ה:

תשובה אין ראוי להפסיק בשום דבר והעוסק במצוה אינו ראוי לפסוק לדבר אחר ולהפסיק בין הדבקים גם מן הראוי שהיחיד והצבור שיקראו קריאת שמע עם הנץ החמה וכתב משה:

שאלה סה

ילמדנו רבינו במעשה שהיה שבשלו כחל כבשה קטנה עם בשר שלה ביחד מה דינה דיש מי שאומר מאחר שהיא קטנה אין בה איסור ויש אומרים דאין חילוק בין גדולה לקטנה ואסור לבשלם יחד ומה גם יורינו רבינו אם האיסורין אשר אמרו חכמים שבטלין בששים אם מותר להורות כך לעם הארץ או לא יורינו מורה ויבא שכ"מה:

תשובה אין שום חילוק בין כבשה גדולה אז קטנה ודינן שוה וליכא מאן דפליג והטעם כי הכבשה אף שתהיה קטנה ימצא בה חלב כי טבעה מכריחתה ומדמה מתהוה החלב אבל יהיה מעט אמנם כשמתגדלת ויולדת ומניקה יתרבה החלב ולכן בודאי כי לא יהיה ביניהן הפרש ואסור לבשל כחל הכבשה קטנה אף אם תהיה קטנה ביותר אלא

עד שיקרענה שתי וערב ויטיחנה בכותל עד שלא ישאר שום לחלוחית חלב דאז מותר לבשלו עם בשר ואם בשל כך בלא שום קריעה וטיחה אז צריך לבטלו בששים ועל מה שאמרתם על ענין האיסורין דבטלי בששים אם מותר להורות כך לעם הארץ ודאי כי הדין שוה לכל אדם ולא גזרינן שמא יפרצו פרץ מפני כי דבר שנתערב היתר באיסור מדין תורה חד בתרי בטיל ומאחר שיהיה דבר ההיתר יותר הואיל ואין בו טעם האיסור בטל במיעוטי ורבנן הוא דגזור עליה להרחיק האדם מן העבירה ואסרו עד שיהיה אחד בששים ואמרו לא תזלזל בשיעורא דרבנן אמור מעתה מאחר כי אחד בששים גזרה הוא ניקום אנן ונגזור גזירה לגזירה מי שמע כזאת מי ראה כאלה ודע כי הכחל שאסור לבשלו עם חלבו הוא מדברי סופרים ומדין תורה בשר שחוטה בחלב שחוטה מותר כאשר תראה בחולין (דף ק"ט) ומעשים בכל יום בערי המערב שכמה מעמי הארץ מבשלין בפונדקאות ובאים הגוים כדי לצערן ומניחין בתוך הקדרות דבר איסור ומתירים להם חכמי המערב אם יש ששים וכך ראוי להורות מהטעם שאמרנו דהיא גופא גזירה ולא גזרינן גזירה לגזירה ואין ראוי לדיין לאבד ממון ישראל ולאסור דבר המותר אחר גזרת חכמים דאם כן אין לדבר סוף וכתב משה ש:

שאלה סו

מהדיין הנחמד ר' נהוראי בר' הלל הדיין ז"ל ילמדנו רבינו איך יהיה עשיית הספר תורה שיהא ארכו כהקיפו לא פחות ולא יותר:

תשובה תעשה אמה אחת מחמשה זרתות או ששה וכיוצא אך שתהיה שוה בהלוכה ובצדדיה ותהיה מאבנוס או ברוש או מאילן אגוז וכיוצא באופן שלא תתעות ותחלוק זאת המידה כלה אצבעות עד שתרשום בארכה חמשים אצבעות או ששים וכיוצא ודע כי כל אצבע המוזכר בתורם בכל המקומות הוא רוחב הגודל מאמצע ואחר אשר חלקת אותה האמה לאצבעות תחלוק אצבע מהם לששה חלקים או שמנה ויהיה ידוע אצלך שיעור חצי אצבע ושליש ורביע וששית ושמינית ותקח הקלף או הגויל ותרבעם בריבוע ויהיה רוחב כל עור ארבעה ועשרים אצבע מאצבעות אשר באמה וזה יהיה שיעור קומת הספר בלי ספק ואין קפידא כשיעור העורות כי יש עור ארוך ויש עור קצר אך תמוד באומד הדעת העורות עד שתדע כמה יהיה אורך כל עור ועור יש עור שארכו חמשים אצבע ויש שהוא ארבעים וחצי יש שהוא שלשים ורביע וכיוצא ולאחר שתדע אורך כל עור ועור תציינם אצלך למזכרת או תכתוב מאחוריו בכל עור ועור שיעורו. אח"כ תסדר העורות כמו שגוללין הספר תורה מהודק הדק היטב עד שיהיה כ"ד אצבעות ותמדוד

בחוט של משי שזור ואח"כ תפרידם ובאותם העורות יהיה כתיבת הספר תורה ותקח כל עור ועור ותשרטט שיעור ד' אצבעות למטה וג' למעלה גליון והשאר שהוא י"ז אצבעות לכתיבה דהיינו אם היה סכום העורות אלף וחמש מאות אצבעות קח עור אחד כמו אלו ויהיה אצלך לנסיון דהיינו שתחתוך דף א' ארכה י"ז אצבעות ורחב' כדי לכתוב למשפחותי' ג' פעמים ממין האות אשר תרצה לכתוב בה הס"ת אם דקה או עבה ותראה כמה אצבעות בא רוחב הדף אם בדרך משל בא הרוחב ארבע אצבעות וצריך בין כל דף ודף שתי אצבעות נמצא רוחב הדף ששה אצבעות עם השיור אז תחלק סכום האצבעות אשר בכל הס"ת דהיינו שהספר כולו אלף ות"ק אצבעות כאשר אמרנו תחלקם לששה ששה אצבעות שהוא רוחב כל דף ודף והשיורים יהיו הדפים מאתים וחמשים הא למדת שמה שיש בעורות האלו הוא מאתים וחמשים דפין אשר בהם צריך שתכתוב הספר אז תספור דפי החומש אשר תעתיק ממנו ותדע כמה דפים העתקת באותו הדף אשר כתבת ותשער אם תוכל לכתוב כל הספר תורה באותן הר"ן דפין הנה מה טוב ואם היה יהיה שהקלף הרבה אז תרחיב האותיות ואם להיפך תכתוב כתיבה דקה יותר או תעשה דף אחרת שתהיה יותר רחבה או יותר קצרה ותכתוב פעם אחרת עד אשר תכוין באמיתות ואם יותר ד' או חמשה דפין או יפחות לא תשגיח בזה שזה לא יזיק לך כלל. ומאחר אשר ידעת בבירור חשבון הדפין דהיינו כי בזה הדף אשר נסיח בה ידעת חשבון כל הספר תורה כאשר אמרנו אחרי כן תקח העורות ותעשה שרטוט לכל דף ודף לעצמו ומה שישאר מכל עור ועור אם לא יש כשיעור דף ואצבע וכחצי שעורה תחתוך אותה מפני שצריך בסוף כל עור ועור ובתחילתו אצבע ומשהו שיור וזה כדי לתפור מכאן ומכאן ויהיה בין דף ודף ב' אצבעות והתפירה באמצע והנה כנגד מה שיפחות מאותם החתיכות צריך שתקח עור שלם כאלו ותראה כמה אצבעות חסר כך תוסיף אך תמיד תשגיח שתהיה הדף אשר תכתוב כאותה הדף של הנסיון שהיא ארבע אצבעות וב' אצבעות יתרים לצורך השיור וכאשר ציירתי לך הכל ושיעור האצבע והדפים תדע ותשכיל ודע כי רוחב כל דף מספרינו ארבע אצבעות ובזה הרוחב כתבתי למשפחותיכם שלשה פעמים. והשיטות אשר בכל דף אחד וחמשים וכאשר תעשו כך בזה האופן דהיינו כל דף ד' אצבעות רוחב ובכל דף נ"א שיטות ובכל שיטה כשיעור למשפחותיכם ג"פ אז אין צריך שום חשבון כי בודאי יהיה ארכו כהקיפו אך בזאת צריך ליזהר שאם יהיה הקלף עב ביותר תהיה הכתיבה יותר דקה ורוחב הדף פחות מארבעה שיטות והשיטות יותר מנ"א ואם יהיה הקלף יותר דק צריך שתהיה הכתיבה יותר עבה והדף רחבה והשטות פחות מזה דהיינו או חמשים או מ"ט וכאשר תקח כלל זה בידך כאשר כתבנו אז לא תטרח ואם

תעשה שיהיו העורות כספרינו אז לא תחשוב כי אם דוקא תכתוב בדף שרחבה ארבע אצבעות נ"א שיטות ובכל שיטה כשיעור ג"פ למשפחותיכם ודיו. ודע כי אורך ספרינו אלף ושלש מאות ושנים וששים אצבע חוץ מן הגליון שבתחילת הספר וסופו והדפין מאתים וששה ועשרים ואלו הששה אצבעות הנותרין ביתרון רוחב הדף אשר בה שירת הים וגם ביתרון הדף אשר בה שירת האזינו שהיא צריכה ריוח בתחילת השטה ובסוף ובאמצע הא למדת איך יבא אורך הספר אורכו כהיקפו ואופן עשייתו והמקום ירחיב לבך בתורתו ויעזור אותך לקיים מצותיו ותורותיו ושלומך יגדל כנפשך שבעך משה ב"ר מימון זצ"ל:

שאלה סז

יורינו הדרת כבוד גדולת קדושת אדונינו מורינו ורבינו איזה צד מן העור הוא הנקרא קלף ואיזה צד הוא הנקרא דוכסוסטוס אם הצד אשר הוא דבוק לשער הוא הנקרא קלף והצד אשר דבוקה לבשר הוא הנקרא דוכסוסטוס או להיפך יפרש לנו אדונינו פירוש מרווח כיד ה' הטובה עליו ובאורך נראה אור ואל ישת עלינו חטאת כי ללמוד אנו צריכין ויודיענו איזה צד מהקלף יכתוב בה התפלין ואיזה צד מהדוכסוסטוס יכתוב בה המזוזה לינהר לן עיינין והאל יאיר עיניך בתורתו ותכון מלכותו:

תשובה אם יקח העור שלם ויעבדנו כנהוג דהיינו שמלחו וסיידו והסיר השער ונתן בו קמח או סובין והוסיף לעבדו זה נקרא גויל וגויל הוא שם הדבר שלא נתקן ולא נגמר כל צרכו ולכן קורין לאבני דלא משפיין גויל ואבני דמשפיין גזית. ואם יקח העור ויחתוך בעביו ויוציא הצד הדק אשר ממקום השער ויעבדהו כמו שאמרנו זה נקרא דוכסוסטוס והחלק השני הוא יותר עב אם עבד אותו כראוי נקרא קלף וזה הקלף לא יכתב בו אלא מצד אשר היה דבוק בבשר וזה הדוכסוסטוס לא יכול לכתב בו כי אם המזוזה ומקום הכתיבה במקום שער והוא המקום אשר יגדל ממנו השער ולא המקום אשר היה דבוק בגב הקלף: וכתב משה:

שאלה סח

ותורינו הדרתו איך יהיה עשיית התגין ואם הוא הלכה למשה מסיני או תקנת חכמים או יהיה מנהג וא"כ מאיזה זמן נתקן יורינו מורה צדק את האור כי טוב ונגילה ונשמחה:

תשובה התגין הוא אותיות קטנות בראש האותיות והן כעין זיינין דוקא אך יש חילוק באותיות יש אות שצריכה תג אחד ויש שצריכה שתים ויש שצריכה שלש וכיוצא עד

שבעה זה הוא אופן עשייתן. אמנם על מה ששאלתם אם הוא מנהג בודאי כי אין זה מנהג דזה קראוהו רבותינו ז"ל כתרי אותיות וכמו שאמרו מצאו להקב"ה קושר כתרים לאותיות וכן נמצא בספרי תורה שכתבם משה רבינו ע"ה אכן באריכות הזמן והטלטול נמצאו כמה וכמה חלוקים במסורות זה אומר בכה וזה אומר בכה ולא ראי זה כראי זה שיש מסורות שאומרים על אות אחת שצריכה שלש תגין ובמסרה אחרת נמצא באחת וכיוצא באופן שלא נמצאו מכוונין ולכן היה בדעת החכמים לבטל התגין מאחר שיש כמה חילוקים ואנחנו לא נדע אנה נפנה אמנם כאשר ראו כי אין זה מעכב דאין זה חילוק בפרשיות בפתוחות וסתומות כי אם במספר התגין ואינו מעכב כותבין התגין והוא מצוה מן המובחר אך אם לא יכתוב שום תגין אינו פועל המצוה וכל הספרים אשר במערב כתובים בתגין: וכתב משה (עיין בהלכות תפילין פ"ב הלכה ח':

שאלה סט

ותורינו הדרתו בספר תורה אשר נמצא השם כתוב חציו בתוך השיטה וחציו חוץ לשיטה אם יפסל הספר בזה ואינו יכול לקרוא בו בצבור אם לא יורינו הדרתו ויבא שכ"מה:
תשובה מעולם לא ראיתי מעשה זה והנראה לי הוא כי צריך להחליף זאת הידיעה ולגנזה ולכתוב אחרת ואז יקרא בו בצבור לכתחילה וכתב משה:

שאלה ע

ותורינו מי שמאפה תמיד בתנור של נחתום אם מותר בי"ט לאפות אם לא:
תשובה יכול לאפות וכך אנחנו עושין שאופין בי"ט בתנור של השוק וכן ראינו מקדמונינו במערב ואין מי שאוסר ולדידי חזי לי דליכא שום איסור וכתב משה:

שאלה עא

ילמדנו רבינו אם זאת הכת הנקראים קראים אם נמצאו במקום מיוחד או בבית המדרש או בבית הכנסת ויש תשעה רבנים אשר הם מודים בתורה שבכתב ותורה שבע"פ אם אחד מאלו הקראין יגמור המנין ויכולין לומר קדיש וכיוצא מהדברים הצריכים מנין עשרה וכמו כן אם באחד מהם יכולין לזמן וכן אם היו ששה רבנים והשאר קראים הביננו מלכנו הדין בזה ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מה':
תשובה מהיכא תיתא שישלימו בהם מניין מאחר שהם אינם מודים בדברי רז"ל וא"כ ודאי כי אינן משלימין המניין והראיה לזה ממה שאמרו בעירוב או ביד מי שאינו מודה בעירוב וכו' אינו עירוב וכ"ש אלו שאינם מודים בחוקים אלו כלל בודאי שאינם

מצטרפים לא למניין לקדיש לתפלה ולא לזימון ולא לשום דבר ואפילו יהיו מאה כלא חשיבי דהם אינן משגיחין בדברי רז"ל כלל כי אם מה שיראה להם מהכתובים ואין משימין לב על כל החקים והמשפטים אשר צוו רז"ל ומי שאינו מודה בדבריהם איכה נוכל להצטרף עמהם בדבר אשר הם תקנו ואלו אינם מודים ובודאי אסור הוא. וכתב משה.

שאלה עב

ותורינו הדרתו בראובן אשר יש לו שפחה לשרת בבית בוגרת או קטנה והיא לשה העיסה אם יכולה להפריש החלה מהעיסה ותהיה ידה כיד בעלה ורשותה כרשותו אם לא יורינו מורה צדק מהו הדין בזה ושכמ"ה:

תשובה החלה והתרומה דינן שוה בכל התורה דהא תרומה קראה הכתוב וכמו שאין הקטן יכול לתרום כך אינו יכול להפריש חלה והלא אמרו במשנה (תרומות פ"א משנה א') חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתם תרומה החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו והנכרי אמנם קטן שהגיע לעונת נדרים ולא הביא שתי שערות אם תרם תרומתו תרומה ולכתחלה אינו יכול לתרום עד שיביא שתי שערות וממה שמנעה המשנה תרומת הנכרים תלמוד משם כי העבדים יכולי' לתרום שהם ברשות אדוניהם מפני שאמרו אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית והעבדים כאשר נכנסו בברית מדטבלו לשם עבדות יכולים לתרום ואמרו במשנה הרשה את בן ביתו או את עבדו או את שפחתו לתרום וכו' מזה נראה שעבדו כבן ביתו ויכול לעשותו שליח לתרום ולהפריש חלה כאשר זכרנו. וכתב משה:

שאלה עג

האר עינינו במה שזכרת בהלכות תפילין (פ"ג הלכה י"ב) באורך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר וימתיח רצועה אחת על אצבע אמצעית ויכרוך ממנו על אצבעו שלש כריכות ויקשור זה הקשר על אצבעו אחר הכריכות אם מוכרח לעשות כך והוא חיוב או לא. ועוד זכר (שם פ"ד הלכה ב') ושל יד קושר אותה על שמאלו על הקיבורת והוא הבשר התופח שבמרפק ואמר שצריך לברך על התפלין של יד אחר הנחה על הקיבורת קודם קשירה אם זאת הקשירה על הקבורת היא עיקר הקשירה ואז צריך לברך או עיקר הקשירה הוי על האצבע ואז צריך לברך ואף גם זאת שזכר בהלכות

תלמוד תורה (פ"ז הלכה י"א) ואפי' נדה עצמו על דעת פ' וכו' מהו פירושו תורינו הדרתו והמקום יאיר עיניו במאור תורתו אנס"ו:

תשובה כאשר יניח הרצועה על הקיבורת אז הוי הקשר העיקרי ואז צריך לברך אמנם הקשירה על האצבע תהיה אחר הברכה ואז יהיה קשירה תמה. ומה ששאלתם פירוש נדה עצמו על דעת פלוני דהיינו זה שנדה עצמו בתנאי אם יעשה פלוני דבר זה הרי אם לא יעש' פ' אותו הדבר צריך הפרה דהדבר ידוע נדוי על תנאי צריך הפרה רוצה לומר אפילו לא נתקיים התנאי וכתב משה:

שאלה עד

ותורינו הדרתו בעליה אשר על בית הכנסת ובה צד אחד מכוון על ההיכל אשר בו ספרי תורה המקודשים, אם מותר לדור בבית זה ואם תמצא לומר שבכל הבית אשר הוא על בית הכנסת יכול לדור אך הצד אשר הוא מכוון על ההיכל מת דינו ואם יכול לעשות מלאכתו אם לא יורינו מורה צדק ויבא שכמ"ה:

תשובה יכול לדור בבית אבל המקום אשר על ההיכל לא ואינו יכול לישן שם ולא להניח כלי מלאכתו אבל בשאר הבית יעשה כרצונו וכתב משה:

שאלה עה

ותורינו הדרתו במה שזכר בר"ה כל הברכות כלן אעפ"י שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא והיתה השאלה בברכת הלחם של מצה וברכת היין של קדוש היום ואמר אעפ"י שיצא מוציא לא ידענו פירוש אלו הדברים. גם מצאנו לא יפרוס אדם פרוסה אלא אם כן אוכל עמהם והיה הטעם משום הוצאת שם שמים לבטלה. והנה מה שאמרו אם לא יצא מוציא הוא דוקא בשיאכל עמהם ואם לא יאכל עמהם אינו מוציא ומצה וקידוש היום שאני או אפי' במנה וקידוש היום יברך לעצמו תחילה ואחר כך מוציא וראינו כמה מבני אדם שהם מקדשין בליל פסח בבתים אחרים ואח"כ מברכין לעצמן על היין ועל המצה וגם כמה שמברכין בביתם ואח"כ מברכין לאחרי' הביננו מלכנו ביאור אלה הנוסחאות והאר עינינו במאור תורתך ויבא שכ"מה:

תשובה לא מצאתי שום חילוק כלל ועיקר וזה ודאי שכל מצוה צריך לברך עליה ואם זה לקח המצה ויצא בה ידי חובתו ורצו אחרים לקיים גם כן אותה המצוה מהיכא תיתי שלא יוכל לברך כדי שהם יאכלו ממה שחתך ובירך להם ואם לא יברך לא יצאו ידי

חובתם ולכן הוא מברך כדי שישמעו אלה ויצאו ידי חובתם ולזה אין חילוק בין אם יצא הוא ידי חובתו ממצה זו ובין לא יצא ואינו צריך שיצא ידי חובתו עמהם בכלל אלו שיברך להם בכל פעם שיברך להם וכתב משה:

שאלה עו

הער עינינו ושמח לבנו כי נפלאה מאד מה שכתבת בחבור הגדול (הלכות תענית פ"א הלכת י') שצריך לומר ענינו במנחה בערב הצום בהקבלה ואיך יאמר ביום צום התענית הזה ולא התענה עדיין ואף גס זו שכתבת (שם פ"ב הלכה ו') עיר המוציאה ת"ק רגלי אם יהיה ישראל או בין גוים בין ישראל וגם זו לטוב אשר זכרת (ה' יסודי התורה פ"ו) וכן השורף עצי תקדש דרך השחתה לוקה שנא' ואשריהם תשרפון באש וגומר אהה אדונינו משה רבינו דבר אתה עמנו ונשמעה אלו העצים מה הם ובאיזה הקדש מיירי. ומה שכתבת (הלכות דעות פ"ד הלכה כ') כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו אם הוא בחירק או בצירי שיש חילוק גדול ואתה שלום כנפשך שבעך:

תשובה אם יאמר ענינו בערב הצום ואף כי לא התענה עדיין אין בזה שום דבר מפני שבערב שהוא תשלום היום כבר הוא התחלת יום מחרת ולזה יכול להתפלל ערבית של שבת בערב שבת וערבית של מוצאי שבת בשבת ומבדיל כאשר ביארנו במקומו' ומה ששאלתם על עיר המוציאה ת"ק רגלי אין חילוק בין ישראל לגוים בעניין זה ואם היו כולם ישראל הל"ל המוציאה ת"ק מישראל ועל מה ששאלתם השורף עצי הקדש הם העצים אשר הם הקדש לבדק הבית אבל מה איכפת לן מי הקדישם או שהגזברין קנו אותם מ"מ הם עצים מוכנים לבדק הבית. ובדרכים אלו שהורינו בחילוק וכתב משה: (אמ"ת נוסחא זו הביאה הרב המגיד ותמה על רבינו עמ"ש שיתפלל ענינו אמנם מרן ז"ל כתב אפשר נסחא משובשת נזדמנה להרב המגיד ומכאן נראה דהנסחא שרירא וקיימת וכן נכתב בהגהות ועיין בשאלתות דרב אחאי פ' כי תשא פ' ויחל שכ' שיתפלל ענינו במנחה ערב הצום והביאה הרא"ש ז"ל פ"ק דתעניות אכן הוא כתב שיתפלל בערבית ערב הצום וגם הטור הביא נוסחא זו של רבינו):

שאלה עז

ותורינו הדרתו מה שכתב בספר אהבה (הלכות תפלה פ' י"א הלכה ז') ואין מספידין בתוכם אלא הספד של רבים והמנהג באכסנדרייא שמביאים המת בחצר בית הכנסת עד שיתפללו' הצבור ואח"כ יבואו הדיינים והחזנים ואח"כ יבואו כל הקהל יצ"ו עם המטה

ויאמרו צדוק הדין וקינות כל אחד מהחזנים ואחר כך מוליכין אותה לבית הקברות אם זה נקרא הספד של רבים או לא וכן אם אחד מהאבלים אינו יכול לעלות לבית הקברות או הוא חולה או מפני הגשמים או על שמועה כי באה לו ונוהג שבעת ימי אבלות בבית הכנסת ואחר התפלה יאמרו צדוק הדין וקינות הנמצאים שם אם זה הספד רבים או לא ואם יש מנהג זה בעיירות אחרות או:

תשובה אין זה נקרא הספד של רבים והספד של רבים הוא כשמת אחד מגדולי העיר אז חייבין כל העם לסופדו או שנשמע על אדם כשר שנפטר לבית עולמו זה הוא הספד של רבים דאז יכולין לספוד בבית הכנסת ומה שראינו במצרים שיש להם כותל מיוחד ויושבין כל שבעת הימים דננו אותם לכף זכות שאמרו שאותן המקומות אשר יקראום כותל האבלים לזה נבנה מעיקרא ואינם כשאר הבית הכנסת אלא מתחילה הוקצה לכך וכך התנו אמנם בית הכנסת סתם ודאי שאסור לומר בו קינה על מת אלא אם יהיה הספד של רבים וכתב משה:

שאלה עח

ותורנו הדרתו נשיאות כפים המנהג אצלנו בנא אמון מהקדמונים שעולין הכהנים להיכל אשר בו הספרי' ועומדין שם לברך ולפעמים פתח ההיכל פתוח או סגור ואין גם אחד שערער בזה כלל ולעת עתה הנה ראיתי מי שרוצה לאסור דבר זה שלא יעשו נשיאות כפים בהיכל ואף גם מפני כי אחוריהם אל היכל הקדש יורינו מורה צדק הדין בזה ויבא שכמ"ה.

תשובה אם היו הספרים גבוהים מן הארץ עשרה טפחים חלקו כבוד לעצמן ואין שום איסור לכהנים שאחוריהם אל היכל הקדש בשעת נשיאות כפים וכן נתפשט המנהג וכתב משה:

שאלה עט

לנהר לן עיינין בפירוש יש יליד בית שנימול לאחד ויש יליד בית שנימול לשמנה יש מקנת כסף שנימול לאחד ויש מקנת כסף שנימול לשמנה יבאר לנו באר היטב כל בבא בפני עצמה כיד ה' הטובה עליו והיה שכרו כפול מ"ה.

תשובה חילוק ד' בבות הללו מבוארים והוא כי יליד בית נימול לשמונה ידוע וכן מקנת כסף נימול ליום אחד ביום שקנאו ואם קנה עבד קטן בן יומו צריך למולו בו ביום שמקנת כסף דינו בו ביום כדין שמונה ליליד בית ואם קנה שפחה אחת וקנה עוברה אדם אחר

דהיינו הגוף לזה והפירות לאחר זה העובר הוי מקנת כסף בפני עצמו שנולד ברשותו וכאשר קנאו וקנה את אמו קניין אמו קודם לו כגון זה אם נולד נימול לשמנה והוא מקנת כסף זאת היא הבבא הג' יש מקנת כסף נימול לשמנה אמנם אם קנה שפחה לעוברה בלבד או שקנה שפחה על מנת שלא להטביל' לשם עבדות הרי זה הילד נולד ברשותו והוא יליד בית בלי ספק ואם נתעברה ברשותו וילדה הרי זה נימול ביום שנולד מפני שזה הנולד דינו כדין מקנת כסף וכאלו היום קנאו דהיינו ביום לידתו שאין לו שום דבר בגוף האם שהרי לא קנה אות' אלא לעובריה שיהיו לו כל מה שתלד או שלא טבלה אמו אין זה הילד נקרא יליד בית למולו לשמונה וכמו שאמר הכתוב באנשי בית אברהם שהם אשר טבלו וקבלו עליהם דינים ולא השפחות אשר הם עדיין בגיותם שאלו אינן נקראין אנשי ביתו וכמו כן זאת השפחה שלא טבלה אינה מאנשי ביתו ולזה ולדה אין דינו כדין יליד בית ונימול ביום שנולד ואם טבלה אמו אחר שילדה נמול לשמונה אבל אינו דוחה שבת שכך הוא הדין שאינו דוחה כלל אלא ליליד בית שטבלה אמו לשם עבדות ואח"כ ילדה הרי הרוחנו בפי' בבות האלו ושלומכם יגדל וכתב משה:

שאלה צ

ילמדנו רבינו במה שנהגו. באסכנדרייא שהקורא בתורה אם הגיע לקריאת שלש עשרה מדות שהם בפ' כי תשא שותק עד שיקראו הקהל בקול גדול והיה התחלת קריאת הקהל מהשם הב' דהיינו ה' אל רחום וחנון וגו' ויש מי שאומר שאינו מן הראוי לפסוק בין הב' שמות ויהי היום העיר ענין זה הרב רבי פנחס נר"ו ואמר לנו שאי אפשר לומר בקריאת הקהל השם אחד בלבד כאמור כי לא יהיו הי"ג מדות כי אם דוקא בהזכרת הב' שמות ה' ה' אל רחום וחנון וגו' עד שבא רבי אלעזר שצ"ו ואמר שלא יבטלו המנהג שאמרו כמו שהיו אומרים בתחילה ובמאי דביני ביני כמה מבני עמנו שצ"ו קראו תגר על מנהג זה דהיינו מה שיקראו הקהל בקול גדול ואמרו כגון זה לא שמענו ולא ראינו בשום מקום מהש"ס כי אם רבינו סעדיה ז"ל חשב זה עם הדברים אשר נהגו לומר בקול רם כגון כי מחה אמחה והפסוקים שבשירת הים וגם דברי קבלה קק"ק ה' צבאות ואחר החקירה לא שמענו שיש רמז לזה מהתלמוד הנה כי כן יורינו מורה צדק שצ"ו אם נזכר שום דבר מזה בש"ס ואיך יהיה אופן קריאת הי"ג מדות ואם יהיה חובה לקרות הי"ג מדות בקול רם או אין זה כי אם מנהג ולכן כל אחד יעשה כמו שירצה אהה אדונינו מורינו ורבינו האר עינינו בתורתך ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מ"ה:

תשובה כל אלו הדברים לא הוזכרו בתלמוד כלל והנראה לי שהוא מנהג שיסדו החזנין אכן איני יודע מזה וגם איני מונע למי שנהג כך שהרי כמה קהלות נהגו לומר בקול רם וכמה קהלות אין אומרים שום דבר כי אם החזן קורא אותם כמו שקורא שאר הפרשה והכל תלוי במנהגים ואין בזה שום דבר. אמנם על מה ששאלתם על הי"ג מדות האמת שהשם הראשון אינו ממנין הי"ג מדות ומעולם לא שמעתי מי שחולק בזה וכך נראה מהכתוב שאמר הקב"ה וקראתי בשם ה' לפניך וחנותי וגו' הוא אמתת העניין שזכר האל ית' ה' ה' אל רחום וחנון וגו' והנאוני' כלם האריכו בזה וכאשר זכר הרב בהלכות דברי רבי האיי זלה"ה ורב חסד שהיא מדה ששית וזה לא יתכן אלא אם תתחיל המנין מהשם הב' וכמה מהגדולים נתחבטו בזה דיש מי שאומר שונקה הוא מדה אחת ולא ינקה מדה אחרת וכך נראה מהתרגום ויש מי שאומר שהכל מדה אחת ואומרים כי האל יתברך ויתעלה שמו לעד רחמיו מרובין ונקה לא ינקה וכמש"ה ונקתה לארץ תשב ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך אכן החשבון יהיה כך ה' מדה אחת הב' אל הג' רחום הד' וחנון הה' ארך אפים הו' ורב חסד הז' ואמת הח' נוצר חסד לאלפים הט' נושא עון הי' ופשע הי"א וחטאה הי"ב ונקה הי"ג לא ינקה והחושב ונקה לא ינקה מדה אחת כאשר פירשו האנדולוסיים יהיה פוקד עון אבות על בנים המדה הי"ג ולא שמענו מי שאומר שה' הוא מדה אחת דאי אפשר דהא כל אלו המדות כל מדה ומדה ענין בפני עצמו וה' ה' הוא אחד ואם כן יהיה כמו שכתבנו ואין שום חילוק אם יאמר ה' או ה' ה' אל רחום וחנון וגו' וכתב משה בר' מימון זצ"ל.

שאלה צא

ילמדנו רבינו בשליח צבור אשר ישתה ויבא שכור לבית הכנסת ופעם אחת מצא ש"ץ אחר מתפלל ובעת הוצאת ס"ת חטף הספר והשליכו ושכר הרמונים ויענו כל העם יחדיו ויאמרו מה זאת עשית ויהי כמשיב ומה יהיה הס"ת כי לא היה בדעתו מרוב שכרותו יודיענו רבינו אם איש אשר אלה לו יהיה עוד שליח צבור או יתנו לו מצות ס"ת להוליכו או שיטפל בשאר שירות הקהל קדוש מאחר דלית דין בר נש כי לא פעם אחת ולא שתים עשה כמעשה הרע הזה כי אם זה כמה פעמים יורינו מה יהי' משפטו ואם יתחייב שום דבר על אשר חטא או לא:

תשובה אינו מן הראוי שהשליח צבור יעשה כמעשים האלה רעים וחטאים ולכן לא יטפל בשום שירות הק"ק ולא יתנו לו בידו הספר תורה ויקח הקהל ש"ץ אחר ולא יראו לו פנים כי מי שמבזה את התורה ומחללה יהיה מדתו שגופו מחולל על הבריות:

שאלה צב

ילמדנו רבינו בשני שותפים בדירה שאין בה דין חלוקה אמר אחד מהם לחבירו מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני חלקי בכך וכך יש לחברו לעכב עליו או לא:
תשובה אין לחברו לעכב עליו וכופין אותו לכך וכתב משה:

שאלה צג

ותורינו הדרתו באיש אשר קנה רביע חצר בשותפות עם בת אחיו ולא עברו ימים מועטים וימת האיש ואמו לקחה השטר ותצפנו ואמרה כי השטר נאבד וקרובי היתומים אומרים שהשטר היה כתוב בשם המת ולא נמצא ליתומים כי אם עד אחד ונשארו כמה ימים בקטטה זו ואחר עמל וטורח נתרצתה האשה אם המת ונתנה ליתומים וחזרה ושכרה החלק של היתומים בשני דינרים וחצי מדי חדש בחדשו ויהי היום בא אדם אחר ואמר שקנה מאם המת הבית הזה ונתן לה המעות אבל לא כתב שטר על הקנין יורינו מורינו אם המכר מכר או לא:
תשובה הבית ליתומים ואין מי שיוציאנה מידם ואם הוא קנה מהאלמנה אם המת או לא קנה אין על היתומים שום דבר:

שאלה צד

ותורינו בראובן ושמעון שותפים בחצר לראובן שליש ולשמעון ב' שלישים וכל אחד שוכן בחלקו. ויהי היום הביא אחד מהם לאחד מקרוביו שידור עמו בחלקו ויקם שותפו השני למנעו ואומר שאין רצונו שידור עמו כי אם שותפו ולא יותר יורינו הדרתו הקדושה אם יכול למונעו שלא יביא אחרים עמו אם לאו ויבא שכ"מה:
תשובה אם מתחלה זה לקח חלקו וזה לקח חלקו והיה התנאי ביניהם שיחליפו בדירה זה שנה בכאן וזה בכאן אז יכול לימנע חבירו מלדור עמו וכתב משה:

שאלה צה

ותורינו הדרתו בראובן ושמעון ירשו חצר אחת ודר שמעון בחצר זו ה' שנים ולא פרע שכירות לראובן ונפל קטטה ביניהם ולקח ראובן החצר ודר בו וחמשה שנים לא פרע שכירות ודר בחנם כאשר דר שמעון ואח"כ דר שם כמו עשרים שנה ולא היה פורע לשמעון כי אם אחר עמל וטורח פעם אחת לשנים או לשלשה שנים והיה אומר כי הוא היה מוציא כמה הוצאות לתיקון החצר ויהי לימים עמד שמעון ותבע מראובן שרוצה

לחלק חצר זו ויקחו כל אחד חלקו ושרוצה גם השכירות וראובן טוען כי הכל הוציאו לתקון החצר יורינו רבינו אם ראובן חייב שבועה של זה או אינו חייב:
תשובה ישבע ראובן בנקיטת חפץ שלא הניח בחשבון פרוטה קטנה על מה שהוציא ושכל ההוצאות אשר הוציא היו לתקון החצר למקומות הצריכין תיקון ולא יתרונות:

שאלה צו

ותורינו באיש אשר חלף הלך לארץ מרחקים ובידו סחורה אשר לקח מאחרים וכאשר לא לאדם דרכו נשתהה זה האיש שם ולא בא ואחיו הוא המורשה שלו על כל ענייניו. ויהי כי ארכו לו שם הימים ויקומו האנשים בעלי הממון ויאמרו אל אחיו תנה לנו את סחורתינו אשר נתננו לאחיך מהנמצא תחת ידך. ויהי כמשיב מי יודע אם לעת כזאת לא יבא ואפשר הוא הצליח בסחורתו והלך אל ארץ אחרת וכאשר יבא יגדל פרע הן לו יהי כדבריכם הביאו לכם ראיה שאחי מת או שהפסיד הממון. אם הן צריכין להביא ראיה או לא ואם היה יהיה כדבריהם אם יוציאו ממון היתומים לתת שאלתם אם נא ואם יכולין היתומים לטעון אם כדבריכם כן הוא שאבינו מת אם כן איפה תגבה אמנו את כתובתה ואנחנו יורשים כתובת אמנו יורינו הדרתו הדין בזה ויבא שכ"מה:
תשובה אם יתברר בעדות גמורה שרירא וקימת בהעברת זה האיש או במותו אז ישבע התובע איך אמת ויציב שהיה הריוח ביניהם ויקח. ואם שטר הכתובה קודם אל יקח התובע אלא מה שישאר וכתב משה:

שאלה צז

ותורינו אדונינו במעשה שהיה שראובן מת חלי"ש והניח בנים גדולים ובן קטן מתגורר עם אמו האלמנה בית אלמנותה והבנים הגדולים נשואים והם דרים לבדם וכאשר שמע הדין שצ"ו צוה לבני ראובן הגדולים שישגיחו על אמם ואחיהם הקטן והלכו הפרנסים והתנו עמהם לתת לו מדי יום ביומו זוז אחד לפרנסתו ושם נמצא אחד מקרוביו והוא נטל קנין שלם ליקח את הילד אצלו ולפרנסו בעד הזוז אשר נותנים לו מדי יום ביומו ויקחהו בביתו ומפתו יאכל ומכוסו ישתה והנער הולך וגדל ולא היה מספיק לו ב' זוזים בכל יום ועוד זו רעה חולה כי קרא ה' לרעב והרעב כבד בארץ ולא היה מספיק לו ארבעה זוזים מדי יום ביומו וכאשר ראה קרובו כי אין הקומץ משביע ויקרב אל אחיו וידבר על לבם למען יתנו ד' זוזים די פרנסתו אם יכול קרובו לתבוע לאחי הקטן או לא ומה גם כי אחי הקטן טוענים כי כך התנו עמו בקנין לתת לו זוז עד אשר יגדל ויצא אל אחיו וקרובו

טוען כי לא זו הדרך כי בתחלה לא עלה במחשבתו להנאת הזוז כי אמר נר לאחד נר למאה והנה בע"תה הלכה לה המח"יה ואין ידו משגת יורינו רבינו הדין בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה:

תשובה אין קרובו חייב מפני הקנין אשר לקח כלל ואפילו היה ביכלתו לפרנסו וחייבים אחי הקטן בפרנסתו מממון אביהם די מחסורו אשר יחסר לו עד אשר יגדל או ישא וכתב משה:

שאלה צח

ותורינו בנער היה בבית הכנסת ובא אדם אחד ובידו שטר על זה הנער שנכתב לפני מרנא ורבנא אלעזר הדיין זצ"ל ובאו עדים וידעו בחתימת ידייהו וזמן השטר הנז' שנה אחת ואמר הנתבע שהנער היה קטן ואין קנין לקטן ובאו עדים והעידו שהוא בן ט"ו שנה מעתה יורינו מורינו אם צריך בדיקה כמו שצריך לקדושין וכיוצא או אין צריך תורינו אדונינו ויבא שכ"מה:

תשובה הוא בחזקת גדול מאחר שהעידו עליו ואין צריך בדיקה וכתב משה:

שאלה צט

יורינו רבינו ראובן ושמעון התנו ביניהם בדבר מה וכתבו שטר ולקחו קנין ובכלל התנו שאם יחזור אחד מהם צריך ליתן לחבירו מאה דינרים כסף טבי ותקולי במתנה מעכשיו ובשעת התנאי אין בידיהם ממון מצוי כלל אם יבטל התנאי אחד מהם חייב ליתן לחבירו המאה דינרין או לא:

תשובה צריך שבשעת הקנין יהיה להם ממון מונח בשום מקום או בביתם או ביד אחרים ובזה יהיה התנאי קיים דהא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וצריך להחרימו חרם סתם אם היה לו ממון בשעת הקנין או לא וכתב משה:

שאלה ק

ותורינו רבינו מה שזכר בדין ברכות בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה וכו' אחר כך אמר אחת ארוכה ואחת קצרה ולדעתינו שאחת ארוכה ואחת קצרה קאי לערבית שאמר ובערב כו' אחת ארוכה ואחת קצרה ומאי ארוכה וקצרה ואף גם זאת יורינו מורה צדק אם ברכת התורה שהיא הערב נא וכו' היא חותמת נותן התורה והיא מעין הברכה או הערב לא ונהיה יודעי ולומדי וחותם המלמד תורה לעמו ישראל שכך הוא בסידורי תפלה ואם הברכה האחת עשרה מן הי"ח

שחותמת מלך אוהב צדקה ומשפט אין זוכרין בה מלך אלא בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים כמו שהוא הדין בהאל הקדוש ויהיה דינם שוה או לא גם אם קרית שמע על המטה מצוה וצריך לברך על מצות קרית שמע או לא תורינו הדרתו והיה שכרו כפול מעם ה' אלהי ישראל:

תשובה מאי דאמרינן אחת ארוכה ואחת קצרה הוא ביאור שתים שלפניה בין בערבית בין בשחרית והיא הברכה המתחלת יוצר אור שחרית ומעריב ערבים ערבית והברכה השניה קצרה והיא אהבת עולם ערבית ושחרית וכל ברכה הפותחת בברוך ומסיימת בברוך היא ארוכה ואם אינה פותחת בברוך היא קצרה וברכת התורה בודאי צריך שיהיה נותן התורה גמר הברכה שבכללה זוכר שהקב"ה נתן לנו את התורה למען נלמוד לעשות את כל הכתוב בה ושיפתח לבנו בלימוד התורה כי לזה נתנה לנו למורשה אמנם החותם המלמד תורה אין זה מכוון כי האל יתברך ויתעלה שמו אינו מלמד לנו התורה אך באהבתו אותנו הבדילנו מן הגוים ונתן לנו תורת אמת אכן עשיית המצוות צריך שיהיה ממנו ובידינו לעשות רצונו גם על מה ששאלתם על ברכה י"א היא חותמת בא"י אוהב צדקה ומשפט אמנם צריך שיזכור מלך בעשרה ימים בין כסא לעשור כאמור אמנם קרית שמע על המטה לא יברך עליה שאינה מצוה הצריכה שא ברכה וכתב משה:

שאלה קא

ותורינו אדונינו מורינו ורבינו במה שזכרת בחבור (הלכות תפלה פ"ו) אבל לא ישאל לא בשלוש ראשונות ולא בג' אחרונו' ויש מי שכתב שהיחיד יאמר בעבודה בהר מרום ישראל שם נעבדך ושם נדרוש את כל אשר צויתנו כריח ניחוח תרצה אותנו ותחזינה עינינו אם יכול לומר נוסח זה או לא וגם מה שזכרת (הלכות ברכות פ"א הלכה י"א) כל השומע ברכה מן הברכות מתחילתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואעפ"י שלא ענה אמן ואמר וכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך אם זה מיירי בשמע ונתכוון או בששמע בלא כונה דבר אתה עמנו ונשמעה כי צמאים אנחנו לדבריך ואף גם זאת שזכרת (פ"ג הלכה י"ג) שיזכור מעין קדוש היום בברכת מעין שלש אם זה הוא רצה ואלהינו המוזכרים בברכת המזון או לאו גם מה שזכרת (שם פ"ד הלכה ד') חברים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן וכלה אם הניחו שם זקן: או חולה חוזרין למקומם וגומרים סעודתם ואינן צריכים לברך שניה אם זה דוקא חתן וכלה וכן זקן וחולה או זה משל והכוונה על מי שיקום ממקומו ע"מ לחזור וכן המוזכר בפירות יין לענין הסיבה כל המשנה את מקומו צריך לחזור ולברך איך יהי' זה השנוי אם באותו

הבית בעצמו או חוץ לבית. והדברים הבאים לאחר הסעודה אם הוא קודם ברכת מזון או אחר ברכת מזון. ואם יכול ליטול ידיו מן הים בכלי או הוא פסול ואיך יתנהג ההולך בים ואין לו מים אם צריך טבילה או נוטל ידיו ויוצא וגם אם ברכת בורא נפשות רבות צריכה חתימה בא"י חי העולמים או לא ואם ברכת הטוב והמטיב צריך להזכיר בה שם ומלכות אם לא כי שמענו רבים אומרים כי אינה צריכה הזכרת שם ומלכות יורינו הדרתו והיה שכרו כפול מה':

תשובה זה הנוסח אשר אמרתם שמוסיפין בעבודה לא מעלה ולא מוריד דאין זה שואל צרכיו יען מעין הברכה הוא ועכ"פ העונה אמן או ישמע יצא ידי חובתו ומעין היום הוא שיזכיר יום המנוח או י"ט וחתן וכלה זקן וחולה לאו למימרא כי אלו דוקא ותו לא אלא למשל הוזכרו ומשנה מקומו כדין קידוש היום ואומרם מפנה לפנה באותו הבית ולאחר הסעודה קודם ברכת המזון וההולך בים יטבל ידיו בים או יטול במים הראויין לשתיית הבהמה ובורא נפשות רבות אין בה חתימה כאשר הוזכר נוסחתה בחיבורינו הגדול אמנם הטוב. והמטיב וכן ג"כ דיין האמת צריכה הזכרת שם ומלכות בא"י אמ"ה הטוב והמטיב וכאשר הארכנו בנדון זה בחבורינו וכתב משה.

שאלה קב

ותורינו רבינו במי שעושה ספר תורה של ר"ק תפור בגידין שלש תפירות אחת למעלה ואחת באמצע ואחת למטה לאורך היריעה אך שאר התפירה בחוט משי או דיבור אחר יכול לקרוא בו בצבור ולברך עליו או לא יורינו אדונינו ושכמ"ה:

תשובה אחר אשר הוא ר"ק למה תשאל על התפירה אם הוא במשי וכיוצא הרי הוא כאחד מן המחומשים וכתב משה: (אמ"ת עיין לעיל סי' י"ט ולקמן סי' ק"מ):

שאלה קג

ותורינו מי שיש לו אזור צמר והוא מונח במכנסים של פשתי' אם יש שום חשש שעטנז או לא: תף:

תשובה אין כאן שום איסור כלל וכך אנחנו עושים וכך במערב ובאנדלוסייא וכתב משה:

שאלה קד

ותורינו אדונינו מה יהיה הדין במי שיקום באשמורת טרם יזרח הבקר ואומר בקשות או פסוקים או מזמורי' עד עלות השחר אם צריך לברך קודם ברכת התורה או לא ואם נאמר שיוכל לקרוא ולהודות לאל בשירות ותשבחות קודם ברכה מה יהיה הדין בשליח

צבור אשר מתחיל קודם אשר יצר בעל נטיל ידים בכמה מדינות בדמשק ובערי מזרח אם תהיה ברכה לבטלה מאחר כי כבר נטל ידיו וכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן או לא תורינו הדרתו ושכרו כפול מה' ואף גם זאת נהגו הקהל הי"ו בעת שאומרים במעריב וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם כורעים בכריעה עד גמר הפסוק ואינם זוקפין בשם יורינו מורינו אם יוכל לעשות ככה או לא והיה שכרו כפול מאת ה':

תשובה לעולם צריך שיברך על התורה קודם קריאה ואפילו יקרא פסוק אחד ואין חילוק אם יקרא דרך תחינה ובקשה יהיה מה שיהיה עכ"פ צריך לברך אמנם על מה ששאלתם על ברכת נטילת ידים וכיוצא ודאי ברכה לבטלה היא בלי ספק ולכך צריך לבטלה ואף אם יהיה מנהג כי אין מנהג בדבר איסור והכריעה בפסוק וירא כל העם וירונו וכו' כך אנו נוהגים ואינם זוקפין ראשם עד אשר יגמור הפסוק ואין בזה שום איסור וכתב משה:

שאלה קה

ותורינו אדונינו במה שנהגו בצור לקרוא המגילה בי"ד ובט"ו ומברכין בשניהם לפניה ולאחריה אם עוברין משום ברכה שאינה צריכה או לא:

תשובה האמת הוא כי כל מקום אשר יסתפק לנו אם הוא מוקף חומה מימות יהושע בן נון או לאו נקרא בי"ד דארבעה עשר זמן קריאה לכל היא אמנם עוד זאת נעשה להסתלק מן הספק ונקרא גם בט"ו אבל בלא ברכה לא לפניהן ולא לאחריה מפני שהיא ברכה שאינה צריכה ואיסורא דאורייתא הוא שנושא שם שמים לבטלה ואין, ראוי לעשות כך מפני הספק וזה כלל גדול שבכל מצוה בין מדאורייתא בין מדרבנן אם נסתפקנו בה אם יברך או לא עושה אותה בלא ברכה ואם מצאו דבר בסדרי תפלות אשר להם ונהגו בה אין ראוי לתלמידי חכמים להניח מנהג זה כי עכ"פ יום אחד אינו חייב ולכן ראוי לבטל המנהג כי אף העונה אמן בברכה לבטלה עתיד ליתן את הדין: משה:

שאלה קו

עוד זאת אדרש מאת אדוני בתפלות בני צור ביום טוב שני של גליות והקדוש וברכת זמן אשר אומרים אם גם בזאת עוברין משום ברכה שאינה צריכה או לא כי מהנראה מהבבלי ומהירושלמי כי צור היתה מלאה מישראל ואפשר היו באין שם השלוחים:

תשובה אין במנהגם זה שום דופי ואינם עוברים על ברכה שאינה צריכה כי האידנא כל מקום שיסופק אם היו באים השלוחים או לאו צריך לעשות שני ימים טובים כי זה תלוי במה שהיה מנהג אבותיהם ואפשר שהיה מקום קרוב לירושלים ולא יבואו השלוחים או

מפני סכנת הדרכי' או כי הגוים מונעים אותם לכן כל זה תלוי במנהג כי אם היו עושים ב' ימים טובים זה מורה כי לא היו באים השלוחים לאיזה סיבה ולכן צריך לעשות גם היום אף שיהיה מקום קרוב לירושלים ואם היו עושין יום אחד ודאי כי היו באין שם השלוחים ועליו אין להוסיף וכמו שנתבאר כל זה בחבורינו הגדול וכתב משה (הלכות קדוש החדש):

שאלה קז

ותורינו אדונינו איש יהודי היה חייב לתת כרגא דמלכא והנוגשים אצים ואין כל מאומה בידו והלך אל סוחר אחד למען ילוה לו עשרים או שלשים דינרי' ויהי כאשר בא נתן לו הסוחר שלשה בגדים אשר שוים לערך י"ג דינרים נמצאו השלשה בארבעים כי כך הוא מוכר תמיד אמנם כתב עליו שטר בששים דינרים יען מכר לו בהקפה והוא קבלם ונתן לו משכון בידו וכתב לו שטר יורינו המורה דין האמת והצדק אם יכול המוכר לעשות כמעשים האלה או לא:

תשובה אסור למוכר שיעשה מעשה רע כזה ולמכור סחורתו ביותר על המנהג מפני שלא יפרע לו תיכף ואסור לקונה לפרוע לו יותר מדמי שוויו: משה:

שאלה קח

ראובן ושמעון היו שותפין בבית שעושים המטבע ראובן יש לו ג' חלקים ושמעון חלק אחד והיה החשבון תמיד ביד ראובן לאחר ימים שאל שמעון מראובן חלקו מהריוח אשר הרויחו ונתן לו דבר מה ושמעון אומר כי הרויח יותר ממה שנתן לו וראובן אומר כי זה חלקו מכל עמלו יורינו הדין בזה ושכרו כפול מה':

תשובה צריך שיראה לו החשבון אם הפסיד או הרויח ויגלגל עליו שבוע' השותפי' באשר נתן כל חלקו בריוח שהרויח ולא עכב ממנו כלום וכתב משה:

שאלה קט

ותורינו מורינו ורבינו ראובן ושמעון ביניהם בית בשותפות אמנם לא חלקו ביניהם אלא שנה אחת דר ראובן. בבית העליונה והבתים אחרים משכיר אותם ושנה אחת דר שמעון בבית העליונה וישכיר השאר וכן על זה הדרך ויהי היום עת לקח ראובן הבית לדור בה השכיר שאר הבתים לגוים ושמעון טוענין כי לא זו הדרך ושאין ראובן רשאי להשכיר לגוים מפני כי מפסידים הבית זאת ועוד כי יזיל השכירות ועוד כמה דברים העל כל אלה אמר לו בא ונדור ביחד או אדור אני ואפרע חלקך כי אין רצוני, להפסיד חצרי בהבאת

גוים שידורו בו יורינו מורינו הדין בזה ואם ראובן חייב בפסידה אשר היתה בזה או לא והיה שכרו כפול מאת ה' מן השמי':
תשובה יכול למונעו שלא יביא גוים ואם לא יקשיב חייב נדוי אמנם בפסידה אשר היתה אינו חייב ודינו בשכירות כדין המכר אשר יאמר לו גוד או איגוד וכמו כן דאומר לו או שכור ממני או אשכור ממך. וכתב משה:

שאלה קי

ותורינו רבינו באיש יש לו שטר חוב כתוב בלשון ערבי ובכתב גוים ומת האיש והניח אחריו בן והוא היורש ומיתת האיש היה קודם השמיטה ואחר עבור השמיטה בא בעל השטר לתבוע שטרו ואז בן האיש הנפטר פחד שמא יתבעהו בדיני גוים ולכן קרע אותו השטר וכתב שטר מחדש על רזא דנא ועדיו בחותמיו זכין לו יורינו מורינו אם שטר זה יקויי' או לאו וגם כי עבר שנת השמיטה:
תשובה הדין אמת ויפה עשה במעשה זה ר והעיקר אצלנו טוענין ליורש ולזה יורש גובה חובו שלא בפרוזבל דאמרינן פרוזבל היה למורישו ונאבד וכתב משה.:

שאלה קיא

ותורינו במי שהדליק נר חנכה אש ובירך ואח"כ נזדמנה לו אחרת או שראה אחר' אם צריך לחזור ולברך על הדלקתה או ראייתה או לא:
תשובה דבר זו תלוי בכוונת המברך כמו בשאר ברכות אם היתה כונתו להוצי' בברכה זו בתים אחרי' ברכה אחת לכלן ואם בירך והדליק ואח"כ נזדמנה לו בית אחרת יברך פעם אחרת ואפילו מאה פעמים וכתב משה:

שאלה קיב

ותורינו הדרתו ראובן אשר הוא ממונה לרבים לשחיטה ולבדיקה והוחזק לרבים שהוא גונב בשר מבית המטבחיים ומהחנויות ולזה העידו עליו שיש בו זלזול בשחיטה ובבדיקה וכיוצא ואחר כך מצאו בידו בפרהסיא אשר גנב ויגרום לזה ערעור וקלקול וחלול השם אם אשר אלה לו יהיה עוד ממונה לרבי' אם לא יורינו הדרתו ויבא שכ"מה:
תשובה אין מעשים הללו ראוי' למי שיקרא תורת משה רבינו ע"ה ויחוס על כבוד קונו לגנוב ולמוכרה לרבים אם יכופר העון הזה ואפילו עשה תשובה גמורה כי אין לך חילול ה' גדול מזה ולכן לא ישחוט ברבים ואם ירצה לשחוט בבית שום יחיד הרשות בידו

וכתב משה: אני החות' הנני הנני מסכים הולך על מה שכתב והדין דין אמת יצחק בר' ששון נ"ע:

שאלה קיג

ותורינו במי ששחט עוף ומצא אחד מאברי הפנימיים שנשתנה מראיתו והוא היה בריא קודם שחיטה ומעולם לא ידע אם נפל על האור או נפל עליו אש כי אם מצאו כך יורינו אדונינו אם יוכל לאכלו אם לא ושכרו כפול מאת ה':

תשובה אם ירחץ אותו האבר המשונה מראיתו ויחזור למראיתו הטבעי ואפילו אחר בישול כשר ואם לאו הרי חזקתו שנפל לאור ואסור כמו שאמרו רז"ל וכתב משה:

שאלה קיד

ותורינו אדונינו ביין אשר בשעת דריכתו בגת מצאו בו תולעים אם יכולין לשתותו או לאו ואם שתה שום אדם ממנו חייב מפני שום דבר או לא ואם בשעת הדריכה צריך לנקות את הענבים עד שלא ישאר תולעים או א לא ושלום הדרתו יגדל:

תשובה צריך להוציא ממנו התולעים מפני הספק וכמה מבני עמינו שצ"ו מניחין הענבים במים כדי שיתפרדו התולעים ואם לא עשה שום דבר מזה ודרך הענבים כמות שהן מותר לשתות היין לכתחילה דאין אסור אנא בנותן טעם וידוע כי ביין מעולם לא ימצא טעם תולעים. ולזה מותר לשתותו וכתב משה בר' מימון זצ"ל:

שאלה קטו

ותורינו באיש אשר הוא קרוב לארבעים שנה ולא צמח בזקנו אפי' שער אחת כי פניו דומין כפני נער בן עשר שנים אם יוכל להיות שליח צבור או לא תורינו הדרת אדונינו ושכרו כפול לא:

תשובה יש דברים אשר צריך לבודקם אם א יש להם שער או לא אמנם זה יהיה דינו כדין סריס חמה או מפני חולי אשר סבל אין שערו צומח דאין כונתם ז"ל בזה מציאות זקן או לא והנער אשר הוא בן י"ג שנה לא יתפלל עד אשר יגדל יותר וכמו שאמרו ולא יהיה לו רשות למכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים שנה ואם היה רצונם במציאות השער היה צריך לתלות ולומר ומי שאין לו זקן והיה הדין כמו שאמרו מי שלא ראה מאורות מימיו וכיוצא באופן כי זה האיש יכול להיות שליח צבור:

שאלה קטז

ותורינו אדונינו בקהל גדול יסתירם האל בסתר כנפיו אשר היה מנהגם מימות עולם וכשנים קדמוניות לומר בליל שבת אחר שיאמרו מזמור שיר ליום השבת אומרים ויכלו ונמצאו שם תלמידי חכמים ואמרו כי אין ראוי לומר ויכולו ואומרים הקהל ישצ"ו מנהג אבותינו אין אנו מבטלי' יאמר נא אדונינו משה אשר בעיניו יופשט כל הדבר הקשה ופני משה כפני חמה אתקפתא דבי שמשי וידו על העליונה בהני כבשי דרחמנא רעיא מהימנא אם ישנו הקהל ממנהגם אם לא:

תשובה ישארו במנהגם ולא יבטלו מנהג אבותיהם אך בזאת שיאמרו אותו אחר העמידה קודם גמר ערבית. וכתב משה:

שאלה קיז

ותורינו הדרתו הקדושה במה שמתחברים כמה בני אדם בשבתות ובימים טובים ומשחקים באבנים עגולים ומי שמרויח שותה כוס אחד של יין ממה שמביאי' כדי לשחוק ויש אחרים שהם שוחקים בפירות אגוזים ולוזים וכיוצא אם מותר זה בשבתות וימים טובים או לא יורינו הדרתו ושכרו כפול:

תשובה ודאי כי טלטול האבנים אסור הוא אמנם לשחוק בפירות מותר וכן בדברי' אשר מותר טלטולן בשבת ואין זה משחק בקוביא. וכתב משה:

שאלה קיח

ותורינו באיש אשר הלך לארץ מרחקים והניח אשתו ובניו וקודם לכתו אמר לאשתו צאי מעשה ידיך במזונותיך וגם יש לה שכירות בית אחת ואמר לה תהי מכלכלת עצמך ובניך מן השכירות הזה מן הידוע שהשכירות לבעל ואחר שחזר לביתו הוציאה עליו שט"ח שלותה ממון לפרנסתם. אם צריכה לתת חשבון מן השכירות ואם תכפור שלא לקחה אם יכול להשביעה על זה ועל מה שלותה לצורך מזונות ואם יכולה לטעון שהשכירות שלה יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכ"מה:

תשובה צריכה לחת חשבון על השכירות והוא לבעל ואם טוענת שהשכירות לא הספיקה למה שהוצרכה למזונות וכסות עד שהוצרכ' ללוות אין לחייבה כי אם חרם סתם לפי שאון יכול לטעון טענת ודאי בזה. וכתב משה:

שאלה קיט

ותורינו אדונינו משה רבינו שיח"לא האשה שהיא תחת בעלה ואינה טובלת לנדתה משום מה יוצאה משום מורדת או עוברת דת משה שהרי בפירוש אומרת איני יכולה לטבול. עד שתקנו לכתוב בכתובה וקבלה פ' לטבול כל עת אשר תצטרך ואם תסרב תצא בלא כתובה כדין תורתינו הקדושה והנה נראה שמשום מורדת יוצאה דהא היא ממאנת לטבול ועוברת על דת הוי אם משמשת עמו עת נדותה יורינו רבינו הדין בזה:

תשובה אם אמרה איני טובלת כדי שלא תשמשני ולא טבלה מפני דבר זה זאת היא מורדת ואם הטעית את בעלה ושמשתו נדה או שאמרה לבעלה איני טובלת ואם רצונך בי בלי טבילה הרי אני מוכנת ולא מנעה את עצמה מלשמש הרי אלו הרשעות עוברין על דת משה וכן הנשים שכותבין להן בכלל תנאי הכתובה שתטבול לנדתה אינו מפני מרידה אלא דרך מינות והן עוברין על דת משה והן מסכימות עם בעליהם שלא תטבול ושואלות בעליהן בפיהן ולפעמים יתקוטטו ביחד ואם בא לגרשה ובעלה אומר השביעי לי שטבלת לנדותך והיא אינה משגחת לזה ומעזת פניה באמרה הלא את הרשיתני לשמשך בלא טבילה ולמה חזרת בך ולכן הדין בזה הוא שאם יודה הבעל שהוא הרשה אותה אז מחרימין וקונסין אותה כשיעור הכתובה ולא שתטול זאת הזונה המרשעת כתובה דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב ואם יכפור הבעל ויאמר שקר דברה מחרימין סתם לו ולה ועונין אמן ואחר כך תצא בלא כתובה. וכתב משה בר' מימון זצ"ל:

שאלה קכ

ותורינו אדונינו במה שאמרו בממון היתומים שצריך לפרוע קרוב לשכר ורחוק להפסד ואנחנו לא נדע איך יהיה ענין זה אם אין בו איסור רבית או אין חילוק ואף גם זאת יורינו מורה צדק הדין בתנור וכירים אם הוא תנור של חרס או תנור של בנין ומה הוא הדין בעצי ערלה אם מותרין בהנאה או לאו יורינו רבינו כאשר הורוהו מן השמים ושכרו כפול:

תשובה ממון של יתומים אסור בהם רבית של תורה אבל רבית של דבריהם מותר דלוה נרא' לי שמותר ליתנם ברבית שהוא מדבריה' ויש מי שעושה באופן זה דהיינו ליקח ממונם ולישא וליתן בו אם ירויחו יהיה להם החלק ואם יפסידו הם לא יפסידו שום דבר והוא יפסיד ואין זה רבית של תורה וזהו קרוב לשכר ורחוק להפסד ואין ממון זה מונח כמו צאן ברזל ואמנם על מה ששאלתם על התנור אם יש חילוק אין חילוק ביניהם ותנור של חרס או של בנין הכל שוה ויטמא מאוירו דוקא לא בנגיעה מגבו ואם תראו בפירושינו פ"א דמסכת כלים או בחבורינו הגדול יפורש לכם זה. ועצי ערלה מותרין בלי

ספק ומה שאמרו תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה מפני שהוא קשור עם הפרי והגרעינין אסורין כמו שאמרו את פריו לרבות את כולם וכך מפורש בתורת כהנים ובפרק ראשון דערלה וכאשר זכרנו בחבורינו ופירשנו מהו האסור ומה הוא המותר אמנם על העצים לא עלה במחשבה מעולם: משה:

שאלה ותורינו בראובן מת וח"ליש והניח אשתו זקוקה ליבם ולא עברו ימים מועטים ונשמע במיתת היבם באופן אשר יכולה לישא לשוק והוציאה היבמ' כתובתה לגבות מה שנוגע אליה והלכה אל יורשי המת לגבות מהם והם טענו כי הכתובה ממון ואינם פורעין אלא בעדי' כשרי' שיעידו במיתת היבם תורינו הדרתו הקדושה הדין בזה ויבא שכמ"ה:

תשובה בעדות אשר הותרה לינשא בו תטול כתובתה ובהולכ' לבית דין אומרת באופן אשר תתירוני לינשא תתני לי כתובתי ותשבע ותטול מן היורשים ואינה צריכה ראיה ברורה וכתב משה:

שאלה קכא

ותורינו מורינו בב"ד כתב ממון של יתומים מלוה זקופה על בר ישראל וכתב עליו שטר שיתן ליתומים בכל זמן אשר עשו ביניהם מתנה ליתומים ועכב הממון אצלו הרבה אם זה הוא אבק רבית או רבית קצוצה ואם מותר זה בממון יתומים או לא ואם זה רבית קצוצה יוציאו מן היתומים או לא ושכרו כפול.

תשובה זה הוא רבית קצוצה וזה הוא ב"ד טועה. אמנם אין מוציאין מן היתומים אלא לוקחין הממון ומביאין את בעל השטר אשר נתן ממון זה ליתומים ואומרים לו זה הממון שלך הוא שצריך להחזירו לך ואם תתנהו רוח חכמי' נוחה עליו ויקחהו ויתמי דאכלי דלאו דידהו וכתב משה:

שאלה קכב

ותורינו הדרת יקרת תפארת כבוד גדולת קדושת מורינו ורבינו משה הרב הגדול בישראל אור העולם ופלאו ממזרח שמש עד מבואו יהי שמו לעולם במאמר אלהי עולם אם דין שמטה נוהגת בזמן הזה או לא כי ראה ראינו נוהגים כמה בתי דינין וכמה מהם לא שתו על לב זה תורינו הדרתו הדין בזה אם נוהגת והחובו' יתבטלו בבא שנת השמטה או לא והיה שכרו כפול:

תשובה יש דין שמטה בזמן הזה וכל דיין שאינו דן כך אינו ירא שמים וגוזל את העניים וכתב משה:

שאלה קכג

ותורינו איש יהודי היה חייב לאשה אחת סך ונתן בידה משכון ויהי לימים ותנשא האשה ונתן לבעלה בכלל הנדונייא אשר הכניסה לו זה המשכון וזה היה קודם השמטה והוא ידע כי משכון זה היה מונח על סך מה ולא עברו ימים ותמת האשה קודם השמטה וירשה הבעל כדת מה לעשות אך אחר עבור שנת השמטה בא בעל המשכון ליקח משכונו ובעל האשה השיב עד אשר תפרע את אשר לקחת עליו שהוא כך וכך יורינו אם חייב הבעל לתת משכונו בלי שום פרעון או לא:

תשובה החוב על המשכון אינו חוזר ואם היה החוב יתר על המשכון היתרון חוזר ולזה אינו מחויב הבעל לחזור לו המשכון עד אשר יפרע לו או ישאר המשכון לבעל היורש. וכתב משה:

שאלה קכד

ותורינו הדרת יקרת צפירת תפארת מורינו ורבינו הרב הגדול משה אור העולם ופלאו ממזרח שמש עד מבואו במי שגרש את אשתו ונשאר חייב לה כתובתה ובהמשך הזמן קרבה שנת השבע שנת השמטה וא"כ יהיה דינו כדין שאר חובות או לא ואם יקח חוב שנה אחת או חדש קודם השמטה בבא השמטה יתבטל תורינו אדונינו ויבא שכ"מה:

תשובה לא אבדה הכתובה אלא אם כתב לה זה כמו שאר חובות וכל מי שעבר עליו השמטה ובידו חוב בטל ואפי' לא יש לו יום אחד שלקחו וכ' משה:

שאלה קכה

ראובן אשר עול הגוים מוטל עליו ולא היה יכול לסבול עליו כי חייב היה להם סך עצום והסכים בדעתו לכתת רגליו אל ארץ אחרת אולי ירפא משובתו וכאשר דבר לאשתו גם היא נאנחה ועל כרחה שלא ברצונה הודית אך בזאת שיוליכה אל ארץ טובה ורחבה וגם זבת חלב ודבש והוא לא רצה יודיענו רבינו מאחר שאין לה שום תנאי בכתובה אם יכולה לטעון כל אלו הטענות ואם תמצא לומר שיש לה תנאי בכתובה אם אז לא רצתה מה דינה ואם מפסדת כתובתה או לא יורינו רבינו הדין בזה ושכמ"ה:

תשובה אינו רשאי להוציאה אלא מכרך לכרך כמוהו או מעיר לעיר וכ' משה:

שאלה קכו

לינהר לן עיינין בחברת בני אדם בחנות ומלאכת כלם שוה צורפי כסף אך יש יהודים ויש ביניהם גוים והתנו ביניהם כי ריוח יום הששי ליהודים ויום שבת לגוים יורינו אם יכולים לעשות ככה דהיינו ליקח כל הממון בחברה וליתן חלק מיוחד לגוי או לא יורינו רבינו איך יחלקו בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה:

תשובה יהיה ריוח יום שבת לגוי ויום ששי לישראל לבד ושאר הימים יחלקו ביניהם כי תמיד יחלקו השבוע חמשה ימים לבדם וב' ימים לבדם יום אחד לישראל כנגד יום שבת. ואף אם יהיו הכלים של היהודים יכולים הגוים לעשות מלאכתן בהם בשבת וכתב משה:

שאלה קכז

ותורינו הדרתו אם חוב היתומים בשנת השמטה דינו כשאר חובות דעלמא או לא גם שמענו מאחד מן התלמידים הגיד לנו ששנה זאת היא שנת השמטה ויש כמה חובות ולא ידענו מה דינם יורינו אדונינו הדין בזה:

תשובה לא יפסד חוב היתומים וסתם יורש אפי' יהיה גדול. ובשנה שעברה היתה שנת השמיטה והיא שנת את"קז לשטרות וכל החובות נתבטלו וכמאן דליתא וכתב משה:

שאלה קכח

ויורינו הדרת יקרת צפירת תפארת הוד ונזר ועטרת וצניף כותרת כג"ק מורינו ורבינו כתרינו ונזרינו משה הרב הגדול בישראל הפטיש החזק נר המערבי דגל הרבנים יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מבואו יעטר אלהינו כלל ישראל בחייו ובאריכות ימיו ויחיה חמודו השר האדיר האיתן בישראל אמן בחצר של הקדש אם יכולים ב"ד למוכרו ולהוציא דמיו בדבר אחר דהיינו אם הקדישוה ואדעתא דשכירותו שיהיה לפת לעניים או שמן למאור אם יכולין ב"ד או מורשים אחרים להוציא הוצאות אלו לדברים אחרים ואם ב"ד מכרו חצר של הקדש וקנאה ראובן ודר בה שנתים שלש או יותר או ששכרה לאחרים ואחר כך ראו הקהל כי זה שוה יותר ורצו להוציאו מידו אם צריך לחשוב עמו וליקח השכירות להקדש ואין המכר מכר או לא יורינו רבינו ובאורך נראה אור:

תשובה יכולים ב"ד למכור כל דבר המוקדש לעניים או דבר אחר ולהוציא מעותיו בשאר צרכי צבור או בשאר מצות בדבר הנצרך וכן יכולין להחליף ההקדשות הכל לפי הצורך אבל אם התנה ואמר דוקא תוציאו שכירותו למצוה זו ולא למצוה אחרת אז לא וכל

הקונה קרקע מההקדש הרשות בידו לעשות כרצונו ולית מאן דימחא בידיה אך אם ב"ד טעו במכר אז ודאי לא חל הקנין וצריך לפרוע על הכל וכתב משה:

שאלה קכט

ותורינו הדרת מורינו ורבינו משה הרב המובהק הפטיש החזק יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מבואו ירום הודו ויגדל כבודו ויהי אלהים מסעדו במה שנהגו החזנין לומר נגונים ופיוטים או שאר שירים ותשבחות או שירים לחתן או למילה וכיוצא ואומרים זה באמצע הברכות שקודם קרית שמע ולאחר ק"ש בשחרית ובערבית ובלילי המועדים עד כי בערבית לילי ימים טובים רוב בני אדם אין בדעתם במה שאומר החזן ואינם יודעים אם הוא בברכות או בפיוטים כל קבל דנא יהיו נא דברינו אל נכח פני משה אדונינו ויורינו מה נעשה אם יוכל לומר זה באמצע הברכות או לאחר הברכות או קודם התחלת קדיש אחר והוא רחום יאמר הפיוטים ואח"כ יתחיל ולא יפסיק אז לא שנא וכן תורינו הדרתו מה ענין הברכה הנקראת ברכת בתולים והיא אשר צג אגוז בגן עדן והנה יבואו העדה שושביני החתן והכלה וקרוביהם בית החתן ויקח המברך כוס בידו ויאמר בפה"ג ויברך על הבשמים ואח"כ מברך אשר צג אגוז וכו' ופותחת בשם וחותמת בשם כשאר הברכות יורינו מורה צדק מה טיבה של ברכה זו אם היא דין או מנהג וכן מברכין אח"כ שבע ברכות ואף כי לא יהיה שום סעודה וגם אין פנים חדשות כלל יורינו מורינו אם יכולין לברך ברכות אלו או לא והיה שכרו כפול מה':

תשובה לא זו הדרך לפסוק בברכות הק"ש לא בברכות שלפניה ולא בברכות שלאחריה ואם הוא הכרח לומר אז יאמר קודם ברכות קרית שמע אמנם אינו יכול להפסיק באמצע הברכות ולא להוסיף שום דבר אמנם ברכה זאת הנקראת ברכת בתולים הרי היא ברכה לבטלה בלי ספק כי הוא דבר מגונה לא ידעתי למה יסדוה ולמה תקנו בה קידוש וקורין אותו קידוש הבתולים אין לך דבר מגונה מזה ומי שהוא בעל שכל אל יתראה עצמו בחברה כגון זאת וכתב משה:

שאלה קל

אשר נשאלו מחכמי חלב להר"ם במז"ל יאמר נא משה המאור הגדול מה יהיה הדין באמירת אותה התפלה אשר תקן רבינו סעדיה גאון זלה"ה וכתבה ותקנה לשבתות ולימים טובים ובשמחות וגיל אם יכולין הצבור לאומרה מאחר כי תפלת ח"י נתבטלה מפני כבודם יודיענו אדונינו נטריה רחמנא מה יהיה הדין בזה ואם צריך לקום באמירתה

ואם יש חילוק בזה בין יחיד לרבים ואם לא יאמר בשבתות ובימים טובים כי אם בחול מפני התחינות והבקשות אשר בה ואם צריך לומר אחריה קדיש או לא וכן אם אמר מזמור אחד או שנים צריך לומר אחריהם קדיש או לא יורינו אדונינו ושכרו כפול מה':

תשובה לא יאמר קדיש כלל אלא במקומות הידועים אשר בתפלות או אחר קריאת איזה דבר מדברי תורה או איזה פי' או דרש פסוק אחד או יאמר קדיש אמנם אחר אלו התפלות אשר תיקן הגאון ז"ל וכן אלו התחינות של רחמים הנאמרים בעשרת ימי תשובה איני יודע בהם אם צריכין קדיש ולא נהירא בעיני לומר קדיש ואלו התחינות והבקשות ותפלות אשר העתיקו מספרי הגאונים לא חזי לי אמירתם לא ליחיד ולא לצבור לא בשבת ולא בימים טובים מפני שחכמים ז"ל כאשר תיקנו דבר כדי לומר בשבת לחולה וכיוצא אמרו שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין והוא הודעה לבד ולא מנעו ברכות אמצעיות של י"ח כי אם מפני שהיא רחמים ותחנונים והטעם כי התפלה עבודה נכונה לכבוד האל יתברך וצריך להזכיר בכל יום ענינא דיומא ובבא יום שבת ויום טוב צריך להיות שמח ונעלז ולהודות לאל אשר נתן מנוחה לעמו ישראל שבתות ומועדים לשמחה לא שיהיה יום תענית וזעקה ויגון ואל יאמר בהם אלא הדברים הנאותים והמשמחים ולהזכיר נפלאותיו אשר עשה עם אבותינו ולנו זהו הנראה בעיני ואתה תבחר ולא אני וכתב משה:

שאלה קלא

ותורינו הדרתו במי שקנה מהמשוללים כתבי הקדש והם מבתי כנסיות אשר בעיר אחרת אם יקחם או צריך להחזירם למקומם הראשון אשר לוקחו משם ואם יגבה מעותיו או לא ואם יחזירם דוקא לאותו בית הכנסת או יכול להחזירם לבית הכנסת אחר יורינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

תשובה אם זה השלל היה בגזרת מלך הרי קנה הוא הכל ונתבטל כח ההקדש ואם כלי המקדש כשנלקחו בטלה קדושתן כאומרם ובאו בה פריצים וחללוה אמנם אם נגנבו שלא בגזרת מלך אז ישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ויטול ויחזרו אותם הספרים למקומן הראשון כדין מי שנגנבו כליו או ספריו וכתב משה:

שאלה קלב

ויורינו מורינו בבנימין אשר קנה שפחה יפת תואר והוא בחור וזאת יושבת בביתו והבית גדולה אכן דרין עמו אשת אביו ושלש בנותיה ויהי כמשלש חדשים נפל קטטה ביניהם

וכתרו את בנימין מנוחה הדריכוהו והוליכוהו אל השופט והלשינו על כי בביתו שפחה גויה והוא מתיחד עמה והישר בעיניו יעש' וכשמוע השופט אמר להביא את השפחה לפניו וישאל את פיה לאמר מאי זה עם את והיא ערכה תשובתה כי יהודית היא ואיימה וגזמה והיא א נתנה על לבה ואמרו מבני היהודים ושבוני ויביאוני הנה ויהי כשמוע השופט את דבריה מצאה חן בעיניו וישלחה ותבא ביתה וכראותה בנימין עלז לבו וירא מנוחה כי טוב ונשארה כתמול שלשום הנה כן יודיענו אם חייבין ב"ד להוציאה מביתו משום שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל או דילמא מאחר כי אשת אביו ונשי"ם לו שם שלש בנותיה לא יוציאוה ובאיזה דין יוציאוה מאחר כי לא מצאנו שאסרו אלא יחוד פנויה ויחוד בגויה באיזה דין נאסור ישיבתה בביתו ואם יש לה דין יפת תואר או לא תורינו הדרתו ושכמ"ה ן:

תשובה ודאי מדין תורה צריך לגרשה משם ואפילו בגיותה כי לא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע כאשר אמרו באסורין ובתי' מלאים כל טוב אפילו קדלי דחזירי ולא זו הדרך ולכן מחוייבין בית דין אחר שמועה זו אשר לא טובה שישתדלו בכל עז ותעצומות לגרש האמה הזאת או שישחררנה וישאנה ואף כי הנטען על השפחה ונשתחררה אינו יכול לישאנה לכתחילה אכן כאשר פסקנו בדברים. כאלו שיגרש וישא ופסקנו כך מפני תקנת השבים ואמרנו מוטב שיאכל רוטב ולא שומן עצמו וסמכנו על אומרם ז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך ויכול לישאנה והאל ברחמיו יכפר עונינו כאשר דבר לנו ואסירה כל בדיליך. וכתב משה.

שאלה קלג

יורינו אדונינו שצ"ו במיני מתיקה הבאים אחר הסעודה ונקראי' בלשון ערב קטאיף ומביאים אותם להמתיק הפה ולהסיר טעם האכילה אם צריכים ברכה קודם אכילתם בורא מיני מזונות באופן כי מאחר שבא על השולחן אין צריך או כיון שכבר גמרו אכילתם צריכין לברך יורינו מורה צדק ושכרו כפול:

תשובה כל דבר אשר יבא אחר גמר אכילת הפת וזה הוא הנקרא אחר הסעודה ודאי צריך ברכה לפניו ולאחריו ואם הוא דבר הבא מחמת הסעודה דהיינו שרצה להעתיק הפה לא יברך עליהם ואפילו יאכלם לבדם ויוודע לכם כי אלו הנקראים קטאיף פת הוא וחייבים בחלה ולזה אם אכל אחד מהם לבדו אחר האכילה לא יברך עליהם לא בתחילה ולא בסוף אמנם אותם הקאטיף שנותנים בתוכם דברים אחרים ומטגנים אותם זהו אצלי פת הבאה בכסנין וצריכים ברכה בתחילה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין

שלש ושאר מיני מתיקה העשויים מהם מהס"וכאר ומדבש שמערב בהם נש"א (פי' קמח דק מאד העושים מחטים שרוים במים עד שיבקעו) יברך עליהם שהכל ואל יטעה אתכם האומר כי צריך לברך בורא מיני מזונות מפני הנש"א אשר בו וכאשר ביארנו בחיבורינו הגדול ספר משנה תורה וכתב משה:

שאלה קלד

ילמדנו רבינו איך נוסח ברכת כורת הברית ונוסח ברכת קידושין ופירושם ושכרו כפול: **תשובה** נוסח הברכה כך הוא בא"י אמ"ה אשר קידש ידיד מבטן וחק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זו אל חי חלקנו לעד צורינו צוה כצוית לקדושי' להציל ידידות שארנו משחת בא"י כורת הברית אמנם על מה ששאלתם פירושה לא נעלם מכם כי הנה תיבת לעד היא עיקר הדברים והוא כי ע"י זאת המצוה הוא אל חי חלקנו לעד כמו שאמר הוא יתברך בצווים והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם ברית עולם להיות לך לאלהים וזרעך אחריך ואחר אשר גמרנו זה התחלנו בדברי' אחרי' בעניין אחר ואנו מתפללים לאל צורינו צוה להציל ידידות שארנו משחת כאשר צוית לקדושים והרצון בזה על הנפשות שהוא תפלה על נפש ויהי' האמירה להציל נפש שארנו משחת כאשר צוית לקדושי' וכאשר ידעתם שהלשון עברי יאמר בו אשר וכאלו אמרו בשגם בשדבר וכיוצא ונוסח ברכת אירוסין בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו הנשואות על ידי חופה וקדושין בא"י מקדש ישראל ויש שמברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואלו הדברי' צריכים יותר בביאור ויהיו כך וצונו על הרחקת העריות או צונו לפרוש מן העריות וכיוצא ואם לא אמר כך אין בזה שום דבר וכ' משה:

שאלה קלה

ותורינו בראובן ארס את בת אשר והתנו ביניהם שתהיה החופה בפסח הבא עלינו לשלום ש' פ' ליצירה וכתבו ביניהם שטר שידוכין כנהוג ממה שנותן אבי הבת והתנאים ובו התנאי הידוע אשר נהגו לכתוב בשטר זמן הנשואין ויהי היום בא אלינו איש אחד ובידו שטר וזה נוסחו לעד בבני ישראל איך ראובן בן שמעון ארס את סרח בת אשר וכל התנאים וגם התנו המורשה והמשדך שכל מי שיחזור בו חייב ליתן לחבירו קנס עשרה דינרים ממעות מצרים ולקחו קנין מכולם שכל אחד מהם נתחייב מעכשיו שאם יחזור בו יתן לחברו עשרה דינרים כאמור והיה הקנין בפני ב"ד חשוב דלא לאסמכתא

ודלא כטופסי דשטרי קנין גמור בכלי הכשר לקנות בו מעכשיו בלי שום אונס בביטול כל מודעין ותנאים זהו נוסח השטר כאשר כתוב אות באות מלה במלה וכאשר קרב הזמן של הנשואין אמר המשדך להמורשה שרוצה הנשואין כי בא הזמן והשיב המורשה אין לי אשה ראויה לנשואין ולא אשיא אותך עם שום אחת כלל תורינו הדרתו עם זה השטר אשר כתוב בתוכו תנאי עשרה דינרים הנז' הוא שטר קיים וחייב החוזר בו לתתם לחבירו כאשר קנו או זה השטר בטל ואין שום אחד מהם חייב שום דבר ושלום הדרתו יגדל אנס"ו:

תשובה העשרה דינרים חייב ליתן מי שחזר בו וכתב משה:

שאלה קלו

(א.ה. במקצת דפוסים בטעות 'שאלה קלז')

ותורינו אדונינו ביעקב הלך לבית עולמו וח"ליש וירשו אותו בניו ראובן ושמעון והיה אצלו שטר חוב על אחר ושמעון לקח השטר ומכרו לאחיעזר וראובן לא ידע מזה המכר ויאמר אל אחיעזר מה זאת עשית לקנות מאחי השטר אם לא ידעת שזה ירושת אבינו ואין לו רשות למכור כי אם בהסכמת שנינו ויהי כמשיב הלא הוא אמר שהוא שלו ואין לך חלק ונחלה עמו בזה השטר ולכן קנתיהו וראובן אמר לו היה לך להודיענו ושמעון משיב ואומר זה השטר נתנו אבי לי לבדי ונתן לך כנגדו דבר אחר אם יחויב אחיעזר בשום דבר ויתבטל המכר או יהיה דינו של ראובן עם שמעון אחיו על אשר מכר דבר שאינו שלו תורינו הדרתו הקדושה מה יהיה הדין בזה ויבא שכמ"ה:

תשובה אינו חייב אחיעזר שום דבר ואין לראובן עליו שום תביעה וחייב שמעון לישבע לראובן שבועת היסת על זה וכתב משה:

שאלה קלז

ותורינו במי שמת והניח אחריו שני בנים קטנים ואשתו יש לה כתובה ונדונייא והניח חשבנותיו אצל יהודים אחרים ובאתה האשה לתבוע מהם והם לא רצו לתת לה שום דבר בלי רשות ב"ד כדי לידע אם אלו המעות יהיו ליתומים ואין שם ב"ד וממונו מפוזר ומפורד והילדים רכים וגם הניח בית אחת אם יש ליקח הריוח לפרנס בו את הילדים או תגבה כתובתה ונדונייתא ואם יכולה לתבוע מה שהוציאה על בניה מיום שמת בעלה או לא וזה תלוי בב"ד לראות מה שהשאיר אחריו ולחלק ליתן לאשה ולפרנס ליתומי' עד אשר יגדלו יורינו רבינו ושכרו כפול מאת ה':

תשובה שלשה מישראל כשרים שהם יודעי' בטיב משא ומתן ילכו שם ויראו ענין זה וישומו וימכרו אותן המטלטלין וכיוצא ויוציאו מזה ליתומים ולאלמנה ואין לאלמנה לגבות שום דבר על מה שהוציאה ואין לה כתובה ולא נדונייא עד שתשבע בנקיטת חפץ וצריך שיחרימו על כל מי שיודע מנכסי המת ולא יודיע לב"ד: וכתב משה:

שאלה קלח

ותורינו ספר תורה שנכתב על הקלף כשר (וכך כתוב בהעתק) והנה העידו שבדמשק וערי פרס והודו וגם במקצת מערי המערב ובערי הלועזים שכל ספריהם ר"ק וכאשר בא הלכה למעשה ושאל עבדו את פי אדונינו על ספר תורה של ר"ק תפור בשני קצותיו ובאמצע בשלשה חוטי גידים משולשי' והשאר תפור במשי אם הוא כשר או לא והיתה תשובתו כי מאחר שהוא רק אין לשאול על התפירה ואנחנו לא נדע כוונתו בזה ילמדנו רבינו:

תשובה ספר תורה שנכתב על ר"ק הרי הוא פסול והוא כאחד מן החומשין שאמרו אין קורין בחומש מפני כבוד הצבור זהו שאמרנו מאחר שהוא רק מה לנו עוד לראות התפיר' דהרי היא כאחד מן החומשין וכמו שכתבנו בחבור א וכתב משה: עיין לעיל סי' י"ט ובסי' ק"ב):

שאלה קלט

ותורינו בשותף ששואל מחברו דינא דגוד או אגוד בבית אחת והנתבע אין החלק שלו אלא לילדים קטני' אם יהי' הדין שוה ויהיה חיוב לקטנים בדינא דגוד או איגוד או לא ואם יתחייבו הקטנים בדין גוד או איגוד איך יהיה הדין בזה אם יבואו השותף עם מורשה ב"ד במושב ב"ד ויראו מי שמוסיף יקחנה או יש דרך אחר דהיינו שיכריז ב"ד תנאי ההכרזה וישמע השום אשר יתן ואחר יוסיף אם יראו איזה חילוק בשום יורינו רבינו איך יהיה מין זה ושכרו כפול מה':

תשובה אם הוא ערער קודם שישאל בב"ד לא יתחייבו הקטנים בדינא דגוד או איגוד ואם שאל לב"ד ואח"כ ערער כדי לברוח מן הדין אז ישימו ב"ד אפוטרופוס לקטנים וישאל דינא דגוד או איגוד ואין צריך לזה הכרזה אלא האפוטרופוס יראה אם טוב בעיניו לקנות לקטני' בעד השום ההוא יקח ואם טוב יותר למכור ימכור באופן שצריך לבקש תועלת הקטנים וכתב משה יורינו אדונינו פירוש פרוזבל:

שאלה קמ

המוקדם והמאוחר איך הוא כאשר ראינו דבריו בחבור מצאנו איזה חסרון בפירוש המשנה והוא כי בחבור כתב שצריך שיקדי' המלוה לפרוזבול ושמוקדם ומאוחר הוא קדימת זמן הכתיבה או איחורה ובפירוש המשנה כתב שהפרוזבול יקדים למלוה ומאוחר ומוקדם היא שאיחר המלוה על הפרוזבול תורינו הדרתך איזו מהם היא הסברא האמיתית ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מאת ה':

תשובה מה שזכרנו בחבור הוא האמת אשר אין בו שום ספק וכמו כן זכרנו בפירוש המשנה וזאת המשנה אשר בידכם היא הנוסחא הראשונה אשר יצאת מתחת ידינו קודם הגהתה ובארנו שם כפי מה שראינו במה שכ' כותב הדינין רב חפץ ז"ל וכאשר בררנו הדברי' וכתבנו בחבור אמתת הדברים אז תקננו פירוש המשנה וכמו כן באותה נוסחא הראשונה בפירוש המשנה יש כמה מקומות כמו זה חוץ מהעשר שאלות שהורינו שם בכל שאלה מהם דעת גאון מהגאונים ז"ל וראינו מקומם ותקננום ויודע לכם: (הלכות שמטה ויובל פ"ט הלכ' כ"ב ובמסכת שביעית פרק עשירי ועיין בס' מהר"י קורקוס ז"ל שם ובס' הרדב"ז שם):

שאלה קמא

ותורינו רבינו מהו זה שאמרו רז"ל אמר רבי חנינא לעולם אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנ' וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלים אם זה הלכה פסוקה כי ראינו כמה מקומות יתפללו בהם ואין בהם חלונות ומה צורך בחלונו' לתפלה יורינו אדונינו ושכרו כפול מה':

תשובה בתי כנסיות והמקומות המיוחדים לתפלת הצבור אין צריך בהם חלונות אמנם דברי רבי חנינא ביחיד שמתפלל בביתו כמו שהיה מתפלל דניאל ע"ה שיתפלל בכוונה כאילו חלון פתוח לאויר והוא עומד כנגד ירושלים ולא יפסיק לו שום גדר ולא שום דבר דכונתו במימרת חלונות שיפסיק וירחיב מחשבות לבו ואין ספק שכונתו דוקא על שיתפלל בכוונה גדולה.

שאלה קמב

את זה כתב הר"ם במז"ל לתלמידו רבי יוסף ברבי יהודה בן עקנין ז"ל:

כבר העיד בתם על מעלות מדות ואזהרה וצווי יתחייב על כל בעל שכל שיתכוין אל דרך הישרה וילך בה. אמר ממה שתדעהו שאיני מסופק בענין מן העניינים שכך חשבתי

שיהיה ונתאמת אצלי שאותם הדברים כך אירעו בלא ספק אבל מדותי עתה אינם כמדות הבן הנחמד השם יחייהו וזה כי אני היום שבח לאל יתעלה כבר הכניעוני השנים והמקרים. מצורף אל זה מה שיחייבהו העיון השכלי והחכמו' האמתיות. ועוד כי אני מוחל על כבודי ומוותר על עלבוני. הרבה. והבן השם יחייהו לא יוכל על זה ולא יסבול כל אותם היגונות לפי רתיחת מזג המיית הבארות.

ושמע ממני אלו הכללים שאומר לך דע כי אני לא חברתי זה החבור כדי להתגדל בו בין היהודים. ולא שיבא לי מזה התפארות. והשם יתברך יודע כי לא טרחתי בו ראשונה אלא לעצמי ולנפשי שאנוח מן החקירה ומן המשא והמתן ומלבקש מה שאצטרך אליו. ולעת הזקנה ת"ל יתברך שאני חי קנא קנאתי לה' צבאות וראיתי האומה בלא ספר מחוקק שלא יהיה בו לבד עיון אמתי בלי מחלוקת ולא שבוש ועשיתי מה שעשיתי לכבוד השם יתברך לבד וזהו כלל אחד וכלל שני כי אני ידעתי ונתאמת אצלי בעת שחברתיו כי יפול זה החבור בלא ספק ביד אנשים רעים קנאים ויגנו יופיו ויפחיתו מעלתו ויראו בו גנותם או קוצר עיונם בו ולכסיל הגולם אשר לא ידע ערך מה שנעשה בו ויחשבהו מעט התועלת ולמתחיל המבוהל המשובש הדעת יקשה עליו ממנו מקומות אשר לא ידע להם עיקר או תקצר דעתו ויד שכלו מלדקדק מה שדקדקתי ולפי שהוא בעל דעת לפי סברתו ומחשבתו יתפוש עליו בו ממה שנכלל בו מעיקרי האמונה ואלו הם הרוב ויפול בלא ספק לשרידים אשר ה' קורא על האמת ועל הצדק ובהשתכלות ובטוב העיון ויכירו וידעו ערך מה שעשיתי וטהרתי שאתה האחד מהם ואפי' לא יהיה לי בזמני זה זולתך די לי כל שכן שכבר הגיעוני כתבי חכמי צרפת וזולתם בשמותם למקומותם מאותם שנתפשט אצלם ותמהו על מה שנעשה ומבקשים ממני ושואלים השלמתו. וכבר נתפשט בקצה היישוב. וכל מי ששמע בו מאותם אשר לא ראו אותו מתאוים לו וכל זה אמנם בזמני זה. אבל אני יודע בודאי כי בזמנים הבאים כשתפול הקנאה ובקשת השררה יתאוו כל בני ישראל לו לבדו ויונח זולתו בלא ספק חוץ ממי שיבקש דבר שיעבור בו זמנו ואעפ"י שלא ישיג האיש ההוא תכלית ענין המבוקש וזה כלל שני יחייב שלא יחרה לי במה שלא אתכוין בו כלל שלישי אין זה החבור גדול מתורת משה רבינו ע"ה שהיא מהשם יתעלה שהיא מישרת כל נברא ותורה לו האמת ואף לכלל האומות ולא ידמה לדברי הנביאים ועם כל זה דרשו אותם קצת וזנחום קצת ואפי' מבני עמנו ולא יסכל ערך זה החבור אלא מי שהסכיל בדברים האלהים כל שכן זולתם. ואם ישים האדם מגמת פניו שיכעוס ויקצוף על כל מי שיסכל האמיתיות לא ימנע באמת מן הכעס תמיד או אחשוב

שהוא יהיה בלא ספק כל ימיו מכאובים וכעס ענינו ואין זה ראוי. הכלל הרביעי שאספר לך קצת מדותי ואע"פ שכבר השתכלת בכלם כשהיית עמי:

דע כי יש הנה עמי בעיר אנשים אשר אין להם שם כלל ואפי' בעיר ולא מעלה ולא יכולת ותגיע להם מן הקנאה התחרו' שלא רצו להביט ולא לעיין בזה החבור הגדול כלל ולא ראו אותו לעולם כדי שלא יאמר עליהם שקבלו תועלת בחבור פלוני והם בפחות מעלה מזה בלמוד ובחכמה והם הולכים בשרירות לבם כמו שאר המון העם הפחותים והם עם הזמן מגששים קיר כאשר מגשש העור באפלה ואעפ"י כן איני חושש עליהם ולא משגיח אליהם. וכיצד יתמה הבן הנחמד בהנהגתו בכמו אלו המדות וכל שכן למי שגדל על זה הדרך מקטנותו ואע"פ שאין בזמנו ובמקומו כמוהו עם טוב הזקנה והמעלה והמשפחה ומיעוט ההבנה וההשתכלות באותם המקומות והצטרכו לבני אדם ושישים בלבם ויכניס במחשבתם אותם הענינים המבהילים והכונות המופסדות. וכל שכן שכל בני אדם מסתכלים ומצפי' לדבר שישמע מן הישיבה או ההתפארות בשם לבד. ואותם ההבלים שנתאמת להם בטבע. וכיצד יחשוב הבן החשוב שהוא הגיע למדרגת השלמים ושיכיר בעצמו שהוא חסר ויעקור כבודו וכבוד בית אביו זה מה שלא יצוייר בכמותו ולא במי שהוא יותר שלם ממנו ממי שקדמו. ואני מאמת שכל מה שנתפרסם שמי לשם יותר יכריחו צורך הזמן לו ולהולכים אחריו ולכל מי שרוצה שתהיה לו גדולה ושררה אצל ההמון שיסתירו חבורי זה ויראו עצמם שהם יותר חכמים ושלמים ממה שיצטרכו לעיין בו אלא יסתירוהו בכל יכולתם ויראו עצמם שאלו רצה אחד מהם להשתדל ולחבר יותר חבור טוב וגדול ממנו היה עושה ומחבר במהירות. ואם הכריחו הזמן והענין והצריכו לדבר ולומר שאיני בעל דת ולא בעל מעשים טובים יאמר זה וכל זה כולו בני חי השם יתברך לא יזיקני ולא יכעיסני ואפילו ראיתיו בעיני ושמעתיו באזני או עשה לפני לא הייתי חושש אלא אדרבה הייתי נכנע אליו ומשיבו דברים טובים נאים ורכים או אשתוק או אשיב לפי הענין דברים נאים ודברי ענוה כפי הצורך והשעה כי מה שהסכיל מן האמתיות יותר גדול מזה הרבה מאד ואני לא אנצח לעצמי כי כבוד נפשי ומעלת מדותי אצלי יותר כבוד משאנצח הכסילים בלשוני ובדבורי. והאי צורבא מרבנן קודשא בריך הוא תבע יקריה אבל הבן השם יחייהו הדין עמו שיתקנא בזה שאני אביו ורבו ואינו יכול לסבול העלבון. אבל חרה לי ששמת בלבך להתעצב על זה. ואתה כשתלמוד בע"ה ותדרוש ותחקור ותבין מה שיתחייב להבין ותטיב העיון ותסתכל בלמודך וגם תועיל לזולתך יהיה יותר טוב לך ממה שתעמוד להתגבר ולהתנצח כנגד אלו. אמנם זה מר זכריה הוא איש גדול מאד הרבה בעיניו וכבר למד מעצמו וטרח באותו המשא והמתן

והפירוש ויחשוב שהוא יחיד בדורו שהגיע אל התכלית. וכבוד הבן יודע כי חי השם ית' שגדולי חכמי ישראל אצלי במקום שאכיר ערך מעלתם מדבריהם ומחבוריהם וכבר אמרו דבר קטן הויות דאביי ורבא ואם הוא זה אצלי דבר קטן כיצד אשגיח ואשי' לב לאיש עני מסכן שאין עני אלא בדעת ובאמת הוא סכל בכל דבר והרי הוא כקטן בן יומו אצלי אבל ה"ה עמו כפי סכלותו. ואלו הבלבולים שהוא מבלבל והקושיות שהוא מקשה הם כלם בפי' המשנה אבל אני אתקנם בע"ה במקומותם. והשי"ת יודע כי רובם הטעוני בהם המשכי אחר דברי הגאונים כמו רבינו נסים ז"ל במגלת סתרים ורב חפץ נ"ע בספר המצות וזולתם ממי שאחוס על כבודם לזכרם. ואפי' אם הייתי אני האומר לא אתפאר כי באתי בתכלית השלימות האחרון זה דבר אחד. ועוד שלא אתפאר שלא טעיתי מעולם אלא אדרבה מה שנתבאר לי זולתי מה שבארתי ומה שכתבתי הן מעצמי הן מזולתי אחזור בו ממנו בבל דבר בין בחבורי בין במדותי ואפילו בטבעי וכבר הגיעני כתבו בענוה גדילה והתנצלות. וכמו כן בא אלי כרהני מראש הישיבה ואני יודע תכלית אלו הענינים כולם ושכונתם התשובה. ומה שארצה מכבוד הבן הנחמד שלא תשים זה האיש בעל מחלוקתך אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן. והשם יצילך ממי שהוא גדול וחשוב אצל עצמו ואצל הבריות ואם אין לו מעלה ולא גדולה וחשיבות על דרך האמת אבל מה שאיעצך שתכבד אפי' כל מי שהוא קטן אצל עצמו ואפי' אצל בני אדם אמנם מה שהקשה עליך על שהגדיל לדבר ושלח לשונו עליך בכתבו חלילה לך שיקשה עליך זה ואין צורך לך באמרך אנה דין זה האיש ודתו כי זה והדומי' לו ממי שהוא יותר גדול ממנו ממי שקדמם אין הדין והדת אצלם לבד שיברח מהעבירות הגדולות כמו שהוא אצל שאר המון העם. אמנם חיוב המדות הטובות לא יחשבו ולא יזכרו שהוא מן הדת והדין ולא ידקדקו עוד בדבריהם כאשר ידקדקו אנשי העיון והענוה ואנשי ההכנעה ואנשי החכמה השלמים ורוב אנשי הדת מאלו בעלי השררה כשיבוא לפניהם דבר שהוא תלוי בשררתם ובחשיבותם יפסיד ויאבד כל הענוה וההכנעה ואין כל אחד מהם מבקש שיהיה כחנינא בן דוסא ופנחס בן יאיר ואין כל מי שאינו באותה המדרגה יאמר עליו שהוא מעט הדין או אין לו דת. ובכלל אני מבקש ממך אם אתה תלמידי שתלך בדרכי ובמדותי והוא הטוב לך שיקללוך ולא תקללם ותהיה מן העלובים ולא מן העולבים ואל תשליך דבריך והסתכל לשם יתברך תחלה ואתה חכם בעל דעת ובעל דין ודת קרוב לשלימות ואמנם מענין המאמר תמהתי מן הבן כיצד שלחו אלי שנקח ממנו ראי' על מיעוט הבנתו וחכמתו מה אתה סבור שאחשוב לו או לגדול ממנו שהוא משיג דבר ומשיג תכליתו. אלא שהוא כמו זולתו מהביל כמו שמהביל כל דרשן והשם יתברך יודע

כבר תמהתי כיצד רצה לומר אותם השגעונות ואותם הבלבולים מצורף אל זה שהם דברי צחוק והתול אבל נתביישתי מזה הטעם שהיה מספיק לו לזכור ענינים וראיות בענין מאה ברכות ובברכת מי שראה קברי ישראל היה יותר טוב לו ממה שידבר בענין הנפש ועיון הפילוסופי' וראיותיהם וסברתם. אבל יהיה בשוה עם מי שהוא גדול ממנו אצל עצמו ואם אין לו מעלה על דרך האמת שיהביל יותר מאלו ההבלים ואין ספק כי הוא העתיק בלבולי זולתו. וכבר הגיעתני אגרת מארץ תימן בכמו זה הענין בזכר זה והשבותי להם תשובתם ואין ספק כי אלו הבא בימות המשיח:

ואמנם מה שזכרת מהליכתך לבבל כבר הרשיתיך שתפתח מדרש ותלמוד ותורה עם ההתמדה והשקידה על ענין החבור ולא תתעסק כי אם בהלכות הרב ותעריכו אותו עם החבור וכשתמצאו מחלוקת בדבר תדעו כי עיון התלמוד יורה אתכם זה והשתכלו ותעיינו במקומו ותמצאו האמת ולא תכלה ותאבד זמנך בפירוש ובמשא ובמתן של גמרא ואותם הדברים שכבר הנחתי מהם אבוד הזמן ומעט התועלת ומה שתסכים עליו הודיעני והשם יתברך ידריכך וייישרך בטוב הדרכים. ואמנם מעייני בעניני העולם אין לי נחמה זולתי בשני דברים כשאסתכל ואעיין במה שאעיין. ובזה בני אברהם הש"י נתן לו חן וברכה מברכת מי שנקרא על שמו ומי שהאמיץ בשמו והאמיץ בנתינתו הוא יאמיץ ויתמיד ויאריך חייו ושנותיו כי הוא ענו ושפל שבאנשים מצורף אל זה טוב מדותיו והוא בעל שכל דק וטבע נאה ויהיה לו בע"ה שם בגדולי בלא ספק אשאל מהש"י שישגיח עליו וישלים עליו חסדיו. וכבר הודעתיך שנפטרה הבת הקטנה הש"י ישיב מיתתה כפרה. בני לא תתאבל ולא תתעצב לא על זכר ולא על נקבה הש"י יודע ועד והאמת מה שאומר והוא שטוב ענייני מין האדם אצל כל משכיל ולא אומר שהוא ענין טוב מוחלט אלא שהוא היותר הנאות ומעט הדאגה שאין תחבולה בזה המציאות המתוקן תיקון גדול טוב מאד כפי מה שגזרה חכמת בוראו שיעיין האדם ויסתכל בטוב בעניני מציאות המינין לא שיעיין ויסתכל על עניני אישי הפרט. ושמא כשיגיעו אליך פרקי מורה הנבוכי' ובזה הענין יתבאר לך זה הכלל ביאור מספיק בע"ה ית'. וכבוד הבן יודע כי אלו הגדולות והשררות של יהודים עתה בזה הזמן אינם אצלי הצלחה ולא טובה שלימה מכוונת ולא רעה מעוטה חי הש"י אלא תכלית הטורח והעמל והיגיעה כי האיש השלם המצליח בתכלית ההצלח' שיעיין בהצלחת הדת ועשיית המחוייב עליו לעשותו ויתרחק מדעת בני אדם כולם ומהדרכים הפחותים ומהמדות המגונו' כי המשתרר ירבו יגונותיו ועצבונותיו ושמא יכלימוהו ויביישוהו הגוים ויפול ביד המלוכה וייסרו אותו וישברו עצמותיו ואם יביט בענייני האדם ושיישיר דרכיו לפני ה' כבר עמד כנגד תורת

השם ית' ועשה חליפות ומשוא פנים ואזהרת התורה בכבוד הממאנים והממרים מבואר מאד כאשר אמר בכמו זה הענין נביא השם איש האלהים לעלי הכהן ותכבד את בניך ממני. עד כאן מצאתי.

שאלה קמג

עוד זאת האגרת לגאון רבינו זצ"ל שלח אותה לחכם הנכבד אבי המעתיקים כבוד רבי שמואל כן החכם רבי יהודה אבן תבון זצ"ל והוא כתב תשובה על שאלותיו כשהודיעו שהעתיק המאמר הנכבד ספר מורה הנכוכים מלשון ערבי ללשון עברי והודה לו בהעתקה ההיא וזה לשונו:

לפי שכלו יהולל איש וגו' הגיעו לי אני משה בר מימון הספרדי ז"ל כל כתבי התלמיד החשוב היקר המשכיל המבין נזר התלמידים צבי החכמים כבוד החכם ר' שמואל בן החכם רבי יהודה אבן תבון הספרדי זצ"ל ומקוד' שני' שמענו שמע השר הנכבד החכם רבי יהודה אביך זצ"ל והודיענו ברב חכמותיו וצחות לשונו בלשון הגרי ולשון עברי מפי אנשים חכמים וידועים מאנשי עיר גרנא"טא י"א שהם מבני אלפ"כאר ומהם הזקן אבן מתק"א גם איש חשוב נכבד חכם מחכמי מדינת טולי"טולה בא הנה וספר לנו בכבודו זצ"ל והן כשבא אצלנו היקר הנכבד החכם כבוד רבי מאיר תלמיד הרב רבי אברהם בן רבי דוד זצ"ל הרב הגדול שבפיש"קירש י"א וגם היה לומד אצל החכם הרב רבי אברהם בן עזרא זצ"ל גם הוא ספר לי אודות החכם הנכבד אביך זצ"ל והודיע לי כל הספרים שהעתיק מספרי הדקדוק ומספרי החכמו' ולא ידעתי שהניח בן וכיון שהגיעו אלי כתביך בלשון העברי ולשון הערבי והבנתי ענייניך ויופי ציוריך וראיתי המקומות שנסתפקו לך במאמרנו הנכבד ספר מורה הנבוכים והמקומות אשר הרגשת בהם בשבוש הסופר אמרתי אז כאשר אמר בעל השיר הקדמוני לו את אבותיו ידעו אז אמרו היא מעלת האב לבן נוסעת ברוך מי ששלם משכור' החכם אביך זצ"ל ונתן לו בן כזה ולא לו בלבד אלא לכל החכמים כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ובאמת כי הוא פרי צדיק עץ חיים וטוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל כבר הובא לנו מפריו תשורה ואוכלה ותהי בפי כדבש למסוק:

יפה שאלת בכל אשר שאלת וכל המקומות אשר שערת בהם חסרון תיבה או תיבות כך הוא וכבר פירשתי לך כל הדברים בלשון ערבי בסוף כתב זה והודעתי כל ענייניך וגם הספרים שתתעסק בקריאתם ותניח זולתם לך בודאי ראוי והגון להעתיק מלשון אל לשון לפי שלב נבון נתן לך הבורא יתברך להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם

והכרתי מדבריך שלבך ירד עד עומק הענין ונגלה לך מצפוניו והנה ביארתי לך בלשון עברי איך תעשה בכל ההעתקה תן לחכם ויחכם עוד חכם בני ישמח לבי גם אני חייך שבשעה ששמעתי כל דבריך וראיתי יופי מאמריך והבנתי עומק ציוריך ודעת שפתיך ברור מללו מאד שמחתי ותמהתי למציאות בן לחכם כזה והוספתי תימה היאך יהיה טבע בן שנולד בין העלגים כך וירדוף אחרי החכמות ויהיה מהיר כל כך בלשון ערבי שהוא ודאי לשון עברית שנשתבשה מעט. ועוד היאך יבין דקדוקי הלשון בעניינים עמוקים אין זה כ"א כשרש מארץ ציה. האל יתברך יאיר עיניך במאור תורתו עד אשר תהיה מאוהביו כצאת השמש בגבורתו אמן כן יאמר ה' והגיעו כתבי הישיבה הנשאה הנכבדת המשכלת יתמיד האל יתברך מעלת' ויוסיף תמיד הצלחה על הצלחתה. וחכמה על חכמתה ועמדתי על כל מה שנסתפק לך בהעתקה וראיתי כל המקומות אשר טעה בהם הסופר וידעתי ההקדמות מהם והפרקים אשר לא נתבאר לך עניינם הבנה שלימה ובקשת פירושם:

ואני אבאר לך הכל אחר שאזכור לך כלל אחד והוא שכל מי שירצה להעתיק מלשון אל לשון ויכוין לתרגם המלה האחת במלה אחת גם כן וישמור גם כן סדר המאמר וסדר הדברים יטרח מאד ותבא העתקתו מסופקת ומשובשת ביותר ואין ראוי לעשות כן אבל צריך למעתיק מלשון אל לשון שיבין הענין תחילה ואחר כך יספר ויפרש במה שיובן ממנו הענין ההוא בלשון ההוא ויבאר היטב ואי אפשר לו מבלתי שיקדים ויאחר ויספר מלה אחת במלות רבות ויספר מלות רבות במלה אחת ויחסר תיבות ויוסיף תיבות עד שיסודר הענין ויבואר יפה ויובן הלשון לפי הלשון ההוא אשר יעתיק אליה וכן עשה חנין בן יצחק בספרי גאלי"נוס ועשה יצחק בנו גם כן בספרי ארס"טו ועל כן באו כל פירושיהם מבוארים ביותר ולכן ראוי לנו שנתעסק בהם לבדם ונניח זולתם. כן ראוי לישיבה המעולה לעשות בכל מה שתתרגמו ותעתיקו לאדוני' ההם הנכבדים ועיני העד' הבוחרי' באמת השם יתברך יהדר בהם שאר קהלות חכמי ישראל ויעזרך וירבה שכרך.

והנני מתחיל עתה להשיב לך על כל פרק ופרק ולפרש לך מה שבקשת פירושו ולזכור לך הנוסחא האמתית וההעתקה הראויה אשר תגיה בה הנוסחא ההי' המוטעי' על סדר מה שבא בכתבך החלק הראשון גם את השני גם את השלישי ובורא עולם ית' יודע איך כתבתי לך השיעור הזה ואני בורח מבני אדם מתיחד ומתבודד במקום שנא ירגישו בו ואני פעם נסמך לכותל ופעם כותב ואני שוכב לרוב חולשת הגוף כי חלשו כחות הגוף מחובר אל הזקנה אני.

ואמנם מה שזכרת מענין בואך אצלי בוא ברוך ה' ומבורך שבבאים ואני שש ועלז ושמח בזה וחפץ ונכסף ומשתוקק לחברתך ותאב ומתאוה לראות פניך הנעימים יותר משמחתך בי ואעפ"י שיקש' עלי רכבך סכנת הים ואמנ' אודיעך ואיעצך שלא תסתכן על עצמך כי לא יגיעך מבואך אלי זולת ראות פני ומה שתגיעך ממני כפי יכולתי אמנם תועלת חכמה מן החכמות או להתייחד ולהתבודד עמי אפילו שעה אחת ביום או בלילה אל תוחיל בזה כלל כי תוכן ענייני כמו שאספר לך אני שוכן במצרים והמלך שוכן באל קאירה ובין שני המקומות שני תחומי שבת ולי על המלך מנהג כבד מאד אי אפשר לי מבלתי ראותו בכל יום בתחלת היום אמנם כשימצאהו חולשה או יחלה א' מבניו או אחת מפלגשיו לא אסור מאלקא"ירה ואני רוב היום בבית המלך ואי אפשר לי גם כן מפקיד אחד או שני פקידים יחלו ואני צריך להתעסק ברפואתם כללו של דבר כל יום ויום אני עולה לאלקא"ירה בהשכמה וכשלא יהיה שם שום מכשול ולא יתחדש שם שום חדוש אשוב למצרים אחר חצי היום על כל פנים לא אגיע קודם ואני מת רעב ואמצא האכסדראו' כלם מלאות בני אדם גוים ויהודים בהם חשוב ובלתי חשוב שופטים ושוטרים ואוהבים ושונאים ערב רב ידעו את עת שובי ארד מעל הבהמה וארחץ ידי ואצא אליהם לפייסם ולרצות ולחלות פניהם כדי למחול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי והיא מעת לעת ואצא לרפואתם ולכתוב להם פתקות ונוסחאות רפואות חלייהם לא יסור הנכנס והיוצא עד הלילה ולפעמים באמונת התורה עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר אספר להם ואצום ואדבר עמהם ואני שוכב פרקדן ומרוב העיפות ויכנס הלילה ואני בתכלית החולשה לא אוכל לדבר סוף דבר לא יוכל אחד מישראל לדבר לי או להתחבר ולהתבודד עמי זולת יום השבת אז יבואו כל הקהל או רובם אחר התפלה אנהיג הצבור במה שיעשה כל ימי השבוע ויקראו קריאה חלושה עד הצהרים וילכו לדרכם וישובו קצתם ויקראו שנית אחר תפלת המנחה עד עת תפלת מעריב זה תוכן ענייני היום ולא ספרתי לך אלא קצת מה שתראהו אם תבא בעזרת האל ית' וכשתשלים לאחינו פירוש והעתק מה שהתחלת בו שאחר שהתחלת במצוה תגמור אותה ואחרי כן בא תבא ברכה על דרך הבקור לא לקבל תועלת הלמוד כי יצר זמני מאד: ומכאן ואילך כתב לו בלשון ערבי כל מה שייעד להודיעו תשובות על שאלותיו וביאור כל הדברים המסופקים ששאל ממנו וצוה לו לחזק את בדק ההעתקה ולהגיה הספר ואחר כן הודיעו כל הספרים שיתעסק בהם בלמוד החכמות והזהירו מככרים שלא יפסיד זמנו בהם ולא יתעסק בלמודם ובכלל דבריו אמר לו וזה לשונו והזהר שלא תעיין בספרי ארסט"ו אלא בפירושיהם פי' אלכסנד"ר או פירוש תמסטיו"ס או באור אב"ן דש"ד:

אמנם הספרים אשר זכרת לי שהם אצלך כן ועמך מהם ספר התפוח וספר בית הזהב כלם הזיות ורוחות והבלים ואלה השני ספרים הם מכלל הספרים המיוחסים לארסט"ו ואינם לו. וספר חכמה אלהית שחבר אל רא"זי הוא לו אבל אין בו תועלת לפי שאל"ראזי היה רופא בלבד. וכמו כן ספר הגבולים וספר היסודות שחבר יצחק הישראלי גם הם כלם הזיות ורוחות והבלים כי יצחק הישראלי גם הוא היה רופא בלבד ואמנם ספר העולם הקטן שחבר רבי יוסף הצדיק לא ראיתיו אבל אני ידעתי את האיש ואת שיחו והכרתי ערך מעלתו ומעלת ספרו כי בלי ספק הנהיג בו מנהג בעלי האתרים. ובכלל אומר לך לא תתעסק בספרי מלאכת ההגיון אלא במה שחבר החכם אבונ"צר אלפר"אבי לבדו כי כל מה שחבר בכלל ובפרט ספר ההתחלות הנמצאות שלו הכל סלת נקיה ויתכן שיבין וישכיל האדם מדבריו לפי שהוא היה מופלג בחכמה וכמו כן אבוב"כר בן אלצ"איג חכם פילוסוף גדול ודבריו וחבוריו כלם נכוחים למבין וישרי' למוצאי דעת וספרי ארסט"ו הם הם השרשים והעקרים לכל אלו החבורים של חכמות ולא יובנו כמו שזכרנו אלא בפירושיהם פירוש אלכסנד"ר או תאמסטיו"ס או ביאור אבן רש"ד ואמנם זולתי חבורי אלה הנזכרי' כמו ספרי' בנדקלוס וספרי פית'אגורס וספרי הרמ"ם וספרי פורפידיוס כל אלה הם פלוספיא קדומה אין ראוי לאבד הזמן ולהעבירו בהם ודברי אפלטון רבו של ארס"טו בספריו וחבוריו הם עמוקות ומשלים. והם עוד מה שיספיק לו לאדם משכיל זולתם לפי שספרי ארס"טו תלמידו הם שיספיקו על כל מה שחבר לפניהם. ודעתו ר"ל דעת ארסט"ו היא תכלית דעת האדם מלבד מי שנשפע עליהם השפע האלהי עד שישיגו אל מעלת הנבואה אשר אין מעלה למעלה ממנה וספרי עלי אב"ן סינא אעפ"י שיש בהם דיוק טוב ועיון דק אינם כספרי אבו"נצר אלפראבי אבל ספריו מועילים והוא גם כן איש ממה שראוי לך להתעסק בדבריו ולהתבונן בחבוריו עד כאן. הנה היישרתיך והורתיך למה שתעיין בו ולמה שתטריד שכל נפשך היקרה. ושלומך ידידי. בני ותלמידי. ירבה ויגדל. וישע יקרב לעם עני ודל. וכתב משה ב"ר מימון הספרדי ז"ל ביום שמיני לתשרי א"תקיא לשטרות ושלום:

שאלה קמד

השאלה מפני מה אמרתי שקדושי ביאה ושטר מדאורייתא וקדושי כסף דרבנן ואמר והא כולהו ילפינן להו מן התורה בכסף מנא לן גמ' קיחה קיחה וכו' זה ענין השאלה:.
והתשובה דרך קצרה כך היא יש לי חבור ערבי בענין מנין המצות והוא אצל מר סעדיה ש"צ תלמידי ויש בו י"ד פרקים בכללים גדולים בעיקר מנין המצות צריך אדם לידע

אותם ואחר כך יתברר לו טעות כל מי שמנה המצות חוץ ממני ומבעל הלכות גדולות עד עכשיו ובאותן הפרקי' ביארתי שאין כל דבר שלמדים אותו בהקש או בקל וחומר או בגזירה שוה או במדה מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הוא דין תורה עד שיאמרו חכמים בפי' שהוא מן התורה והבאתי על זה ראיות ושם ביארתי שהוא מדברי סופרים ואפילו בדבר שהוא הלכה למשה מסיני מדברי סופרים קרינן ליה ואין שם מן התורה אלא דבר שהוא מפורש בתור' כגון שעטנז וכלאים ושבת ועריו' או דבר שאמרו חכמים שהוא מן התורה והן כמו שלשה ארבעה דברים בלבד ובאותו החבור הזכרתי הכל וכשתקרא אותו יתבאר לך ובכאן יש לשאול בודאי ולומר למה הבעילה ודאי מן התורה שהרי לא למדוה בתורה מי"ג מדות אלא בביאור מלמד שנקנית בביאה אלא הכסף והשטר בהקש דמו אותן למה אמרת שהשטר מן התורה והכסף מדבריהם התשובה על זה שודאי כך הייתי אומר שהכסף והשטר מדבריהם הואיל ומן הדין בא לולי האי דאמרינן בההיא נערה מאורסה דאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה פי' מדאמר רחמנא נערה בתולה מאורשה מן התורה ובלא ביאה ובמה דשקלי וטרו וסוף המימרא אמר רב נחמן בר יצחק משכחת לה כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס שמע מינה שלדברי הכל השטר גומר ומכניס על זה סמכתי ופסקתי שהשטר מן התורה ובחייך אלופי אל תצער עצמך להשיב על כל אלו העניינים ואל תחלה עצמך שאשיב על כל כתביך אלא דרך קצרה על ענין המועיל שאני טרוד הרבה בכמה עניינים וגופי חלוש ואין בי יכולת לקרות הכתבים קל וחומר להשיב עליהן אלא אם יהיו שאלות של דבר חכמה ואין לי פנאי כלל מפני חלישות גופי תמיד ומפני תלמוד עצמי בכמה עניינים ושלומך ירבה ויגדל ל"ה בעומר משה ב"ר מיימון זצ"ל:

שאלה קמה

תשובת שאלה על ענין מי שמת והניח אשתו מעוברת וכו' אין היתומים יכולים להשביעה על מה שצוה להם אביהם ואפילו צוה בעדים ואמר שיש לו אצל פלוני כך וכך טענת שמא היא אצלם ואף על פי שהיה טענת ודאי מאביהם ואינם יכולים להשביעו עד שיאמרו בריא לנו שיש לאבא כך וכך בידך כגון שנתן לו אביהם בפניהם ואח"כ משביעין את הנתבע שבועת היסת. וזו היא שבועת היסת זהו סדר השבועות שמשביעין ב"ד בזמן הזה כפי מה שסידר אותה הגאון רבינו נתן בעל ספר הערוך במלת הסת בסוף הלכה קמא דבבא מציעא השתא נמי לחייביה שבועה מדרב נחמן דתנן בפרק שבועות הדיינין מנה יש לי בידך אין לך בידי כלום פטור ואמר רב נחמן משביעין אותו

שבועת היסת מדרבנן פירש גאון אחד מלת הסת לשון כבדות שהיסט בטי"ת כבדות שהכבידו עליו להשביע ופירש עוד ואמר מה בין שבועה דאוריתא לשבועה דרבנן ואי זו היא שבועה דאוריתא שבועת השומרים ובעדות עד אחד ובהודאה במקצת הטענה ושבועת היסת אנו מחייבין על טענת ממון ואף על פי שאין באחת מכל כדרב נחמן והיכא דמחייב שבועה דאוריתא נותנין בידו ספר תורה בשעה שנכנס דאמרינן לאנקוטי חפצא בידיה ואמרינן נמי שבועת עם הארץ מעומד ושבועת תלמיד חכם מיושב ושבועה בספר תורה תלמידי חכמים לכתחל' וכן המנהג עדיין בתלמידי חכמי' כשמשביעין אותו חולץ תפילין שלו ואוחזן בידו תחת ספר תורה ומביאין מטה שנושאין עליה מתים ומניחין אותה באמצע ונודות נפוחין שמבקיעין אותן או שמתירין אותן בשעת השבועה כדי שתצא הרוח מהן בקול הברה מרתחת ונרות דולקין שמכבין בשעת השבועה ואפר מקלה מפוזר ושקין מוטלין באמצע ועומד שליח בית דין בפני הנשבע וסודר הטענות והכפירה ואומר לנשבע אתה פלוני בן פלוני אם יש עליך לפלוני זה מכל הטענה הזאת שטען עליך בשמתא דישראל ליהוי ההוא גברא בחרם ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון וכל דברי האלה הכתובים בספר התורה הזה כולם יחולו על ראשו וברמ"ח איבריו ומוסיף בכיוצ' בזה כפי כוחו ותוקעין בשופר עם האלה והוא עונה אמן ומקבל על עצמו כי על דעת בית דין הוא נשבע ולא על דעתו ועל דברים שבלב בית דין ולא על דברים שבלבבו ואף על פי שאנו אומרים לענין שבועת הדיינים היכי משבעינן ליה אמר רב יהודה כשבועה האמורה בתורה ואשביעך ביי אלהי השמים ואלהי הארץ הא אקשינן כמאן כרבי חנינא בר אידי דאמר עד דאיכא שם המיוחד ופרקינן אפילו תימא רבנן לנקוטי חפצא בידיה וגם כתיב כי יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה זאת היא שבועה דאורייתא אך שבועת היסת סדורה היא כך ודבר זה פירשו רבינו יוסף הלוי זצ"ל פירוש מבואר בפירוש שבועות שלו בהלכות פנקסו ולית בה ספק כלל וכל מאן דלא דאין הכי לא חש לקימחיה ואין ראוי להשגיח על דברי מי שחייב שבועת היסת על דברי אביהם ומעשים בפנינו בכל יום ואנחנו דנים כדין זה בחרם סתם בלבד והאלמנה שנשאת אין משביעין אותה כמ"ש רב הונא משה בר מימון זצ"ל.

שאלה קמו

ילמדנו רבינו בראובן אשר לקח לו את אביגיל לאשה והיא בעולת בעל אלמנה מבעלה הראשון ומת גם הוא בלי שום זרע והיא זקוקה לאחי המת והיבם רצה ביבום והיא לא רצתה ובזה נפל מחלוקת יש מי שאומר שהן אמת שדין יבמה המורדת על יבמה

כדין מורדת על בעלה שאין לה כי אם עיקר כתובה ונדונייא אמנם אין כן בזאת היבמה ואינה מפסדת כלל מפני שהוחזקה קטלנית ומן הדין אינה יכולה לינשא וכמו שאמרו ז"ל לשלישי לא תנשא ולכן מה לנו במרדותה מאחר שהתורה מנעה נשואיה ואף אם היא רצתה אין אנו יכולין להשיאה. וגם מצינו פסק דין לאחד מן הקדמונים ז"ל שאם היבמה היתה מוחזקת ונפלה ליבום לא תתיבם שהרי אמרו ז"ל נשאת לראשון ומת לשני ומת לא תנשא לשלישי שזה ספק נפשות וכאשר מצאנו שהוא דוחה למילה שנכרתו עליה י"ג בריתות כמו שאמרו רז"ל באשה שמלה בנה הראשון ומת שני ומת שלישי לא תמול והוא בכרת כל שכן שהוא דוחה ליבום מאחר שיש לה תיקון בחציצה סמכנו על זה הפסק והוא קל וחומר שאדם דן. מעצמו ואמר שאף שהיבם היה רוצה ביבום שחייב לפטרה בחליצה ויתן לה כל כתובתה ונדונייתא כדת מה לעשות שאין זו מורדת שמפני ששמעה שאינו יכול לכונסה מנעה היבום ויש מי שאומר שאין חילוק בין היבמה אם היא מוחזקת או לא דהיינו שאם מנעה היבום הרי היא מורדת שהיא קנויה לו מן השמים ומצוה עליו ליבמה ואינה נפטרת ממנו אלא בחליצה או במיתתו ואין דין שאר המוחזקות שאינן יכולין לינשא כדין שומרת יבם המוחזקת ונניח מצות יבום שהיא קודמת ונקדים מצות חליצה: הנה כי כן לא ידענו איזה דרך ישכון אור ולכן יודיענו רבינו מה יהיה הדין בשומרת יבם שמרדה אם היא כמורדת על בעלה ואין לה כי אם עיקר כתובה ונדונייא או אינה כמורדת על בעלה ואם יש חילוק בין מוחזקת לאחרות בחסרון כתובתה ונדונייתא ואם רצו שניהם ביבום אם צריך למונעם מפני שהיא מוחזקת ולא יפול מכתובתה שום דבר ואם יוסכם הפסק דין ויניח היבום ויתן חליצה ואם בזמנינו זה מצות יבום קודמת למצוה חליצה או מצות חליצ' קודמת האר עינינו בישועתך והראנו את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה ויהא שכרו כפול מעם ה'.

תשובה תמהני תמיהא גדולה. על תלמידי חכמים יקרים עסוקים בתורה תמיד יקשה עליהם דברים פשוטים כאלו ואין חולקים בין הדבר האסור מן התורה לדבר האסור מדבריהם ומה גם שלא אמרו איסור כי אם מניעה ותמה אני בשאלה בזאת אשר רצו לדמות ספק נפשות הבא בידים שדוחה מילה לספק נפשות אשר הוא תלוי במזל ומקרה ומאורעות רעות בלתי צודקות והכנעת הזמנים ושינוי הוסת וחולשת המזגים ואין דמיון בין זה לזה אמנם התשובה על זה הוא כאשר תדעו שזאת המוחזקת לקטלנית מנעו אותה לבלתי תינשא לשום אדם ולא מפני שיש איסור בזה כלל ואין חילוק בין האיש אשר ישא מוחזקת או יאכל מכישא דאסר גנאה וזה דמיונו והלכה למעשה אצלנו בכל ערי האנד"לס תמיד שימות בעלה הראשון והשני ואינה נמנעת מלישא ומכל שכן אם היתה

בימי נעוריה שיש לחוש לכמה מקרים רעים אשר אין בהם חפץ ותפקיר עצמה ומצינו חכמי התלמוד התירו לעבור על איסור עשה ושחררו אמתא (בגיטין דף ל). כדי להרחיק האדם מן העבירה ושלא ליתן מכשול לפריצים ואיך נניח בנות ישראל לצאת לתרבות רעה עד שישאלו את פיה אם היא רוצה ואם הוא ברצונה ושמא מצאה אדם אחר שרוצה לקדשה ואם הוא בטוב לבה או מקבלת קדושין בפני שנים דעלמא ואחר זאת תבא לב"ד ויכתבו לה כתובה ותכנס לחופה ומברכין לה שבע ברכות כך היו עושין בבית דינו של רבינו יצחק הרב זצ"ל בעל ההלכות וכן בבית דינו של רבינו יוסף הלוי תלמידו וכן עשו כל הבתי דינין אשר באו אחריהם וכן פסקנו אנחנו ועשינו הלכה למעשה במצרים מיום שבאנו וכי תדחה מצוה של תורה משום חששא בעלמא דבר זה לא שמענו מימינו והלכה למעשה שנתקדשו לכתחילה ונתיבמו ולא ראינו מי שהקפיד בזה וזה דבר פשוט אשר און להסתפק בו כלל כי זאת היבמה דינה ככל היבמות ותתייבם או תמרוד ותצא בלא כתובה וכאשר ידעתם מסקנת ההלכה שמצות יבום קודמת למצות חליצה ואפילו אינו מתכוין לשם מצוה אלא מפני יופי או לשם ממון מפני שכאשר אין לו בנים הותרה לאחיו ואין שום איסור ערוה. אמנם לדעת אבא שאול הנה מצות חליצה קודמת דכיון שאין כוונתם לשם מצוה נמצא פוגע באיסור ערוה ואין הלכה כמותו כאשר תראה בתלמוד וכתב משה.

שאלה קמז

יורינו רבינו מי שנזדמן לו טלית ותפילין והוא עומד בפסוקי דזמרה אם מותר לו ללובשם ולברך עליהם ואין זה הפסקה מפני ברכת השיר או לא.

תשובה אין שום איסור בברכה על הציצית ותפילין בתוך המזמורי' שאין הפסק' כזאת בפסוקי דזמרה אסורה ואינה תפלה ולא קריאת שמע עד שיאסור הפסקה כזאת וכ' משה:

שאלה קמח

יורינו מורינו בחברת בני אדם התפללו ורובם בקיאין בתפלה אם יסדיר שליח צבור התפלה עליהם כדי שלא לבייש את מי שאינו בקי מפני שסידור התפלה נתקן על זה או לא יסדר הש"ץ את התפלה מפני שהיא ברכה שאינה צריכה שהרי כבר יצאו יד חובתם בלחש או ירד ש"ץ להתפלל ולא יתפללו לעצמן בלחש כדי שלא תתבטל תורת הסדרא

או יאמרו בלחש בתחילה ולא יהיה הסדר ראוי אלא בהצטרפות מי שאינם בקיאים מכלל עשרה או חוץ מהם יורינו רבינו ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה:

תשובה מאחר שתקנו חכמים ז"ל שירד ש"ץ לפני התיבה להוציא את מי שאינו בקי ולדעת רבן גמליאל אפילו הבקי שלא התפלל בינו לבן עצמו א"כ אין תפלת הש"ץ ברכה לבטלה כלל מפני התקנה ואפילו אין בזאת החבורה מי שלא יצא וכמו שתקנו בקדוש בית הכנסת ועם היו' מפני האורחים יחייבו כן בכל בתי כנסיות ואפילו אין שם אורחים וכמו שאמרו באיחור ערבית ליל שבת מפני המאחרין לבא וצריך לנהוג כך תמיד ואפילו אין שם מי שלא בא וכמו כן כל דבר הנתקן מפני סיבה לאו דוקא עד שתזדמן הסיבה אשר בעבורה נתקן אלא צריך לנהוג כך תמיד בין אם תהיה הסיבה או לאו ולדעתי כך הוא דאי לא תימא הכי נמצא שחז"ל נתנו דבריהם לשעורין והיה צריך לראות מי יודע ומי אינו יודע ואח"כ יתפלל הש"ץ או לא יתפלל וזה הוא בטול הגזרות והתקנות וכתב משה:

שאלה קמט

אשה שנשאת לראובן ושהה עמה כמה שנית ומת גם הוא ולא ילדה לו ועוד נשאת לשמעון ושהה עמה כמה שנים ומת גם הוא ולא ילדה והוחזק' עקרה אם עבר סריס אדם ונשאה מוזהרין הם בית דין להוציאה מתחת ידיו והאי דקיי"ל הלכה כרבי עקיבא דאמר סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומעשה דבן מגוסת שהיה בירושלם מוכיח דהלכתא כרבי עקיבא וסתמא דמתניתין נמי דוקא כרבי עקיבא דתנן הסריס לא חולץ ולא מיבם וכן אילונית לא חולצת ולא מייבמת ואמרו חכמים בגמרא סריס דומיא דאילונית מה אילונית בידי שמים אף סריס בידי שמים לא חליץ ולא מייבם הא סריס אדם חלוץ ולא ידענא היכי מתוקמא מתני' דאי בשנשא גיורת קשיא בריתא דפצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם וכו' עד ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא אלמא בקהל עסקינן כדמפרש בגמרא וכשנפלה לו ולבסוף נפצע לא מתוקמא משום קשיא דאביי דמקשי וניתי איסור פציעה ונדחה עשה ואוקמה רב יוסף לדעת רבי עקיבא ולתרוצי מה דמקשי מכדי שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום והיכא אמר רבי עקיבא סריס אדם והא כתיב לא יבא ואתא רב יוסף ותירץ דלדעת ר"ע חייבי לאוין דשאר הא בחייבי כריתות חייבי לאוין גרידי דלאו דלא יבא לא אמר רבי עקיבא דלא הוו כחייבי כריתות. אמטו להכי סריס אדם חולץ א"כ מתוקמא מתניתין בכל סריס אדם ואפילו אם נסתרה קודם נפילה וקשי' לי האי מעשה

מבן מגוסת ולא קיימא לי אליבא דהלכתא כלל ועיקר אדונינו הרב הגדול הגאון יבאר לי בחסדו שאלתי זאת שנשאלתי לי מקהל סר"קסטה י"א מאי סיקוליאה והעיקר שיודיעני אם מוזהרין בית דין להוציאה מתחת ידו אם לא ותבוא תשובת אדונינו בכתב מבואר אשלחנו להם בעזרת שמים שהם אינם בעלי תורה להבין היטב אם לא תהיה הכתיבה מבוארת ובחתימת יד הקדוש אדונינו עם שם יקר הודו זצ"ל:

תשובה תימה גדול תמהתי על זאת השאלה ששאל החכם הגדול הדיין הנכבד המהיר ישמרהו צורו וזה הוא מקום התימה מה הועיל היות זאת האשה נשאת לראשון ולא היו לו בנים כן לשני וכי כל עקרה ואילונית מותרת להבעל בעילת זנות ומי הוא שחולק מן החכמים ז"ל בסריס אדם שבעילתו בעילת זנות. וכי על מקרא מלא יחלוק אדם לא יבא פצוע דכא וגו' אלא אם סריס אדם מותר בגיורת ומשוחררת או אינו מותר למאן דאמר קהל גרים איקרי קהל אסור בגיורת. ולמאן דאמר לא מיקרי קהל מותר בגיורת ולדברי הכל מעשה דבן מגוסת שייבמו את אשתו אין קושיא כלל מה נפשך אם גיורת נשא בן מגוסת הרי היא מתייבמה לדברי הכל ואם בן מגוסת עבר ונשא בת ישראל הרי אשתו מתייבמת לאחיו שאינו סריס שהרי משנה שלימה שנינו יש אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ממזר וכו' ואין בדבר זה ספק ולא מקום קשיא. ומאחר שהבעילה מסריס אדם בעילת זנות היאך לא יהיו בית דין מוזהרין להוציאה כמו שהוא מפורש בבריתא ואם בעלו קנו ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא פצוע דכא וגו' ולא שיבש הדברים אצל אלו השואלים להדרת הרב המובהק שומרהו צורו אלא אותה הקושיא שהקשו בגמ' אליבא דרבי עקיבא ואותן הפירוקין שפירקו הקושיא הנהו אמוראי ולפיכך ראיתי לפרש כל אותה ההלכה כדי שיתבארו כל הענינים וזה פירושה כיון ששנינו אמר רבי עקיבא אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצים לאשתו שהיתה לו שעת הכושר אקשינן עליה דרבי עקיבא הכי מכדי שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דמי וכשם שאם עבר אדם ונשא אחותו או אחות אמו וכיוצא בהם אין אותה הערוה זקוקה ליבם כלל כך זה סריס אדם שעבר ונשא אשה הואיל והיא אסורה עליו בלאו אינה בת חליצה ויבום לרבי עקיבא ואין עליה זיקא כלל והיאך אמר ר' עקיבא שהיא צריכה זו אשת סריס אדם ופריק רבי אמי אליבא דרבי עקיבא ואמר שזה סריס אדם גיורת נשא שהיא מותרת לו ואין בנישואיה אסור לאו כלל ולפיכך היא זקוקה ליבם ומפני זה אמר רבי עקיבא שהיא חולצת ושאלינן ליה אי הכי יבומי נמי תתייבם כלומר מאחר שאין בנישואי סריס זה שמת אסור למה אמר ר' עקיבא חולצין את אשתו יבומי נמי תתייבם ואהדרינן אין הכי נמי ואיידי שאמר רבי יהושע שמעתי

שהסריס חולץ וחולצין לאשתו אמר איהו נמי חולץ ואמרינן דייקא נמי דקתני העיד ר' יהושע בן בתירא על בן מגוסת וגו' שמע מינה שאשת סריס אדם בת חליצה ויבום היא אפי' לרבי עקיבא ואי איפשר להעמיד דין זה אליבא דרבי עקיבא אלא כשנשא גיורת שאין שם איסור כלל ובא רבא והקשה קושיא על פירוק זה ואמר היאך תוכל להעמיד זה שאמרנו בסריס אדם שחולץ וחולצין לאשתו כשנשא גיורת. והשיב רבא מזו הברית' דתניא פצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם וכו' עד ואסור לקיימן משום שנ' לא יבא פצוע דכא אלמא בקהל עסקינן שהם בלאו היאך תהיה אשת סריס אדם זקוקה ליבום אליבא דרבי עקיבא שחייבי לאוין אצלו כחייבי כריתות אלא אמר רבא פירוק קושיא זו אליבא דרבי עקיבא כך הוא שנפלה לו אשת אחיו הכשר והו' כשר שהרי היא זקוקה לו לייבום ואחר כך נפצע ונעשה סריס אדם ולפיכך חולץ ולא מייבם לרבי עקיבא. ובא אביי והקשה לרבא בפירוק זה ואמר וניתי אסור פציעה ונדחה עשה דייבום מי לא תנן רבן גמליאל אומר וכו' פי' כיון דאיסורי לאוין לר' עקיבא כאיסורי כריתות מה הועיל שנפלה לו והוא כשר שנעשה סריס ונאסר ליבמתו. בלאו הכי תפטר מן החליצה ומן הייבום אליבא דכולהו תנאי ועמדה הקושיא אליבא דרבי עקיבא היאך ימצא סריס אדם חולץ ואם ייבם יוצא דאלמא אף על פי שיבמה זו בלאו על יבמה זקוקה ליבם היא ולא כך שמענו לרבי עקיבא אלא חייבין כריתות ובא רב יוסף ופריק האי קושיא אליבא דרבי עקיבא ואמר האי תנא דרבי עקיבא היא דאמר בפרק החולץ דמחייבי לאוין דשאר שהיה אנוסת אביו ומפותת האי ממזר מחייבי לאוין גרידתא אינו כחייבי כריתות ועד שתהא אשתו פטורה מן החליצה ומן הייבום. אלא זקוקה ליבום היא אפי' לרבי עקיבא הילכך לדברי הכל סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין לאשתו ולא שנא נשא גיורת ולא שנא נשא בת ישראל וכן סריס אדם נ"ל דה"נ אינו מיבם אשת אחיו אם היתה גיורת בין לרבי עקיבא בין לרבנן וכן זה בן מגוסת שנתיבמה אשתו בין שהיתה גיור בין שהיתה ישראלית ועבר ונשאה הרי זו התייבמה ליבמה הכשר לדברי הכל. ואם היה יבמה סריס אדם ועבר ובעל וקנה ויצא בגט כשאר חייבי לאוין וזאת האשה האלמנה חייבין בית דין להוציאה מתחת יד הסריס בעל כרחן כשאר הנושאין נשים בעבירה לא שנא היתה האשה מאסורי לאוין דאוריתא או מאיסורי דברי סופרין מפרישין אותן בית דין ואסור להתעלם מהם אפי' שעה אחת. ואם אין כח בבית דין להוציא אותה מפני יד הגוים התקיפה מחרימין את שניהם ברבים באיום גדול וכן מעשים אצלנו בכל יום ובכל מקום והקב"ה יסיר את לב האבן מבשרינו וירים המכשולות מלפנינו אמן והאל יתברך יודע כי מרוב חיבתך כתבתי טורים אלו ואני חולה וטרוד ביום ובלילה שהרי אין לי פנאי

ואמרתי שמא יחשדו אותי בגסות הרוח ולפיכך הטרחתי עצמי לכתוב ומן השמים ירחם. ושלום הדרת אלפי ומיודעי ירבה ויגדל הוא הדרת כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא רבי אנטולי ש"צ הדיין המהיר המורה דת ודין המזהיר אור המבינים הבהיר כחפצך וכחפץ אחיך הש והשמח בהצלחתך: על עלוז מעלת תורתך. משה ב"ר מימון זצ"ל:

שאלה קנ

יורנו רבינו בית המדרש עומד לדרום בית הכנסת כשמתפללין בו מחזירי' פניהם לדרום דהיינו לארץ ישראל נמצאו אחוריהן לצפון דהיינו לבית הכנסת זה הדבר מותר או לא אם הוא זה הדבר מותר הקוראים לאותם המתפללים רשעים מה דינם ושאר חצרות שאינם בית המדרש שעומדות לדרום בית הכנסת כשמתקבצין שם קהל במילה או בחתונה בדבר מצוה יש להם להתפלל או לא ואם יש הפרש בין יחיד לציבור אז לא ילמדנו רבינו ושכרו כפול מן השמים.

תשובה כל החצרות הסמוכות לבית הכנסת שנמצא הכותל בינם ובין בית הכנסת מותר להתפלל באותן החצרות בין יחיד בין צבור בין שיהיו פני המתפלל מכוונות כנגד כותל בית הכנסת בין שיהיה כותל בית הכנסת כנגד אחוריו ולא חלק אדם בזה מעולם וצא עלה על לב חכם ששמענו שמעו שיש בזה שום איסור בעולם דמימרא דרב הונא אינה אלא בבית הכנסת העומד לרחבה ופניו מכל סביביו נמצא העומד אחורי בית הכנסת הזה ומתפלל ואחוריו לבית הכנסת מזלזל לבית הכנסת והרי הוא כאותם שאמר בהם ואחוריהם אל היכל ה' שהרי בית הכנסת עומד באמצע כמגדל וכל בית הכנסת מקדש הוא אבל העומד בתוך ביתו ומתפלל כנגד ארץ ישראל ואחוריו אל כותל ביתו שהוא כותל בית הכנסת אין בזה זלזול ולא יראה כמו שמחזיר פניו מכנגד ההיכל שאין הדבר ניכר וראיה לדבר המעשה שהביא על הדין מימרא דההוא גברא דהוה קא מצלי וכו' חלף ההוא חייטא לשון אחר טייעא חזייה וכו' וכי בתוך ביתו היה עומד אלא בדרך היה בתוך הרחוב ולפיכך כשעבר הערבי בדרך וראה אותו שהחזיר פניו כנגד ארץ ישראל ונמצא אחוריו לבית הכנסת הרגו וזה דבר פשוט וידוע לכל בכל מקום החצרות סמוכות לבתי כנסיות והעם מתפללין שם לכל רוח שתהיה כנגד ארץ ישראל וכל מי שחלק על זה מן התלמידים ראוי להודיעו האמת שביארנו ואם עמד במחלוקתו ראוי לשתקו בנזיפה ואם קרא בשם רשעים לאותן המתפללין בבתים אלו אם קרא ליחיד ירד עמו עד לחייו ואם לרבים קרא כך או לאחד מתלמידי חכמים הרי אותו הקורא בו נדוי ואין בדברים אלו ספק ולא הכרע דעת אחרת. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

שאלה קנא

והשאלה ששאלתם על ענין אותו החרם שהחרימו מקצתם על הרשות נוסח דבריכם בשאלה כך היה אמרתם שהחרם היה שלא ישמעו לאדם שבעולם לא לראש הישיבה כל מי שהיה עומד בבית הכנסת בשעת החר' וענה אמן נתחייב בשבועה ומי שלא ענה פטור מכלום ואין צריך לסתום אזניו ולא לעצום עיניו כמו שאמרתם אף על פי שהוא עומד בצד המחרים אפילו היה אוחז ספר תורה בשעת החרם אם לא הוציא שבועה מפיו ולא ענה אמן פטור מכלום קל וחומר למי שלא היה בבית הכנסת וכל אלו שלא ענו אמן או שלא היו שם בשעת החרם אם קבלו עליהם אחר כך כגון שאמרו לאחד מן הנשבעין גם אני כמוך או הרי קבלנו על עצמנו מה שקבלתם וכל כיוצא בענייניים אלו אינם פטורין שהמתפיס בשבועה חייב הוא ולפיכך כל שהתפיס עצמו בו וכל שקבל עליו חרם שהחרימו רבים בשעת שמועתו או שענה אמן אם נתחרט ורצה להתיר שבועתו יתיר לו החכם אבל צריך להיות הדבר ברבים שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו. אבל ודאי אותם שלא שמעו או ששמעו החרם ולא קבלוהו ולא התפיסו עצמן אינן חייבין בכלום ואם רצו להכניס עצמן ברשות כל מי שירצו הרי זה מותר להם משום שבועה אבל אסור להם מענין אחר משום לא תעשו אגודות אגודות אלא כך חייבים כל בית ישראל הנקראין בשם יעקב המחזיקים בדת משה רבינו ע"ה להיות כל עדה וקהל מישראל אגודה אחת ולא תהיה ביניהם מחלוקת בשום דבר בעולם. ואתם חכמים ול ונבונים ויודעים מהו עונש המחלוקת וכמה רעות גורמת ואם היו אלו הנשבעין מיעוט אל תחושו למיעוט בטלו במיעוטן ויעמדו בשבועתן וגלוי הוא שכל מי שלא ענה אמן ולא התפיס עצמו אבל נהג איסור כל אלו השנים ולא שמע רשות מפני שעלה על לבו שהוא חייב אם שמע רשות מעת שהחרימו הרי זה מותר לו להכניס עצמו ברשות כל מי שירצה אחר שיודיעוהו שהוא מותר מפני שלא נשבע ולא התפיס בשבועה וזה שאמרתם שהרבה חכמים גם הנשיא ראש גליות ז"ל הודו שזה החרם בטל מעיקרו ואינו קיים איני יודע מאי זה טעם אמרו דבר זה שמא צא אמרו אלא על אותם האנשים שלא קבלו עליהם וכן הדבר שזה שידמו רוב העם שכל המחרים על דבר מדברי הרשות כגון חרם זה יתחייבו הכל לקבל חרם אין הדבר כך שאין החרם אלא לשון ארירה וארור בו אלה בו שבועה בו נדוי בו. כיוצא זה העובר על חרם שהחרימו בכם והוא לא קבל על עצמו משום שבועה אינו חייב כלל שאין בעולם מי שעלה על דעתו שזה ישבע וזה יאסר אבל נדוי יתחייב אם היה אותו דבר שהחרימו עושהו דבר שהעושה אותו חייב נדוי אבל על דברי הרשות שאין בהם שום מצוה אסור לאדם להחרי' על החרם שיעשו או שלא יעשו

אבל לעצמו ולכל מי שירצה יש לו רשות להחרים וכל אלו שנשבעו או שהתפיסו עצמן בחרם זה יאסר להם לשמוע רשות אדם לא יהיו במקום שיאמרו בו מרשות פלוני ולא יכתבו ולא יחתמו בשטר שכתוב בו מרשות פלוני ואם הזכירו שם ראש הישיבה או שם שר מהם או שם כל מי שירצה ולא יאמרו מרשות אלא ישבחו אותו ויקלסו אותו וירחמו על אבותיו ויתפללו עליו בבית הכנסת הרי זה מותר והוא שלא יהיו כופין את העם ואומרים שאין אדם עושה כך וכך או אין אדם נושא אשה או כותב שטר עד שיהיה בו שם פלוני או עד שיבקשו עליו רחמי' שזהו ענין הרשות שנשבעו עליה ולענין זה קוראין כל העם רשות ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכל אלו הדברים על פי שאלתכם שאמרתם שהיה החרם שלא ישמעו רשות אדם בעולם אבל אם היתה השבועה כמו ששאלו ממני מקצתכם וכתבו נוסח החרם ואמרו שכך החרימו על מי שיחזור מהיום ההוא והלאה ישמע לאדם רשות לא בטבה ולא זכר ולא תסמיה לא עלי ספר תורה ולא על פי כתב ולא עלי שום מן הברכות עד אתקפ"ח שנה זהו הנוסח ששלחו לי וא"כ הוא החרם ובנוסח הזה היה אסור לכל מי שקבלו או התפיס עצמו בו לשמוע זכירת שם ראש גולה או ראש ישיבה או ראש מן הראשים לא ברבים ולא על ס"ת דרך כבוד והדור לאותו הנכבד הנזכר כדרך שמזכירים שם ראשי הגליות וראשי ישיבות ושאר השרי' והגאוני' במועדות או בשבתות או בעת קבוץ רבים ואף לפי נוסח זה שכתבנו אם אירע דבר לזה השר הנכבד רב צדוק ש"ץ להזכיר שמו ושם אבותיו נ"ע כגון שישא אשה או יולד לו בן זכר או יעלה לקרוא בתורה מברכין אותו ומקלסין אותו כראוי לכבודו ומזכירין אותו בכל מיני כנויים שירצה ושם אבותיו הקדושים זצ"ל ואומרין בן פלוני הגאון ראש ישיבת ארץ הצבי וכו' ואין בזה שום אסור על כל הנשבעין ששמעו דברים אלו וכן אם נתן דבר לצדקה וברכוהו ברבים כדרך שמברכין כל מתנדב מזכירין שמו בכל כנוייו ושם אבותיו בכל כנוייהן ואין בזה חשש איסור אבל אם לא יארע שם דבר אלא יזכירו שמו ושם אבותיו ברבים בשבתות או במועדים ויבקשו עליהם רחמים כדרך שהיו עושין מקודם לראשי גליות או לשאר השרים הרי אותם הנשבעי' שלא ישמעו לו בטבה ולא זכר ולא תסמיה אסור להם לשמוע הרי הרוחנו בדבר זה יותר מדאי עד שלא נשאר דבר לשאול עליו פעם אחרת בענין זה וכבר השבנו על ענין זה על השאלה שבאת ממקצתכם על זה והקב"ה יטע ביניהם אהבה ואחוה שלום וריעות ויסיר את לב האבן מבשרינו ויתן לנו נב בשר עד שנדע האמת ונרדפה לעבוד את ה' כמצותיו עלינו וכן יהי רצון: משה ב"ר מימון צ"ל:

שאלה קנב

נוסח תקנה תקנה הגאון המחבר במצרים יע"א

ואמר סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי הן היום כאשר עברו עלינו המי' הזדונים והיינו נעים ונדים ולעת עתה רחם ה' על יריאיו ותלי"ת נתקבצו פה העירה ויהי כי באנו שמענו וימס לבנו על כי כל התלמידי חכמים חלק לבם איש לדרכו פנה ואין איש שם על לב את אשר ישנו פה העירה ולכן הוכרחנו במעשינו להתקבץ ולרעות צאן קדשים ולראות צרת הצבור כבקרת רועה עדרו ביום היותו בתוך צאנו נפרדות ולהשיב לב אבות על בנים ולתקן את אשר עותו כי רבו מספר תלאותם אולי תעלה ארוכה כמו שאמרו את האובדות אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשברת אחבש וכאשר שמנו לב לנחותם הדרך מצאנו שבט עון גדול אשר פשט ברוב הצבור בעונותינו והוא כי רוב ישראל אשר ברוב ערי מצרים שכחו דיני תורתינו והקילו מאד בטבילת נדה במי מקוה ובספירת שבעת ימי נקיים ונהגו מנהג מינות עד שהן רוחצות במים שאובין וחושבין כי בזה טהרו ממקור דמיהן ובזה הותרו לבעליהן ואין זה כי אם מינות גמורה והדבר אשר לא דברו ה' והן לוקחות אשה אחרת אשר היא טהורה ומשליך עליה אותן המים השאובים וטהרה ממקור דמיה כי לזאת חושבים שאם תשליך עצמה אותן המים או שתשליך עליה אשה אחרת אשר איננה טהורה לא עלתה לה טהרה כי אם בזאת שהמשלכת תהיה טהורה. ואף גם זאת מקפידות על עצמן ועושות לפנים משורת הדין וממתינים עד בין השמשות ואז משליכין עליהן המים הרעים מה נדבר ומה נצטדק עונותינו הטו אלה ולכן כאשר ראינו אנו ובכל התלמידים וגדולי הזקנים גודל העון הזה וחטאתם כי כבדה מאד צרעת נושנת פשתה בעור הבהרת. וידענו רוע מעשים אלו אשר מביאין את האדם למינות וגילוי עריות בפרהסייא לרבי' ובטול דברי תורה ובטול דברי סופרים שהוא יותר מבטול דברי תורה כמו שאמרו ז"ל אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות לעבור על דברי חכמים חייב והם ז"ל הזהירו ועשו סייג לתורה וגזרו כמה גזרות והדבר אשר היו מסופקין בה שמא מתוכה ילמדו דברים אחרים אשר לא כיוונו בהם היו נזהרין לבלתי יוציאו אותה מן השפה לחוץ וכמו שאמרו הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו. והלא ידענו בעונותינו כי במקרה הרע הזה יכשלו וישתו כל ישראל הבאים אחרינו וימותו העל זאת נתקבצנו ודרשנו להם גודל העון הזה מאין כמוהו וכאשר נצטוינו על ידי הנביאים כמו שנאמר בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני. וידענו כי העון הרע הזה גורם רעה לעצמינו וגדול מנשוא עון גילוי עריות לא יכופר העון

כמו שאמר הכתוב ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם ואנחנו סובלין עונם ונרדפין בעבורם כמו שנאמר והצופה כי יראה את החרב באה ולא תקע בשופר והעם לא נזהר ותבא חרב ותקח מהם נפש הוא בעונו נלקח ודמו מיד הצופה אדרוש ולמה נמות ובם אנחנו נמקים. ומאז הימים הכרזנו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והודענום עונש העון הזה ושהנדה קודם שתכנס למרחץ ואחר שתכנס ותרחוץ עצמה בכל מימות שבעולם מה יתן ומה יוסיף והרי היא בטומאתה עד שתבא במים במי מקוה צרורה. והזהרנו אותם לספירת שבעת ימי נקיים כדת משה וישראל ואסרנו להן אותה הרחיצה אשר היו רוחצין מאז ומקדם כדרך המינין והודענו להם שהוא עון פלילי ומינות גמור' והוא הגורם לשקע שם טבילה מישראל והודענום שכל אשה אשר תרחוץ עצמה ואפילו בעצמו של יום ולא במי מקוה אחר זה הרי היא תרבות רעה ופושעת פשע גדול שכל זמן שמחזיקין במינות זו יזלזלו בטבילה וחזרו לומר אלו ואלו מטהרין ואחר שהזהרנו אותם כדת מה לעשות זה שנה אחת הנגע עמד בעיניו ולא חזרו למוטב אלא אחת מני אלף ועל הכל הנשים הרשעות אשר החזיקו במינות וקשה עליהן הטבילה הן הנה היו לבני ישראל לצנינים בצדם.

הנה כי כן ראינו אנחנו החכמים והדיינים וכל הזקנים והת"ח לעשות תקנה זו ולהסכים עליה דהיינו שכל בת ישראל שלא תטבול במי מקוה אחר שתספור שבעה ימי נקיים כהלכות בנות ישראל ותרחוץ עצמה באותן המים הרעים כאשר מתחילה זאת האשה תצא בלא כתובה ואין לה לא כתובה ולא תנאי מהתנאי הכתובה אחר שבררו עליה שאינה טובלת או שעברה על אחד מאלו השלש אזהרות דהיינו שלא טבלה או שלא ספרה שבעת ימי נקיים או שרחצה כאשר מתחילה ואפילו שאחר כן טבלה. וגם כל אלמנה שתבא לגבות כתובתה בב"ד אחר זמן הסכמה זו לא תיטול פרוטה אחת עד שמגלגלין עליה בכלל שבועת האלמנה שטבלה לנדתה משעת תקנה זו והלאה ולא שמשה מטתה לעולם אלא אחר טבילתה במי מקוה כהלכת גוברין יהודאין אחר ספירת ז' ימי נקיים וגם שלא רחצה את עצמה כמו שהיו רוחצות מתחילה וכאשר נודע לב"ד שלא טבלה או שלא ספרה או שרחצה באותן המים הרעים אז אבדה כתובתה עקר ותוספת וכל תנאי כתובה וכמו כן לכל מי שתתגרש אם לא טבלה או לא ספרה או רחצה אין לה לא כתובה וכו' ואם אמר הבעל שעברה על אחת מאלו השלשה תקנות ואינו יכול לבררו אז לא תטול כתובה עד שתטול שבועה חמורה בנקיטת חפץ שהיתה טובלת לנדתה אחר ספירת ז' ימי נקיים ושלא רחצה ואח"כ חייב הבעל ליתן הכתובה וקרינו הסכמה זו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בתוך קהל ועדה והיתה אזהרה לכל ועל

כל מי שירצה לישא אשה שלא ישאנה אלא בתנאים הללו ושאין לה כתובה ולא אחד מתנאי כתובה אלא בתנאי שלא תלך בדרכי מינין ולא תעבור על דת משה ושאין צריך להתרות עליה על כל פעם ופעם כי אם תקנה זו תהיה מהיום והלאה לכל השוכנים במצרים ובעריה גדולים וקטנים ונמצינו אנו החותמים למטה שלא נדון מהיום והלאה אלא אעפ"י תקנה הזאת ושלא נחליפה ולא נפסידה ולא נבטלה ולא יפחתו בה וכמו כן גזרנו על הבאים אחרינו דיינים וחכמים וזקנים שלא ידונו כי אם עפ"י הסכמה זו ויחזיקו בתקנה זו וירפאו את גדר דת משה ההרוס ושיהיה לשם שמים כדין תורת רבן של כל הנביאים לא עלי כתובת הנשים:

וכאשר פחדנו מב"ד שאינו מסא יעמוד אחרינו ויקלקל תקנה זו או יזלזל בה ולא יעשה על פי הטבילה ויגבה הכתובה לאלמנה בלי גלגול זה על הטבילה ועל ספירת ז' ימי נקיים ועל הרחיצה או יגבה למגורשת מבעלה קודם שישבענה אחרמנא חרם גמור וגדול על כל ב"ד שיעמוד בכל ארץ מצרים שלא ידון אלא עפ"י תקנה זו ועל כל חכם או תלמיד חכם שיורה שלא עפ"י התקנה הזאת ויהיה הדין בכל ארץ מצרים כך עד ימות המשיח. והסכמנו על תקנה זו שידון בה בארץ מצרים מחדש סיון דתתקע"ז ליצירה והלאה והכל אמת ופורץ גדר ישכנו נח"ש ונאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך וכ"כ הסכמנו על כל איש אשר ידע על אשתו שעברה על אחד מאלו הג' עבירות ושתק ולא יגלה לב"ד כי אם בשעת הגרושין שב"ד חייבין להחרימו ולנדותו ולהפרישו מן הצבור והפקרת ממון כפי מה שיראה לב"ד וכפי הזמן והסכמנו על זה הסכמה גמורה אנחנו החתומים משה בר מימון זצ"ל שמואל הלוי ב"ר סעדיה יצחק ב"ר ששון הדיין נר"ו מבורך ב"ר נתן החבר שמואל ב"ר יוסף יהודה הכהן ב"ר טוביה ז"ל אברהם החבר:

שאלה קנג

מעשה שהיה בפנינו אנו העדים החתומים למטה כאשר אירע מקרה רע בספינות הנוסעות לים הגדול מפה העירה אסכנדריא שבתוך ספינה שם נמצא הנכבד אבי אל מפצל בן הנכבד אבי אל רצ"א נ"ע וכאשר נגזרה עליו מיתה וה' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול ונטבעה הספינה בתוך המחוז והאיש חלף הלך ולא נודע אם מת או לא ואעפ"י כן אשתו לבשה בגדי אלמנותה וישבה בדד וכמה בני אדם אמרו שמת ולא האמינה כי אין עדותם קיימת וישבה עגונה זה כמה ימים כי אין עדותם מספקת להתירה מכללי עגונה: ויהי היום ראה ראינו אנחנו עדים החתומי' למטה ביום הכניסה כשהיינו הולכים בשוק במדינה הנזכרת בא גוי אחד מלח מאחת הספינות והוא מסיח לפי תומו

והיה מספר במה שאירע לאותם שהיו בספינה והמעשה אשר אירע וכשהיינו שומעין לו מבלי שנשאול לו שום דבר ההוא אמר אתם בית ישראל הידעתם את מפצל בן אבי אל רצ"א היהודי שנטבע במצולות ים וראיתי אותו והכרתי בו וראיתיו במלבושו אשר עליו וידענו נאמנה אנו העדים החתומים למטה והכרנו בסימנים אשר נתן וסימני פרצוף פניו וידענוהו בבירור כאלו היינו שם וראינו מעדותיו שהוא ידע את האיש והגיד מלבושו וצורתו וכשמענו אנחנו העדים דברי הגוי במה שהגיד על אבי אל רצ"א כתבנו וחתמנו שמותינו על עדות הלז ששמענו להראותו לב"ד ויעשו כטוב בעיניהם אולי ימצאו זכות להתיר עגונה זאת אשת המת הנז' והיה זה בשמיני לחדש תמוז שנת דתת"קלה ליצירה בנא אמון דעל כיף ימא מותבה. הנה כי כן יורינו מורינו אם בעדות זה יכולה לינשא אשה זאת אם לאו יורינו מורה צדק ויבא שכ"מה:

תשובה הותרה האשה מכבלי עיגונ' בעדות גוי זה מסיח לפי תומו ויכולה לינשא לכתחלה בעדות זה אשר העידו החתומים וכתב משה.

שאלה קנד

שאלה יורינו רבינו בראובן ששדך את לאה וכתבו שטר שדוכין להזכיר בו כל התנאים ונתחייבו שכל המבטל תנאי אחד ממה שהתנה שחייב לתת את שכנגדו עשרה דינרים ועשו זמן החופה אחר עבור שנה אחת וראובן אחר כלותו מעשות כל אלה חלף הלך לו למדינת הים לטריפולי אשר במערב ובאה ידיע' פה העירה שלכל הספינות והאנשים אשר בתוכם עכבום שם ואין יוצא ונתאחר ראובן שם ובמאי דביני ביני עבר הזמן אשר התנו בניהם שיהיה החופה והלך אבי המשודכת ושידך את בתו לאיש אחר וכשמוע אבי ראובן חרה לו ואמר לאבי המשודכת מה זאת עשית ויהי כמשיב למה יחרה אפך הלא ידעת שהזמן אשר קצבנו עבר ולא אעכב את בתי מלהשיאה כי עני ואביון אני ואין ידי משגת וועז האיש אבי המשודך אל מחותנו לאמר אם כן איפא אתה בטלת את השדוכין תן לי העשרה דינרי' אשר התנינו שהמבטל התנאי חייב ליתן לחברו וכאשר חזרו המוקדם אשר נתן ראובן ללאה והעשר' דינרים קנס אשר ביניהם ולא רצה אבי המשודך לקבלם והניחום עד יבא תשובתו הרמה מה יהיה הדין בזה. ואף גם זו נדר אבי המשדך עשרה דינרים אלו לעניים ונשבע שאם לא ירצה בנו לתתם לעניים יתנם הוא מכיסו יורינו רבינו מה יהיה הדין בזה ואם יש לעניים זכות בזה יורינו מורינו ושכרו כפול מן השמים וזה נוסח שטר השדוכין.

שדך מר ור' יפת הבחור היקר בן כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא זכריה הזקן יצ"ו בר אברהם הזקן הנכבד נ"ע את סת אל טרף הבתולה הבוגרת ברת מרנא ורבנא אלעזר הזקן היקר ב"ר ישועה הזקן הנכבד נ"ע וזה אחר שהקנו קנין גמור מן סת אל טרף הנזכרת איך עשתה מורשה לדודה מרנא ורבנא יהודה הבחור היקר שצ"ו שיתנה בעדה באלו השדוכין וההרשא' קימת אגב ד' אמות קרקע ומה שנעש' בין המורשה והמשדך הנזכרים שהמוקד' יהיה ארבעים דינר ממעות מצרים במתנה משעת הכנוס והמאוחר מאה דינר גם כן ושיהיה הכנוס אחר עבור שנה אחת מזמן השדוכין והביא המשדך מעות המוקדמים אשר זכרנו והם הארבעים דינר ונתן ג"כ שלשה טבעות ומסר כל זה להמורשה מר יהודה הנז' וקבלם ממנו בפנינו אנו חתומי מטה לשיהיו בידה בתורת פיקדון עד שעת הנשואין והתנו על המשדך שיכתוב בכתובת משודכתו תנאים הללו והם שלא ישא אשה אחרת בחייה ושהיא נאמנת בכל מיני מאכל ומשקה ושאם חס ושלום תמות סת אל טרף הנז' אחר נשואיה ובן אין לה ולא בת אז שיחלקו כל מה שתשאיר מבגדיה ותכשיטיה הכל כאשר לכל לב' חלקים ויורשי סת אל טרף יקחו חלק והבעל חלק והדירה שיהיה כחפצה ורצונה ואינו יכול לאונסה שתדור במקום סכנה שהיא אינה רוצה וקנינו מיד המשדך ק"ג איך נתרצה באלו הארבעים דינר בתורת מוקדם למשודכתו סת אל טרף ובטוב לבו נתנם לה ועוד הוסיף עשרה דינרים ממעות מצרים במתנה גמורה מעכשיו גלויה ומפורסמת מתנה דלית בה חזרה וזה הוא קנס אם יעבור זמן הנשואין או יבטל אחד מאלו התנאים הנז' וקנינו מיד המורשה מר יהודה הנז' שעליו ועליה מעכשיו בתורת חוב גמור להמשדך מ' יפת הנז' עשרה דינרים אם בטל אחד מהתנאים ולקחנו קנין מהמשדך והמשודכת והמורשה כל אחד מה שיגיע לו קנין גמור חמור בכלי הכשר לקנות בו מעכשיו ברצונם בלי אונס כלל בביטול כל מודעין ותנאין דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי תורינו הדרתו הקדושה הדין בזה ושכרו כפול מאת ה':

תשובה אינו חייב המורשה שום דבר מאלו הי' דינרים ואינו חייב המשדך שום דבר על מה שנתעכב אם יברר שבאונס היה עכובו ואינה חייבת הבת אם היא רוצה לינשא לאחרים אחר עבור השנה אך כל הבגדים אשר שלח לה המשדך תחזירם לו או למורשה שלו. ואין לאבי המשדך לשאול ולא לגבות מה שנתן בנו כי אם ע"י מורשה נאמן בב"ד ואין לעניים שום זכות במה שזכר וכתב משה.

שאלה קנה

מה יאמר אדונינו במי שיש לו מנהג לעלות לס"ת משלים או לקרוא ההפטרה או בעליה אחרת הידוע' לו ולאבותיו ויהי היום ערערו יחידי הק"ק על זה ואמרו שהם רוצים להעלות לס"ת במקומו איש אחר ואמרו שבתורה לא יש חזקה ואינה מונעת שום אחד מלעלות אם יזכו בדבריהם ויבטל חק האיש ההוא אם לא יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכרו כפול מאת ה' מן השמים:

תשובה אם האיש הלזה אשר רוצה לעלות במקומו גדול ממנו בחכמה וביראה יהיה מה שאמרו כי חקי התורה אינן כרצון איש ואיש להחזיק בדבר ההוא. ואם הוא שוה אולי משום דרכי שלום אמנם אם זה אשר רוצה לעלות פחות ממנו אז לא שעל כיוצא בזה נאמר מעלין בקדש ולא מורידין וכתב משה: פרקי ההצלחה להרמב"ם ז"ל:

התלמיד החשוב אולם באשר נזדכך לבך ונבדלו ממנו הענינים יתבאר לך מה שנתבאר לראשונים המוכנים להמצא בקהל השכלים ודע והבן במה שהישרתי אותך אליו לפי שכל אחד מבני העולם אם רצה השלימות היה קרוב ממשה רבינו ע"ה ואם רצה החסרון היה כמו ירבעם בן נבט ואולי יהיה המניע אותך ממך ובך והם הכרובים אשר המשילם בך באומרו והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה ובדבור האל יתברך תחיינה הנפשות המתות כמו שהנשימה היא חיות הלב ובריאתו ורפואתו ממדוה התנועה המזקת אליו והנה רוח תיבה משותפת פעם נבחרה נשימה ופעם נבחרה נבואה וכאשר היה חיות הלב עם זאת הנשימה המקררת ממנו אשיות והתלהבות וכאשר שקטה ממנו רגע קטן היה זה סבה למותו הנה כן בחייך כאשר בוטלה רוח הקדש מזה הלב ימות לשעתו וזו היא מיתתו סוככים בכנפיהם המשילם בתיבה המשותפת תחת כנפי הריאה והם שתי' באמת ודע כי משכן לבך הוא הארון הגנוזי' בו לוחות העדות וכמו כן היא גנוזה בלבך כתובה על לוח לבך הלא תראה אומרו יתעלה עם תורתי בלבם ואמנם הכרובים מניעים אותך מגביהי' את יסודך מעלה מעלה ואתה כאשר התעסקת במורגלך אשר הם חוץ מקדש הקדשים הנה כבר הרחבת ביתך האמיתי והחשכת שמשך ונאסף ירחך וכאשר התעסקת בעבודה מה שהוא ממך במדרגת קדש הקדשים וכ"ש בעבודת המנורה הטהורה בהטיבך אם הנרות באופן שתשים חושיך וכוונתך לבדו יתברך והם ה' חושים והשמש והירח והמדבר והמדמה אל מול פני המנורה והוא נר מערבי שהשכינה במערב וראה סדור השמש באמצע הגלגלים וזה כלו כדי שיגיע אותך זריחתו עליך באופן שישאר ביתך מאיר באורים הרבניים והכבוד המלאכיי טעמה כי טוב סחרה ולא יכבה בלילה נרה וראה אתה אחי את נרך ומה מעלתו ומה טובה צורתו לפי שהוא מעשה ידיו יתברך

כי נשמה נשמת אדם פעם יקראה נר אלהי ופעם נר ה' אלדים ופעם צלם אלהים ודמותו ורוחך הטובה ורוח נדיבה וכבוד ונפש וכאשר השכילה שבה רוח הקדש הלא תראה אמרו ורוח קדשך אל תקח ממני הוא אומרו רוח ה' דבר בי וכו' היא המדברת והוא המלאך והיא אשר כאשר נפרדה דבקה במחצבה הראשון והוא אומרו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה והפך זה כאשר לא תשכיל ותטמא בעבירות תקרא רוח טומאה הלא תראה אומרו ית' אל תטמאו בכל אלה וכו' ולזה היא טמאה אמר ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וממנה אמר רוח הולך ולא ישוב לעניין יכולתה וחסרונה והיותה בימי נעוריה מקטרת ומנסכת לאלהים אחרים הגוף הנגוף ואיך יאות לה לבוא אל המלך החדרה כי המלך טהור וקדוש ומשרתיו טהורים וקדושים ובאומרו ולא תטמאו בהם אני ה' אלהיכם ר"ל אני טהור ותהיו טהורים אמר קדושי' תהיו כי קדוש אני והמשילה כמו המנורה הטהורה אשר לפני ה' כלה מקשה אחת זהב טהור ושבעה נרותיה לא יבטלו אכן יבערו תמיד להעלות נר תמיד ואם תרצה לומר כי משל המנורה הוא החושי' הה' וכחות הנפש כלם מתנועעים עובדי' בעבודתו יתברך וכאומרו ונשמות אני עשיתי ב' התבונן באומרו יתברך כי רוח מלפני יעטוף וזאת היא הנפש המדברת צלם אלהי' ודמותו המקפת בהנהגת הגשמי' אמר ונשמות אני עשיתי ר"ל לעבודת הנפש המדברת ולא תהפך רצונו בך עד שתשים הנפש עובדת לחושי' ותהפך רצונו בה ותהיה אתה אחי עובד ע"ז בטהרה במה שתדמה אותו ממאכל ומשתה ומלבוש ומשגל ותאמר אלה הם ענינים מותרים ואתה אמנם התעסקת בחושים והעבדת נפשך היקרה בת מלך לעבד נבל וכמו שהקדמתי במה שרמז עליו שלמה ע"ה תחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם ואמר דוד ע"ה לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר כפי מה שביארו קדמונינו ז"ל איזהו אל נכר שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע] אי אחי בא בחושיך עליהם ונסתריהם לעבודתו יתברך ואתה בהתקע שופר בראש השנה תקונו והכשרו הנה תהיה תנועתו כלה באבריך ידיך פשוטות ללקיחת השופר אצבעותיך מקמצות להחזיק בו גרונך ולשונך וכלי הקול משמשות בהנעים תקיעתו. תהיינה אזניך קשובות ורגליך עומדות ועיניך עצומות ויתר חלקיך נרעדים וחרדים וכן עשה הסוכה והלולב ונמשכי התורה והמתפלל יהיה פונה אל הש"י עומד על רגליו מתענג בלבו ובשפתיו ידיו פרושות וכלי דבורו הוגים מדברים ויתר חלקיו חרדים ונרעפי' ולא יסור מהנעים קולות ערבים מתדבק מכין עצמו מתחנן כורע ומשתחוה בוכה לפי שהוא לפני מלך גדול ונורא ויגיע אליו השקיעה והפלצות עד שימצא נפשו בעולם השכלים נכנעה נפשו הנכבד והוציאה אותו מן המוחשו וכאלו הוא נסתר מהם ויביט עם הכח המדמה

ויראה וישמע מה שלא יהיה בו ספק ולפי שהעתידים ועוברים הם במדרגה א' אל אותם הענינים לפי שהם נמצאים יחד בענינים מבוארים להם הנה יביט בעתידים כמו שיביט בעוברים ואשר ספר אותם היו אמיתיים וכאשר נאותו וקבלו אותם אנשי האמת היו נאותים ומסכימים כ"ש שהוא על כל מה שירוץ בעולם ממלחמה ומרעב ומדבר וממות ומחיים ובמה שהוא נעלם ממנו וישמרהו ומה שנחסר ממנו וישלימהו אחר כן יכיר האוהב מן השונא החביב מן האויב ולא נעלם ממנו בעולם בכללו דבר ישתמש בו כמו שהוא משתמש בביתו בין משרתיו ונעריו והוא בכלל חי שלם משיג והפך זה חסרונו, ויתבאר לו חסרונו וחסרון מדרגתו בענין אשר היה בתורתו קטן ושפל ונבזה ויתבאר אז היותו קצר יד ונמנע ומועק מדבקות ההצלחה ואז תגיע לו החרטה ויזעק זעקה גדולה ומרה ותשלם לו החרטה וההכנעה וכמאמר ישעיהו עליו השלו' אוי לי כי נדמתי כי איש טמא שפתים אנכי וגו' אמר זה בהתרשלו מהוכיח האומה ויראתו מהם וזה היה עונו ולמה שהיו תארי הנביא השלם הטהרה מן הפרישות ואז יאות לשליחות הנה חייב זה ויעף אלי אחד מן השרפים ולמה שהשיגו החרטה ושב מחטאתו וכבר נענש באופן שנאמר לו וסר עונך וחטאתך תכופר הנה תיכף ששמע את מי אשלח אמר הנני שלחני וסכל היותו נשבר ונדכה מן האנשים באמרו גוי נתתי למכים ולחיי למורטים ולא היותו נדכה מהאל ית' ונתדמה במלאכים אשר יקנו קצתם מקצתם וישפיעו קצתם על קצתם ולא יסור מהשתלשל מן העליון אשר הוא השכל הפועל הנקרא אישים והוא אשר ישפיע על הנביאים ויתן לכל צורה שלמות' האחרון כפי שעור הכנות האישים ולכן יצטרך האיש אשר הגיע לו השלמות כשישלם זולתו וישפיע על האנשים ממה שהשפיע האל ית' אליו וכמו שאמר שלמה ע"ה יפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלגי מים ואמר ית' על ידי ישעיהו ע"ה והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו וכן אמרו קדמונינו ע"ה במי שהשפיע האל ית' עליו השפע' חמידית דבקה בלתי מתפרדת אמרו ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך ואל הגעת זאת המדרגה אשר היא מיועדת למי שנשלמו אליו אלה הפנות והשרשים ועשה מה שהישרתי אותו אליו בהספק העושי' והדריכה אל ההישרות הנה יתואר במה שתאר משלמותו רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר הנה הליץ על מי שרן כפי מחשבה ברצות הנבואה ולכתוב ככי מחשבתו מבלתי קרדה ולא קול לפי שהוא כמו אמר' בהגעת השפתים בתפילה רחושי מרחשן שפתותיה לפי שבאור רחש הוא נביעות ר"ל הוצא המי' בחפיר' והנביעה והוא מה שישפיע מן ההרי' כאלו היא זיעה יוצאת מן הסלע וזאת התיבה וזה הענין מתיחס לבור וכמו שדמה הנעת השפתי' בתפלה בנביעה ר"ל בהוצאת

המים עם החפיר' עליהם ולמה שהוא דרישת החכמה מציאה אל ההשגה הנבואיית אמר בחקירה עליה כמי שיחפור אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא וכאשר גבר ביראת ה' אשר היא תכלית התורה הגיעתהו היראה אל דעת קדושים עד שישפיעו עליו המלאכים אמר ואשמע א' קדוש מדבר והשלים המאמר באומרו רחש לבי והיא מליצה נפלאה מן הנבואה היורדת עליו מבלתי שפה ולשון ולא קול זולת מה שינדנדו בו שפתיו וישלחהו האל ית' על לשונו מבלתי מחשבה ועצה בענין היורד עליו אמרו בתלמוד במה שהוא מתיחס לזאת התיבה הנהו אילמי דהוו בשבבותיה דר' בני אחותיה דר' יוחנן בן גודגדא דכל אימת דהוה ר' עייל בבי מדרשא הוו עיילין ויתבין קמיה ומרחשן שפתותייהו בעי רחמי עלייהו ואתסיאו ואשתכחו דהוי גמירי הלכתא וספרי וספרא ותוספתא וכוליה תלמודא הנה דמה הוצאת הדבור והנעת השפתים בדבור אל החפירה והנביעה והטה אזניך אתה אחי אל הבנת מה שנמשך אליו זה הענין לפי שאני שמתיו חותם המורה ויקיף בכל מה שכלל אותו בתכליתו וסופו ותהיה אז נפשך הנכבדה בלתי סרה מקנינים רבניים וסחורות מלאכיות וכמאמר החכם ע"ה בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר ואמר דוד עליו השלום שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב הנה חבר מה שידע אותו מהנעלם במה שלא יהיה אצלו בכלל ואשוב אל המאמר הראשון בהשלמת מאמר לשוני עט סופר מהיר ר"ל הסופר הבקי והוא מתיחס ללשון הערבי ר"ל אשר ייטיב בכתיבתו לפי שהוא יכתוב דבר שמור אצלו ונרשם ואמרו חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך פירוש שימשול על החושים כדי שלא יטרידוהו וכבר אמרו איזהו גבור הכובש את יצרו ואמרו והדרך צלח רכב כמו רוכב שמים בעזרך והוא הדמות נפלא כי כמו שהאל ית' מושל על השמים והושאל אליו רוכב על ההדמות הזה הנכלא שהרוכב הוא אשר יניע הבהמה ויוליכה איך שירצה והוא מופשט ממנה בלתי דבק בה אבל חוץ ממנה כן האל ית' שמו הוא המניע הגלגל אשר בתנועתו מתנועע כל המתנועע בו והוא נבדל ממנו איננו כח בו ולמה שיש כנפות הדבריות דומות אל יוצרן על דרך ההעברה לזה אמר צלח רכב על דבר אמת וכו' על זה הגשם שהוא העולם הקטן הלא תראה אומרו והוא רוכב על אתונו ואמר והיא רוכבת על החמור וכן אמרו חציך שנונים חצים ימית בהם אויבי המלך וזהו הריגת תאות יצר הרע אשר הוא אויב ליצר הטוב ואמרו מר ואהלות קציעות כל בגדותיך רמז אל החושים הגופיים אשר הם מנצחי הנפש ואמרו מן היכלי שן מני שמחוך רמז ג"כ אל זה ההבל והדמיון הוא כאשר נזדכך השן החזק הלובן אח"כ אמר בנות מלכים ביקרותך רמז אל כח הנפש המדברת ואמר נצבה שגל לימינך בכתם אופיר רמז אל הנפש החיונית אשר

נשלם אליה קנין ההכנע הנשמעת לנפש המדברת בכתם אופיר תרוצה אליה ומתקשטת במעשים המתוקנים וההתאפקות והאמוץ על קניית המעלות המדותיות והדבריות אחר כך שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך וזאת היא הנפש החיונית ר"ל שתעתק מטבעה החיונית ותשוב כפופה ונשמעת אל השכל והוא אומרו ויתאו המלך יופיך כי הוא אדוניך והשתחוי לו וישוב ההכנעה אל הסבה הראשונה במציאותה והוא האל ית' הלא הוא אביך קנך אח"כ אמר ובת צור וזאת היא הנפש המדברת הנחצבת מהסבה הראשונה וההתחלה הראשונה הפועלת לכל מה שזולתה כמו שתקרא האמת צור כאמרו הצור תמים פעלו צור ילדך תשי וכן אמרו ונצבת על הצור היותו יתברך התחלה ואומר במנחה פניך יחלו עשירי עם רמז אל כחות הנפש והחושים וההבל ומה הוא כל עצמותי תאמרנה ואומרו כל כבודה בת מלך פנימה ר"ל שלימות הנפש המדברת אמנם ישלם בהפסק וההפשטה אח"כ לרקמות תובל למלך הנרצה בו כפי המאמר ומלבושך שש ומשי ורקמה ואלה הם המעלות ואומרו תובל למלך הוא האל יתברך כאשר נזדככה הנפש וככר החכימה אל החושים והשיבתם את עבודתה וכן יתר הכחות הגופיים הם תחת ממשלתה הנה אמר בו בתולות אחריה ריעותיה וזה יהיה אצל עמוד הלב לפניו יתברך והתנשא הרוח הטהור בין ידיו ונראה יופי כחות הנפש והתיפותם בעדי גאונם וקשוטם והמשכם בשמחה למצותיו וכאשר חובר אליה אז הדבקה בנעימות הכליים והמליציים שבה אז ככלה בכלי העדי והנעימות המורישים ערבות הנשמעים מן הנערות הבתולות המקושטות המקוטרות אשר כבר הסכימה יפיין עם הדר מלבושיהן והוא אמרו בתולות אחריה רעותיה רמז אל כחות הנפש המדברת הוא אומרו מובאות לך ר"ל מתפעלות הנה בזה תזדכך הנפש ותאיר נרה בלטישת פניה ופנותה לצורת השמש הנה היא תעתק מרוח אלדים בכח ושבה רוח אלדים בפעל וזו רוח הקדש השכנה אל הקדושים והם עולם השכלים אח"כ אמר תחת אבותיך יהיו בניך בהתלמדם המעלות תשיתמו לשרים בכל הארץ ר"ל לא ישלם זה אלא במשלם על הארץ כאומרו ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וכבר ביארנו זה המזמור ביאור רחב יותר מזה ממה שחלק לנו האל משלחנו השמימיי ותהיה בזה מצליח ולא תתצל מאמריה אצל אנשים הרבה ותהיה ממי שנא' עליהם כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד כי אינו טוב מי שישליך מרגליות בתל אבנים כי היא אבדה בזולת מקומה ותהיה ממי שנאמר עליהם ליושבים לפני ה' יהיה סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק:

פרק ב' כבר הודעתיך במה שקדם ממה שביארתי לך מסברות הפילוסופים בהצלחה האחרונה שההצלחה המגעת הוא כפי ההשגות והתכונות כפי מה שאמרו חז"ל (בבא

בתרא פר' המוכר) אמר רבי יוחנן עתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק ז' חופות שנאמר וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה וזה שהוא ית' המשיל ההצלחה אחרונה במה שיתענג בו הכח הבשריי אשר אין לו תענוג. אלא בחומרים והמשיל אותה במה שתרוחנה בו הנפשות וירגיעו העינים בראותם אותו והוא החופה כאומרו והוא כחתן יוצא מחופתו ואמר יצא החתן מחדרו וכלה מחופתה ושרש חופה הוא חפף ר"ל דבר יהיה לו למחסה ויסתירהו וישמרהו וכן אמרו לחוף ימים ישכון פי' מחסה הספינות ר"ל הנמל והוא מקום ינוחו בו הספינות מהרוחות ויהיה בו המנוס והמפלט מהאבדון והשקיעה לפי שהספינות כאשר תפסדנה מרבוי העננים והתחלפות הרוחות לא תבטחנה בעצמן אלא כאשר תבאנה אל הנמל והשפילו והשליכו כלי הברזל ובזה תבטח הספינה מפחדה ויתבשרו אנשיה ויהיו בטוחים ממקרי הים והושאלה זאת התיבה בעינה לעלות השמש וזריחתה אחר שקיעתה אמר והוא כחתן יוצא מחופתו וזה הדמות נפלא מאד וזה כי החתן אצל צאתו מהחופה כבר שמחה נפשו ושמחה ממה שהגיע אליו מן הבטחון מהמחשבות הרעות והקים הזרע וקיום מינו ובטחון פחדו וכאומרו אל תבכו למת ואל תנודו לו בכו בכה להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו אמרו בביאור זה להולך בלא בנים ואמרו ג' חשובים כמת וכו' ולא יסור האיש לירוא מן המות עד שיבעול בעילת מצוה אשר הוא חומר הולד וכבר קיים והשלים על הקיום והמחסה והמשמר וכן היא ענין השמש בשקיעתה שהיא תחת כדור הארץ ודמה זה בחופה אשר היא מקום המחסה והמפלט ולא יסורו האנשים מלירוא מחשכי הלילה עם סורו וההפסק מה התעסקות והתנועה עד עליית השמש וזריחתה ולמה שהיה מקום התחברות החתן והכלה נקרא חופה כפי מה שהקדמנו הנה לזה יטרח כל בעל יענת על נויו ועדיו מהם אנשים יקימוהו נצב ויקיפוהו בגדים המרוקמים ומצויירי השפה ויעשו תקרתו ויציעו בקרקעיתו פרחים בעלי מראה ויש מי שיתלו בו מרגליות מאירות ואבנים טובות מזריחות ומינים מהעדי והתכשיטין ולמה שהיה ענין זאת החופה מפורסם אצל ההמון יפה התמונות תתענגו בו הנפשות ימצא להם מנוח עם אהוביהם וסר פחדן ומוראן ומגורן כדי שלא יכלה בהן האוהב השכן וכמו שאמר כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה ולזה צוהו נקי יהיה לביתו שנה אחת ולמה שהיה מקום החתן והכלה נקרא חופה וימצאו בו רעי החתן והם הקרואים הרצויים הנקשרים באהלו אשר קדם בינו וביניהם מנות ומנחות ותשורות והם אשר ישולח אליהם שם השושבינים הנמצאים עם החתן בחופה ז' ימי המשתה אחר בעילת מצוה וכבר קדם לכל אחד מהשושבינים חופה והיה שכבר גמלהו כפי שיעור מה

שהשיגה ידו ויכלתו הנה לזה המשיל החופה בעולם השני במה שהגיעו אליו הנפשות כשהם שמחות וששות וכבר הם בטוחות מהכליון והאבדון כל איש ואיש כפי שיעור הכנתו והיה מנת חלקו וכוסו אמר כי על כל כבוד חופה וישלחו החכמים על החופה שם גנוניתא בעבור מאמר החכם במה שתגיע אליו הנפש מהשמחה באתי לגני אחותי כלה וכו' היתה אז הנפש המדברת אצל הפרדה מזה העפר ככלה הנתן לחתן ההולכת אליו בעדי קשוריה המענגים וכבר נבדלו ממנה העננים המכסים עליה ונפסקו המסכים ונזדככו עכירות אותו הרוח וקנתה ההארה וההזרחה אמר בגמול והוא ההצלחה המגעת לנפש אחר ההפרד וברא ה' על מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה אש להבה תיבת וברא באה ביצירה על בריאת העולם מההעדר אמר בראשית ברא וגו' ואמר החכם כי הולך האדם אל בית עולמו אמרו מלמד שנותנים לכל אחד מדור לפי כבודו וכן אמרו עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק עולם בפני עצמו ואותה ההצלחה אשר יגיעו אליה כאילו היא הצלחות חוזרות חלילה ועולמים מתחדשים ואולם אומרו על כל מכון הר ציון ועל מקראיה המוכנים המזומנים למצוא ההצלחות וכמו שאמר כל הנמצא כתוב בספר ואמר ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו כמו שהמשלנו בחתן הקרואים העומדים הסמוכים לחופה והם השושבינים וכבר יתבאר מקראיה המקום אשר יתקבצו בזמן מיוחד והוא מן מקרא קדש אחר כך הקשו אש בחופה במה שהמשיל מא"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק ז' חופות בג"ע שנ' וברא ה' וכו' הקשו אם בחופה למה אמר ר' יוחנן שכל א' נכוה מחופת חבירו אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה וזה למה שהקשה באומרו שיש מהז' חופות חופה של אש ואיך אפשר לאדם להרגיע במחסה ומפלט אשר תוקד אש בהם והנה האש תשרף הקרוב אליה והשיב ר' יוחנן שכל א' נכוה מחופת חבירו והרי חבירו יושב בסוכה שהיא מאירה לו יומם ולילה ואינו ניזוק ואין בעולם הזה אש שולטת בכל הצדיקים ק"ו בע"הב שהם באים ליטול שכר ושלחו על זה אומרו אוי לאותה בושה אוי כו' אחר ששם יובדלו המדרגות ויהיה יתרון האישים כפי שיעור הכנות כל איש ואיש ומה שהגיע אליו מהשלמות ואמנם המשיל ההצלחה האחרונה בחופה למה שהיה תענוג בנפשות המוכנות יגיע אליה כל איש ואיש כפי שיעור מה שיתישב בו ותשיג ידו ולא תסור הכלה להכין עצמה אל החתן עד שעת העתקה מבית אביה אל אהל אישה וטוב הנהגותיה והישרותיה בתיקוני בעלה ובאומרו אשת חיל מי ימצא הנה המשיל הנפש אצל העתקה אל החתן וככלה המוכנת אל בעלה בעומדה בשכונת רבון העולמים השכלי' ורוחות הצדיקים במה שבטח האל בו אמרו ויתהלך חנוך את האלהים ותרגם אונקלוס ארי אמית יתיה ה' ולא ימלט ענייני

אם המיתו האל יתברך הוא הגין בעדו וחוסו עליו כדי שישלם עליו שכר פעולותיו המתוקנות או בהפך זה והנה הפכו הוא שקר שירע האל למי שנמשך לעבודתו הנה לא ישאר אלא שהוא ייטיב עליו וירגיעהו מזה העולם העכור המצער אל עולם הרוחניים הרמוז אליו באומרו למען ייטב לך לעול' שכלו טוב והארכת ימי' לעול' שכלו ארוך ואמר מה רב טובך אשר צפנת ליריאך וזאת היא ההצלח' שאין לה דמיון ולא ערך ואומ' עין לא ראת' אלהי' זולתך יעשה למחכה לו ואם אמרת אתה המעיין שתפרש כי לקח אותו אלהים שלא המיתהו אלא שהעתיקו ממקום למקום והוא עד עתה נשאר בכדור הארץ הנה זה גם כן בטל להיות משך זמן חיותו יותר גדול באמ' ויהיו כל ימי חנוך חמש וששים שנה וכו' הנה מהכרח נשלמו ימיו ולקחו ה' אל הנעימות השלם כמו מה שישלם לאוהבו כאשר ראהו מתיגע ישאהו אל מקומו המיוחד אליו וישאירהו בנועם מתמיד ובמה שרמז שה"עה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך וזה אומר כי מפני הרעה נאסף הצדיק ישמרהו השי"ת באופן שלא יראה ולא יביט התלאות הראויות לאנשי זמנו וכמו שאמרו ז"ל דודי ירד לגנו וכו' אלה הם רוחות הצדיקים הלא תראה אומרו ברוחות הנקיים יבא שלום ינוחו על משכבותם ומעדיות ההצלחה האחרונ' הוא אומר באברהם ואתה אבא אל ביתך בשלום וכו' הנה זה עדות בהליכתו אחר המות אצל משכן אבותיו הנכבדים כמו נח חנוך מתושלח ודומיהם לא כתרר ודוגמתו אחר שלא הירה קבורתו אצל א' מאבותיו וקרוביו עד שתאמר שהכונה היא הקברו בקבריהם ואולם קבורתו היתה עם בניו לא עם מולידיו ולזה הענין הנכבד נאמר בו ובשאר האבות ומשה ואהרן ע"ה אומר בכ"א מהם ויאסף אל עמיו ירצה אל בני גילו ממי שנזדככה נפשו ונתדקדקה אחר ההפרד לעולם בהשארו' התמידי וכבר ביארו בזאת ההצלחה ע"י נביאיו במה שתמצא בדברי הנביאים כי הנה היום בא בוער כתנור וגו' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ואמר ליהושע בן יהוצדק אם בדרכי תלך ואם את משמרתי תשמור וגו' ונתתי לך מהלכי' וגו' ר"ל שיהיה גמולך כאשר הלכת בדרכי התורה במה שדמו אליו באומרו שמרו דרך ה' ואמר ובדרכיו תלך ויהיה גמולך קיומך ונצחך בנצחות המלאכים העומדים לפני תמיד לא אאריך עליך בכל מה שבא בכנוי ההצלחה האחרונה ואמנם הכונה בזה הפרק להגיד לך שזאת ההצלחה אמנם יגיע ממנה לכל איש ואיש מהישרים בשיעור מה שהוא ראוי אליו ואין חלוף בזה בסברותיו ובסברת הפלוסופים ומי שיאמין בתורה ולזה הקדמתי לך במה שקדם אמרם ז"ל זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לאותה כלימה ולזה קרן עור פני משה למה שנזדככה נפשו והוסיף בעלייה אמר ויראו מגשת אליו לפי

שהוא שב בזה מלאך יפרד מהמות ואתה אחי תדע שהירח הוא אחד מו' אלפי' ות"ת חלקים מהשמש כפי מה שביארו הטבעיי' וראה שיעור יהושע והשגתו אל מה שהשיג מרע"ה הנה כבר הוא יותר ראוי ויותר נכון שיהיה שנוי במדרגות הישרים ומה שהוא נפלא מאד אומרו ואצלתי מן הרוח אשר עליך הנה כבר שב מרע"ה כמו השכל הפועל תפעל נפשו הנכבדת ותשפיע על הזקנים וגם על המון ישראל אמר ולא נתן ה' לכם לב לדעת כו' וכמ"ש ביהושע ונתת מהודך עליו אז"ל מהודך ולא כל הודך וזה שהירח יקנה האור מהשמש וכן ספר מיהושע במה שקדם זכרו זקני' שבאותו הדור וכו' כי אור הזורח מהשמש הוא טבעיי והירח אמנם יקנה האור ממנו כאשר עמד נכחו וכאשר נטה ממנו נחסר אורו וכל מה שנתרחק ממנו יחסור עד ישוב אל טבעו החשוך והנה ספרו לנו בזה ההמשל הנכבד כי הוא היה פונה לצד המלאך ומושך קבלרו ולא יסור מהיותו נכחיי לשמשו מתלהב מאורו אמר ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו ואולם יתר הנביאים וגם הראשונים נמשלו לצורת השמש אשר תראה במראה שכבר נתהפכה אליו הצורה ממראה אחרת נכחיית לשמש ולא תסור מהתהפך ממראה בהירה אל מראה על סדור מדרגה כפי הכנות כל איש ואיש ושלמות כל איש ואיש אמנם הוא כפי שעור פנותו לצד תורת מרע"ה ולא יסור מהיות נכחיי לאור וכל מה שנתרחק מהתורה כהו מאוריו וכבה אורו ולזה הענין ימשיל התורה באור וכן בנר כי נר מצוה ותורה אור ואמר הוי האומרי' לרע טוב ולטוב רע והפך זה בכל מי שפירש מן התורה אמר ורשעים בחשך ידמו ואמר לא ידעו ולא יבינו כי טח עיניהם מראות מהשכיל לבותם ולמה ששבו ישראל לתורה בזמן מרדכי אמר ליהודים היתה אורה ואמר ע"י מלאכי כי ההצלחה אמנם תשלם ותגיע במעשה התורה אמר זכרו תורת משה עבדי והמשיך לזה אומרו הנני שולח לכם את אליהו הנביא יראה שהוא ישיב את אליהו אל זה העולם אחר שנבדל ממנו וזאת היא ראייה גמורה על שתחיית המתים נתלית במשיח כמו שאמר ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין ואמנם מי שיאמין שאליהו לא נפרד יחשוב שזהו שלמות בחק אליהו הנה הוא מתחייב למאמין זאת הסברא שיסתור השורש הגדול והוא ששורש הוא בידנו שמר"עה רבן של נביאים מת עם היותו אדון הנביאי' ואיך יאמר באליהו שהוא נשאר בגופו להיותו מועק בזה בגשם העפריי מהדבקות בעולם השכלים ושהוא כלוא או עצור בהר או במדבר הנה זה מרוע סברא ואשר תדעהו שתיבת לקיחה הנאמר באליהו היא המורה על מיתתו ושהוא נבדל מגשמו כמו שנפרד מרע"ה נאמר באליהו בהפרדו מאלישע כי היום ה' לוקח אדוניך וכן אמר בחנוך כי לקח אותו ר"ל המיתו וגם כן מיד שאול כי יקחני סלה פן תאבד נפשי באבדון גשמו התפלל לשם

שתשאר נפשו מבלי שתכלה בכלות גשמו ונאמר ביחזקאל בספרו מות אשתו הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה ודע זה ולא תשתבש אמונתך ואמנם אמרם י"ל שאליהו לא מת רוצה לומר שהוא יצא שלם מחיות העולם אשר היה דומה בו כמת אל עולם החיות אשר אין בו מות וכן אמרו במקצת צדיקים כמו ישי אבי דוד וכלאב בן דוד ודע שהחומר מבדיל בין האיש ובין אדוניו וזה תכלית העונש בעולם אצל מי שדקדק בו תענוג הדבקות במה שאפשר הדבקות בו בזה העולם ואולם אצל העורים אשר לא ישיגו תענוג זולת תענוגי החושים הנה אין תענוג אצלם בלתי תענוג זה העולם ולא צער מעונש בלתי העדר תענוגיהם ולמה שהיתה זאת סברת רוב ההמון וגם כולם לכן יעדה התורה בהבאת הטובות עם ההשמע אל המצוה והפכן עם העבירה באומרו והיה אם שמוע תשמעו וגו' אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה לפי שהפסק המעיקי' ורבוי הטובות סיבת הפנאי לדרישת השלמו' השגת האמתת לראויי' כאומרו יאכלו ענוים וישבעו יהללו ה' דורשיו יחי לבבכם לעד ואמר והתענגו על רוב שלו' והניאוף ועוות לעורי' כאומרו וישמן ישורון ויבעט וגומר ואומר כמרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על כן שכחוני ואל מי תגיע אל זה אל ההמון אשר אין להם תענוג זולת חושיהם וכן בזה ספרו הנביאים מההצלחה האחרונה במה שהמשלנו במה שאמר עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ז' חופות במה שקדם זכרונו עד שנאמר מכניסת ג"ע ופרדסיה מה שנאמר ומכניסת גיהנם ושלהבתה אמר כי ערוך מאתמול תפתה וכן נמשך לו הסברא כל מי שהלך דרך התורה במה שיאמרו האותיות וכל זה הוא מליצה לנעימות הנפש ושעורה בקרבת יוצרה וצערה במרחקה ממשכנה וכאומרו אני בצדק אחזה פניך ואמנם הגופים כאשר נפרדו והבאישו ונתעפשו ואנחנו נראה אותם באחרית דבר שלא יסורו מהיותם נתכים וכבר צמחו עשבים מאכל לבעלי חיים הנה כבר נתאמת מזה במה שנראהו מענין הגוף שלא נשאר גמול ועונש אלא לנפש אמר מי את ותראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן וכבר קדם לך ביאור כל הבשר חציר. יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה והענין כל הבשר מתים בע"הז יורדי דומה באחריתם ואמנם בני ישראל לא כן אבל אנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה רמז לעובדים בזה העולם אשר הם עם צדק תענוגם לדבקותם הטהור והם נשארים באותו התענוג אשר נעתקו ממנו וגם מוסיפים כפלי כפלים עד סוף העולם וכן אמרו למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך מענין הע"הז ולא שיודה בזה העולם הודאה ושבח בלתי נפסק עד שיאמר ולא ידום ואיך יהי' זה וכבר יפסיקוהו המעיקים כמה חליים ומקרים ואמנם כאשר התענגה נפשו בעבודתו הנה היא כאשר נעתקה והוסיפה

בהתענג ולא תסור מלשבח כגלגלים והשכלים כמ"ש בגלגלים השמים מספרים כבוד אל ואמר במלאכים וקרא זה אל זה ואמר הנה כבר הארכתי הדבור מאד למה שראיתי בו מהתועלת וכבר קבצתי לך מאמרים נבואיים ורבניים וסברות פליסופיות מסכימות בהגעת ההצלחה האחרונה בחלק מה שיגיע אליו היכולת ולא תעזוב מה שהישרתיך אליו ותשים ספרי זה לנכח עיניך ותתבונן בו בשאר העתים ותשנה אותו פעמים מנויים כמה הם ימי חייך המקיפי' כי הוא בחיים יגיעך לקצה אחריתך ויישירך במעשיך כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך:

שאלה קנו

לרבינו הגאון הגדול מרנא ורבנא ה"ר יעקב זצ"ל אלפסי מעיר אליסאנה:
שאלה יורינו רבינו ראובן משכן חצרו אצל שמעון בכך וכך זהובים על זמן קבוע ואמר לו ראובן לשמעון רצונך שתניחני לדור בחצרי ואני נותן לך בכל שנה כן וכך זהובים כל זמן שתמשך משכונא זו בידך אמר לו שמעון הן הניחו שמעון בארץ והיה ראובן נותן לו לשמעון בכל שנה מה שפסק עמו כיון שהגיע זמן המשכונא ליפדות אמר ראובן לשמעון איני נותן לך אלא מה שנשאר לך בידי מן המלוה שהייתי נותן לך בכל שנה כך וכך שכירות:
תשובה עמדתי על השאלה וכך הדין ודאי רבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים דאפילו למאן דשרי משכונתא בנכיתא הכא אסר דרבית קצוצה היא הילכך בעי למחשב כל מאי דשקיל מיניה בכל הנהו שני ומגבי להו מדמי משכונה ושאריה יהיב ליה ומשכונא בנכיתא דשאלת עלה אנן לא שרינן לה דאבק רבית הוא והכי מורו בה כל רבנן קשישי דאסירה:

שאלה קנז

עוד לו שאלה במכירת מטלטלין באשראי ילמדנו רבינו ראובן זבין ליה מידי לשמעון באשראי וקא שוי ההוא מידי ארבעה זוזי וזבניה ניהליה איהו בחמשה ואיתנהו לזוזי לגביה מי אמרינן כיון דאיתנהו לזוזי אזולי קא מוזיל גביה כדרב נחמן דאמר האי מאן דיהיב זוזי לקיראה והא אזלן ארבעה ארבעה ויהיב ליה איהו חמשה איתנהו שרי ליתנהו אסיר אלמא כי איתנהו לקיראה גביה אמרינן אוזולי קא אזלינהו גביה הכא נמי כיון דאיתנהו גביה אוזולי קא מוזלינהו לזוזי גביה או דילמא בפרי אמרינן בזוזי לא אמרינן:

תשובה מאי דמזבן מידי מחבריה באשראי בטפי ממאי דשוה וכו' וקאמרת אמאי לא אמרינן כדהוו זוזי גביה אזולי אוזיל גביה בזוזי כדאמרינן כדהוו פירי גביה ליכא למימר בדמי אוזלי אוזיל דדמי לא יקרי ולא זילי דלא עבדי אינשי דמוזלי הילכך לא אמרי' הכי:

שאלה קנח

עוד לו שאלה ילמדנו רבינו ראובן שמכר חפץ לשמעון באשראי והלך שמעון והכניסו לשוק ולא מצאו שוה אלא פחות מאותן דמים שלקחו בהם והעמיד עליו עדי' וכשבא זמן הפרעון אמר שמעון לראובן איני נותן לך אלא הדמים שהיה חפץ שלך שוה שהרי הכנסתי לשוק בפני עדים ולא היה שוה אלא כך וכך מהו חייב ליתן לו אותן הדמי' שלקחו בהן מן המוכר:

תשובה זו אבק רבית היא ואין מוציאין אותה בדיינים לא מן הלוה למלוה ולא מן המלוה ללוה לפיכך אין אנו מחייבין אותו לפרוע לו אלא אותן הדמים שהיו שוין בשוק ואם אותו המוכר אין דרכו למכור את סחורתו בשוק אלא למי שבא ותובע המקח לקנות הילכך מחייבין אותו ליתן לו דמים ששוין ע"י התובע ושמין כמה יש בין התובע למכירה בשוק ונותן לו.

שאלה קנט

עוד לו שאלה ילמדנו רבינו מהו דאמרינן כל אגר נטר לי אסור.

תשובה כך פירושו כל מאן דמזבן מידי לחבריה באשראי והוסיף עליה בדמי אותו המקח בשכר שממתין עליו בדמים לזמן אסור זהו פירוש כל אגר נטר לי אסיר:

שאלה קס

ילמדנו רבינו מאן דמהימניה לחברי' עליה כבתרי סהדי בממונא דאית ליה גבי' ואתו תלתא שהדי ואשהידו דאודי קמייהו דכבר פרעיה ניהלי' דינא מאי דאיתמר לן משמיה דרבא רחמנא דשאני ליה היכא דאשהידו דאודו קמייהו מהיכא דאשהידו דפרעיה ניהליה באפייהו וקא גמר לה להא מילתא מדין הכחשה והזמה ואיצטריך למיקם על בירורי' מיניה:

תשובה האי מאן דמהימן ליה לחבריה כבתרי שהדי וקא אמרת דשמיע לך משמא דידן הכין הוא כדשמיע לך דשאני לן בין מאן דמסהיד ואמר ליה למלוה קמאי דידי פרע לך ההוא שטרא ובין מאן דמסהיד עליה דמלוה ואמר ליה את אודית קמן ואמרת לן הוו עלי שהדי דמודינא קמייכו דההוא שטרא דהוי לי גבי ההו' פלנייא דפרעיה ניהלי ולא

אשתייר לי עליה מדעם ודמיא הא מלתא לעידי הכחשה ועידי הזמה דעדות מוכחשת היינו טעמא דלא הוייא עדות משום דתרווייהו כחדא מלתא קא מסהדי הני מכחישי הני והני מכחישי הני אבל עידי הזמה לאו בההוא מלתא קא מסהדי גבייהו אלא אסהדי גופייהו קמשהדי ואמרו להו אנן שהדי עלייכו דההוא יומא דקא אמריתו דקטליה ביה פלנייא לפלניא באתרא פלנייא דגבן הויתון בההוא יומא באתרא פלנייא דלא איפשר מימטי מיני להההוא אתרא בחד יומא ובהכי מתזמי והא הכי נמי כדאמר בעל השטר לא נתפרעתי כלום לא אמרי ליה הני שהדי אין קמן דידן פרע לך דהא איהו קא מהימן ליה למלוה טפי מינייהו אלא עליה דידיה קא משהדי ואמרי ליה את אודית קמן דפרעך דלא מצי למימר להו לא אמינא לכו מידי וכך הדין:

שאלה קסא

כתב הגאון רבינו האיי מי שנתחייב שבועה ואינו רוצה לישבע לא פטרינן ליה אלא אם מחל לו חבירו כך הוא האמת שבועה דאורייתא לא הפכינן אלא אם נתרצו שניהם: ובדרבנן הפכינן:

שאלה קסב

שאלה ילמדנו רבינו בראובן שהי' ל לו שטר חוב על שמעון ומת שמעון ותבע ראובן ליורשי שמעון בשטר שבידו ואמר לו לא הניח לנו כלום ולא ירשנו ממנו כלום ילמדנו רבינו הדין בזה ויבא שכרו כפול מן השמים:
תשובה כך אנו רואין בדין זה שאם בעל השטר טוען שבריא לי שירשו מאביהם ממון או מטלטלין והם אמרו לא ירשנו כלום הוה ליה כמי שטוען את חבירו מנה לי בידך והלה אמר אין לך בידי כלום שנשבע שבועת היסת ונפטר ואם התובע טוען טענת שמא ואמר שמא ירשתם מאביכם אין לנו אלא חרם סתם כדין כל טענת שמא:

שאלה קסג

שאלה ראובן שהניח משכון ביד שמעון בחמשים ומת שמעון והניח בנים קטנים ובא ראובן לתבוע את המשכון מיד יורשי שמעון ואמר להם שהוא כך צוואת המת שהוא ממושכן בידו במאה וטען ראובן ואמר ישבעו הקרובים שכך צוה המת ואתן מאה: ואמר לו הדיין אין על הקרובים שבועה שאינו שלהם אלא אם רצה ראובן יתן מאה וישימו אותה על ידי שליש עד אשר יגדלו היתומים וישבעו שבועת היורשין שלא פקדנו אבא

ושלא מצינו בחשבונותיו כלום ונוטלין ממונם מתחת ידי השליש יורינו מורינו ושכרו כפול:

תשובה כך אנו רואין שיפה אמר הדיין אלא שאין מן הדין שתנתן המאה כולה על ידי שליש שהרי הוא מודה בחמשי' אלא תנתן להם החמשים והחמשים הנשארת שאינו מודה בה היא שתנתן על ידי השליש ודברים אלו אם המשכון שוה מאה. אבל אם המשכון אינו שוה מאה אין עליו לתת אלא כדי דמיו בלבד לפי דמיו כדאמרינן יכול לטעון עד כדי דמיהן והני מילי היכא דהוי משכון מדברים שאינן עשויים להשאיל ולהשכיר אבל אם המשכון הוא מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר קמה דאמרינן מגו דאי בעי לומר שאול הוא בידו כי אמר ראובן משכון הוא בידו בחמשי' נאמן דשלח חנינא בר אבא דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידו אינו נאמן ורבא אמר אפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר והקרובים לא עליה' לא שבועה ולא חרם שאפטרופוס של יתומים חובה עליו לטעון בה כדאמרינן בההוא אפוטרופא דאתא לקמיה דאביי אמר ליה תנן עשאה סימן אחד אבד את זכותו אמר ליה ההוא אפוטרופא אי הוה אבוהן דיתמי קיים הוה טעין ואמר תלם אחד עשיתי לו אמר ליה שפיר טענתו וכו' עד אמר אביי הילכך האי מאן דמוקים אפוטרופא מוקים כי האי גונא דידע להפוכי בזכותא דיר מי:

שאלה קסד

שאלה יורינו רבינו המקבל עיסקא מה הוא על הפקדון שומר שבר או שומר חנם:

תשובה הכין חזינן דע"ג דאמרינן דעיסקא דפלגיה מלוה ופלגיה פקדון הכין טעמא דמילתא בתורת מלוה שהוא חייב באחריותה ובתורת פקדון שיש לבעליו ליטול מה שהוא מרויח ולא זה כמלוה מכל פניו ולא זה כפקדון מכל פניו דהא קאמרי אמרי נהרדעי השתא דאמרת פלגא מלוה אי בעי לוה למשתא ביה שכרא שתי דאמר רבא להכי איקרי עסקא דאמר ליה לאיעסוקי ביה יהבתיה ניהלך ולא למשתא ביה שכרא ופקדון נמי לאו למיתב לנטוריה יהבתיה ניהלך אלא לאיעסוקי אלא אית עליה למעבד כמא דעבדי תגרי בכי האי מלתא ודאי אם יש בהם שמקילין ויש בהם שמחמירין מיחייב למעבד כחומרא ולנטורי כמאן דמחמיר מתגרי בשמירתו דאמר לתקוני שויתיך ולא לעותי אבל בשמירת שומר גרידא לית עליה ולא אפילו כשומר חנם במאי דרגילין תגרי לאוקולי ביה צא וראה דאפי' שומר שכר היכא דלא שמר כספיו בקרקע ונגנבו חייב לשלם ומקבל עיסקא לא מצי כל אימת דנפיק ואעל למהוי כספים דאית בידיה שמורים

בקרקע והילכך אם עשה כדרך שהסוחרים עושין כיוצא בו לא מיקרי ולא יחייב כוליה ההוא מידעם ולפום הדין עיקרא הוי דינא בכל מילי:

קסד והא דאמריתו בעלין השותפין נעשין שומר שכר זה לזה ודיקיתו מיניה דשני אומנים שנטלו כלים לעשותם ביחד והשכר ביניהם לאמצע ובא אחד מהם להחזיר כלי אחד מהן לבעליו ונפל מידו בפשיעה ונשבר התחייב שותפו לשלם עמו לפי שהיא פשיעה בבעלים דהא אין שני שותפין חייבין בחיוב שומרי שכר אלא כגון שמור לי היום ואני אשמור לך למחר. עיינתי בדבריכם אלו ודוקיא דדייקיתו מינה בטעות דיקיתו לה דנא אמרינן פשיעה בבעלים אלא בממון של בעלים גופייהו הנעשים שאולים עם ממונם אבל שני עושי מלאכה אין לאחד מהם ממון אצל חבירו כדי שתהא השאלתו בבעלים בכאן אין כאן שמירה בבעלים הילכך הפושע בכלי שנשבר מתחת ידו הוא החיוב בתשלומין ואין חבירו חייב כלום:.

שאלה קסה

שאלה ילמדנו רבינו ירום הודו בראובן ששכר בית משמעון לשנה אחת בחשבו שהשנה שנים עשר חדש והיתה השנה מעוברת ואינו יודע ראובן בזה יורינו רבינו הדין בזה ושכרו כפול: גי:

תשובה אם ידע או לא ידע הכל שוה שהרי אמרו המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר זה העבור ודאי שידעו לאחר שהשכיר הבית ואמרו נתעברה לשוכר וכך הדין:

שאלה קסו

שאלה ילמדנו רבינו בראובן שיש לו בית למכור ונתנו לו בעד הבית מאה משקלים ובא שמעון וקנאה במאה ועשר שימתין לו על שאר המעות יורינו רבינו אם חייב שמעון העשרה דינרים או לא אם נאמר שלא הוסיפן אלא על שימתין על המעות:

תשובה ראתה עיני שאלתכם והיא אבק רבית והוא אסור ובזה אמרו רז"ל כל אגר נטר לי אסור ואמר רבית קצוצה יוצאה בדיינים וכיונו בזה שאמרו יוצאה דהיינו שחוזרת מן המלוה ללוה. ואפי' לקחה ממנו והיתה עמו ואבק רבית אינו יוצא בדיינין אם לקחה המלוה אלא אם לא לקחה אינו יכול לתתה לו וכך הדין:

שאלה קסז

יורינו רבינו אם אמרו העדים מעשה שהיה כך היה ושכחנו מלזוכרו בשטר אם יקבלו דבריהם או לא:

תשובה יקבלו דבריהם בזה במה שאינן חוזרין בעדותן אבל הוסיפו עליו מפני ששכחו. וכאשר אמרו תנאי היו דברינו נאמנין אלא אם אמרו העדים לא נדע אלא מה שיש ששטר לא פחות ולא יותר על מה שדברנו לפניהם לבד ואחר כך הוסיפו איזה דברים אינן נאמנין כבר השבנו על שאלתכם וכך הדין וכתב יצחק אלפסי:

שאלה קסח

ראובן לקח משמעון מטבע זהב שידור' בבית אחד בחצרו ששה חדשים ונשאר שמעון בבית ולא שאל החוב הנז' וראובן כאשר ראה שלא שאל ממנו מטבע הנז' לא נתן לו שום דבר. ויהי כי ארכו לו שם הימים שאל שמעון המטבע הנז' ויהי כמשיב ראובן יש לי עליך שכירות שנה אחת תוציא השכירות והשאר אתן לך יורינו רבינו אם ראובן יזכה בטענתו זו או לא ויבא שכ"מה:

תשובה הששה חדשים שדר בהם בתורת משכנתא יתן עליה נכיתא כפי המנהג באותה העיר ואין צריך שכירות אלא יתן הנכיתא כמנהג העיר במשכנתות ואשר דר אחר ששה חדשים הלז צריך לפרוע שכירות שלא נתנה משעתה לכל זמן שתמשך משכונא זו ואפי' שמטבע זו נתנה לו לשם משכונה אבל אם אמר הלויני ואתן לך בית שתדור ששה חדשים אז יהיה בזה רבית קצוצה וצריך לחשב כל השכירות ולפרוע לו השאר אם ישאר וכתב יצחק:

שאלה קסט

יפרש לנו אדונינו ירום הודו במה שאמרו (ראש השנה דף ד') ויש אומרים אף לשכירות בתים דתניא המשכיר בית לחברו מונה שנים עשר חדש מיום ליום וכו' עד ותנא קמא דבריתא ותנא דידן בניסן נמי משכח שכיחי קטרי איך תהיה ההלכה אחר אלו הנסחאות בראש השנה לשכירות בתים אם בניסן או בתשרי ונפקא מינה אם אמר לשנה זו איך הוא יורינו רבינו ושכרו כפול.

תשובה הלכה כתנא דידן ותנא קמא דבריתא שאם אמר לשנה זו שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה וכך הדין:

שאלה קע

ראובן קנה משמעון יין בארבעה דינרים וארבעה זוזים ונתן לו השלשה דינרים ועל הדינר וד' זוזים נתן לו שטר. ויהי לימים שאל שמעון השאר ואמר לו ראובן לא אתן לך פרוטה קטנה עוד שיש לי עדים שבזמן שקניתי ממך היין לא היה שוה כי אם שלשה דינרים ושמעון אומר אני לא מכרתי לך אלא בארבעה דינרים וארבעה זוזים יורינו רבינו הדין בזה ושכרו כפול:

תשובה זה הוא אבק רבית אם יש עדים שזה היין לא היה שוה כי אם שלשה דינרים ושזה המעות אשר חייב לו בשטר זה הוא מן היין ואז לא יתן כי אם השלשה דינרים אשר היה שוה בשעת המקח ואם מתחלה לקח יותר ממה שהיה שוה לא יחזור שום דבר ואם לא נתן דמי שוויו עדיין אז יגמור לו עד כדי שוויו ולא שצא עוד וכך הדין:

שאלה קעא

בהקדמת מעות למזונות

תשובה ומי שרוצה לתת לבעל המזונות אם אלו המזונות מצוים בשוק לקנות ופסק עמו כשער השוק אז חייב בעל המזונות לתת לו על מה שפסק עמו אם ימצא עמו או לא ימצא ואם אינו רוצה ליתן לו צריך שיקבל עליו מי שפרע:

שאלה קעב

מה יאמר הרב העניו מופת הדור ויחידו מרנא ורבנא ר' יצחק בן כבוד מרנא ר' יעקב נ"ע בראובן ושמעון החליפו (קנטר נילג) בעד קנטר (לך) וקבל ראובן קנטר הנילג הנז' ובא לידו ורשותו אחר זה בא שמעון לקבל הקנטר ל"ך הנז' ושקלו ומצאו חסר י' ליטרין מה יהיה הדין בזה אם יהיה החילוף בטל אם ירצה אחד מהם לבטלו. או יהיה קיים ועל ראובן להשלים לו העשרה אשר חסר מהל"ך אשר נתן לו ויקנם לו להשלים. או לא יתקיימו החליפין אלא במה שהיה בנמצא ועל שמעון ליקח מה שיש בעין וינכה גם כן עשרה ליטרין מהנ"ילג עבור העשרה ליטרין ל"ך. וכמו כן אם החליפו שנים סחורה בעד סחורה אם צריך לשום אותה בדמים או לא ולסמוך על מה שאמרו וכל המטלטלין קונין זה את זה והנה מצאנו שאמרו בזה (קדושין דף כ"ח) פרתך בכמה בכך וכך חמורך בכמה בכך וכך וכו'. וכך אם החליפו סחורה בסחורה ויש דמים ביניהם אם יש בה אונאה או אין בה אונאה כי יש מעות ביניהם יורינו רבינו הדין בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה:

תשובה עמדנו על שאלתכם זה וראינו שכיון שקיבל ראובן קנטר הני"לג והביאה לביתו שזו היא משיכה מעלייתא ויתן לשמעון הל"ך המצוי ולא איכפת אם חסרו העשרה ליטרין והתשעים ליטרין המצויים במשיכת הקנטר נילג קנה אך בזאת שיחזיר עשרה ליטרין מהני"לג. ואינו צריך נותן הל"ך לבקש לו ל"ך לתת לו שאין קונין בחליפין אלא משקל בעד משקל דהיינו שאם יש לשניהם מאה הנה מה טוב ואם לאו יתן אחד מהם לחברו עד שיעור מה שנותן לו וא"כ אינו צריך לקנות שום דבר. ומה ששאלת על החילופין מבלי שישומו בדמים אם יקויים או לא מפני שאמרו (שם) חמורך בכמה בכך וכך פרתך בכמה בכך וכך אשיבך שלא היתה כונתם ז"ל באמרם כך וכך על שלא יתקיימו החליפין כי אם בשישים בדמים אלא אמרו זה כי כך אורחא דמלתא תראה אמרם ז"ל בשופטני עסקינן דלא קפדי. ואמנם מה ששאלתם אם בחליפין יש אונאה או אין אונאה כנראה מהתלמוד שאין בו אונאה והוא אמרם ז"ל מכור לי באלו קנה ומחזיר אונאה דמכור לי באלו קאמר כלומר כיון שלקחם לשם מכירה יש בה דין אונאה והתורה אמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה בממכר הוא דאזהרי' רחמנא בבל תונו אבל בחליפין לא וכך הדין וכתב יצחק אלפסי: שאלות מר יצחק אל גיאני אשר שאל מן מר יצחק הרב אל קלעי זצ"ל הביננו אשר נעלם ואל נהיה כדך נכלם פתח פיך לאלם הוא בלא בינה מאד נאלם והשואל בלי קו יש עלי נשאל להשכילם בנחת לא בזעף פן יהו בושים במשאלם ועת תגע תשובתם אליהן יפצחו קולם יברכוך בצאת ובבא ביחד גם במקהלם ושלום רב לרבינו פרי צדיק יסוד עולם:

שאלה קעג

רוניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא קא סבר רבינא לסלוקי משום דינא בר מצרא אמר ליה רב ספרא בריה דרב ייבא לרבינא אמרי אינשי ארבעי לצלא וארבעי לצללא וחזינא פירושו ארבעה זוזים לאומן שהוא הבורסקי וארבעה זוזים למי שמושך את העור ומשל זה אינו דומה בענינו (בתרא דף ה'):

תשובה כך שמענו פירושו ארבעה ככרות אוכל העבדן שמאבד את העורות ביום שהוא עני וארבעה ככרות אוכל בעל העורות שהוא עשיר מה יתרון לזה על זה משל זה אמרו רב ספרא לרבינא כדי שיהא מואס בזה העולם ויסתפק במה שיש לו מן הנכסים ואל יבקש לקנות יותר כדי שיניח רוניא בקרקע שלקח ולא יסלקנו בדינא דבר מצרא:

שאלה קעד

חזינא לרבנא האיי ז"ל ולרבותא אחריני דאמרי כולהו דאין אונאה לקרקעות וגם לא בטול מקח ולבתר כן אשכחנא תיובתא לרב האיי ואמר דההיא מימרא דכתיבנא בספר מקח וממכר דאין אונאה גם לא בטול מקח אשכחנא יתה לרבינו סעדיה ז"ל וכשעייננו בה חזינא דההיא בענין דינא דבר מצרא איתמרא והשתא דבטול מקח יש להן ביותר על שתות וחזינא נמי לרב יצחק אבן גיאת ז"ל דפסק דינא והוצרכנו להכרעת אדוננו.
תשובה דבר זה נחלקו בו הגאונים יש מהם מי שאומר אונאה אין להם אבל ביטול מקח יש להם ויש מהם שאומרים אין להם אונאה ולא ביטול מקח ואנו זאת דעתינו שאין להם וא אונאה ולא בטול מקח:

שאלה קעה

ילמדנו רבינו ירום הודו. בראובן היה לו חצר ויצא למדינה אחרת ונצטרך למכור אותה ומכרה ללוי וכתב לו שטר כתקנה לקיחה כתקנה ובא לוי לאותו מקום בכח שטר לקיחתו עמד לפניו בר מצרא לסלקו אמר לו לוי אין זה נכון שאני היום יותר משנה נתתי ממוני לראובן והוציאו במזונותיו ובאתי עתה למקום זה והוצאתי הוצאות בדרך ועניתי את נפשי ואתה מסלקני עכשיו ונחלקו אנשי המקום קצתם אומרים יש לסלק לוקח זה משום ועשית הישר והטוב וקצתם אומרים אין מן הדין לסלקו דא"כ מה יעשה מי שיש לו חצר במקום זה והלך למדינת הים ונצטרך למכרו מי יקח ממנו יורינו רבינו ושכרו כפול.
תשובה. מעשה זה אין בו משום דינא דבר מצרא שאם אי אתה אומר כן נמצא המוכר מוצרך למזונותיו ואין לאל ידו שאינו מוצא מי שקנה ממנו ודינא דבר מצרא משום ועשית הישר והטוב יתר מגבי בר מצרא הלא תראה בהני שרו והני צירי לית בה משום דינא דבר מצרא וכל שכן כי האי גונא דלית בה משום דינא דבר מצרא וכך הדין:

שאלה קעו

ראינו שכן ותלמיד חכם ת"ח קודם חכם זה כשהוא שכן או אעפ"י שאינו שכן הוא קודם שראינו חלקים בדבר יורינו רבינו ושכרו כפול:
תשובה האי דאמרינן שכן ותלמיד חכם וכו' אין אחד מהם בר מיצרא אלא מוקדם הוא דמקדמינין ליה ואעפ"י שאינו שכן וכך אחרמתא הדין (בבא מציעא דף ק"ח):

שאלה קעז

קהל דאחרימו בפתגמא לזמן קצוב ובתר כן נתחרט יתירוה או לאו והמדבר עם המנודה יהיה חייב בדבר או לאו ותו מה עיקר נדוי ומה העבירות דמיחייב איניש עליהון נדוי ותו אם החרים קהל ונדו אדם והתנו שלא ימולו בנו ושלא יקברו מתו יקיימו תנאי זה או לא:

תשובה קהל דאחרימו על דבר שלא לעשותו לזמן קצוב ונתחרטו עליו ילכו אצל חכם ויתיר להם את החרם כמו שעושין לשבועה למי שנתחרט עליה ואי ליכא חכם דידע למישרא נדרי לא ועיקר הנדוי הוא השמתא שמשמתין בית דין מי שנתחייב שמתא ואין זה דבר קצוב אלא כפי מה שרואין אותו ב"ד בין בשמתא בין בנזיפה ומי שהחרימוהו הקהל חייבין למול את בנו וקוברין את. מתו אבל מניחין אבן על ארונו זכר לסקילה ואם רצה ליכנס לבית הכנס' מרחיקין ממנו ארבע אמות מכל צד:

שאלה קעח

ומי שנדוהו בני עירו ולא התנו שלא א ידבר אדם עמו אין על המדבר עמו כלום מפני שלא הזהירוהו שנא לדבר עמו ואין ראוי לדבר עמו והמדבר עמו מגונה הוי אבל אין עליו דין ואם שמתו מי שידבר עמו המדבר עמו משומת הוי כמותו:

שאלה קעט

מה הפרש יש בין המברחת מחמת שהיא רוצה לינשא ובין המבריח מחמת שה שהוא רוצה לישא אשה כדי שלא ישתעבדו נכסיו לאשתו:

תשובה לא מצינו הברחה באיש כלל לפיכך אם נתן כל נכסיו לאחר המתנה קיימת ואין דנין בו דין מברחת:

שאלה קפ

ילמדנו רבינו ירום הודו בראובן אשר היה לו שטר חוב על שמעון בסך מה ובשטר חתומים שני עדים אך אחד מהעדים קרוב לראובן וכאשר ראה שהשטר הלז בטל קדם ונתנו במתנה לבנו מהיו' אם יקויים שטר זה שעל שמעון לבן ראובן אם לא יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכ"מה:

תשובה לא יועיל נתינת ראובן השטר לבנו כי השטר זה בטל מאחר שאחד מהעדים קרוב ואף שלבן ראובן אינו קרוב עדותו אינו מועיל ואין השטר כשר דבעינן תחלתו וסופו בכשרות וליכא:

שאלה קפא

יורינו רבינו ראובן היה טוען על שמעון שיש לו עליו י"ד דינרים ומקצתם היה מודה ומקצתם אומר אינו חייב כלום עד שבא לוי ואמר לראובן ארצ' בטובתך שתמחול לשמעון הי"ד דינרים שאתה תובע לו ותתפש לו קנין על זה מחילה גמורה ואני אתן לך מכאן ועד יום חג הסכות הבא לפנינו ראשון ששה דינרים ושלשה זוזים ומתוך כך נתרצה ראובן עם לוי זה ותפש קנין לו לראובן על זה שיתן לו ששה דינרים ושלשה זוזים עד חג לוי ואמר איני נותן לך כלום אלא אם יתן לי הסוכות בלי העברת זמן ועשה לו קנין על זה ושטר בקנין ועדים וזה טופסו של שטר בכך וכך בשבת וכו' אין לוי בר פלוני אמר לנו הוו עלי בקנין וקנו ממני בכל לשון של זכות וחתמו ותנו לו לראיה להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה והקניתי לו מעכשיו בקנין גמור ארבע מאות קרק' שאתן לו ששה דינרים ושלשה זוזים עד חג הסוכות הבא לפנינו ראשון בלא העברת זמן וקנינא מלוי זה לראובן זה בכל מה דכתיב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים. וכשהגיע הזמן עכשיו תבע ראובן לנוי הששה דינרין ענה אותן שמעון שבשבילו עשיתי לך שטר זה. ענה ראובן ואמר אין לי על שמעון כלום שכבר תפשת אתה קנין ממני שמחלתי לו הכל בשביל הששה שתתן לי ועכשו יורינו רבינו אם יש מן הדין על לוי לפרוע לראובן אלו הששה דיינים ואם לא ושכרו יקבל מן השמים ולוי זה יאמר מה שיאמר ראובן שהודה לו שמעון מקצתם ומקצתם לא הודה לו כלום ובשביל שראיתי ביניהם מן הקטטות נכנסתי ביניהם וערבתי כספים אלו כדי להטיל שלום ולא להפסיד משלי והעדים מעידים ששטר זה מחמת ערבות הוא ולא הלואה. וראובן אומר אפילו אם מעידים איני חושש לדון בשטר ושלום.

תשובה עמדנו על שאלה זו וכך ראינו שאע"פ שלא הודה לוי לראובן שהיה שמעון מודה לו במקצת הרי יש לראובן להשיב את שמעון שאין לו בידו כלום מאותן י"ד דינרים ועכשיו שאמר לוי מחול לי התביע' כולה ואני נותן לך ששה דינרים ושלשה זוזי' ומחל לו בקנין ונקנה מן לוי על כך הרי לוי נשתעבד לראובן באותן הששה דינרים ואילו לא קנה ממנו על כך היה יכול לחזור בו ולומר לו חזור לבעל דינך שלא חסרתיך עד עכשו

כלום שלא היה לך עליו אלא שבועה הנה הוא לפניך לך והשביעו כי אותה מחילה בטעות היא שלא מחלת לו אלא על מנת שאתן לך אני ועכשו שאין אני נותן לך הרי מחילתך מחילה בטעות לך חזור אליו והשביעו אלא כיון שנקנה ממנו על כך הרי שעבד עצמו באותו החוב ואינו יכול לחזור דקיימא לן אין לאחר קנין כלום כדאמרינן התם בענין נאמן עלי אביך דאמרינן באתן לך מחלוקת ואסיקנא דאפי' באתן לך ולפני גמר דין אם קנה מידו אין לאחר קנין כלום וכן הלכה: הילכך חייב לוי ליתן אותן הששה דינרין ושלשה זוזים לראובן ויחזור לוי על שמעון באותן הששה דינרין וכך הדין:

שאלה קפב

אם אמר תובע איני רוצה לדון עמך אלא במקו' הועד והנתבע אומר איני נידון עמך אלא כאן:

תשובה כופין לנתבע לילך עם התובע לבית דין מומחה ובזה אמרו אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך למקום הועד וכן הלכה:

שאלה קפג

לרב ר' משה דברושיילש ז"ל

עמדתי על דברי שאלתך והבנתי כונתך בה ודקדקתי בה וחזרתי בכל צדדין לכתוב הדברים על בורין כפי מה שיראה לנו מדברי תורתינו הקדושה בלתי שאשגיח על דברי שטרות שנעשו בערכאות של גוים שופטי הישמעאלים כי אין לנו צורך בהם בדין זה והנני כותב את הנראה אלי לפי קוצר דעתי על הבתים אשר קנה שמעון מיוסף אביו. יראה לי שמאחר ששמעון זה נודע שדר בבתים אלו שני חזקה כמו שכתבת שדר בהם זמן ארוך והרי שמעון טוען שקנאן מיוסף אחיו לכן אם נודע בברור שיוסף אחיו המוכר היה דר בהם קודם המכר אפילו יום אחד הרי הבתים בחזקת שמעון ושוב אין יוסף אחיו נאמן בשום טענה שיטעון שיסתור חזקתו של שמעון אם לא שיבררנה בראיה ברורה דלאו כל הימנו לאבד זכותו של שמעון הקונה. והכי איתא בתוספתא בפירוש הלוקח מן הלוקח ואמר הראשון גזולה היא בידי לא כל הימנו לאבד זכותו של זה ומה לי לוקח מן הלוקח ומה לי ממקבל מתנה אם בא לאבד זכותו של לוקח זה ולכן כל מה שטען יוסף זה המוכר בענין מתנה זו היאך באת לידו אם הם דברים הסותרין זכותו של שמעון זה הלוקח אין שומעין לו אם לא שיברר דבריו בעדים ובראיה ברורה וכל זמן שלא בררם אנו תולין שמימונה זאת חמותו נתנתם לו במתנה או במכירה גמורה וזכה הוא בהם.

ומכח מתנה או מכירה זו מכר' לשמעון ופלגינן דבוריה כדי להעמיד הקרקע הזה בחזקת שמעון הואיל ודר בו שני חזקה ומה שכתבת שאין ליוסף ראיה על נתינת הבתים רק על פי כתב ישמעאל שפסלו השופט לפי שלא היה עיקר המכר הכתוב בקלף אין זו ראיה כי לאחר שהוא טוען בפיו טענת חזקה שהיא מהמתנה אינו צריך לשום כתב כלל לא יהודי ולא ישמעאלי ואף אם נפסל השטר לא נפסל טענת חזקתו שהיא העיקר ולכן אין חשש במה שבטל השופט אותו הכתב כי אינו לא מעלה ולא מוריד ובפרט שטר מתנה שאינו כשר בערכאות של גוים מן הדין ואנו חוזרי' לענין החזקה שהוא הדין תורה וזכה יוסף במתנת חמותו מימונה וזכה שמעון בקנייתו וחזקתו כי לעולם טוענין ללוקח ואנו אומרים שכך היתה המתנה וכל זה כשלא נודע לו תוכן נתינת מתנה זו אלא מפיו של יוסף המוכר הנזכר כמו שכתבו אבל אם יתברר בעדים או בראיה ברורה שבאת מתנה זו ליד יוסף המוכר בתורת נישואין שנתנתם לו חמותו מימונה עם בתה כדרך כל הנושאים ומחה אשתו של יוסף אז זכה יוסף זה בחצי הבתים כדין התקנה ובתו בחציין מצד ירושת אמה ולכן אם נמכרו הבתים כלם לצורך נשואי הבת לשמעון זה או לאחר יפה נמכרו כי יוסף יכול למכור חלקו וחלק בתו הקטנה לצורך נשואה דלא גרע מאפוטרופוס דעלמא או בית דין כי אם ב"ד אביהם בעצמם. ולכן לא היתה הקטנ' הזאת צריכה ליתן רשות לאביה למכור כי הרשות הוא בידו לעשות לתועלתה ואין לך תועלת גדולה מזו כשנמכרו לצורך נשואיה ולכן ממה נפשך היה יוסף זה יכול למכור את הבתים האלו לשמעון או למי שיזדמן. ומה שכתבת שהוא מנהג לכתוב מתנת הקרקע בתוך הכתובה ואינה כתובה בתוך הכתובה הזאת ומצד זה רצית לבטל המתנה שנתנה ליוסף אין בזה ראיה לבטל חזרת שמעון המוחזק בבית הזה הבא מכחו של יוסף מפני שלא נכתבה מתנה זו בכתובה כי אין טענה מעלה ומורדת במתנה זו כי טענה קלה ורעועה היא ומה שכתבת שאין לשמעון טענת חזקה לפי שראובן המערער בן בנה של מימונה הנזכרת היה קטן בשעת המכירה גם אחר שגדל שלא ידע אם היה לו זכות בו כדי שיערער ערבובי דברים הם. אכן באמת אם זה הקטן מערער ורוצה לירש מכח אם אביו ולא תועיל חזקתו של שמעון ולא חזקתו של יוסף מטעם שאין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו אם הגדיל אז הדין על דרך זה אם נודע שמימונה זאת נתנה הבתים האלו ליוסף חתנה ויש לו שטר או ראיה בידו עכשו אם אין לו שטר ולא ראיה על המתנה ויש לו עדים או ראיה שהחזיק שלש שנים בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער שוב אין לראובן זה טענה בהם לא בקטנותו ולא בגדלותו ואין זה נקרא מחזיק בנכסי קטן כי לעולם לא זכה הקטן בהם ואם לא יתברר בראיה ברורה שהחזיק יוסף זה בחיי

מימונה חמותו או בחיי בנה שלש שנים בבתים הללו אז אין ליוסף זה או לבאים מכחו שני חזקה על זה הבית לפי שהוא בחזקת ראובן זה שהיה אז קטן ואין מחזיקין בנכסי קטן ויכול עתה לערער ואין חוששין במה שלא ערער הוא או אחרים עד עתה גם כתבת בסוף שאלתך כך מאחר שאין טענת חזקה לשמעון בבתים האלו היה לו ליזהר בשטר המכירה והפסיד על עצמו במה שאמר שהיה לו שטר ואבד דברים אלו מובנים כי אם יש חזקה ליוסף שהחזיק בבתים אלו שלש שנים בחיי מימונ' או בנה או שהיה בידו שטר מתנה או מכירה שנתנם לו גם יש חזקה לשמעון אף אם אבד שטרו שדר בהם שני חזקה דעד שלש שנים מזדהר איניש בשטריה טפי לא מזדהר ולא הפסיד חזקתו באבדת השטר ואם חזקת יוסף אילה חזקה חזקת שמעון הבא מכחו אינה חזקה לא ע"י חזקה ולא ע"י שטר עד כאן הארכתי כדי לבאר הענין דבר דבור על אופניו וסוף דבר עיקר הדין בקצור כך הוא אם יוסף זה המוכר בידו ראיה ברורה שנתנה לו מימונה חמותו הבית הזה אעפ"י שלא דר בה שני חזקה לא בחייה ולא בחיי בנה או אם הוא טוען מעצמו בלא ראיה שנתנתם לו ויש לו ראיה ברורה שדר בהן שלש שנים בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער אז הבתים בחזקתו ומה שמכר לשמעון יפה מכר כי הוא היה יכול למכור חלקו וגם חלק בתו כדי להשיאה וישאר שמעון בבתים בחזקתו ואם אין ביד יוסף ראיה ברורה שנתנתם לו וגם אין לו ראיה שדר בבית ההוא בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער שלשה שנים אז הבית הוא בחזקת ראובן שהיה קטן אז ולא היה ליוסף ולא לבתו חזקה בהם כלל וכל שכן לשמעון זה הבא מכחם כי אין מחזיקין בנכסי קטן זה הוא הנראה לי לדון בדין זה מדין תורתינו משה דברושיילש:

שאלה קפד

ראובן לקח משמעון על משקל משי לפרוע לו אח"כ והיה משלם ראובן אך האריך הזמן וראובן עדיין לא גמר מלשלם וכאשר לש"אול הגיע שמעון מראובן הבה נא שכרי השיב ראובן נתתי לך ממון המשי ומה שאתה שואל אינו נוגע לך כי היא רבית שהמתנת על המעות וראובן טוען אין זה כי אם שאר הממון אשר אתה חייב לי מהמשי והשום אשר אתה אומר אינני רוצה בו יורינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

תשובה ישבע ראובן בהיסת איך לקח שמעון שכר המשי וזה היתרון אשר שואל ממנו הוא באשר המתין לו ולא יתן שום דבר ובזה אמרו חכמים אבק רבית אינה יוצאה בדינים והמפרשים פירשו לא מן המלוה ללוה ולא מן הלוה למלוה וכ"ה:

שאלה קפה

לרבינו שמואל הלוי הנגיד זצ"ל אם יש דין מצרנות אחר זמן רב ואותה טענה שטען ראובן לשום מצרנות אין בה ממש שהרי לא עמד בטענה זו היום ד' שנים וכל מי שאינו עומד בתביעת המצרנות לאלתר ששומע והרי הוא שותק והולך אינו יכול לתבוע אחר כך ואפילו בא ותבע והזכיר שממונו צרור בביתו ונמצא ביד הלוקח ממון מותר אינו יכול לטעון טענת בר מצרא כדאמור רבנן הני צירי והני שרו לית בה משום דינא דבר מצרא וכל שכן זה שחולק עמו היום:

שאלה קפו

יורינו אדונינו רבינו וגאונינו שבעה טובי העיר שמכרו לראובן נכסי יתום והוחזק עליהם בלשון הזה אנו זקנים שבעה טובי העיר והעידו בחתימת ידיהם שבעתם וירד ראובן והחזיק לכשהגדיל יתום זה בקש לירד בנכסים אלו הוציא ראובן טופס מאותו מעשה בקיום על חתם יד שנים מהם הראשון שבחתימה והאחרון ובמקצת החמשה הנותרים צד קורבה ומבקשים אנו מכבוד רבינו להודיענו אם יעמד טופס זה בקיום הנזכר במקום גוף המעשה ואם הוציא ראובן מעשה זה והעיד עדים שיש במקצת חמשה אלו צד קורבה אם יפסל או אם יפגם וכך אם לא נתקיימה עדות של חמשה אלו אם יפסל השטר שראובן טוען שכיון שהועד לו על שנים מהם הראשון והאחרון אינו צריך לעדות החמשה ואעפ"י שאין בהם צד קורבה או שיש בהם אינו צריך לכך ושלום רבינו וגאונינו יפרה ויסגא לעד:

תשובה עמדתי על שאלתכם ויש לכם לדעת שנא לכל דבר אנו צריכין שבעה טובי העיר אלא בצרכי צבור בלבד אבל בדיני ממונות הא תנן דיני ממונות בשלשה ושבעה אלו שמכרו ודאי אם יש ביניהם שלשה שראוין להעיד דיני ממונות ומכרו כהוגן בהכרזה מכירתם מכירה ואף על פי שנמנו קרובים עמהם או שהיו מקצתם קרובים זה לזה ובלבד שלא תהא באותן שלשה צד קורבה דקיימא לן בדיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד. הא למדת שנמנה האב עם בנו בדיני ממונות ומונין להם אחד והללו כך הלכתן אם שלשה מהם אינן קרובין זה לזה ולא ליתום ולא נלקח ומכרו ולא טעו מכירתן נגמרת אלא שצריכין אותם ג' לחתום בסוף כדי שלא יצטרפו עם מי שאינו ראוי לחתום לשום קרבות או לשום פסלות שכן שנינו מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ומנין שאפילו הם מאה ת"ל עדים ונתנו טעם לדבר זה ואמרו שענשן לפי שחתמו עם מי שאינו ראוי לחתום וכיון שהטעם מצוי בין בעדי' בין בדיינים ואמרי'

נמי וכן היו נקיי הדעת בירושלם עושין לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהם ולא היו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהם הא למדת שהדבר אחד בין לדון בין להעיד ואין אנו חותכין דין בטופס זה כלל עד שיצא הגוף של השטר וימצא בו שלשה מהם לבסוף ושלומכם יסגא לעד ושלום:

שאלה קפז

ילמדנו רבינו ירום הודו ראובן היה תובע לשמעון חוב שהי' חייב לו וכאשר שאל ממנו השיב שמעון אני חייב לך אמנם לעת כזאת אין בידי ממון מצוי אכן יש בידי סחורה אשר אנכי רוצה לשלוח למדינת הים אשלח בשבילך סחורה על יד איש פלוני ההולך עם סחורתי כשעור הממון אשר אני חייב לך ואם תרויח יהיה לך לבדך. ושלח הסחורה והרויח בה וכאשר ידע ראובן שאל משמעון הריוח ויהי כמשיב אין לך מן הריוח כלום שהרי לא לקחת ממני סחורה ולא היתה ברשותך יורנו רבינו הדין בזה ואם יתחייב שמעון ליתן את הריוח לראובן כמו שאמר לו בתחילה ואם יתחייב שבועה או לא יורינו ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

תשובה אם שמעון בעת אשר נתן הסחורה ט לאיש אשר יוליכה עמד ראובן עמו ואמר שמעון אל מקבל הסחורה תן סחורה זאת אשר נתתי לך לראובן בעד החוב אשר אני חייב לו וקבלה האיש ההוא לתתה לראובן. אז סחורה זאת היא לראובן ואם פיחת פיחת לו ואם הוסיף הוסיף לו ואם לא נתועדו השלשה ולא אמר שמעון אל האיש קח סחורה זו לראובן ותננה לו אלא מכור סחורה זו ותן לראובן כך וכך שאני חייב לו אז אין לראובן אלא מה שהיה שמעון חייב לו ומה שישאר הרי הוא לשמעון וכך הדין וכתב יצחק אל פאסי.

שאלה קפח

ראובן ושמעון החליפו סחורה זה עם זה וקבל שמעון הסחורה מראובן אך לא קבל שמעון כי אם מקצת הסחורה ועל השאר המחהו על לוי במעמד שלשתן ולא נתן לוי מאותה הסחורה לראובן כלום ויהי לימים חשב לוי עם שמעון וטהרו חשבון ביניהם ונמצא שלא היה לשמעון שום דבר על לוי מאותה הסחורה ילמדנו רבינו אם נתבטלו החליפין אם לאו או אם חייב שמעון שום דבר על זה יורינו רבינו ושכרו כפול:

תשובה צריך שתדע שחליפין אינן נקנין אלא בשיהיו הסחורות מצוים בבתי המחליפין ואם היתה אחת מהשתי סחורות בלתי מצויה בבית בעלה אין החליפין נקנין כמו כן אם

קבל שמעון הסחורה מראובן ואין אשר יקח ראובן בידו אלא המחהו על לוי ואין ללוי כלום אז בטלו החליפין ותחזור הסחורה לראובן שאין לו כנגדו מצוי אצל שמעון. ולא יתחייב על מה שקבל הסחורה שום דבר שהרי בטעות היה וכמו שאמרו (גיטין דף י"ד) הנהו גינאי דעבדו חושבנא וכו' וכך הדין:

שאלה קפט

מה הוא אבק רבית ומה הוא רבית קצוצה.

תשובה שאלת מה הוא אבק רבית ומה הוא רבית קצוצה רבית הוא מה שפסק עם המלוה בשעת ההלואה להוסיף לו על מה שלקח ממנו ובזה אמרו המלוה סלע בחמשה דינרים וסאתים חטים בשלש מפני שהוא רבית אמנם ההלואה אשר לא הוסיף לו בשעת ההלואה אכן באה ההוספה אחר כך כמו סאה בסאה זה הוא אבק רבית ורבית מוקדמת ורבית מאוחרת הוא אבק רבית ומה שהוא קונה ומוכר בהוספה זה הוא אבק רבית והדירה בעד ההלואה בפחות ממה ששוכר לאחרים זה הוא אבק רבית ופסיקה על הפירות בלא שער שבשוק ושטר עיסקא בלא שכר כל זה אבק רבית וכל אופני הרבית לא שייך בהו המחילה כי שניהן עוברין המלוה הלוה הלוקח והמוכר:

שאלה קצ

במי שבנה בחצר חברו ודר בו

תשובה עמדנו על זאת השאלה והתשובה בה שאם האשה ובעלה אמרו לראובן הדר בבית שיוציא הוצאה הצריכה לבית וידור בה כדין משכונא אין לה פירות אבל יש לה הנכיתא כמנהג המדינה שיקח כסכום מה שהוציא והשאר יתן לה. אמנם אם אמרו דור בה שתשמרה מן המפולת ותבנה בה מה שאתה רוצה כגון זה ידור בה בלי שכירות שכמה בני אדם נותנין השכירות למי שידור בחצרו אם היה שמם שהם מפחדים שמא תחרב הא למה זה דומה למי שלקח חורבה אחת של חברו ובנאה ודר בה בלי רשות בעלה שאינו מעלה לו שכירות שהרי לא היה נהנה ממנו כלום דלא קיימא לאגרא וכמו שאמרו (קמא דף כ"א): הדר בחצר שלא מדעתו של חברו אינו צריך להעלות לו שכר משום שנאמר ושאייה יכת שער וזה הוא כגון האי דאמרינן שהוא היה מפחד שמא תחרב. אבל לווה לו ודר בחצרו צריך לשלם וכמו שאמרו (מציעא דף ס"ד) אע"פי שאמרו הדר בחצרו של חברו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר הלוה והדר בחצרו צריך

להעלות לו שכר וזה הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין ואפילו מקמי דלפרעיה לא מחייבינן ליה לנכויי שיעור אגר ביתיה כדאמרינן כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא:

שאלה קצא

מה יאמר אדונינו בראובן תבע משמעון במשקל אחד שהיה חייב לו והשיב שמעון ואמר יודע אני שיש לך עלי חוב אבל איני מאמת דבריך:

תשובה מי שתבע מחברו בדבר מה ואמר לו חברו יודע אני שיש לך עלי אבל איני מאמת דברך יתן לחברו כל מה שתובע ממנו ויחרים סתם בשם מי שלוקח ממנו מה שאין נוגע לו וזה דומה למי שאמר יש לך בידי והשאר אומר אין לך בידי הלא אמרו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אנא חמשי' והשאר איני יודע הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. ומאחר שאם היה חוזר ושואל השאר אשר הוא מסופק לא יהיה עליו כי אם חרם סתם כך לא יהיה עליו אלא חרם סתם וכך הדין:

שאלה קצב

מה יאמר אדונינו ירום הודו במעשה שהיה שראובן מת והניח אחריו בן קטן והשאיר לו בית אחד ויקר מקרה כי הרעב היה בארץ כי היתה שנת בצורת ויוקר השערים. ולכן עמדו ב"ד הזמן ומכרו בית זה לקרוב היתום לפרנסו שלשה חדשים כי כבד הרעב. וקרובו קנאה וכתב על זה שטר בב"ד ונתחייב לתת ליתום פרנסת שלשה חדשים והלך היתום אצל קרובו ולא עברו ימים ומת היתום לאחר שפרנסו שני חדשים. ולאחר כן קם יורש היתום הנז' והלך והחזיק בבית היתום הנז' ובנה בה מקום אחד וכאשר ידעו מזה בית דין הזמן ואמרו לו שזה שבנה לאו כלום שהרי הבית הוא לקרוב היתום עבור פרנסתו שלשה חדשים טען היורש שלא פרנסו כלל ושלא הוצרך לזה. ואז הקרוב הביא עדים איך פרנס את היתום ב' חדשים ומת היתום ולא השלים החדש השלישי יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכ"מה:

ואף גם זאת יורינו מורינו בראובן אשר לקח משמעון סחורה ביותר ממה שהיה שוה בשוק ולפרוע לו לאחר זמן. וכתב לו שטר וכשהגיע הזמן שאל שמעון ממונו ולא היה לראובן מה ליתן ונתן לו שדה שהיה לו אפותיקי והתנה עמו שיהנה משדה זו ושיוציא כשיעור הנאתו מן השדה ממה שחייב לו ובשטר לא הוזכר זה כי אם תנאי על פה. ועבד בו שמעון זמן מה ונהנ' מפירותיו ולאחר ימים מת שמעון ובשטר יש נאמנו' וכאשר מת שמעון שאל לו לוי בן הנפטר לראובן מה שיש בשטר וראובן השיב אין לי לשלם מה

שכתוב בשטר זה אלא אחר שתחשוב מה שנהנה אביך משדותי והשאר אתן לך ולוי אמר איני יודע מה שאתה אומר כי אם מה שכתוב בשטר כי השטר בנאמנות ודי בזה יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכ"מה:

תשובה אם לראובן עדים מעידים במה שהיתה שוה הסחורה עת לקחה משמעון ושלקחה יותר מכדי דמיו אינו חייב לתת לו כי אם מה שהיתה שוה סחורה זו וכמו כן אם התנה עמו שיחשוב במה שיהנה מפירות השדה או צריך שיוציא סכום מה שלקח מהחוב וישלם לו השאר אם יש לו עדים איך נהנה משם שנה או שנתים מה שהי' ויעמידו בני אדם יודעים בטיב פירו' השדה הלז מה היו שוין ויסלק והיה הנשאר שלם ישלם. אמנם מה שאמר היתום איני יודע מאחר שהעדים העידו בבירור מה לנו אם ידע או לא ידע והוא לא ידע אלא כאשר הודיעוהו העדים כי היתום שאל מראובן מה שהוא יודע והנאמנות אשר בשטר אינו מספיק אם יש העדאת העדים איך נהנה שמעון מאותה השדה שצריך לנכות מן השטר שראובן לא האמינו אלא על עצמו לא על העדים.

שאלה קצג

ראובן שאל לשמעון ממון שהיה חייב לו ואמר לשנה אתנהו לך ולאחר עבור שנה אחת כפר לו ואמר שאינו חייב לו שום דבר הוציא שטר על זה יורינו רבינו אם חייב שמעון ליפרע לראובן מבלי שישבע ראובן שהרי הוחזק שמעון כפרן:

תשובה אם שאל האיש לחברו על חוב וכפר לו בכל וחברו הביא עדים והעידו איך היה חייב לו סך הנז' צריך לשלם ואין על חברו שבועה ובזה אמרו כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי (שבועות דף מ"א) וכך הדין:

שאלה קצד

ילמדנו רבינו ראובן היה לו שטר חוב על שמעון ומת ראובן והשאיר אחריו בנים קטנים והוציאו השטר על שמעון וטען שמעון ואמר כבר פרעתי לאביכם אם חייב שבועה על זה. ואם נאמר שחייב שבוע' כא איך תהיה השבועה ואצל מי יהיה ממון הלז עד אשר יגדלו היתומים וכן אם מתו ראובן ושמעון וכולם הניחו יורשים אחריהם ונשאר שטר חוב לאחד מהם על חברו איך יהיה הדין בזה בין היורשים וגם אם בשטר היה התראה בנאמנות ואם הוא בלי אחריות מה יהיה הדין בזה ויבא שכ"מה:

תשובה אם היה לראובן על שמעון שטר ומת ראובן והניח בנים קטנים ואינן ראויים לישבע והלוה אומר פרעתי צריך שיפרע. ואם אמר ישבעו לי שבועת היורשין שלא

פקדנו אבא אין צריך להמתין עד אשר יגדלו היורשין וישבעו ויקחו. ואמנם אם מתו המלוה והלוה אז צריך לראות מי מת בתחלה אם המלוה מת בתחילה יהיה הדין כמו שאמרנו יורשים נשבעין שבועת היורשים וגובין ואם הלוה מת תחילה אין צורך ליורשי המלוה כלום שהרי כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו: והשטר אם היה בו התראה ונאמנות יהיה הדין כשאר נאמנות אמנם מה שאמרתם שלא היה אחריות וכו' שטרי הלואות ושטרי מקח וממכר לא יפול הימנו כלום כי ראוי הוא אף שלא נכתב ובזה אמרו אחריות טעות סופר הוא בין בשטרי הלואות בין בשטרי מקח וממכר (מציעא דף ע'):

שאלה קצה

ראובן דוד לאה חשד בדינה בת לאה הנז' שגנבה מבית אמה ממון ותכשיטין וכיוצא ודינה כפרה והצריכה רבינו שבועת היסת. והנה היום נכנסו אל לאה הנז' שני עדים כשרים לראות מה בפיה אם היא אשר חשדה או ראובן דודה והיא השיבה כי לא ידעה כלום וזה נוסח העדות אנן סהדי דקתמיזא לתתא נכנסנו אל לאה אלמנת יצחק בן לוי ושאלנו את פיה אם היא חושדת שלאה בתה גנבה ממנה ותען ותאמר אמת שנגנב ממני ואיני יודע מה הוא וכמה הוא וחזרנו לשאול לה אם היתה יודעת בבירור שלאה גנבתם והשיבה בשבועה שאינה יודעת: וכמו כן שאלנו אל דינה בתה אם רוצה שתשבע אמה והשיבה שתקח כל מה שיש לה ולא ישביעה ומה ששמענו והבננו ממנה כתבנו ביום טו"ב לחדש מרחשון הת"נז שאול הכהן בר ששת יהושע בר יצחק יורינו רבינו אם על דייה הנז' שבועה או אין שבועה מאחר שאמה אינה יודעת בבירור ואם עליה שבועת בן בית כמו שצריך בכגון זה או לא יורינו רבינו ושכרו כפול:

תשובה עמדנו על השאלה הבאה בכתבכם וראינו שאינו חייב שבועת היסת מי שנסתפק על חבירו שגנב לו שהרי אינו יודע בבירור אם גנבה היא או שמא אחר גנבו: ובאיזה דבר יהיה שבועת היסת בדבר שיכול להפוך השבועה על התובע שישבע ויטול. אמנם מי שאינו יכול לשבע אם יהפכו עליו השבועה אין בכגון זה שבועת היסת אבל יש חרם סתם. וכמו כן בנדון דידן אם אינה יודעת לאה בבירור על דינה בתה אין עליה כי אם חרם סתם. ואמנם דין בן בית אין זה על מי שדר עמהם בבית אבל הוא במי שמכניס ומוציא עמהם במקח וממכר וכיוצא וכמו שאמרו ובן בית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא שמכניס לו פועלים ומוציא לו פועלים וכך הדין:

שאלה קצו

לאה משכנה אצל רחל משכון בסך מה וכאשר רצתה לאה להוציא המשכון שלא כפרה רחל במשכון ואמרה אין לך בידי אכן אני יש עליך כך וכך יורינו רבינו הדין בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

תשובה צריך שתשבע הנתבעת על המשכון תחלה איך אין לה משכון אצלה כלל ואח"כ תאמר לאה כמה משכון שלה שוה זה שרחל אינה מודה שהיא אצלם אם היה שוה כסך ששואל רחל אין לאחת על חברתה כלום ואם המשכון היה שוה יותר כבר נפטרה רחל בשבועתה שאין ללאה משכון אצלה ואם המשכון לא היה שוה אלא פחות צריך שתפרע לאה שאר הממון דהיינו שאר החוב אשר היא שואלת ממנה רחל ועד עכשיו היתה השבועה בהיסת ועכשיו היא שבועת התור' שהרי מודה במקצת טענה לרחל וכך הדין (עיין מה שכתב הר"ב שפתי כהן בחה"מ סי' ע"ב שהשיג על הרב הב"ח שכתב ששבועה זאת היא היסת ומכאן נראה בבירור שהיא שבועה דאורייתא וכמו שכתב הש"ך ויהיב טעמא למילתיה):

שאלה קצז

עמדנו על נדון זה שהזכיר ולא מצאנו בו פתח כי האל ית' קדשנו במצותיו שלא לבא אל ביתו והוא מה שאמרו בחוץ תעמוד וכו' ואפי' מצא לו איז' דבר בידו והוא יוצא מביתו אינו יכול לתופסו אמנם שליח ב"ד יקחה ממנו כמו שאמרו ושליח ב"ד מנתח נתוחי ואינו רשאי השליח ב"ד ליכנס אל ביתו למשכנו כי אמרו נתוחי אין משכוני לא מציעא דף קי"ג) ואחר שצוה הקב"ה מי יוכל לעקור דבר מן התורה והרי אמרו אין ב"ד יכולין לעקור דבר מן התורה ואם היה דבר זה ממצות עשה אינו כל כך שהרי אמרו שב ואל תעש' שאני אבל כגון זה שהיא מצות לא תעשה כמו שאמרו לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו לא ומאחר שכן נחמיר עליו בשבועה בס"ת בשופרות ואין עלינו יותר מזה ולא נתקן תקנה לעבור על דבר תורה ובכיוצא בזה אמרו וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חברך אבל תבעו ממנו והוא יש לו איזה דבר בעין ואמר על אותו דבר שהוא של פלוני אין דבריו בזה מועילין ובזה אמרו האומר שטר אמנה הוא אינו נאמן והוא אם היה לו שטר על אדם אחר והיה עליו חוב ואין לבעל החוב לגבות את חובו אשר על זה כי אם משטר זה אשר לו על אדם אחר אין אנו מאמינין שהוא שטר אמנה ואין בו נאמנות וכמו כן אין אנו מקבלין דברי האומר שטר זה שלי וכן אם אמר דבר זה אין לי בה כלום אלא נוגע לפלוני אין אנו מקבלין דבריו אלא הדבר בחזקתו ובחזקת בעל חובו עד שיביא

ראיה שהיא שלו וכך אנו תופסין אמנם לידון דין זה ממה שאמרו מלוה על פה גובה מן היורשין שלא תנעל דלת בפני לווין אינו מספיק לנו שזה איסורא לא תבא אל ביתו וכו' וגובה מן היורשין הוא ממונא ואם נכנס הלוה לזה מפני שזה תנאי שבממון ותנאו קיים ואוסיפה לך חידוש ממה שאמרו התקין הלל פרוזבול מפני תקון העולם ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא ומתקנו רבנן דלא תשמט אמרו על זה שביעית בזמן הזה דרבנן וכאשר ראו שהעם מונעים את עצמן מלהלוות זה את זה התקין להם הלל פרוזבול כדי שלא ימנעו עצמן מלהלוות זה את זה כי התקנה אינה מבטלת דבר מן התורה אמנם בטלו בתקנה דבר הזה מדבריהם ואם היה מן התורה לא היה אפשר ובזה די וכך הדין:

שאלה קצח

יורינו רבינו ירום הודו בראובן לקח מטלטלין ליתום והיו אצלו מעת מיתת אביו ונתפזרו ולא ידע כמה היו. ואמר היתום שישבע או שישלם לו וראובן אמר שאינו רוצה לישבע יורינו רבינו ושכרו כפול:

תשובה ראינו דבר זה והוא חסרון מראובן הנתבע כי התובע אינו יודע מה שהוא אצלו ואינו רוצה לישבע מאחר שכן יאמר לנתבע שער בדעתך מה שהיה אצלך ותן ליתום. ויחרים חרם סתם לכל עי שיודע שיש אצלו שום דבר שלקחו מעזבון אביו ולא יתנה וכך הדין:

שאלה קצט

ראינו שאלתכם והתשובה בה הוא כי מאחר שאין לראובן על שמעון עדים בנתינת המעות יצדק שמעון בדברו וישבע היסת שראובן לא נתן לו כלום ויפטר והעדים שהעידו ששמעוהו אומר שעליו ליפרע אין מעידין על זה שהיה צריך לומר אתם ש עדי כב:

שאלה ר

מי שאמר לחברו מהימן את לי כבי תרי דכל אימת דאמרת לא פריענא והדין שאחר שיאמרו ב'. עדים או ג' שקבל והוא אומר שלא קבל כלום שמקבלין דבריו ודברי העדים כלא חשיבין אם כן מאחר שזה נתן לו ודברי העדים לא מעלין ולא מורידין מאי תקנתיה:

תשובה התקנה שיטרוף השטר וכשלא ימצ' השטר שהרי נאבד יעיד עליו בביטול השטר ויאמר כל שטר שיש לי על פלוני מקודם זמן זה בטלתיו. אם עשה כך והוציא השטר אחר כך אינו כלום מאחר שבטלו וכך הדין:

שאלה רא

ומה ששאלתם מאן דאמר לחבריה שטרא אית לי עליך ואירכס אמר ליה אידך גבך הוא ואת בעי לאפוקי בתר דאישתבענא כדי לשוינן חשוד מי משבעינן ליה דליתיה גביה או לא ולדעתך להדמותו לפקדון דהתם מי נשבע תחילה מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון.. והנה בפקדון נפל בו החילוק כמה שהיה שוה הפקדון כי בעל הפקדון אומר כך היה שוה אם נשבע בעל הפקדון שכך הי' שוה והוציא הלה אח"כ הפקדון ונמצא שלא היה שוה מה שאמר נמצא שנשבע שבועת שוא ונמצא שם שמים מתחלל אבל השטר אינו כך כי אין שום חילוק בזה דהא אם הלוה טוען פרעתי נשבע שפרע ואינו מפחד שמא יוציא הלה השטר ויהיה השבועה לשוא כי בזה אינו חשוד כלל שהלוה אומר כשאמרת לי שנאבד השטר האמנתיך ופרעתי לך: אך אם מפחד שמא יוציא השטר ויפרע פעם שנית אז יאמר הלוה אתה יש לך השטר וצריך שתשבע שבועה דאורייתא ותגבה אם אין אתה רוצה לישבע וליטול ותניחיני שאני אשבע הב לי בטול כל שער שתוציא עלי שהוא מקודם זמן שבועה זאת ובזה לא נשאר עליו שום חשדה ולא שום פסידא ואם הוא מודה שחייב לו אך אומר השבע לי שנאבד השטר חייב לשלם ולא יתחייבו שבועה אמנם אינו דומה דין פקדון לדין שטר. ונקוט האי כללא בידך דמי שתובע דבר שיש בו ממון אז יש חיוב שבועה שהתורה אמרה ולקח בעליו ולא ישלם אבל בדבר שאין בו ממון אין בו חיוב שבועה וכך הדין וכתב יצחק אלפסי:.

שאלה רב

יורינו רבינו ירום הודו במי שהפקיד על חברו ממון ולא מנאם לו ואמר בעל הפקדון שחסר מפקדונו איזה דבר והנפקד אמר שיודע שנאבד ומצאו אך אינו יודע אם חסר ממנו איזה דבר ישבע הנפקד היסת כדין מה שאמרו מנה ני בידך והלה אומר איני יודע או מאחר שיודע שנאבד ישבע המפקיד ויגבה:

תשובה זה שהתובע ישבע ויגבה דוקא כשהנתבע ידע שנאבד לו שום דבר. ויהיה דינו כמו שאמרו ההוא גברא דאפקיד גביה חבריה חד שק צרור ואירעו אונס הדין אמר סיגין הוה מלא והדין אמר מטכסין הוה מלא אתא עובדא קמי רב ואמר הרי זה נשבע ונוטל וזה אשר אינו יודע אם נאבד ממנו איזה דבר יהיה דינו כמו שאמרנו ישבע ויפטר:

שאלה רג

יורינו רבינו אופני השבועה: **תשובה** אמנם חלקי השבועה אשר שאלת שלשה המה האחת שבועה דאוריתא והוא שיקח הנשבע הספר תורה בידו וישבע והם שלשה שבועת השומרים שאמר הכתוב שבועת ה' תהיה בין שניהם. והשנית מודה במקצת טענה. והשלישית מי שיעיד בו עד אחד ואלו השלשה לא יהיו אלא ברצון הבעלי דינים ועיקרה מן התורה ואולם יש אחרת אשר היא כעין דאורייתא ויקח הנשבע ס"ת בידו כמו באותה השבועה שזכרנו ואינה נהפכת כמו שאינם נהפכים אותן הג' שזכרנו אמנם אינה מן התורה אבל היא תקנת חכמים והיא שבועה הנזכרת במשנה כמו שכיר בזמנו ונגזל ונחבל ושכנגדו חשוד על השבועה. השותפין האריסין האפוטרופין. ואשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן בית ומי שיש בידו שטר ומעיד עליו שכנגדו שלקח ממנו והוא כופר בזה. ומהם מי שיש בידו שטר ומודה שלקח ממנו מקצת ושכנגדו אומר שנתן הכל ומי שמוציא שטר על היתומים אינו נפרע אלא בשבועה זו וכיוצא בזה תמצא במסכת שבועות והשנית שבועת היסת וזו נתקנה על מי שכופר בתביעת חברו ואין לו ראיה ולא עדים שיעידו לא במקצת ולא בכל ואין צריך ליקח בידו ס"ת כמו שלוקח באחרות אשר זכרנו אבל צריך שיהיה ברצון שניהם ואם רצו להפכה יכולין ועוד בה שלישיה והיא חרם סתם ונתקן על הדברים אשר לא נתאמתו וכיוצא והוא שאינו זוכר שם שום אחד מהם כי אם יחרים סתם על כל מי שיש לו מזה התובע וכופר לו אלו הם חלקי השבועה אשר שאלת ושלומך יגדל:

שאלה רד

מצינו ישמרך האל לאחד מן המפרשים אמר בחיבורו בענין שבועה זה נסחה מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו מיפך שבועה בדאורייתא לא אפכינן בדרבנן אפכינן. אמרו פירושו בדאורייתא לא אפכינן זה הוא על הנתבע אשר הוא נשבע שבוע' דאורייתא ולא משלם ורצה להפכה כמות שהיא על התובע ולשלם לו זה מן הנמנע שהוא רוצה להקל השבועה עליו כשבועת היסת או חרם סתם ופירוש אומרו בדרבנן הוא אם חייב אחד מהתובעין אשר הם נשבעין שבוע' דרבנן כעין דאורייתא ונוטלין אם רצה להפכה ולפוטרו מחובו אינו נמנע עליו זהו פירושם אבל למדנו מהקדמונים זהו פירושם כי שבוע' דרבנן כעין שבועה דאורייתא היא הגזרה בעצמה אשר יאמר בה שבועה בתורה ואמר ששמה שבועה דרבנן שהיא תקנתא דרבנן וכעין דאורייתא שהיא שבועה בתורה בעצמה ואם הפירוש כמו שאמר איכה נוכל להפוך השבועה על

אחד מהתובעין ואחשבה לדעת איך הדין בזה יורינו רבינו ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה כי"ר:

תשובה זאת התשובה אשר זכרת לאחד המחברים ראינוה ולא ישרה בעיני כי אין שבועה דרבנן המוזכרת כאן היא שבועת הנשבעין ונוטלין כי אין מדברין רז"ל אלא על שבועת הנשבעין ולא משלמין אם רצו להפכה על התובע וישלמו לו ואין יכול להפוך אלא אם היא שבועת היסת ולזאת אמרו שבועה דרבנן לא על שבועת הנשבעין ונוטלין והטעם שמהפכין שבועת היסת יען תקנוה להפיס דעתו של נתבע שלא יאבד ממונו וילך בפחי נפש ותקנו לה רבנן שבועת היסת לסבה זאת ואי אפשר שיתקנוה עליו ויטול כי זה הפסד וגרוע לדין תורה ונאבד בזה ממון בני אדם. אך אם רצה הנתבע בעצמו להפוך השבועה אשר תקנו לו רבנן ורוצה להפכה על שכנגדו ולשלם אין אנו מונעין אותו מזה מאחר שרצונו בזה להפסיד על עצמו ובכיוצא בזה אמרו אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ודבר זה אינו הרשות ביד התובע במה שתקנו לו רבנן ישבע ויטול שהרי אם אמר אי איפשי בתקנת חכמי' ז"ל אומרין לו לאו לך בדרכיך שאין לך שום דבר אלא אחר שבועה וכמו שכתבנו כל זה במסכת כתובות בהלכות שלנו ואם היית מעיין שם לא היית צריך לשאלה זו:

שאלה רה

ראובן שאל לשמעון צ"ה זהובים נצ"פיה שהיה חייב לו והוציא עליו שטר חוב וזה נוסחו הוו עלי עדים בקנין וכתבו ותנו לראובן להיות בידו לזכות מחמת שנעש' לו אצלי חמשה ושמונים זהובים כלם נצפ"יה וזקפתם עלי במלוה ורשו וכל זמן שיבקש ראובן ממונו ממני אפרענו לו לאלתר בלא שום איחור ועכוב כלל ואם אעכב לפרוע לו סך הנז' הרשתיו מעכשיו לרדוף אחר כל שימצא לי בעול' ולהשתלם סך זה הנז' כלו עד גמרו ופטרתיו מכל הפסד שיוציא עלי בכך פטור גמור והאמנתי ראובן זה בגבית ממונו נאמנות גמורה כשני עדים כשרים וכו' אמר לו שמעון קבלת ממני מחשבון זה פעמים כל פעם עשרה זהובים עבדי"יה מהחוב אשר אני חייב לך וזה כתב ידך ונסח כל אחד הקבלות כך קבלתי משמעון עשרה זהובים עבד"ייה מהחוב אשר הוא חייב לי ואין בשום אחת מהשתי קבלות הללו זמן ולא שם ראובן ואמר שמעון לראובן אני. נתתי לקרובך לוי עשרים זהובים וזה כתב ידו ולוי זה באותו זמן חלף הלך לבית עולמו ואף גם זאת טען שמעון שנתן לו מזה משקל משי יותר על סכום זה ויהי כמשיב ראובן מה שזכר מאלו השתי קבלות אמת שהוא כתב ידי אך אינם מזה השטר כי הוא היה חייב

לי חמשים זהובים אחר שטר זה והמשי אשר זכר עדיין נשאר לי עליו כך וכך וגם כתב לוי קרובי איני יודע בזה כלום יורינו רבינו אם צריך לגבות זה מהשטר ולאחר כן לדון עמו במה ששואל ממנו על המשי ועל הקבלות אשר בידו מאחר שכתוב בשטר נאמנות כב' עדים או צריך שידון עם שמעון בתחילה על אודות הקבלות והמשי ומה ששואל ראובן משאר השלשים זהובים עבד"ייה ואחר זה יראה תביעת השטר וראובן חוזר וטוען שאינו נוגע לו מאלו הב' קבלות אשר ביד שמעון כלום כי אין בו שמו ולא זמן ואיני יודע אם הם מקודם השטר או אחר השטר. ועוד לו טענה אחרת שהזהובים אשר בשטר הם נצפ"ייה ואשר באלו השתי קבלות עב"דייה ואם איתא שקבלות אלו אחר זמן השטר הלז היה לו לכתוב אלו הזהובים עב"דייה הם כך וכך נצפיי"ה. יורינו רבינו הדין בזה ומה יהיה השבועה בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

תשובה ראיתי שאלה זו ומה שנראה לי שטענת ראובן שאלו הקבלות הם חוץ מהחוב שבשטר טענתו רצויה ואפילו היה כתב ידו ידוע שהרי אין אנו יודעים אם זה היה מממון השטר או חוץ לשטר ואולם הטעם שהרי האמינו כשני עדים כשרים וזה רצונו שאפילו בלא שטר רצוי ומקובל עליו ואם יעידו ב' עדים שהוא מן השטר דבריהם אינן כלום שאמרו רז"ל ההוא דאמר ליה לחבריה מהימן לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא. אמר רב פפא בי תרי הימניה בתלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע כי אזלינן בתר רוב דעות הני מילי לענין אומדנא דנפישי בקיאי טפי אכל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי הנה לזה חייב שמעון לתת לראובן כל מה שכתוב בשטר ואין על ראובן שבועה מפני הנאמנות שבשטר: ואם אמור יאמר שמעון הנה פרעתי לך השטר ועתה תנה נא לי מה שכתוב בשתי הקבלות והמשי והשיב ראובן אין ביני ובינך כלום אלא מה שבשטר אין בדבריו כלום כי מאחר שהוא לא רצה לקבל המשי מסכום השטר ואמר שהיה חייב לו חוץ מזה אם כן חייב שבועה שהוא לא האמינו אלא על השטר וכך הדין:

שאלה רו

יורינו רבינו אם צריך להוציא ספר תורה כדי להחרים או לא:

תשובה המנהג שמחרימין בשני וחמישי בשעת הוצאת ס"ת ואם לא היה בעת הוצאת ספר תורה והיו צריכין להחרים יוציאו ספר תורה ולא ידחו לשעה אחרת שמא יארע איזה דבר ולא איכפת אם יש עשרה או אין עשרה וכך הדין:

שאלה רז

ראובן הלוה לשמעון וקבל ממנו שטר ולא עברו ימים ומת ראובן והניח בן ולא עברו ימים וימת שמעון והשאיר גם הוא בן. ויהי לימים עוד וימת בן ראובן וגם הוא ואחריו לו קם בנו ונפל השטר אשר היה לראובן על שמעון ביד בן בנו ושאל ראובן הנז' אל בן שמעון ממון השטר הנז' שירש מזקנו יורינו רבינו אם חייב בן ראובן לשלם חוב הלז של אביו אם לא יורינו רבינו הדין והיה שכרו כפול מאת ה' מן השמים:

תשובה אין לנכד ראובן לגבות שום דבר משטר זה והטעם כי דין בן ראובן עם בן שמעון הוא כמו שאמרו רז"ל וכן היתומי' מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה שלא פקדנו אבא ושלא מצאנו בין שטרותיו של אבינו שטר זה פרוע וכאשר מת בן ראובן ולא השביע שבועה זאת אשר עניו אין על בנו לישבע שבועה זאת ולגבות שהרי אינו יודע מה שעבר בין אביהם ובזה אמרו אין אדם מורישׁ שבועה לבניו כי אינו ראוי לישבע מאחר שאינו יודע מה שהיה. וכן בנדון דידן אין נכד ראובן ראוי לישבע על אביו שלא צוהו אביו ולא מצא בין שטרותיו של אביו שהרי אינו יודע באמת אם כן אין לנכד ראובן לגבות כלום משטר זה אבל יחרים סתם על מי שיודע על ממון זה אשר בשטר זו אם נוגע לו מצד אבי אביו ואינו נותנה לו וכך הדין:

שאלה רח

עמדנו על נסח שטר זה אשר שלחתם ולא מצאנו בו כי אם נאמן עלי בדבורו כשני עדים כשרים ואין על יורשי אחרי א"כ איכה נפלה תביעתי עם היורשים ואין לו לגבות שום דבר אלא בשבועה כמו שאמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכמו כן בכל מיני תנאי יהיה הנאמנות עליו דוקא ולא על יורשיו אחריו ואין ראוי לירד בנכסי יתומים אלא לאחר הכרזה שלשים יום אחר שבועה כאמור כי באורך הזמן לא יבטל בה האמת וכך הדין:

שאלה רט

במי שנתן מקומו לחבירו להניח איזו סחורה אם הוא שומר:

ראינו שאלתכם וראינו ששמעון אומר אני לא הכנסתי דבר זה לשומרה אמנם נתתי לו המקום למען ישתמש בו כל זמן שהוא צריך א"כ אין בזה שום גריעותא ואין שמעון זה שומר כלל ובזה אמרו הא ביתא קמך לא מיבעייא שומר שכר דלא הוי וכו' ואולם אם חברו אומר שלא נתנה לו אלא לפקדון וכופר אם חסר מזה הפקדון יתחייב שבועת

היסת שלא נתנו לו לפקדון ויגלגל בכלל השבועה איך אבד דבר זו והוא לא ידע ולא נגע בה ויפטר וכך הדין:

שאלה רי

שאלה מה יאמר אדונינו בראובן שרצה לילך ללהמדייא ושאל ממנו שמעון שיוליך לו עמו חמשים דינר שיקנה בהם סחורה בתנאי שכל מה שירויחו ביניהם וכאשר נסע ראובן דרך הים ללהמדייא נשברה הספינה ונצול ראובן ועמו חמשים דינר הנז' וקנה בהם משי ובא לעיר פאס. ואז אמר לו שמעון תנה לי מעותי וחלקי מהריוח וראובן השיב לא לקחתי ממך ממון זה כי אם לילך ללמהדייא ובהיותי בים נסתכנתי ותל"ית הצלתי ממונך זה וקניתי בו משי ואם היו הולכין הייתי מפסיד וכן אם הרויח יהיה הריוח לי הנה כי כן יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכרו כפול.

תשובה עמדנו על זה וראינו שזה שאמר ראובן לשמעון אין זו טענה שהרי הלוקח ממון לחברו לשותפות אין לו לטעון ולומר הריוח לעצמי ואם אמר בעל הממון למי שמקבל הממון שלא יקנה כי אם סחורה ידועה או שלא ילך כי אם למקום פ' והוא שינה וקנה סחורה אחרת ואם נאבדה אין לבעל הממון פסידה אבל בריוח נוגע חלקו וכמו שאמרו הנותן מעות לחבירו ליקח לו שעורים ולקח לו חטים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע זה אם לקחו לשותפות וכמו כן בנדון דידן ששמעון נתנו לשם שותפות ואם כן חייב ראובן לתת לשמעון חלקו אחר שיוציא השכירות בשלימות ואם נאבד הממון אין לשמעון להפסיד כי אם השער שהוציא והשאר ישלם לו וכך הדין:

שאלה ריא

מטוליטולה אל הגאון רבינו יוסף הלוי בן מיגאש זלה"ה

שאלה ראובן מת והניח ממון וגם בת קטנה יורשת וקמו ב"ד להשתדל באודות קטנ' הלזו ולהשגיח על עזבון אביה ועלתה הסכמתם לתת ממון זה משכנתא על בתים בנכיתא כשאר המשכנתות ולא יאבד ממון ויש מהם שלקח מממון זה משכנתא על בתיהם והיו דרים בשכירות ויש מהם שהשכירות על יד אחד מקרוביהם ויהי מקץ שנתיים ימים נתנו לה השכירות ופסקו הנכייתא ויש מי שאמר שזה הוא רבית וצריך שיפסקו מן הקרן ולא רצו ליתן לה ואמרו שזה רבית קצוצה או אבק רבית ואינו יוצא בדיינין יורינו רבינו הדין בזה ואם יכול בעל החצר לדור בחצרו ולהעלות שכרו לבעל הממון או לא גם נתן ממון הנז' לשמעון על חצרו זה ולא הספיק להם עד שהביא ללוי ויהודה ערבנין

קבלנין ככתוב ומפורש בנוסח השטר ולאחר ימים שאל חצרו ושאל לוי ויהודה הנז' על ערבותם ואמר כי השטר בטל כי לא נזכר בו מעכשיו בתנאי והקנין שלם מעכשיו הוא מוזכר אחר גמר השטר יורינו רבינו אם יבטלו העדי' מלפרוע הסך הנז' עבור שלא הוזכר מעכשיו אם לא והנה שבעה טובי העיר המוזכרין בשטר יעידון יגידון שערבותם קיימת יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכ"מה:

אנו ב"ד וזקנים ושבעה טובי' העיר כן היה שכשנהרג מר יוסף בר משה נ"ע בן קפסוט האל ינקם דמו והניח בת קטנה מרת דונה יתומה יורשת והניח צאן בשותפות עם נוצרי לרעות על ידיהם וצוינו והביאו הצאן לכאן למדינת טוליטולה והלכו אנשים בקיאים על זה מר יוסף ב"ר שלמה נ"ע וחלק הצאן עם הנוצרי ונמכר חלק מרת דונא היורשת במאה וחמשה ועשרים זהובים מרא"בטיה ממר נהוראי ומר שלמה ומר יצחק חי במת ועשיר ברש ומצוי בשאינו מצוי זקופים עליהם עד חדש אגש"ת הבא משנת שמנה מאות ושבעים ושתים שאנו רגילין בו ולאחר שהגיע הזמן הקצוץ בימים מועטים בא לפנינו מר יהושע בן סידון ובקש ממנו מן סך הזהב הנז' שהיה על אלו הנקובים בשמות למרת דונה היתומה היורשת ארבעים זהובים ומשכן בעד סך הנזכר חצרו הנאה שיש לו בכאן ותהנה היתומה הנזכרת משכירותה מזמן פסק דינא זה עד חדש אגש"ת הבא בשנה זו ומחדש אגש"ת הבא אחריו בנכייתא לכל שנה ושנה זהוב אחד שר"קי כמו שנתפרש בשטר המשכונה המוחזק על מרת גמילה בת מר יוסף ובעלה מר יהושע בר יצחק נ"ע בן סידון חי במתא ועשירה בשאינו עשיר ושיפרעו הארבעים זהובים הנז' לזמן הנז' על ידי הזקנים יש"צו בבית הכנסת ויעשו מהם מה שיראו טוב ליתומה לאחר שנשבע לפנינו מר יהושע הנז' בשם הנז' שלא יתעכב מלפרוע הסך הנזכר בזמן הקצוץ באגש"ת הבא משנת דעת"ת ואם ח"ו ולא ימצא לו פריעת הסך הנז' בזמן הקצוץ באגש"ה הבא בשנת דעת"ת כדי שישבע שבועה בתורה שאין לו לפרוע הסך הנז' מרת סתולה בתו ומר יצחק בן קעניאל חתנו האחראין הערבנין הקבלנין לארבעים זהובים אלו הנז' בזמן הנז' חי במת ועשיר ברש ומצוי בשאינו מצוי שעל תנאים אלו לקח מר יהושע הזהובים הנז' ומה שהסכמנו אנו ב"ד וזקנים ושבעה טובי העיר ביחד וראינו שהוא מוטב ליתומה שיהיו הארבעים זהובים מוחזקים לה על החצר הנז' ועל מרת גמילה ועל מר יהושע בעלה ועל אלו הערבנין הקבלנין זה לזה לעיל כמו שנתפרש בשטר המשכונה על אלו הנקובים בשמו' צוינו למר נהוראי ולמר שלמה פריעת הארבעים זהובים מהסך הנז' שעליהם לדונה היתומה ופטרנו אותם מהסך הנז' שלא יהא לאדם בעולם לערער עליהם באלו הארבעים זהובים שגבה מר יהושע זה. ובאותו מעמד העידו לפנינו שני עדים כשרים

שהקנו ממרת גמילה ומבעלה מר יהושע וממרת סתולה בתם וממר יוסף חתנם הקבלנין על מה שנתפרש לעיל קנין שלם מעכשיו במנא דכשר למקנייה ביה בחדש תשרי שנת ת"ת ע"ג בטלטולה: אברהם ב"ר שמואל נ"ע אברהם ב"ר חיים נ"ע יוסף ב"ר מנחם נ"ע יצחק ב"ר בנימן נ"ע יצחק ב"ר שלמה נ"ע יצחק ב"ר יצחק נ"ע משה ב"ר יוסף נ"ע אלעזר ב"ר אלעזר נ"ע יוסף ב"ר שאול נ"ע יוסף. ב"ר סעדיה נ"ע וזה נסח שטר המשכונה אנו ב"ד החתומים למטה כן היה שאמרה לנו מרת גמילה ובעלה מר יהושע בן סידון הוו עלי עדים בקנין שלם מעכשיו וכתבו וחתמו עלינו בכל לשון של זכות מחמת שנטלנו וקבלנו מעזבון בן קפסוט ממר נהוראי מדמי הצאן שקנו על יד מר שלמה ועל דעת הזקנים הארבעים זהובים המרבטייה ובאו לידינו ונעשו ברשותינו ומשכנו בהם למרת דונה היתומה כל אותה החצר הנאה בכאן (בפרז מסגד אל חילה) עם כל מיני דיורין שלה עליונים ותחתונים עם הנאותיה ועם חצר שבצדה עם בית הבד ועם כל הנאותיה מזמן שטר זה עד חדש אגש"ת ומחדש אגש"ת הבא בשנת ד"ע בנכיתה לכל שנה זהוב אחד שר"קי תלך דונה זו היתומה ותדור בחצר זה או תשכיר ותהנה משכירותו וכשיגיע זמן הקצוב נפרע זהובים אלו בבית הכנסת על ידי הזקנים בבת אחת בלי עיכוב ואיסור כלל חי במת ועשיר ברש ויעשו בסך הנזכר מה שיראו מוטב ליתומה לאחר שנשבע לפנינו מר יהושע זה בשם שלא יתעכב לפרוע סך הנזכר בזמן הקצוץ ואם חס ושלום לא ימצא לו פריעת הסך כדי שישבע שאין לו כלום ויפרעו הסך הנז' מרת סתולה בתו ובעלה מר יצחק בר יעקב בן קמניאל ומר יוסף בן נאעמיאש חתנם חי במת ועשיר ברש ומצוי בשאינו מצוי שעל תנאים אלו נגמרה משכונה זו לדונה היתומה באחריות על כל הנז' לעיל אחריות גמורה מקרקעי ומטלטלי באגב וקנינה בלי שום חזרה וחרטה כלל כהוגן וכתח"זל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינו אנו חתומי מטה מכל אלו הנז"ל על כל מה שנתפרש לעיל קנין שלם מעכשיו במנא דכשר למקנייה ביה חדש תשרי שנת תתע"ג בטוליטולה אברהם בר שמואל יוסף בר חיים:

תשובה עמדנו בשאלתכם זו והתשובה על מה ששאלתם מי שנתן ביתו משכונה אצל אחר על ממון שלקח ממנו כמנהג המשכונות בנכיתא אם יכול הוא לדור בבית ויעלה השכירות מדי שנה בשנה לבעל הממון או לא הנה כאשר מצאנו בתלמוד בכגון זה נראה שהוא אסור שנראה שנותן שכירות זה על הממון מאחר שבעל הממון אינו צריך בית זה לעצמו ושוכר אותם לאחרים ובזה אמרו לית הלכתא לא כטרשאי פפונאי ולא כטרשאי מחוזנאי ולא כחכירי דנרשאי ואמרו בפירוש (מציעא דף ס"ח ע"א) חכירי דנרשאי מאי היא דכתבי הכי משכן ליה פלוני ארעי' לפלוני והדר חכר' מיני' אימת קנייה דקנייה

מיניה ניהליה הנה זה בעל הבית דר בביתו וצריך להעלות השכירות מדי שנה בשנה לבעל הממון מה שפרע לו כבר מן השכירות אין מוציאין אותו מבעל הממון ומה שנשמר ביד הבעל הבית מזה השכירות אינו נותן לו כלום שהוא אבק רבית שאין מוציאין אותו בדיינין לא מלוה למלוה בדבר קצוב ולא ממלוה ללוה ואולם רבית קצוצה לא יהיה אלא כשנותן השכירות בפירוש על ההלואה אמנם ראוי לב"ד לידע כי בעל הממון כאשר גבה השכירות מבעל הבית כל מה שקבל ממנו הוא אסור וכיון שהוא אבק רבית לאחר שקבלו פרח אותו איסור ואינו חוזר וכמו שאינו חוזר מה שכבר קבל מן השכירו' כך אין לו לפסוק ממון זה מההלואה כי כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא וכמו כן יהיה הדין בנדון דידן במשכונה זו אשר עשו ב"ד והזקנים ליתומה זאת בבית ראובן ויהיה ראובן זה בביתו ונותן השכירות ליתומה זהו אבק רבית ואין מן הדין להוציא ממנה מה שכבר קבלה מאחר שבא לידה או ביד האפוטרופין ולא לנכות לה מן הקרן אלא הדין הוא שיחזור לה הכל ויקחו ב"ד ממון הלז ויעשו בו הטוב לנערה ויהיה השכירות הלז ביד ב"ד עד אשר תגדל היתומה ויודיעוה שממון רלז באיסור נטלוהו ושאין מוציאין אותו בדיינין ושלא הרויחו זה אלא באשר היה בידם ורשותם ומה ששאלתם על נתינת ממון לשמעון ונתן לו חצרו משכונה כדין שאר המשכנתות בערבות לוי ויהודה הדין הוא שישאל לשמעון ואם לא ימצא לו אז חייבין לוי ויהודה פריעת הסך הנז' שהם ערבין בשעת מתן מעות. וכאשר היתה מסקנת הש"ס (פ' גט פשוט דף קע"ו) כי ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין ומכל שכן אם היה בקנין וגם קבלנות שזה חוזק כמו שאמרו ארכבוה אתרי ריכשי אמנם מה שטוען שלא נכתב מעכשיו אף שלא יהיה בו כלל לא איכפת כי מעכשיו לא הוצרך אלא עבור האסמכתא וזה לא יהיה אלא בדבר התלוי בתנאי אמנם את אשר יהיה בלא תנאי אין צריך בו לומר מעכשיו וכך הדין ושלומכם יפרה וישגא לעד: יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי נ"ע:

שאלה ריב

יורינו רבינו ראובן מכר כרמו לשמעון לפרוע כתובת אשתו ונעשה לו נס ולא גרשה התחזור המכירה:

תשובה אין ללוקח כלום ויחזיר למוכר כרמו שכך אמרו חכמים זבין ולא איצטריכו ליה זוזי הדרי זביני.

שאלה ריג

יורינו רבינו יעקב מת וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ותשאר האשה ושני ילדיה ראובן ודינה והניח להם חצר אחד אשר דרים בו והוא היה סמוך עם חצר אחד אשר בצדו שהוא ללוי קצר לוי הנז' היה חרב ולאה הנזכר הכניסה החורבה הזאת תוך חצרה ופתח לה פתחא והביאה לרשותה: ויהי היום וילך ראובן למדינת הים ונתעכב שם זמן מה ותקם לאה והלך לב"ד הזמן לגבות כתובתה והורידוה ב"ד בחצר זו אחר שבועה והשומה ובכל אופני דיני הורדה ובתנאי ובפני זקני העדה ולקחה קנין והיא נתנה בית זו לדינה בתה מהיום ולאחר מיתה וכתבו על זה שטר וערב בה שבועתה וההורדה ולא עברו ימים ותמת לאה וישב ראובן מדרכו והתחיל להתקוטט עם דינה אחותו על אודות החורבה והוא טוען כי לא נתנה לה לאה אמם אלא החצר ולא החורבה ובאו לב"ד והביאו השטר אשר בו המתנה והשבועה ומצאת שזכרה בשבועתה שלא הניח לי בעלי יותר מחצר זו וכך וכך וכו' וכתוב למטה במתנה הוו עלי עדים בקנין וכתבו וחתמו וכו' שנתתי חצר הנזכר לעיל ומצד אחד חצר למר יהודה בן ענק אל עלאל והיא החורבה המוזכרת למעלה והנה לכאורה במה שאמרה ומצד אחד וכו' הרי החורבה בכלל ועוד הנזכר ולא שיירתי בה לעצמי כלום יש מי שפסק שאין הכי נמי שכשאמרה ולא שיירתי וכו' יהיה הכל בכלל אמנם כאשר מצאנו שזכרה בשבועה החצר שהיה לבעלי וזכר במתנה ונתתי החצר הנזכר למעלה היינו החצר שהיה לבעלה ואנחנו יודעים שלא היה ליעקב בעלה חורבה זו אנא אחר מותו נחרבה הרי בבירור שלא נתנה כי אם הבית אשר היה לבעלה בלבד ובכגון זה אמרו יד בעל השטר על התחתונה יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכ"מה: **תשובה** מאחר שבשטר המתנה כתוב שנתן לדינה בתה חצר הנזכר למעלה ואנו רואים שלא היתה ההורדה אלא על הקצר ואין חצר הנ"ל אלא שהניח לה בעלה לא החורבה אשר לקחה אחר מיתת בעלה ובעת אשר השביעה שלא הניח לי בעלי יותר מחצר זו וזכרו ההורדה הורדנוה לחצר זו אין לדינה יותר מהחצר אשר לאביה לבד אשר לקחה לאה בהורדה לא החורבה ואף שלאה הכניסה חורבה זו אל תוך חצרה לא מהני כי נוכל לומר מצרים הרחיב לה. ואף מה שאמרה לא שיירתי בה לעצמי כלום אין רצונה בזה להכניס גם החורבה ובזה אמרו (בתרא דף ס"א) המוכר בית לחבירו בבירה גדולה אעפ"י שמצר לו מצרים החצונים מצרים הרחיב לו ופלפלו בש"ס היכי דמי אי דקרו ליה לבית בית ולבירה בירה ואיכא דקרו לה נמי לבירה בית מהו דתימ' כולה זבין ליה קא משמע לן מדהוה ליה למכתב לא שיירתי בזביני אילין קדמי כלום ולא כתב שמע מינה שיורי שייר. נראה מכאן אמירת לא שיירתי וכו' מהני בדאיכא דקרו לה לבירה נמי בית כי זה

הדבר אשר יפול במכר דבר מסופק אם אמר בית או בי' אין למוכר אלא הדבר שהוזכר במכר בלבד ויהי' הדבר אחר אשר לא נזכר עתה בעת המכר כאשר נכלל עתה במכר לא מהני שנאמ' מצרים הרחיב לו גם בכאן לא נפלה המתנה אלא בחצר המוזכר בשטר וזה אינו אלא בחצר שהניח בעלה והחורבה לא יהיה לה נמצא בדבר אשר נפל בה המתנה לא יפול בה על החצר והחורבה. ובא בזה היכא דקרו לבית בית ולבירה בירה אשר יאמר בה מצרים הרחיב לו ולא איכפת אם אמר או לא אמר ולא שיירתי בזביני אילין קדמי כלום ושלומך יגדל יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי זצ"ל:

שאלה ריד

יורינו רבינו ראובן ואשתי לאה משכנו ביתם לשמעון בעד עשרה זהובים לזמן מה ואחר זה הלך ראובן למדינה אחרת ויהי בעת אשר נגמר זמן המשכונה הלך אצל ב"ד וטובי העיר וכתבו לו שטר שומא וזה נוסחו אנו ב"ד וזקנים החתומים למטה כך היה שעמד לפנינו במושב ב"ד מתרעם וקרב מר יצחק בר טובי בן מאסמיר שהיום כמו שבע שנים משכנתי ממרת דונה בת אבן. מכנין וממר יצחק אבן עזרא בעלה לשתי שנים ועמד עמו בדין מר יצחק ואינו יכול להוציא ממנו עד עכשיו ממונו וצוינו שיכריז על חצר זה לפי שפשט לו את הרגל והלך לו עד עכשיו והורדנו מר יצחק בר טובי זה בחצר זה בתנאי מוחזק מעכשיו לשתי שנים שאם בא יצחק בן עזרא לסוף שתי שנים אלו ויפרע ממנו העשרה זהובים הנזכרים כדי שתחזור החצר לו: וכך אמרנו למר יצחק בר טובי הורד' זו הורד' גמורה ושלימה מעכשיו ולסוף שתי שנים מזמן הורדה זו הורדה מוחזקת בכל מיני חזוקין שתקנו חז"ל ואין לאדם בעולם לערער עליו לאחר שתי שנים לא לדיין ולא לברורים ולא לשבעה טובי העיר וכו' לפי שלאחר הכרזת שלשים יום רצופין ערב ובקר הורדנו מר יצחק זה בחצר זו וכשראינו דוחק השעות ובלבול העתים הרוחנו שתי שנים אלו ומה שהסכימה דעתינו ביחד על הורדה זו ומה שנתקיים לפנינו בשטר המשכונה כתבנו וחתמנו בחדש טבת שנת פ"ט בטוליטול' והזקנים עדים בשטר הנז' וקם הבית אשר לראובן זמן ביד שמעון והחזיק בה כאדם העושה בשלו לאחר שעברו שתי שנים כאשר הזכירו בשטר ההורדה ולאחר עבור ימים רבים ובא ראובן מדרכו ולא דבר עם שמעון מאומה והיה שמעון דר בבית עד אשר מת והניח הבית ביד היורשי' בניו אחריו וביד אלמנתו. ולא עברו ימים וימת ראובן בעל הבית הלז ועדיין יורשי שמעון בבית ההוא ואין פוצה פה ומצפצף ויהי היום ויקומו יורשי ראובן וערערו על בית אביהם ורצו לבטל שטר ההורדה ההוא אשר עשו ויהי כדברם אל בני שמעון ובא אחד מבני שמעון

לדון עם בני ראובן בכח השטר אשר בידו וילך אל ב"ד ויראו ב"ד שטר ההורד' הלז ושטר המשכונה שהוא העיקר ורצו התלמידים לבטל השטר ההוא אשר עשו הזקנים ולהוציא הבית מיורשי שמעון באמרם כי השומא איננה כאשר אמרו הראשונים ולא הוזכר בהכרזה מה שנתנו בבית ולא במה שדר בה ענה אחד מהדיינים וכה אמר אין לנו לערער ולרנן אחר מה שעשו הקדמונים ואולם לא זכרו בשטר שומא ולא שום דבר ממה שטענתם יען לא היו בקיאין באופני השומא ואין מי שיודע ואם באנו לבטל השטרות אשר עשו ואנחנו לא נדע כונתם ולבטלם עבור שלא הוזכרה השומא יקרה ויתגלגל מזה חרבן עולם ב"מ. ואף גם זאת שאם יורשי שמעון טוענין שהבית שלהם יפה דברו ואף אם תמצי לומר שתבטל עבור השומא תתקיים בחזקה שהחזיקו בבית בחיי ראובן ואף כי אחרי מותו היא בידם ואם המה לא טענו כדברים האלה עליה דידן רמיא לטעון בעדם כמו שאמרו טוענין ליורש ומצד זה זכו בני ראובן בטענתם זו ואם תתבטל השומא חזקה אלימתא יש בידם וכמו שאמרו בא לידון בשטר ובחזקה אין צריך לברר ובאו שאר היתומים ואמרו אין לנו שום דבר במה שטוען אחינו מכח השטר ההוא ואין אנו צריכים לזה מאחר שאין אנו יודעים בית זו איך באה לרשותו ואחר ההורדה בא ראובן והיו שניהם אבינו וראובן יחד ולמה לא ערער ולאחר שמת הנה אנחנו דרים בתוכה זה כמה ימים. ויענו ב"ד ויאמרו אמת כדברכם כן הוא הא מיהא היה לכם לטעון טענה זו קודם שיבא אחיכם ורז"ל אמרו הבא לידון בשטר אינו נידון בחזקה ויענו בני שמעון הנה אחינו זה אינו הגדול כי אם שני לו ואחינו הגדול אשר טען טענתינו זו ואם אמנו תשבע ותגבה אין לאבינו בה שום דבר הנה כי כן עינינו לך תלויות האר עינינו בתשובת שאלה זו מי יזכה בבית זו ואם האלמנה יכולה לישבע ולגבות או לא יורינו רבינו והיה שכרו כפול מאת ה':

תשובה הדין בזה מפורש יצא בשאלה מקודם זו ולהרב הגאון תשובה בענין הורדה היא מתחלת עמדנו על שאלתכם וכו' אמנם בכאן יש יתרון והוא מה ששאלתם וזכרתם בשאלה שראובן בא לעיר ויהיו שניהם ביחד ולא ערער ראובן על עסק ביתו וששמעון דר בה ימים רבים ומת והניחה לבניו וכאשר יחשבו השנים אשר דרו בה הוא ובניו הלא המה שני חזקה והם שלש שנים רצופות מבלי שיערער ראובן. הרי זו חזקה מעלייא ונאמר שראובן כאשר שתק ולא ערער הלא דבר הוא או שקבל ממנו או באופן אחר ואם היורשים לא טענו בזה ב"ד יטענו עליהם ויאמרו כדברי' האלה ואם כן שמעון הבא לב"ד בכח השטר על ב"ד להודיע ולא איכפת לן אם בשטר לא נזכר שומא ועוד כי לא אמרו בזה הבא לידון בשטר ובחזקה כי זה נאמר על מי שבא לערער מחמת עצמו אמנם הבא

מחמת מורישו אף שיש בשטר איזה חסרון לית לן בה ונאמר שיש שום צד אחר בביאת בית זו לשמעון כי לזה אמרו טוענין ליורש וליתומי' אם כן איפה אם הב"ד והזקנים הוציאו בית זה מיד יורשי שמעון בדין איננו נכון ולכן חייבין להחזיר הבית ליורשי שמעון ואין ליורשי ראובן בה שום זכות ואין צורך ליורשי שמעון לתלות זה בכתובת אמם אלא מלבד זה תחזור להם. ועוד שצריך להחזיר להם הבית כאשר לקחוה מהם מאחר שאין לבני ראובן שום זכות בה וכך הדין:

ואולם מה ששאלתם על ההורדות אשר עשו זקניכם לבעלי המשכונות שלא בידיעת הממשכנין אם תמשך המשכונה בידיהם הנה כל משכונה אשר לא ביאר בתחילה שתמשך משכונה זו בידו כל זמן שלא יגמר ממונו כל מה שיהנה ממנה הממשכן אחר גמר זמן המשכונה אסור כמו שאמרו במשנה המלוה את חברו לא ידור בחצרו ולא ישכור ממנו בפחות אבל הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין כי לא נקרא רבית קצוצה שיוצא בדייני' אלא אשר יהיה התנאי בעת ההלואה כמו המלוה סלע בחמשה דינרין או סאתיים חיטין בשלש אמנם הדבר אשר ירויח בסיבת ההלואה מבלי שיפול בה התנאי בשעת ההלואה כמו זה הממשכן שנהנה בשכירות בית הלז בסבת ממון הלז אשר נתן לבעל הבית אחר שנגמר זמן המשכונה הרי הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין וגם אם היה שם בעל הבית והניחו לדור בבית הזה אחר זמן המשכונה זהו שנאמר בה אבק רבית ואינו יוצא בדיינין אבל אם הבעל הבית היה מחוץ לעיר ודר בה בעל הממון מבלי רשות מסיבה שלא קבל ממונו לא נאמר בזה אינו יוצא בדיינין אלא יחשוב אותו החוב אשר חייב לתת עבור מה שנהנה משם וינכה אותו מן החוב כמו שאמרו אף על פי שאמרו הדר בחצר ש חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר אם היה כך בהורדות אשר עשו הזקנים לבעלי המשכנות בלכת הממשכנין משם ושתמשך בידיהם זמן מה זהו אסור ואף אם הוא אבק רבית יצא בדיינין מאחר שלא קנה ברשות בעלי הבתים ואף שהיה ברשות ב"ד לא מהני ואין ראוי לב"ד לעשות דבר כזה שהוא רבית ומה ראו על ככה ולכן חייבים לשלם מה שנהנו או שיחשבו מן החוב. ומה שזכרתם שרוב אלו הבתי' נמכרו ושהורישום זה יהיה כשההורדות יתבטלו אמנם כגון זה הדין הוא להוציאם מן היורשים ולהחזירם לבעליהן כי לא יטענו בזה למוכר שנאמר טוענין ליורש ולוקח: ואולם אם בנה בה וכיוצא כבר בארתי לכם בתשובה אחרת ואין צורך להאריך יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי ז"ל אבן מיגש:

שאלה רטו

יורינו רבינו במעשה שהיה שראובן נתן לשמעון מאה דינרים שיקנה בהם צמר בשותפות וכל מה שירויחו יחלקוהו לשני חלקים ויטול כל אחד חלקו והיה שמעון קונה הצמר עד שקנה עשרה ככרים והניחם בביתו והיו מונחים אצלו עד לאחר שני חדשים שרצ' ראובן לצבוע הצמר הלז ושמעון היה קונה שאר הדברי' שצריכי' לצבע כמו שא"ב וטר"טר ושמן זית וכיוצא מממונו ולחשבה אח"כ בקרן בתנאי שיוליכוה אל עיר אחרת ולמוכרה שם וכאשר גמר שמעון הצבע אמר לו ראובן לך ושכור לנו פועלים ונלך לאג"מת למוכרה שם כאשר התנינו והלך שמעון טרם יצאו להביא פועלים והנה איש א' בא לקנות מראובן מזה הצמר ומכר לו שני ככרים והרויח ויען ויאמר לשמעון איני מוליך שום דבר מזה לאג"מת ויותר טוב שיהיה המכר בביתי פן יקראנו אסון בדרך גם אמר לו ולא יעלה על דעתך שאתן לך כי אם השכירות הנוגע לך בעד מה שטרחת בקנית הצמר וצבעת אותם. והנה התלמידים נתתבטו בזה מהם אמרו שתחזור השותפות ואין לו אלא שכירותו שאין השותפות נגמר אלא בקנין: ומהם אמרו שהשותפות קיים ולא יחזור שום דבר שהרי מתחילה לא נתנו ראובן אלא לשם שותפות. יורינו מורה צדק הדין בזה ויבא שכ"מה:

תשובה עמדנו על שאלת' וראינו שהשותפו' קיים מאחר שנתן לו הממון ואח"כ נתן לו הצבע בסכומו ושאר הדברים קנאם וצבעם מאחר שכן אין גם אחד מהם יכול לבטל השותפות ואם יצטרך איזה דבר כדי לגמור חייבין לגומרה ואם בעל הממון ירצה לבטל השותפות אינו יכול ובזה אמרו (מציעא דף ק"ה) המקבל שדה מחברו ולא עשת אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה שכך כותב לו אנא איקום ואיניר ואזרע ואחצוד ואיעמר ואדוש ואידרי ואוקים כרי קמך ותיתי את ותיטול פלגא ואנא בעמלא ובנפק' ידי פלגא ואלולי השותפות והעמדה ביניהם לא היה חייב ליטפל בה עד סוף גמר עבודתו וכאשר יבואו לחלק יאמר לו כך ממה שיצא ועוד בפרק המקבל מענין זה בדיני אריס והנטע ואין חילוק בין שותפות זו לשותפות בקרקע והשותפו' במטלטלין וכאשר אמרו רבי אלעזר מהגרוניא זבן בהמה ויהב ליה לאריסיה ופטים לה ויהיב ליה רישא באגרא ויהיב ליה פלגא רוחא. בזה הוא שותפות במטלטלין והוא כנדון דידן הרי נתאמת מה שאמרנו ואם יראו שיש ריוח בהליכתן לאג"מת למוכרה יותר ממכירתה הנה יכול שמעון להוליכה ואין על בעל הממון לעכב כי על זה התנו בשותפות וכמו שאמרו חייב ליטפל בה. ולא היה מן הראוי שבעל הממון ירמה בחברו ויחזור ממה שהתנה עמו בתחילה

והוא חייב לשלם לו ולא באשר הביא הצמר לביתו יעכבהו ובכגון זה נאמר תומת ישרים תנחם וסלף בוגדים ישדם וכתב יצחק אל פאסי:

שאלה רטז

ראובן מת והניח אלמנה ויתום ורצתה האלמנה מזונות ולזה הוכרחה למכור חלק אחד לשמעון מהכרם אשר לה ועמדו ב"ד לעזרת היתום ונתפשרו עם שמעון בחלוקת הכרם ולקח חלקו והניח חלק היתום באמצע הכרם. אך בזאת התנו על שמעון שאם היתום כאשר יגדל ולא יתרצה בחלק זה אז יתפשר עצמו. ויגדל הילד ולא נתרצה בזה ונשתתפו ביחד ועמדו בזה ימים רבים אחרי כן רצה שמעון לחלוק עם היתום ולקחו כל אחד כאשר רצה ונטלו קנין על זה אמנם לא הזכירו בעת החלוקה השקאת הכרם ולא עלה על דעתם יען מעין היה בחלקו של שמעון ומשם יפרד והשקה את כל הכרם ויהי לימים חלק לבם ולא רצה שמעון להשקות את הגן אשר לשמעון מחלקו יורינו רבינו הדין אם יוכל שמעון לעכב או לא והמקום יכפיל שכרך ויוסף כבוד על כבודך א"ס:

תשובה ראינו שאלתכם ועמדנו בה והנראה לנו הוא שיראו אם המים האלה משקין את הכרם כולה מאליהן ומעצמם מבלי שיחפרו בכרם שמעון אשר שם אמת המים אינו יכול למנוע מאחר כי אינו נוגע לו שום נזק בזה אמרו כופין על מדת סדום ואולם אם אי איפשר להשקות חלק היתום הלז מבלי שיחפור בכרם שמעון ונוגע לו נזק מזה יכול למנוע אלא אם כן התנו מתחילה על זה וכבר אמרו האחין שחלקו הן הן כלקוחות אין להם דרך זה על זה ולא חלונות זה על זה ולא אמת המים זה על זה והזהרו בהם שהלכות קבועות הם וכן הלכתא וכתב יצחק אלפסי:

שאלה ריז

ילמדנו רבינו פי' אילן שהוא נוטה לתוך שדה חברו:

תשובה מה ששאלתם פי' אילן שהוא נוטה וכו' רצו בזה שאם לראובן אילן ברשותו ועליו נוטין לתוך שדה חברו יכול לקצוץ מאותן הענפים עד כדי שלא יפסיק למרדע שהוא מלמד הבקר אם הוא נצב על גבי המחרישה שהרי מונע לשור מחרשתו מפני אותן הענפים ואינו יכול לחרוש אמנם אם אינו מונע לא יקצוץ שהוא מזיק לאילן והוא אין לו נזק באותן הענפים. והחרוב והשקמה שאינן נזקין יקצוץ כנגד המשקולת ואילן סרק הוא שאינו עושה פרי כמו ארז וכיוצא וכך הדין:

שאלה ריח

יורינו רבינו מי שאמר לחברו זה ימים באת אתה ופלוני שותפך ולקחתם ממני כך וכך ויהי כמשיב אמת אני לא לקחתי אלא עם חברי פ' כדבריך אמנם לא נתת אלא בעבורו ואלמלא הוא לא האמנת בי יורינו מורינו אם יתחייב שבועה שלא נתן אלא לשניהם ויגבה או אין צריך שבועה ואם יפרע הנתבע כולו או החצי:

תשובה אם שנים קנו סחורה ביחד והלכו ולא פרעו ולאחר ימים בא אחד מהם חייב לפרוע הכל וכך הדין:

שאלה ריט

מעיר גרנטה יורינו רבינו ירום הודו ביורשים אשר נתקבצו עליהם סיעת בני אדם וטענו להם דרך במקום אשר הניח להם מורישם וכאשר היה מורישם חי לא היה להם דרך לעבור והם לא ידעו אם מורישם קנאו מהם או לא האם יתקיים להם בחזקה אשר החזיקו וכן אם מכרו בני המבוי הדרך למורישם ועוד היום אחד או שנים טוענין שלא מכרו לו אבל מחלו לו על זה מה יהיה הדין יורינו רבינו ושכרו כפול:

תשובה אם החזיק היורש אחר מיתת אביו ובידו ראיה שירשה מאביו אינו חייב להראות לנו איך באה ליד אביו וכן אם אמר אחד מהמוכרין הדרך לאביו לא מכרנו אלא מחלנו לו מחילתם ומכירתם בכגון זה שוה.

ומה ששאלתם שזה ימים שלחתם תשוב' לגאון ז"ל על ראובן שאל משמעון בית שירש מאביו ואמר לו זאת הבית שלי היא שירשתיה מאבי ואמרנו לשמעון שיחזירנה וטען שקנאה מיוסף שלקחה מראובן במתנה ויש לו שטר מכירה על זה איך קנאה מיוסף וראובן טוען להביא ראיה איך הוא נתנה ליוסף הנה דברי שמעון אינן מקובלים ולא מפני השטר מכירה שבידו אלא עד שיביא ראיה איך זכה יוסף בה במתנה ואם אינו מביא ראיה אין בדבריו כלום אם לא שיטעון שיש לו שני חזקה (ודירתו בה ואפי' יום אחד בנדון זה) ובזה אמרו ההוא גברא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלנייא זבנתה דזבנאה מינך אמר ליה לאו קא מודית לי דלא זבנתה מינאי זיל לאו בעל דברים דידי את. אמר רבא דינא קאמר ליה וכך הדין:

שאלה רכ

יורינו רבינו ירום הודו בראובן מכר ביתו לשמעון בשבעים דינרים ונתן לו הארבעים דינרים ועל השלשים הנשארים שימתין לו שלשה שנים וכאשר עברו השלשה שנים

שאל ראובן השלשים דינרים ושמעון השיב קניתי ממך בית זה ביותר משוויו בעד מה שהמתנת לי ולכן איני נותן לך יותר ממה ששוה וראובן אומר איני לוקח אלא השבעים שכך מכרתי לך יורינו מורה צדק אם יתקיים המכר או יתבטל ואם לראובן לגבות כל השבעים או מה שהבית שוה ואם תמצא לו' שיקח מה ששוה אם הוא בשום היום או כשום בעת המכר ואף גם זאת ילמדנו רבינו בראובן שאל ללאה בית אשר היתה דרה בה זה כמה שנים והוא לא ערער עליה ויהי היום ויאמר אל לאה זה ביתי ולמה תדור בה. השיבה לאה אמת כדבריך כן הוא שהיתה לך ואני קניתיה ממי שלקחה ממך אחר שהמלכתי בך. וישאל ראובן שיביא ראיה לדבריה בשטר או עדים והיא אמרה אי עלי להביא שאני מוחזקת זה כמה ימים ושנים וראובן אמר אני לא מכרתי הנה כי כן יורינו. הדין בזה ויבא שכרו כפול:

תשובה על מה ששאלתם בראובן שמכר לשמעון ביתו בשבעים דינרים וכו' אם מתחילה התנו על כך שיקחנה בשבעים על מה שממתין לו על שאר המעות ודאי אסור ולזה אמרו מכר לו את השדה ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי בי"ב סלעים ואם בגורן בי"ב מנה אסור ואם כן אינו מעלה אלא השום שהיה שוה בעת המכר ואם מתחלה לא היה כך הרי זה הפסיד כי אין אונאה לקרקעות כי הוא רצונו בבית ונותן יותר מאחר שאין רצונו בה ולכן חייב לשלם לו כי אין זה מפני ההמתנה שיאמר אגר נטר לי נמצינו למדין שאם מתחל' נתנו כך מפני ההמתנה ודאי אסור ואם לאו אלא שהוא רצונו בה ורצה לתת לה שבעים ישלם השאר וכך הדין:

שאלה רכא

ועל מה ששאלתם על ראובן ששאל ללאה בית צריך שיאמרו ללאה אמרת שראובן מכר הבית לאיש אשר קנית ממנו מאין לך שהוא קנאה מראובן אם היתה אומרת בפני מכרת לו נאמנת דאמרינין מגו דאי בעיא לומר ממך קניתיה נאמנת כך אם אמרה בפני מכרת לו. אמנם אמרה נמלכתי בך ועל דבורך קניתיה אין זו טענה ובזה אמרו ההוא דאמר ליה לחבריה מה בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלוני זבינתה ואכלתה שלי חזקה אמר ליה פלנייא גזלנא הוה אמר ליה והא אית לי שהדי דאתאי אמלכית בך ואמרת לי זיל זבון אמינא השני נוח לי והראשון קשה ממני כמאן כאדמון דתנן העורר על השדה והוא חתום עליה עד אדמון אומר השני נוח לי והראשון קשה ממני וחכמים אומרים אבד זכותו אפי' תימא רבנן וכו' המורם מזה שאפילו רבנן אמרו במעשה זה השני נוח לי והראשון קשה ממני אין זו ראיה שהביאה לאה כלום עד שתביא שטר איך מכרה ראובן

לאיש אשר היא קנתה ממנו או תאמר בפני מכרת לו ובזה אמרו ומודה רבא היכא דאמר ליה קמאי דידי זבנתא ניהליה מהימן מגו דאי בעי אמר אנא זבינתה מינך ואם לא תטעון אחת מאלו השתי טענות אבדה זכותה ואבדה חזקתה ותחזור הבית לראובן אחר שישבע שלא מכרה ללאה אלא שהיתה דרה בביתו וכך הדין וכתב יצחק אלפאסי:

שאלה רכב

יורינו רבינו ירום הודו באחים שהיה להם אחות קטנה ונשאוה עם שמעון והכניסה לו בית ולא עברו ימים המירה דתה והלכה לה ובעלה שמעון נתן בית זה לבת אחותו ונשאה עם לוי וישב בבית שמנה שנים ומכרה ליהודה ויהי כשמוע המשומדת שהבית מכר ליהודה ובאת אל יהודה ובקשה להוציאו מן הבית כי אמרה זה ביתי והוליכו אל השופט ועדים מעידים שהבית שלה וכשראה יהודה זה הנך אל לוי ואמר הנה ביתך לפניך או תקבל עליך האחריות ותפטרני או תנה לי ממוני ואם העדים מעידים שהבית למשומדת למה לא הגדת לי ויען לוי ויאמר לא קנית בית זה אלא אחר שידעת שהוא למשומדת ועל זה קנית ממני יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכ"מה:

תשובה אם נשארה בית זה לשמעון אין שמדת אשתו מוציאה מביתה וכאשר אמרו בש"ס והוא אומרם זינתה הפסידה בלאותיה קיימין אמרה אם זינתה היא כליה מי זנו הנה לזה יהיה אחריות הבית על המוכר וצריך שיקיי' הבית לקונה באופן שיכול או שירצה למשומדת או יחזיר לו מעותיו וכך הדין:

שאלה רכג

יורינו רבינו ירום הודו בשמעון מכר בית ליהודה וקבל מעותיה וקם הבית ליהודה ואחר זמן נודע ליהודה שלא היה בית זה לשמעון ושיש מערער אחר עליה ושאל לשמעון שישפה וינקיה מכל מין טוען ומערער שבעולם ושמעון לא רצה אלא אמר לו שב בביתך ואם יערערו עליה ויוציאך אז אטפל עמך או אתן לך אחרת או אחזיר מעותיך. אמר לו יהודה איני מניחך שתלך עם ממוני יען אם יוציאוני אין לך קרקע אחר להחזיק בו ותפסיד המעו' ואני אנה אני בא אם לא תפטרני קנה לי קרקע אחר במעות הללו ואם יארע שום אחריות בבית זה אז אלכה לשם יורינו רבינו הדין בזה גם זו יורינו רבינו בראובן לקח מרחל עשרים דינרים על חנותו ולקח ממנה החנות בארבעה דינרים לשנה ועל העשרי' דינרים נתן לה אפותיקי על החנות לשנה אחת ובא הזמן שאלה רחל ממונה ולא היה לו מה ליתן ונתן לה החנות משכונה תחת שטר האפותיקי. ויהי היום רצה

ראובן לפדות חנותו וליתן לה העשרים דינרים לבד כי הארבעה האחרים אבק רבית ועידי האפותיקי יודעים שהוא כך ורחל אמרה איני נוטלת אלא כאשר התניתי בנאמנות יורינו מורה הצדק אם יפטר ראובן מארבע' דינרי' הללו ואם רחל כפרה ועדים מכחישים אותה היועיל נאמנותה אם לא.

תשובה עמדנו על שאלתכם הראשונה וראינו שמה שאמר יהודה לשמעון אין קרקע אשר אגבה ממוני אם יוציאוני מזה אלא קנה לך קרקע אחר בממוני אשר קבלת ואגבה תחת זה או תנה לי ממוני שאם תפסידהו מאין אגבה: טענתו רצויה כי מצינו לרז"ל הם אמר ראובן שמכר קרקע לשמעון ויצאו עליה עסיקין עד שלא יחזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו דאמר ליה אחוי טרפך ואשלם לך אם היה עמו מאין לשלם ואם אין לו לשלם לא ואחר שמצינו רז"ל אמרו בהפסדת ממון בני אדם הם הזהירו ואמרו וכי כתבינן אדרכתא אניכסיה והני מילי אמקרקעי אמטלטלי לא כתבינן מאי טעמא דילמא שמיט ואכיל להו ומייתי האיך שהדי ומרע ליה לשטריה וליכא לאישתלומי מיניה לזה אמרנו שדברי יהודה אמתים וזכה בטענתו:

שאלה רכד

ועל מה ששאלתם על ראובן שלקח מרחל עשרין דינרים וכו' עמדנו בה וראינו שכל זה אסור כי אינו יכול למשכן אחר שקדם החוב ולזה אמרו המלוה את חברו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית אמנם אם כבר קבלה אינו חוזר כי זה הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין אך צריך לראות כי מאחר שאלו הארבעה דינרים אשר על השטר ונתנה העשרים דינרים משכונה על החנות וכללה ההוצאה בעיקר ההלואה אין זה מותר כי הרי אמרו חכירי נרשאי דכתבי הכי משכן ליה פלנייא ארעיה לפלנייא והדר חכרה מיניה אימת קנייה דקנייה מיניה ניהליה והאידנא דקא כתבי הכי וקנינא מיניה ושהינא כמה עידנין והדר חכרה מיניה שפיר דמי דלא תנעול דלת בפני לווין ולאו מילתא היא הרי בביאור כי כגון זה אסור ולכן אם לא נתן אינו חייב לתת לה שום דבר ואם נפל החילוק ביניהם שזה אומר שכך היה ואם כן אינו רוצה לתת לה וזאת אומרת אין זו אלא ממה שנתתי הדבר תלוי בהעדאת העדים אם העדים אומרים שאלו הארבעה דינרים הם על העשרים אז נפטר ראובן ואינו נותן לה כי אם העשרים ואם לא יעידו העדים שום דבר מזה אינה יכולה לגבות אלא עד שתשבע שאלו הד' דינרים אינם מהשכירות והם ממה שנתנה בתחילה ובזה תטול ואולם הנאמנות אשר לה זה מועיל לכשאומרת היא לא קבלתי כלום והוא אומר פרעתי אכן בכגון זה לא מהני ובכיוצא

בזה אמרו יד בעל השטר על התחתונה ולזה אמרנו שלא תגבה אנא אחר שבועתה וכך הדין וכתב יצחק אלפסי:

אמר הצעיר בריך רחמנא דסייען לברך על המוג"מר זה ספר פאר הדור אשר מאז ומקדם גנוז יין המשומר: והנה בעת"ה זה היום יצא יצא לע"ד בבני ישראל מקרא זה כמין חומר וטרחתי בו עד מקום שידי יד כהה מגעת כי לפי רוב השנים מלמד שבלה ואותיות פורחות ות"לית עמד טעמו וריחו לא נמר: ואף כי המה בכתובים באו במספר שס"ב ותחסרהו מעט יען וביען אמור בכ"פילא על אחת כמה וכמה ואף גם זאת כי כמה מהם לרוב קטנותם חברתים שבע שנים או שלשה גם יחד וכמה מהם כך נשנו לשאו"ל הגיעו אחת ושתים והוא באחד כי איתמר הכי איתמר וכל רואיהם יכירום כי הם פעולת צדיק ורב כמו שנאמר ואף גם זאת כאן נמצאו שנים או שלשה גרגירים והעתקתי אותם והם להרב סעדיה ז"ל ככתוב למטה וכה אמר:

שאלה רכה

יען שאל שאל אחד מן התלמידים החכמים להודיעו סדרי המלכים לפנים בישראל והמשך מלכותם וגדולתם יען נמצאו כמה וכמה חלוקים הן בנסחאות המקרא ובכתב יוסיפון וסדר עולם וכיוצא לכן יצאתי ממחיצתי ואערוך לפניך איזה דרך ישכון אור למען תדע אלה המלכים אשר מלכו על עדת ישורון עם בני ישראל: ואומר הלא ידעת כי משה רבינו ויהושע בן נון עליהם השלום מלכי קדם גדולים ועצומים ולא נדמה מלכותם למלכות דוד ושלמה אבל היה היה ביתר שאת ויתר עז היות כי האיש החכם השלם במדרגתו משאר האישים וגם המה עם חכם ונבון כלם אנשים שלמים הם וקרובים למדרגתו ולמעלתו בהוסדם יחד הוא יהיה לראש ולתפארת ועטרת זקנים והם מתפארים ומגדלים בו ואולם גם הוא יגדל בהיותו רועה אלה בני היצה"ר ראשי אלפי ישראל כלם קדושים אמנם הפחותים בשלמותם לא תכון מלכותו עליהם כי לא ידעו ולא יבינו את אשר חלק להם ה' ואולם ישפיע עליהם רב טוב עד אשר יגדלו ותכון מלכותו ולזה אמר באדון הנביאים והחכמים ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם וכו' כי הוא מלך על אותם הראשים השלמים בסוד ישרי' ועדה שלימה הנגשים אל ה' והוא מעלה יתירה להם לבדם ואין מעלתו אלא באשר הוא קרוב במעלתו כאחד הצבאי"ם וכמו כן באחד מאלו השלמים נכבדות מדובר בו כאשר הייתי עם משה אהיה עמך אמרו רז"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. ומלך מלכי המלכים הוא האל הגדול הגבור והנורא אשר בידו נפש כל חי אמנם מלך דוד ושלמה וחזקיה וישעיה הגיע להם מגדולה זו וזה היה

בדבר ה' כדבר האמור ואמרת אשימה עלי מלך שום תשים עלי מלך בראשון למלכות ישראל מלך שאול ובן שנים וחמשים שנה היה במלכו ואחת עשרה שנה מלך ומה שאמר הכתוב בן שנה שאול במלכו ירצה שהיה לו שנה שלימה מעת שמשחו שמואל הנביא למלך בשמן המשחה ומ"ש ושתי שנים מלך ירצה בזה על ימי מלכותו ברצון בהשקט ובטחה קודם התחלת המלחמות ורמז גם כן ימי שנותיו עת אשר מלך שהיו לו נ"ב שנה ואל זה אמר בן שנה רוצה לומר כחשבון ב"ן ואחר כך מתו וגם שלשה בניו עמו יונתן ואבי נדב ומלכי שיע. ואחר כך קם למלך בנו הקטן והוא איש בושת והוא בן מ"ב שנה והוא אשבעל בנו הרביעי המוזכר ביחס דברי הימים ושמו העקרי אשבעל ונשתנה מפני שנוי הבעל ומלך שתי שנים ואחר כך מלך דוד ושלמה על כל ישראל ויהודה ובימי רחבעם מלך ירבעם בן נבט על ישראל כ"ב שנה והוא השלישי למלכי ישראל ואחריו לו קם בנו נדב ושתי שנים מלך אחריו מלך בעשה בן אחיה כ"ד שנה ואחריו אלה שתי שנים ואחריו מלך זימרי שבעה ימים וימלוך במקומו עמרי י"ב שנים ואחריו בנו אחאב כ"ב שנה ואחריו אחזיה בנו שתי שנים ואחריו יורם אחיו י"ב שנה וימלוך יהוא בן יהושפט כ"ח שנה וימלוך תחתיו יהואחז בנו י"ז שנה ואחריו יואש י"ו שנה ואחריו ירבעם בנו מ"א שנה ואחריו זכריה בנו ששה חדשים וימלוך תחתיו שלום בן יבש חדש ימים ואחריו מנחם גדי עשרה שנים ופקחיה בנו שנתים וימלוך פקח בן רמליהו עשרים שנה והושע בן אלה תשעה שנים הרי מלכי ישראל אחד ועשרים ומלכי יהודה דוד ע"ה ארבעים שנה שלמה ארבעים שנה רחבעם י"ז אביה ג' אסא מ"א יהושפט כ"ה יהורם א' אחזיה א' ועתליה המרשעת אמו ח' יואש מ' אמציה כ"ט עזריה נ"ב יותם י"ו אחז י"ו חזקי' כ"ט מנשה נ"ה אמון ב' יאשיה ל"א יהואחז שלשה חדשים יהויקם אחיו י"א שנה יהויכן בן יהויקים ג' חדשי' צדקיה בן יאשיה י"א שנים הרי מלכי יהודה ובית דוד אחד ועשרים. ואחר חרבן הבית בנ"א שנה בימי כורש מלך פרס נתגדל זרובבל בן שאלתיאל בן אסיר בן יהויכין מלך יהודה וי"א שזרובבל היה בן פדיה בן אסיר וכאשר מת פדיה אביו וגדלו שאלתיאל דודו נקרא בן שאלתיאל וכן נסחת דברי הימים ובני פדיה זרובבל ושמעי וגו' ומת זרובבל בגדולתו ויקם אחריו משולם בנו בימי כורש מלך פרס השני והוא בן אסתר ואחשורוש אח"כ הוציאו משולם ונתגדל במקומו נחמיה בן חכליה והלך משולם לערק הוא בגדאת וסביבותיה בשנת שבעים לחרבן והיה שם נשיא על כל הגולה ומת ונכנס במקומו בנו חנניה בן משולם ואחר בנו ישעיה בן חסיה ואחר בנו שמעיה בן שכניא ואחר בנו נעריה בן שמעיה ואחר חזקיה בן נעריה ומשלשלת זו המוכתרת הם ראשי גליות שבבבל וממנה היה אדונינו רבינו האיי גאון בן רבינו שרירא גאון ז"ל. והלל

הזקן היה אחי יחזקיה בן נעריה בן שמעיה מאם והלך מערק לשם (היא דמשק) ונמנה שם לנשיא וחזרו הנשיאות בני בתירא כמו שאמרו רז"ל בפרק ערבי פסחים ונשתלשל הנשיאות עד רבי יהודה נשיאה האמור המוזכר בע"ז בפרק אין מעמידין שהתיר את השמן. ואחר נחמיה בן חכליה היתה הגדולה בבית שני לסנהדרין וכהנים גדולי' וכשגבר מתתיה בן יוחנן כהן גדול על המקדוני' ויהרגם גדליהו ישראל עליהם ואחר הנצוח חיה שנה אחת וימת ויקם תחתיו יהודה בנו ששה שנים וימת במלחמה ואחריו נכנס שמעון בן מתתיה אחיו ח"י שנה ונהרג ונכנס במקומו בנו יוחנן וימנוהו למלך והיה שמו הורקנוס והוא מלך כ"א שנה והוא ראשון מבני חשמונאי ואחריו מלך ארסתבלוס שנה אחת והוא אשר הניח כתר מלכות על ראשו והחליף הכהונה ומלך אחריו אחיו ונקרא שמו אלכסנדרוס ומלך שבעה ועשרים שנה ומת ונשארה אשתו הצדקת אלכסנדרה אחות שמעון בן שטח תשעה שנים ומתה וימלוך אחריה בנה הקטן אריסתובליס בן ינאי שלשה שנים וגרשו שר רומא והוליכו לרומי והומלך במקומו הורקנוס אחיו הגדול מ' שנה. ואח"כ הוציאו אנטיגנוס בן אריסתבלוס אחיו וימלוך תחתיו ג' שנים. אחרי כן בא הורודוס בן אנטיפרוס אשר היה משנה למלך הורקנוס ובא הורודוס זה מרומה והרג אנטיגנוס המלך אדונו ומלך אותו העבד ל"ז שנה וימת ומלך במקומו ארקילואוס תשעה שנים וגרשו שר רומי והמליך תחתיו את אנטיפס עשרה שנים ויקראו שמו הורודוס כשם אביו בהיותו אוחז מעשה אבותיו בידיו ואחריו מלך אגריפס בן אחיו והוא אגריפס בן אריסתבלוס בן הורודוס וימלוך כ"ג שנה והוא אגריפס המלך המשובח והמפואר אצל חכמים ז"ל וימת וימלוך תחתיו אגריפס בן אגריפס והוא מונבז המלך ומלך עשרים שנה ובסוף ימיו נחרב הבית שני. נמצא המלכים בבית שני י"א החשמונאים ששה והעבדים חמשה. ולאחר חרבן בית שני בנ"ב שנה קם כוזיבא המלך ואמר שהוא משיח ומלך בביתר והיא מדינה מיושבת בארץ ישראל ונתישבה אז לרוב ובאו בה מארץ ישראל ומהגולה רבי' מבני ישראל ומלך שנתיי' וחצי ונהרג. ורז"ל אמרו בסנהדרין פ"ח שחכמי ישראל הרגוהו על שאמר שהוא משיח והוא לא היה מזרע דוד וימלוך אחריו בנו רופוס ומת ואחריו מלך רומלוס בנו ובא עליו אדריאנוס הרשע שר רומי והתחיל בביתר ביום ט' באב ויהי היום ההוא יום חשך ואפלה יום צרה ומצוקה יותר מיום שנכנס בבית שני ומת רומלוס המלך ע"ה ורבים מבני ישראל עמו בעונותינו הרבים וזה היה בשנת ע"ג אחר חרבן בית שני והיה המשך מלכות רופוס בן כוזיבא ורומלוס בנו י"ח שנה ומן היום והלאה לא קם מלך בישראל והיינו נעים ונדים מגוי אל גוי ומדחי אל דחי עד ישקיף וירא ה' משמים וירחם עלינו ויבנה בית קדשינו ותפארתינו ב"ב כי"ר. נמצא כוללות

מלכי ישראל ששה וחמשי' מלכי יהודה בבית ראשון כ"א ומלכי ישראל בימים ההם כ"א ומלכי בית חשמונאי בבית שני ששה ומלכי עבד בית חשמונאי חמשה ומלכי ביתר שלשה זה יהיה לפניך מאשר אספנו ולקטנו ממקומות רבים ומרוב המספרים ואין בהם שום חילוק ובלי שום ספק והזהר בידיעתם כי חצריכם לפעמים בלימוד ההלכות ואל תהיה קלה בעיניך וכתבתיו בכתב ידי בחמלת ה' עלי אני סעדיה בר' מר מימון ב"ר משה ב"ר מימון בן כבוד החכם הדיין ר' משה ב"ר מימון זלה"ה אבן דנאן. והיה זה ביום השלישי בי"ב תמוז יה"ל שנת מאתים וארבעים וחמשה לבריאת עולם בעיר גראנטה והאנשים בתוכה נעים ונדים מסיבת ביטול הנהגתם בעבור החנפים החטאים ומפחדם מהמגפה אשר נתפשטה ה' ברחמיו יסלק חרון אפו מעלינו ומעל כל עמו ישראל אמן.

שאלה רכו

נדרשתי לאשר שאלוני התלמידי חכמי' על אשכלות הבוסר אשר הורגלו לסחוט ביום שבת כמו שסוחטים הלימ"וניס וכיוצא אם הוא אסור או מותר וכאשר ראיתי באורח חיים שהרא"ש ז"ל התיר סחיטת הלימ"וניס והדומה לו ונסתפק בבוסר ואמר וכל המחמיר תבא עליו ברכה.. וכמה מהפוסקים ומהמחברים התירו אמנם רבינו תם אסר הנה כן ראוי לנו לחוות דעתינו בהתרת סחיטת הבוסר דע ישמרך האל ויפתח לבך בתורתו שהתלמוד כאשר הגידו לנו בפרק חבית שנשברה שסחיטת הפירות ביום השבת יתחלק לשלשה אופנים האחד הוא סחיטת ענבים והזתים והוא מלאכה ואסור מדאורייתא כי הנסחט מהם הוא היין והשמן ומאחר שהם בני סחיטה אסור סחיטתן בשבת והשנית הוא סחיטת הרמונים והתותים שהיו סוחטים התותים ושותין המשקה ואחרים היו סוחטין הרמוני' ועושין ממנו יין והוא מה שאמרו בש"ס של בית מנשיא בן מנחם היו סוחטים ברמונים אמר רב נחמן הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם ומאחר שהן בני סחיטה לפעמים סחיטתן בשבת אסורה מדרבנן ובנדון זה נפל החילוק במשנה בין רבי יהודה וחכמים והשלישית הוא סחיטת שאר הפירות שאינן בני סחיטה אלו מותרין לסחטן ואפילו לשתות המשקה ויתחלק הדין בסחיטת הפירות עוד לשני חלקים או לסחטן באכילה והוא מותר או סחיטתן לדבר אחר וישתנה הדין כמו שזכרנו ונסחת התלמוד אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה והיא הלכה ופירוש לתוך הקדרה הוא הכלי אשר בה המאכל היה בה או לא היה בה והוא אצלי שם מושאל טובל בתבשיל ופירוש לתוך הקערה הוא הכלי הריקן המוכן לקבל הסחטה. ואמרו ז"ל בסחיטת האשכול בתבשיל אינו כסוחט

משקין אנא כמפרד אוכל לתוך אוכל. הרי בבירור שכל סחיטת הפירות באכילה מותר שהרי התירו אשכול של ענבי' שהוא היותר חמור מכל הפירות והמשקים אחרים אמנם הבוסר נראה מהתלמוד שהוא יותר קל מהענבים כי הענבים והזתים לא נאסרו אלא להיורז בני סחיטה והבוסר איננו מבני סחיטה ואם אמר עוד על החיעת פירות שעושים משקה הרי הוברר זה על התותי' והרמונים ולעולם הן יותר קלים מזתים וענבים ואולם מי שרוצה לאסור הבוסר מסיבת שלא ידענו אם הוא פרי או לא ואין זה כי אם למשקה דע לך שהתלמוד לא חילק לנו בענבים ולא בפירות אחרים הפג מן המבושל ואם רצה בסחיטת הפירות על אשר הם מבושלין היה להם לפרש אלא שזה מסיבת כי יש פרי אשר נאכל הפג כמבושל ויש אשר אינו נאכל כי אם המבושל וכאשר נראה כמה מבני אדם אוכלים הבוסר יותר מפירות אחרים כאשר הם קהות לזה נוכל לומר שהוא פרי יותר מהספ"רגל והזערור (פירוש חבושים ואלי"גאש) ואף אם הם שוין הרי הוא נכנס תחת אשכול ענבים כמו פגי המש"מש (אלבירקוקיש) והחבושים והזערור נכנסים תחת פגיעין ופרישין ועוזרדין ומן התימא מי שרוצה לומר כי הבוסר יפול בה כי לא יהיה מברר אוכל מתוך פסולת ולזה יאסור ומתיר פגי הלימו"ניס או מבושלים שאינם ראוי' לאכילה כלל ואינם שוין כי אם לסחיטה לבד ולו יראה כמה בני אדם אוכלים הבוסר ולא ראינו מי שאוכל לימוניס כך כמות שהם ויותר מזה שרוב הפירות הם ראוים לתתם לתוך התבשיל בהיותן מבושלות ממה שהם קהות והענבים בהיפך ואין שום ספק אצלי שסברת הגאונים במימרת התלמוד סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה שירצה על ענבים קהות או מבושלות או בוסר. זה הוא מה שראינו מהסברות והאל למען רחמיו וחסדיו הרבים יאיר עינינו במאור תורתו בהלכה ויצו אתנו את הברכה א"ס:

שאלה רכז

הן היום חמותי ראיתי אור דברי הפסקנין בהלכה זו במסכת קדושין פרק האיש מקדש (דף ל"ה) ונראה לי בה טעם יטעם למשכילים יראו דברינו ודברי האומרים פרושים אחרים וראוי לבעל שכל לחקור להבין ולהשכיל דבר דבור אף שאינו דומה לגדולים. וזה נוסח ההלכה התקדשי לי בכוס זה תאני חדא בו ובמה שבתוכו ותניא אידך בו ולא במה שבתוכו ותניא אידך במה שבתוכו ולא בו לא קשיא הא במיא הא בחמרא הא בציהרא כתב הר"ם במ"זל (פ"ה מהלכות אישות) האומר לאשה הרי את מקודשת לי בכוס זה אם היה מלא מים הרי זו מקודשת בו ובמה שבתוכו ואם היה מלא יין הרי זה מקודשת בו ולא במה שבתוכו ואם היה מלא שמן הרי זו מקודשת במה שבתוכו ולא בו ולא ביאר

לנו דעת זו ויראה לנו שהוא ז"ל תפס הסדר לבד דהיינו סדר הבריתות עם האוקמתות ואין זה דיוק אצל המפרשים ופסקנים כי הוא הפך רש"י ז"ל ומפרשים אחרים שהופכים סדר הבריתות כמו הא בכלה הא במקצתה כאן בשנמצאת סכינו יפה כאן בשלא נמצאת סכינו יפה. ומאלו תמצא הרבה אשר החליפו הסדר. ורבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל כתב אמר לה התקדשי לי בכוס זה והיה בו מים ונתנו לה זכתה בכוס ולא במים היה בו יין זכתה ביין ולא בכוס היה בו שמן זכתה בשמן ובכוס והוא דעת רש"י ז"ל והוא דעתו כי המים אין בו רצון ויהיה דעת המקדש על הכוס אשר בו שוה פרוטה ויחול בו הקדושין ופי' שהשמן שאדם מסתפק ממנו צריך לו הכלי ולפיכך מקודשת בו ובמה שבתוכו ופסק גאון אם היה מלא מים מקודשת בו ולא במה שבתוכו ואם היה מלא שמן מקודשת במה שבתוכו ולא בו והטעם שהשמן חשוב ודעתו עליו הבט וראה דעתי והאמת יורה דרכו ולא איכפת אם האומר קטן ולא ידמה לגדולים דע ירחמך האל ויאיר אור תורתך ששם כוס הוא כלי העשוי להנחת המשקה תראה אומרם ז"ל שתה שנים או שלשה כוסות ולא יפחתו לו מארבעה כוסות שלשה כוסות של יין וכוס אחד של מים וזה הוא נופל להם המשקה למים וליין ולא יפול שם כוס על השמן דלא עבידי אינישׁ למישתי מישחא. וזה הוא שם על המשקה לא מדה כמו לוג והין ולזה אומר שכונת הבריתא בו ובמה שבתוכו הוא מה שאמרו הא במיא כי המקדש לא הית' כונתו במים ואין בה שוה פרוטה ואולם קראו כוס ונאמר שהיה דעתו על הכוס ובו יחול הקדושין ומוחל במים ואומר שכונת הבריתא בו ולא במה שבתוכו הוא מה שאמרו הא בציהרא כי השמן לא יקרא כוס ואין בני אדם שותין שמן בכוס ולא שמענו שהכלי שמניחין בו השמן יקרא כוס של שמן אלא ודאי מה שהיה בדעתו הוא על הכלי הנקרא כוס והוא אינו מוחל בשמן ומה שאמרה הבריתא במה שבתוכו ולא בו הוא מה שאמרו הא בחמרא כי הכלי יקרא כוס ונאמר שרצון המקדש וכונתו על היין כי הנותן כוס יין לחבירו ודאי כונתו הוא על שישתה היין ולא חלו הקדושין אלא על היין ונתרצתה בכוס זה הוא בכוס של יין וביין חלו הקדושין זה הנראה לנו ראוי בפירוש הלכה זו והאל למען שמו הגדול יפתח לבנו בתורתו ויאר עינינו במאור מלאכו ויפעתו א"ס:

אלו השירים כך מצאתים בהעתק אחי חמודות אאסוף אסף: קח לך ומוסרי ואל כסף: נבהל להונו הן להונו שת: סוקל והצולל והקשת: מה נדרה תורה וסור מסרה: שונה והכהן והמשרה: עזר תפרשה תחזק תצרח: רשע תכפר עת הצר תזרח: נפש תמלט מליל מצד: עסק תפלט תעטיר תפסיד: חיים וחסר לך: תקות פרי אחת: זרעך תשפר רק: תצעק כחק חתת: וקנה בתולה לה: תסק בצל נשחת: גנה וברמה שור: סדרם ותן מתת: טפסר

שמע מלי: קצין לשיר נרתת: אחרת שלח לנו אלי רצה נא את עתירתי: נטע הגיגי גן עטירתי: עת קץ תעקר צר תשפר שר: טפסר תחקק תערף טף צר: זכים תעלם תעליץ נפשם: תשפיל רשעי תעקר שרש': נפש תשובב ממשובות גוף: גזים תנפץ גוג חשו נגוף: קדש שמך ומרוממך נהל: וקנה קהלתך ותקהל: אחרת תחכם ותמאס מחוסר: תגרת מרוצץ מאוסר: חוזה תפקח וקשתו: תחטף צרורו ורשתו: גחל כשחל תשלח: זחל מפצע תמלח: נס פעלי צר תעקש: ברם רשעים תלקש: דעת תשנם תעטר: נטע תעשר תקטר: אחרת מוצא מקור חיים: סיפר ותר איים: יונק בפיו סוב צוף: תקוץ תקושש סוף: תטרח וטף יפרח: תגיש וצור ירח: פשעך תכפר חיש: דת קשטך תחיש: חצעק למען קץ: הסר לרע שקץ: מספר זמן קשת: כעס לצר רשת:

שאלה רכח

אמר סעדיה יען שאלוני אחי ורעי להודיע להם דעתי במה שאמרו במשנה באתרוג של מצוה ניטלה פיטמתו פסול ונפל החילוק בין החכמים ז"ל בפיטמת זו מה היא מהם אמרו שפיטמת האתרוג היא העוקץ שלמטה במקום גדילתו אשר האתרוג נתלה בו כי פטמת הוא הנצה והוא אצלי שם נגזר מפטם (פירוש בלשון יוני שם כללי לנטע ודשא) וכן מצינו יקראו עוקץ הרמון פיטמא של רמון ועיקר הבצלים והשומין והכרתי פטמת השומין והבצלים והכרישין וזרע האבטיחים והתפוחים פיטמא של אבטיח ופיטמא של תפוח והתלמוד ירושלמי קרא לפיטימת פיקה והוא העוקץ אשר בעיקר האתרוג למטה שהוא סובב אותה הגומא ובגמרא אמרו תאני ר' יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו ופירוש זה בדרכי המשנה יראה פיטמתו היא בוכנתו ובוכינא הוא יד המדוכה וכיוצא ואסיתא הוא המדוכה בעצמה וכיוצא וכמו כן בגירסת הרמב"ן ז"ל בוכינא דאטמא דשף מדוכתיה וזה קוראים אותה בוקא דאטמא ובודאי שהפטמת יהיה עיקר האתרוג מה שלמטה במקום גדילתו ואי איפשר שיהיה העליון אשר בראש האתרוג לשתי סבות האחת שהעוקץ אשר למטה היא במקום גומא והעוקץ דבוק וסותם החפירה כעין בוכינא דאטמא ואין זה בראש העליון כך כי שם אינו דבוק ואינו סותם ואם לפעמים יפול אותו העליון כאשר יקרה כמה פעמים ולא ישאר רושם ולא חפיר' כלל. והסבה השנית שבמשנה זכרו פטמא ועוקץ ובתלמוד זכר חוטם והוא ראש האתרוג בלי ספק כי החזזית לא יהיה בעוקץ אשר בראש ואם כיונה המשנה שפטימתו שאמרה שהוא על הראש ליתני בדידה לא היה לו פיטמא מתחילת בריתו כשר או פסול כי על כל זה אנא דאמרי כי הפטמת הוא דוקא העוקץ התחתון שהוא מצוי בכל כמו העוקץ והחוטם. אמנם רש"י

שפירש שפיטמת הוא מה שבראש הוא לדעת רבו ולדעת רבינו יצחק הלוי וז"ל הוא העוקץ שלמטה. ופירש הוא ז"ל דעת רבו שלא מצינו בשום מקום עוקץ לגבי פיטמא לבד שר"ת כתב שמצא בפרק יוצא דופן (דף מ"ז) משתשחיר הפיטמא ר' יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ הרי שקרא לאותו הדד עוקץ והשחור אשר סביב לו פיטמא וכך עוקץ האתרוג ומה שמסבבו פיטמא והוא למטה בתחילת גידולו ואומר לפי קוצר דעתי שכל כח דעת האומרים שהפיטמת הוא הדד שבראש מפני שמצאו בירושלמי וכפיטמא של רמון ומצאו גם כן ניטלה שושנתו פסול. ואולם שבפיטמא של רמון רוצה לומר בצורתה ולא במקומה ואם תאמר שאי אפשר להיות פיטמא של פרי אנא בראש הפרי כמו פיטמא של דד ופיטמא של רמון אשיבה לך פיטמא של שומין של בצלים וכרישין שהם בעיקר הפרי בשרשי למטה או פיטמת אבטיח ותפוח שהם בגוף הפרי וכן אומר בניטלה שושנתו שהוא העוקץ אשר בעיקר הפרי דהיינו האתרוג אשר החוטם שלמעלה דומה לורד. ואשר בראש האתרוג אינה דומה לורד אמנם קראוה המזכירין החוטם ההוא אשר יצא בראש האתרוג שושנה מפני שהיא כפרח שושן לדעתם וכמו כן אמרו שצד הבליטה אשר בראש הרמון היא שושנת הרמון והיא כעין שושנת האתרוג ואין הבליטה בעצמה אלא הפרח אשר בה נראית לורד ואנו קורין בלשון ערבי גלנ"אר והחכמים אשר הם בדעת זו שאמרנו הלא המה רבינו יצחק הלוי ורבינו גרשום ור"ת ורבינו זרחיה הלוי ורבינו יונה וכמה גאונים זצ"ל. ומן החכמי' שאומרים שפיטמת האתרוג היא החוטם אשר בראש כי כך נמצא בכמה אתרוגים שנופלי' ואומרים שאם ניטל העוקץ מעיקר האתרוג ונשאר מקום צורתה כחפירה כשר ודעתם ממה שאמר הירושלמי ניטלה שושנתו ואומרי' ששושנתו היא פיטמתו וגם מפיטמא של רמון וחושבים שכונת הש"ס תאני רבי יצחק נטלה בוכנתו שרצה לומר בבוכנתו החוטם אשר בראש וששם יהיה בוכנא ואסיתא ותמהני ממי שסובר סברא זו שרבי יצחק בן אלעזר לא אמר בוכנתו במקום פיטמת אלא ללמדנו שאותו הפטמת הוא בוכנא ומקומה הוא האסיתא ואיך יהיה בוכנא ואסיתא בראש האתרוג ואנן קא חזינן שהוא למטה ועוד שזה לא יתכן לומר שבא רי"בא להבדיל לנו ולפשוט ספק זה בדבר אשר יהיה יותר מסופק שפיטמא הוא בוכנא והוא בראש האתרוג ומהסוברי' כך הוא רבי יעקב ב"ר יקר רבו של רש"י ז"ל ויש מהם שסוברין שפיטמת האתרוג הוא החוטם שלמטה ושרי"בא לא בא לפרש אלא להוסיף על המשנה ופוסלין על כך וזה ידוע שבכמה מקומות מתני תאני כך וכך והוא שהחליף השם ותמהני ממה שכתב רבי יצחק בן גיאת ז"ל ואחרים ז"ל אשר אמרו בניטלה פיטמתו דלא מוכח אי פיקה או שושנה או שתיהן כאחת ואיך

איפשר שיאמר ניטלה פיטמתו ורוצה בזה על שני דברי' חלוקים בשם ובצורה ואם היו אומרים ניטלו פיטמותיו בלשון רבים היה שתיהן כאחת ואף על פי כן היה צריך לקרוא לכל אחת שם אחד והסוברים זה המה ר"ת והריא"ף ור"י בן גיאת ורבי יונה והרבה מהגאונים זצ"ל וכתב רבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל שהרמב"ם ז"ל הוא מכיתה זו ולא נרא' כן מדבריו במשנה תורה כי אם הוא מהכיתה הראשונה ואין אומרו ניטל דדו והוא הדד הקטן ששושנתו תלוי בו על הפיטמת מפני שאם יסבור בראשו יאמר ניטלה שושנתו כשר ולא פסלו אלא בנטילת דדו שהוא חוטמו בקל וחומר מחזזית כל שהוא שעלתה על חוטמו פסול שדדו הוא חוטמו ואם תאמר שפיטמתו וחוטמו הוא אצלו דבר אחד והוא ראש האתרוג אינו נראה כך ואינו מפרש כך בפירוש המשנה ואם רצה הרמב"ם על החוטם אשר על הראש וירצה באומרו ששושנתו על השושנה התלויה בחוטם מפני שהירושלמי קרא לחוטם בעצמו שושנתו כמו שאמ' ניטל' שושנתו פסול ויהי' דעת הר"ם במ"זל והוא הדד הקטן היוצאת מחוטמו אשר קראה דדו כאומרו בחזזית ואם עלתה על דדו וכו' ויהיה פסק החיבור היפך מה שפירש בפירוש המשנ' יתישב בזה מה שכתב רבינו יעקב ז"ל ואתה אחי ראה גם ראה ירחמך האל זה החילוק העצום אשר נפל בינינו מקוצר הבנתינו בלשון לידע זה השם ואם קרה זה לחכמי הדורות הראשונים אשר קטנם עבה ממתנינו אנן מה נענה כי אין בנו לא חכמה ולא תבונה ואולי ישא קל וחומר בעצמו האזוב אשר יצא בקיר מן הארז אשר בלבנון ולכן החכמים אשר נשמע קולן בשאלה זו בזמנינו זה הוא שאם נפל מעט מחוטם האתרוג ונשאר בו כדי לסתום החפירה אשר למטה הרי זה כשר. אמנם אם נפל כל החוטם ונשארה חפירה זו פסול זה הוא שנפל בעת שחתכוהו או לאחר כן ואם לא היה לו חוטם בעת בריתו מזה לא יתכן ולא ימצא אלא כל אתרוג שתפול חוטמו הוא מהחוטם הקטן ויש מהם שהם יותר גסים והאל הנאמן יעזרנו לעשות תורה ומצות לשמן ויאיר עינינו במאור תורתו ויראנו נפלאות באהבתו ובחמלתו א"ס:

שאלה רכט

שאלוני משפטי צדק המון העם הנחמדים על צום תענית יחיד אם שכח ואכל כזית או יותר מה הוא הדין אם אבד תעניתו ויאכל אותו ויצום בעדו ביום אחר או ישלים תעניתו ויצום יום אחר על שגגתו או ישלים תעניתו ודיו והשבנו שישלים תעניתו ודיו וכאשר שאל לאחרים וישיבו דבר כי אבד תעניתו ויצום יום אחר או למחרתו או לאחר זמן ושאלנו לפוסק ההוא מאי דעתו ויהי כמשיב כי לימד כך מדברי רבינו יעקב בן הרא"ש

ז"ל בארח חיים. כי על זה ראה ראיתי לדבר דבר על שאלה זו ויראו אותה התלמידי' המשכילים וייטב בעיניהם ולא יהיה הדבר מסופק בעיני המון העם תחילת כל צריך לידע שאם ראינו ספק בפוסקים והמפרשים שהם חלוקים בו צריך לצדד שלשה פנים ואחר כן נשוב על אותו הספק. האחד דברי הרבים והוא כלל גדול בתורה נשמע בדברי התנאים והאמוראים והגאונים והוא אמרו יתעלה אחרי רבים להטות. והשני מנהג העיר בדבר ההוא מה שנהגו כפי מה שקבלו מחכמיהם באותה העיר כמו מנהג מצרים וארץ ישראל וספרד כתקנות הר"ם במז"ל ובפסקיו וטליטולה ואגפיה כפי מה שקבלו מהרא"ש ז"ל ותקנותיו וצרפת כפי מה שקבלו מרש"י ז"ל ותקנותיו והשלישי שנבקש השאלות והספיקות בשרשם בתלמוד בבלי או ירושלמי אם לא ימצא שום דבר בשני התלמודים נראה דברי המחברים בזה ונעשה כפי השכל וכפי העיון ואען ואומר שעיקר שאלה זו אשר למד הפוסק מארח חיים היא המימרא אשר בירושלמי בנדרים. ואמרה רבי' יצחק ז"ל בפ"ק דתעניות וזה נסחה. נדר להתענות ושכח ואכל אבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם אכל אבל אם טעם לא ע"כ ורבי' יהונתן ז"ל פירש אם אמר יום סתם רוצה לומר אם אמר הריני מקבל עלי יום אחד בשבוע בזה החדש. והתחיל להתענות יום אחד ביום ראשון במשל ושכח ואכל כזית או יותר הרי זה אבד תעניתו ויאכל ביום ההוא ויתענה ביום שני או ביום שלישי או יום אחר מאותה השבוע ואינו צריך לפסוק באיזה יום מהשבוע שהרי הנדר חל על כל יום אשר ירצה בו אמנם אם אמר יום זה ופסק יום שני או יום חמישי במשל ושכח ואכל הרי זה ישלים תעניתו ואין צריך תשלומין כי הנדר חל על כל חלק וחלק מיום שני במשל כמו שהוא הדין בהנודר לאכול את הככר שיהיה הנדר חל על כל כזית וכזית ממנו ורבינו יעקב ז"ל הוא תלה כונת המימרא והוא שאמר יום סתם במי שפסק יום אחד ממי השבוע להתענות בו לבד ואינו יום ידוע ואמר הא אם אמר יום זה דהיינו שאם חייב יום לשנה להתענות בו כיום שמת אביו או רבו וכיוצא ואין משמעות אם אמר יום זה שלא יהיה בכונתו אלא הפסקת יום אחד כמו שפירש רבינו יהונתן ז"ל ותמהני איך אמר יום סתם על יום ידוע מימי השבוע ודברי הגאונים ודברי הרמב"ם ז"ל מכוונין כפי' רבי' יהונתן ז"ל שכ' שכח ואכל משלים תעניתו ואני אומר שיש חילוק עצום בין קבלת תענית ונדר תענית ואף לדעת ר' יעקב ז"ל ופירושו אך יחייב מי שאמר בלשון נדר הרי עלי להתענות יום פ' למקבל עליו להתענות דהיינו אם היה ברצונו ואומר בפיו הרי עלי אז חייב להשלים תעניתו ואינו צריך תשלומין וזה הוא קולא על המקבל וחומרא על הנודר כי משמעות נדר לצום יום פלוני שיתענה יום שלם

ולא יאכל בו ובזה ישלים נדרו והמקבל לא נחשוב לו השגגה שלא קבל על עצמו אלא שלא לאכול לבד והנודר נדר ליום שלם וחל הנדר על אותו היום וכמו שתראה בדברי רבינו יעקב החילוק שיש בין נודר למקבל כמו שזכרו משם הרמב"ן ז"ל שהקולא על המקבל ואינו צריך התרה ואומר שאותם אשר מתענין בזמנינו זה הם בחרו להתענות יום ידוע יום שני או חמישי ויקבלוהו כדין תענית צבור וזה מנהג אבותיהם בידיהם שהם היו מתענין שני וחמישי כמו שכ' הרב בעל הלכות גדולות הגאון העניו מר שמעון קיירא ז"ל וזה נסחו ועוד גזרו שיהיו מתענין בשני ובחמישי מפני שלשה דברים על חרבן הבית ועל התורה שנשרפה ועל חרפת ה' וכו' הרי בבירור מה שאמרנו שמי שמתענה תענית צבור או תענית יחיד תענית חלום תענית צרה ב"מ או תענית מצוה שני וחמשי שגזרו רז"ל או תענית נדר ביום ידוע ושכח ואכל ישלים תעניתו ודיו ואינו צריך תשלומין כלל אלא אם התענה תענית חלום בשבת שיצום יום אחר השבת על עונג שבת שבטל ואין זו תשלומין. ומי שנדר להתענות יום מימי השבוע או חדש ידוע אם שכח ואכל כזית או יותר אבד תעניתו ויאכל אותו היום ויתענה יום אחר למחרתו או לאחר ימים כבר הארכנו בתשובה זו והיא פשוטה תראה שרבינו יצחק אל פאסי ז"ל לא דבר בענין זה כי אם המימרא המוזכרת בתלמוד ירושלמי בנדרים לבד. והאל למען רחמיו וחסדיו הרבים יאר עינינו בתורתו א"ס:

מפתחות

לכל דברות ולכל אמירות הרומ"ז על האר"ש הלא כתבתי לך: והיה כל מבקש את עי"ון ואת ד"ן באיזה פרק ובאיזה מקום לא יעף ולא יגע הלא כל האר"ש לפניך:

אורח חיים

הלכות ציצית מי שרקם בטליתו פסוקים סי' ז'
ציצית של פשתן בטלית של פשתן סי' י"א
מ"ש בחבור כיצד עושין את הציצית סי' כ"א
על מ"ש בחבור המוצא תכלת בשוק איך נהגו בעשית הציצית סי' מ"ז
הלכות תפילין
מ"ש בחיבור שח מברך שתים וכו' סי' ס'
מ"ש בסדר הפרשיות סי' י"ט
אם הדיו הוא הנק' בל' ערבי חיבר או לא סי' מ"ה
אם עור המעברתא צריכה עיבוד לשמה סי' מ"ח

מ"ש בחבור באורך רצועה של יד וכו' סי' ע"ג
הלכות תפלה ונשיאות כפים וקריאת התורה
מ"ש בחבור וכל דבר שבקדושה לא יהיה אלא בעשרה סי' ס"א
אם יעשו נשיאות כפים בהיכל וכו' סי' ע"ח
מ"ש בחבור אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות סי' ק"א
במה ששותק החזן בקריאת י"ג מדות עד שיקראו הקהל סי' ע"ז
באיש אשר הוא קרוב למ' שנה ולא צמח בזקנו שער אם יהיה ש"ץ סי' קט"ו
סדר התפלות שתקן רבינו סעדיה אם יוכל לאמרם בשבתות ובי"ט סי' ק"ל
מי שקורא מזמור אחד אם יאמר אחריו קדיש שם מי שנהג לעלות לס"ת עלי' מיוחדת
אם יכולים להוציאו סי' קנ"ה
מי שנזדמן לו טלית ותפילין והוא עומד בפסוקי דזמרה סי' קמ"ז
חברת בני אדם שהתפללו אם יסדיר ש"ץ התפלה להוציא את מי שאינו בקי סי' קמ"ח
בה"מ שעומד לדרום בהכ"נ וכשמתפללין נמצאו אחוריהם לבית הכנסת סי' ק"ן
הלכות בית הכנסת
אם מותר לדור בבית אשר על בית הכנסת סי' ע"ד
מ"ש בחבור ואין מספידין בתוכן אלא הספד של רבים: סי' ע"ז
מי שקנה מהמשוללים כתבי הקדש מבתי כנסיות אחרים סי' קנ"א
הלכות ברכות וסעודה
דברים הבאים לאחר הסעודה שאמר בחבור אם הוא קודם גמר סעודה סי' ק'
מ"ש בחבור רבים שנתועדו לאכול וכו' סי' כ"ג
שש שנים שאכלו כאחד סי' כ"ד
לקח כוס בידו ע"מ לברך בו שהכל וטעה סי' כ"ה
מה חילוק יש בין לשמוע ובין על תקיעת שופר סי' נ"א
אם צריך בקביעת מזוזה ותפילין וציצית פעם ראשונה זמן סי' מ"ט
במ"ש בחבור כל הברכות כלן אעפ"י שיצא מוציא סי' ע"ה
במ"ש בשחר מברך שתים לפניה סי' ק'
אם ברכת התורה חותמת נותן התורה שם מ"ש כל השומע ברכה מתחילתה ונתכוין
לצאת בה סי' ק"א
ומ"ש שיזכור מעין קדושת היום בברכת מעין שלש שם אם ברכת הטוב והמטיב צריך
להזכיר בה שם ומלכות שם
מי שמשכים בבקר ואומר פסוקים ובקשות אם צריך לברך ברכת התורה סי' ק"ד

בש"ץ אשר מתחיל בבקר קודם הזמירות מעל נטילת ידים סי' ק"ד
מה שכורעים במעריב בעת שאומרים וירא כל העם וירונו שם מה טיבה של ברכתי בתולים סי' קכ"ט
מיני מתיקה הנקרבים קטאיף הבאים אחר הסעודה אם צריכים ברכה סי' קל"ג
הלכות ק"ש
אם המתפלל יכול להפסיק בין ברכות ק"ש בפיוטים סי' ס"ד
אם ק"ש על המטה מצוה וצריך לברך עליה סי' ק'
אם יוכל לומר פיוטים לחתני' באמצע הברכות שקודם ק"ש סי' קכ"ט
הלכות שבת וי"ט
מ"ש בחבור הבור שבכרמלית וכו' סי' ל"ד
שם אם מצא מציאה אם יכול להחשיך עליה סי' ל"ה
אם יכול לצאת בשבת לר"ה בטלית כרוך על ראשו סי' ס"ב
קהל שנהגו לומר בליל שבת אחר מזמור שיר ליום השבת ויכלו סי' קי"ו
במה שמשחקים באבנים עגולים בשבת סי' קי"ז
שותפות גוי וישראל איך יתנהגו בשבת סי' קכ"ו
אם מותר לסחוט הבוסר בשבת סי' רכ"ו
אם בירך זמן בליל א' של י"ט אם צריך לחזור ולברך בליל שני סי' נ"ה
באפיית הפת בי"ט בתנור של נכרי סי' נ"ו
מי שמאפה תמיד בתנור של נחתום בי"ט מהו סי' ע'
בתפלות בני צור בי"ט שני של גליות והקדוש והזמן סי' ק"ו
הלכות קדוש החדש
כמה מהלך השמש בשנה סי' מ"ג
מ"ש ז"ל בחמש חמה במזרח סי' מ"ד מ"ש ז"ל היודע לחשב בתקופות וכו' סי' כ"ג
הלכות ט"ב ושאר תעניות
אם אירע מילה בט"ב או ביה"כ אם יברך על הכוס סי' ס"ג
במ"ש בחבור שצריך לומר ענינו במנחה בערב הצום סי' ע"ו
מי ששכח ואכל ביום התענית סי' רכ"ט
הלכות מגילה וחנוכה
במה שנהגו בצור לקרוא המגילה בי"ד ובט"ו סי' ק"ה
מי שהדליק ובירך ונזדמנה לו אחרת סי' קי"א

יורה דעה

הלכות שחיטה וטרפות
שוחט שגנב מבית השחיטה סי' קי"ב
מי ששחט עוף ומצא אחד מאבריו הפנימים שנשתנה מראיתן סי' קי"ג
פירוש ניטלה ירך וחלל שלה טריפה סי' י"ד
מ"ש בחבור נמצא בהמה שניטל לחי העליון שלה סי' כ"ט
שם בעוף אם נשברה רגלו סי' ל'
הלכות בשר בחלב
מעשה שהיה שבשלו כחל כבשה קטנה עם הבשר סי' ס"ה
בענין כוסות של חרס שכתב בחבור סי' ל"א
יין שבשעת דריכתו נמצאו תולעים סי' קי"ד
הלכות נדה
אשה שאינה טובלת לנידתה אם נקראת מורדת או עוברת על דת משה סי' קי"ט
תקנה שתקן הגאון המחבר ז"ל במצרים סי' קנ"ב
הלכות מילה וגרים
מ"ש בחבור גר שמל עד שלא נתגייר סי' כ"ו
מ"ש מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין סי' כ"ו
אם יכול ישראל נעשות פריעה לגוי או לא סי' ס'
פירוש יש יליד בית שנימול לאחד ויש יליד בית שנימול לשמונה סי' ע"ט.
הלכות ס"ת ומזוזה
ס"ת שאינו עשוי כהלכה או ספרים של קלף אם מותר לברך סי' ט'
איך יהיה הס"ת ארכו כהקפו סי' ס"ו
איזה צד הוא הקלף ואיזה צד הדוכסוסטוס סי' ס"ז
איך יהיה התגין ואם הוא הלכה למשה מסיני סי' סח
נמצא השם כתוב חציו בתוך השיטה וחציו חוץ לשיטה סי' ס"ט
מי שעשה ס"ת של רא"ק ותפור בשלשה גידין והשאר משי סי' ק"ב וסי' קל"ח
מ"ש בחיבור עור של מזוזה א"צ עבוד לשמה סי' ח"י
מ"ש עשרה תנאים צריך הבית וכו' סי' ך'
אם מותר לכתוב מזוזה על גויל סי' מ"ו
הלכות תרומות ומעשרות כלאים וערלה חלה והקדש ושמטה
מהו הדין בזמנינו זה בסוריא ובא"י במעשר במה שזורעים הגוים סי' ט"ז

מ"ש בחבור כלי שנתבשל בו תרומה סי' ל"ז
מי שיש לו שפחה ולשה העיסה אם יכולה להפריש חלה סי' ע"ב
אם הכהנים חייבין במעשר בהמה סי' נ"א
כלאי הכרם הזורעים הגוים אם הוא אסור סי' ג'
פירוש לא נאכל ולא נעבד וכו' סי' ט"ו
מ"ש בחבור המקדיש עבדו ושפחתו הכנעניי' סי' כ"ח
אזור צמר במכנסיי' של פשתי' מהו סי' ק"ג
מי שהיה לו שט"ח בלשון ערבי וקרעו וכתב אחר עבור השמטה סי' ק"י
עצי ערלה אם מותרין בהנאה סי' ק"כ אם שמטה נוהג בזמן הזה סי' קכ"ב
אם חוב על המשכון חוזר בשמטה סי' קכ"ג
במי שגירש אשתו והיה חייב לה הכתובה וקרבה שנת השמטה סי' קכ"ד
בחצר של הקדש אם יכולים ב"ד למוכרו ולהוציא דמיו בדבר אחר סי' קכ"ח
חוב היתומים בשנת השמטה סי' קכ"ז
הלכות רבית
בממון יתומים שצריך לפרוע קרוב לשכר וכו' סי' קי"ט
מי שלקח בעת דוחקו סחורה בהקפה יותר משוויה סי' ק"ז
במי שכתב ממון של יתומים מלוה זקופה על בר ישראל סי' קכ"א
במכירת מטלטלין באשראי סי' קכ"ז
מי שמכר לחברו באשראי והלך הקונה ומצא שלא הי' שוה סי' קנ"ח
מי שלקח בית שוה מאה במאה ועשר והמתין לו סי קס"ו
מי שקנה יין מחבירו ונתן לו מקצת המעות ועל השאר נתן לו שטר חוב וכו' סי' ק"ע
מי שקנה משי ונתן מקצת המעות וכששאל השאר לא רצה ליתן כי אמר שהוא רבית סי' קפ"ד
מה הוא אבק רבית ומה הוא רבית קצוצה סי' קפ"ט
מי שקנה בית בשבעים ונתן הארבעי' והשאר עד ג' חדשים ולאחר כן טען שאין הבית שוה סי' ר"כ
הלכות נדוי וחרם
מ"ש בחבור ואפילו נדה עצמו על דעת פ' וכו' סי' ע"ג
בענין חרם שהחרימו וכו' סי' קנ"א
קהל שהחרימו לזמן קצוב ונתחרטו סי' קע"ז קע"ח
אם צריך להוציא ס"ת בעת שמחרימין סי' ר"ו

הלכות טומאת מת
אם יש חילוק בין מתי גוים וכו' סי' נ"א

אבן העזר

הלכות איסורי ביאה
מ"ש בחיבור אין אדם הבא על חייבי לאוין לוקה סי' ל"ב
מ"ש שם עיר שישראל וגוי' דרים בה מפקחין סי' ל"ג
במי שקנה שפחה יפת תואר אם יכול להתיחד עמה סי' קל"ב
אשה שהוחזקה עקרה ועבר סריס אדם ונשאה סי' קמ"ט
הלכות גטין וקדושין
מ"ש בחבור המקדש צרת ערוה וכו' סי' ל"ו
גט שנכתב כינוי השם בסוף שיטה והשם עצמו בראש השיטה סי' ט'
קדושי ביאה ושטר מדאורייתא וכסף דרבנן סי' קמ"ד
הלכות כתובות
המתנה בכתובה ע"מ שכתוב בתורה סי' ה'
יבמה שמת יבם שלה באופן שיכולה לינשא לשוק ולא רצו ליתן לה כתובתה עד שיוברר בב' עדי' סי' ק"ב
אם רשאי להוציא את אשתו מכרך לעיר סי' קכ"ה
גבית כתובה במקום שיש יתומים סי' קל"ח
הלכות יבום וחליצה ועיגונא דאתתא
בענין יבמה קטלנית סי' קמ"ו
התר עיגונא סי' קנ"ג

חושן משפט

הלכות עדות ומעמד שלשתן
אם יאמרו עדים כך היה מעשה ושכחנו מלזוכרו סי' קס"ז
ראובן יש לו שטר חוב על שמעון אך אחד מעדי השטר קרובו סי' ק"פ
ב"ד שמכרו נכסי יתום ואחד מהעדי' קרוב סי' קפ"ו
מי ששלח סחורה בעד חברו כסכום החוב שהיה חייב לו ושואל הריוח סי' קפ"ז
מי שהמחה את חברו על לוי בחליפין שעשו ואין ללוי שום דבר סי' קפ"ח
עדים ששמעו ואינן רוצים להעיד סי' קצ"ט הלכות הלואה כתב לחברו חייב אני לך מנה סי' ט' מי שלקח מחברו סחורה והלך לארץ מרחקי' ואחיו המורשה שלו סי' צ"ה מי שתבע לחברו במנה והלה אומר איני מאמת דבריך סי' קצ"א מי שנתן לחברו אפותיקי

על חובו ומת ובא בנו ליפרע סי' קצ"ב מי שכפר על ממונו של חברו אחר שהודה אם חברו ישבע (ויטול או לא סי' קצ"ג יתומים שהוציאו שט"ח על שמעון ואומר פרעת וכן היורשים עם היורשים איך דינם סי' קצ"ד הכופר במשכון סי' קצ"ו מי שנשתעבד לפרוע חובו של חברו סי' קפ"א מי שחייב לחברו אם יכול התובע לבא לי אל ביתו ולמשכנו סי' קצ"ז האומר שטרא אית לי גבך ואירכס סי' ר"א מי ששאל מחברו בשטר ונאמנות וחברו אומר פרעתי סי' ר"ה איך יתנהגו היורשים בשטרי חובות לאחד על חברו סי' ר"ז האומר לחברו אתה וחברך באתם אצלי ולקחת' לכם כך וכך סי' ריי"ח מי שתובע ליורשים שט"ח על מורישיהם סי' קס"ב הלכות שבועה ופקדון ונאמנות ושומר שכר באיש הניח מזונות לאשתו והלך למ"ה ובחזרתו הוציאה עליו שט"ח סי' קי"ח סדר השבועות בזמן הזה סי' קמ"ה מי שהאמין לחברו כשני עדים כשרים ובאו שלשה והעידו סי' ק"ס ראובן מת וירשוהו בניו והיה אצלו שטר חוב ומכרו אחד מהם בלי ידיעתה סי' קל"ו מי שנתחייב שבועה ואינו רוצה לישבע סי' קס"א ראובן שהניח משכון ביד שמעון בחמשים ומת ובניו תובעין מאה סי' קס"ג ראובן שחשד בדינה שגנבה סי' קצ"ה ראובן הפקיד לשמעון ושמעון לראובן ופשע אחד מהם סי' ט' ראובן שלקח מטלטלין ליתום ונתפזרו אצלו והיתום תובעו סי' קצ"ח האומר לחברו מהימן את לי כבי תרי סי' ר' מי שהפקיד על חברו ממון ולא מנאם והמפקיד אומר שחסרו סי' ר"ב אופני השבועה סי' ר"ג נאמן עלי בדבורו כשני עדים ולא אמר על יורשי אחרי סי' ר"ח שמירת כספים איך הוא סי' ז' המקבל עיסקא מה הוא על הפקדון שומר שכר או חנם סי' קס"ג מי שנתן מקומו לחברו להשתמש בו אי מיקרי שומר סי' ר"ט הלכות מכירה ושכירות ודיני משכנתא ראובן שמשכן חצרו לשמעון לזמן ואח"כ לקח ראובן הבית והיה מעלה לו שכירות סי' קצ"ו מי שהשכיר בית לחברו ונתעברה השנה סי' קס"ה מי שקיבל מחברו דינר לדור בחצרו ששה חדשים ודר יותר סי' קס"ח במי שהקדים מעות למזונות סי' קע"א אם החליפו סחורה ונמצא שהיה חסר לאח' מהם וכן אם החליפו סחורה ויש דמים ביניהם אם יש אונאה סי' קע"ב אם יש אונאה לקרקעות סי' קע"ד דיני משכנתא סי' ריי"א מי שמכר כרמו ונעשה לו נס ולא היה צריך למכרה סי' ריי"ב: ב"ד שהורידו ראובן בבית שמעון ע"מ שהיה חייב לו סי' ריי"ד: לאה שמכרה מקצת כרמה לראובן ולאחר זמן התחיל ראובן לערער על אמת המים שהיתה בחלקו סי' ריי"ו: ראובן תבע ללאה על ביתה שהיא שלו והודית אך אמרה קניתיה ממי שקנאה ממך ואתאי אמלכית בך סי' רכ"א: אשה שהמירה דתה וערערה על ביתה אשר מכר בעלה לשמעון סי' רכ"ב מי שקנה בית מחברו ולאחר כן נודע לו שאינה שלו סי' רכ"ג ראובן שלקח מרחל עשרין

דינרים ומשכן חנותו סי' רכ"ד הלכות שותפים וחזקה ומצרנות שותף שאמר לחברו מכור חלקך בכך או קנה ממני סי' צ"ב במי שקנה רביע חצר בשותפות ומת והצניעו השטר סי' צ"ג ב' שותפים בבית וכל אחד דר בחלקו והאחד הביא קרובו לדור עמו אם יכול חברו למנעו סי' צ"ד ראובן ושמעון ירשו חצר ודר שמעון בו וכששאל ראובן השכירות השיב שהוציאו בתיקון הבית סי' צ"ה ב' שהיו שותפין בבית שעושין המטבע סי' ק"ת ב' שותפין בבית ושמעון השכיר חלקו לגוי סי' ק"ט מי ששואל לקטן דינא דגוד או איגוד סי' קל"ט בעלין השותפין נעשין שומרי שכר זה לזה סי' קס"ד ראובן שהלך למ"ה והוצרך למכור ביתו שם ומכרה ללוי ובבא לוי לעיר ראובן ליקח הבית עמד בר מצרא לעכב סי' קע"ה במי שערער על חברו לבטל חזקתו סי' קפ"ג אם יש דין מצרנות אחר זמן רב סי' קפ"ה במי שבנה בחצר חברו ודר בו סי' ק"ץ מי שטוען לחברו כשם שאם הייתי מפסיד לעצמי כך הריוח סי' ר"י מי שנתן מעות לחברו בשותפות ובעת המכר חזר בו סי' רט"ו הטוען על היורשין שלא מכר לאביהם סי' רי"ט ראובן ששאל לשמעון בית שירש מאביו ושמעון אומר שקנאה ממי שקנאה ממנו שם הלכות מתנה וקנין ונזיקין שנים שהתנו בדבר מה וקנסו את מי שיחזור מהם ובשעת הקנין לא היה ממון סי' צ"ט מ"ש בחבור הפורץ גדר לפני בהמת חברו ויצאת והזיקה סי' ל"ח שם המוסר בהמתו לשומר חנם סי' ל"ט מ"ש שבין גינה לגינה סגי בעשרה טפחים סי' מ' מי שהיה לו דקל סמוך לרה"ר סי' נ"ד ב"ד שמינו לאיש אחד לפרנס יתום קטן בעד זוז אחד ולאחר כן לא היה מספיק סי' צ"ח לאה שנתנה בית בעלה לדינה בתה במתנה עם חורבה אחרת הסמוכה לה וראובן אחיה אומר שלא היתה החורבה בכלל סי' רי"ג מי שאומר לחברו איני נידון עמך אלא בבית הועד סי' קפ"ב ב' שהתנו על דבר אחד וכתבו שאם יחזור אחד מהם יתן לחברו עשרה דינרים סי' קלה מי שעבר על התנאי באונס אם יפרע הקנס סי' קנ"ד תלמוד גדול מגילה בענין עשרה בטלנין סי' יוד שם מפני מה ת"ח אינן מצויין לצאת תורה מבניהם סי' מ"ב שם לעולם אל יתפלל אדם אלא בבית שיש לו חלונות סי' קמ"א משנה פרק יוד דשביעית פרוזבול המוקדם וכו' סי' ק"מ ראש השנה ויש אומרים אף לשכירות בתים סי' קס"ט סוכה נטלה פטמתו פסול סי' רכ"ח נדרים יד האשה כיד בעלה סי' א' נזיר מאי נינהו קדושה ואבדלתא סי' ב' גטין כל שהחזיקו עולי בבל סי' ד' כתובות אלמנה תנן סי' ט' ס"ק ד' קדושין התקדשי לי בכוס זה רכ"ז בתרא פי' רוניא זבן ארעא אמיצרא דרב הונא סי' קע"ג. ההיא בצורתא וכו' סי' ט' ס"ק ה' אמר ר' יוחנן בג' מקומות שנה לנו ר' יהודה אסור לו לאדם שיהנה ממון חברו סי' ט' ס"ק ב' מציעא שכן ות"ח ת"ח קודם סי' קע"ו כל אגר נטר לי אסור קנ"ט שבועות מאי

איכא בין שבועה דאוריתא סי' ר"ד פירוש אילן שהוא נוטה לתוך שדה סי' רי"ז מ"ש הרי"ף ז"ל כ"ד דברים מעכבים את התשוב' סי' י"ב אגרת הרב יהונתן הכהן ז"ל להגאון המחבר סי' י"ז תשובת הגאון המחבר ז"ל להגאון הנ"ל סי' מ"א מ"ש ר' יוחנן גוי שעסק בתורה חייב אם ה הלכה סי' נ' מש"ה שוק התרומה למה השוק קראו תרומה וכו' סי' נ"ב הקראין אם משלימין המנין סי' ע"א מ"ש השורף עצי הקדש דרך השחתה לוק' סי' ש"ץ שבא שכור לבית הכנסת סי' צ"א נער שהעידו שהוא בן ט"ו שנה אם צריך בדיקה סי' צ"ח כתב לתלמידו ר"י בן עקנין ז"ל סי' קמ"ב כתב לרבי שמואל אבן תבון ז"ל סי' קמ"ג פרקי ההצלחה להגאון המחבר מה הפרש בין המברחת והמבריח סי' קע" סדרי המלכים להרב סעדיה ז"ל סי' רכ"ה:

תם ונשלם